تاریخ

7

1989

مۆلجەر تاغدىكى ئۇچقۇنلار راۋىقى

سۈرەتنى ئابدۇمامۇت ئەيمەدۇللا تارتقان

تارىم

(ئايلىق ئەدەبىي ژۇرنال)

7

1989

39-يىل نەشرى

بۇ ساندا

توختى ئايۇپ

مۇڭگۇز

«خۇدا ئالدىدا... ئاتا - بوۋىلىرىمنىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىمەن... ئىنسانىدىنى بۆلاپ كەتتىمۇ، ئەمدى ئۇلارغا تەنچلىق - خاتىرجەملىك يوق. پول ماڭسا تاپىنىغا تىكەن بولۇپ سانجىلىمەن، تاماق يېسە - گېلىنغا سۆڭەك بولۇپ قادىلىمەن ... بۇنىڭغا ئۆزۈمنىڭ ئادەملىك سۈپىتىم يول قويمىسا ئىتتەك بۆرە - گە ئايلىنىپ كېتىشىكە رازىمەن !... ئۇ نەجىسلارنى خۇدانىڭ بۇ پاك زېمىنىدىن قوغلۇۋەتمىگۈچە ئۆلسەممۇ كۆزۈمنى يۇمىمايمەن!...»

* * *

ئەركىن مەمتىمىن

سەھرا، تۈپراق، مەن

ئۇپۇقتىكى سۈزۈك قەتىرە مەن،
قۇياش بىلەن چۈشەرمەن - يەرگە.
ئەقىدەمدىن جانلىنار زېمىن،
تاڭدا گۈللەر يېتەر قەدىمگە.

* * *

ئابدۇكېرىم ئوسمان

ئون توققۇز كۆكلەم

توقۇپ قويدى ئون توققۇز كۆكلەم
يۇرىكىمدە ئوتلۇق بىر ناخشا.
بۇزۇلدۇ چۈشلىرىم پات - پات،
سىزمۇ شۇنداق بولغانمۇ دادا؟

بۇ ساندا

«تارىم مۇكاپاتى» غا قوبۇل قىلىنغان ئەسەرلەر

توختى ئايۇپ ..... مۇڭگۇز (ھېكايە) 4
ئالىمجان ئىسمايىل ..... كىمگە ئېيتاي بۇ دەردىمنى (ھېكايە) 45
ماخمۇت مۇھەممەت ..... گۈزەل قەرغاق (ھېكايە) 57
ئەخەت ھاشىم ..... رېستۇراندا ئېچىلغان يىغىن (ھېكايە) 71
مۇھەممەت روزى ..... لىرىكىلار 76
تۇردى داۋۇت ..... سۆيىمەن دېھقان ئاكاقوللىرىغا (شېئىر) 78
ھەسەن تەلىۋالدى ..... شېئىرلار 81
مۇھەممەت ئىمىن ..... جاڭگال چەشمىلىرى (شېئىر) 82
ئابدۇكېرىم ئوسمان ..... ئون توققۇز كۆكلەم (شېئىر) 87
ئابدۇرىشىت بارات ..... تەتىرنىگەن سادالار (شېئىر) 88
قاھار جېلىل ..... تەقدىرنى كىشىلەر يارىتىدۇ (پوۋېست) 92
تۇراپ دايىم ..... مەسەللەر 133
تۇرغۇن ئوبۇلقاسىم ..... ھەجۋىي شېئىرلار 134
ئىزنۇر ساۋۇت ..... ئىزھار قىلىنمىغان سۆيگۈ (ھېكايە) 136
ئەركىنجان ئەمەت ..... قايتا ئۇچراشقاندا (ھېكايە) 146
ياسىن ئىمىن ..... ئەسىرلەر 150

شېئىرلار

ئەركىن مەمتىمىن ..... سەھرا، تۇپراق، مەن 30
ئوبۇل ئەزىزى ..... قەلبىم بەرگىدە چاقنايدۇ شەبنەم 31
يالقۇنجان ئىسلام ..... شېئىرلار 32
ھاجى ئەخمەت ..... رۇبائىيلار 37

قۇربان ئەمەت ..... ئۇزۇلگەن تار كۆيلىرى..... 40
مۇتەللا قىرانى..... ئۇنسىز ناخشا ئېيتىدۇ يۇرەك..... 43
پەرھات مۇھەممەت ..... سۆيۈمى بىلەن ئويغانغان بۇگۈن..... 44
مۇھەممەتجان سادىق ..... شېئىرلار..... 84
مۇھەممەت توختى ئەخمەت..... بىچارە بالا..... 86
سەلەي قاسىم ..... شېئىرلار..... 90

مەشھۇر يازغۇچىلارنىڭ ئىش ئەزلىرىدىن

يەن يۈكشىك..... غالىبلار سوراقتا تارتىلمامدۇ؟..... 153

بۇ ساندىكى ھۆسنىخەت ۋە رەسىملەرنى مەھەممەت ئايۇپ ئىشلىگەن.

* * *

باش مۇھەررىر: تابلىمنىڭ سادىق

تەھرىر ھەيئىتى ئەزالىرى (ئېلىپبە تەرتىپى بويىچە):
ئابدۇشۇكۇر تۇردى، تابلىمنىت سادىق، تابلىز نازىرى، ئەخمەت تۇردى، ئەلىقەم ئەختەم، غوپۇرجان بۇرھانۇپ، قاھار جىلىل، قەيۇم تۇردى، مۇھەممەت شاۋۇدۇن، ئىمىن تۇرسۇن، ياسىن خۇدابەردى.

توختى ئايۇپ

مۇڭگۈز

(هېكايە)

بۇۋاي هارۋىسىنى توختىتىپ، ئوتۇنىنى مۇشۇ يەردىن بېسىشنى قارار قىلدى. ئۇنىڭ ئەتراپىدا ئادەم يېرىپ ئۆتەلىگۈسىز قويۇق، شاخلىرى بىر-بىرىگە بەك گىرەلىشىپ كەتكەن بۇك يۇلغۇنلۇق قەد كۆتۈرۈپ تۇراتتى.

ئۇنىڭ قاقشاللىرى ئۆچكە يۇلغۇنىنىڭكىدەك① ئەگرى-بۈگرى، پاخپاق، كەلەڭسىز ئەمەس، سۆگەت بادىرىسىدەك تۈز ئىدى. بۇنداق قاقشال ئۆزى يېنىك بولغانلىقى ئۈستىگە هارۋىغا كۆپ سىغاتتى. قىزىل يۇلغۇن قاقشىلىنىڭ ئوچاقتا ياغدەك كۆيىدىغانلىقى، كۈلىنىڭ ئاز، چوغىنىڭ كۆچلۈك ئىكەنلىكى، ئەكسىچە، ئۆچكە يۇلغۇن قاقشىلىنىڭ كۆيۈشى سۇس، چوغى خىرە، كۈلىنىڭ جىق چىقىدىغانلىقى بۇۋايغا ئايان ئىدى.

بۇۋاي هارۋىسىدىن يەرگە سەكرەپ چۈشكەندە، كۆك تەكەن تۈۋىگە يېغلىپ قالغان يۇپقا قار كۆن ئۆتۈكنىڭ قېلىن چەمى ئاستىدا غىچىلداپ كەتتى. قارامتۇل، توپاركە يىلتىز، كۆتىچەكلەر ئەترا-پىدا ئۇ هېلىمۇ ئۇزۇننىڭ ئاپئاق جىلۋىدارلىقى بىلەن چىرايلىق! قاچانلاردا يەغۇدىدىكىن ئۇ قار؟ قىش شامىلى ئۇنى بىر پايان جاڭگاللىقنىڭ ئوچۇق ئېتەكلىرىدىن ئاللىقاياقلارغا ئۇچۇرۇپ كەتكەن، پەقەت ئۇنىڭ ئاخىرقى قالدۇقلىرى يىلتىزلارنىڭ، كۆتىچەكلەرنىڭ، ئاق تىكەن ۋە كۆك يانتاقلارنىڭ تۈۋىدە گويا نېمىدىنىدۇر ئۇرۇپ كۆپ مۆكۈنۈۋالغان ئاق توشقانىدەك چىرايلىق تۇڭۇلۇپ ياتاتتى.

جاڭگاللىقتا ئارىلاپ-ئارىلاپ كۆزگە چېلىقمىدىغان ئاق تىكەن، يانتاق، ئازغان، سېرىق بۇيىلار خۇددى ئاشۇ قىزىل يۇلغۇنلاردەك ئېگىز بوي تارتقانىدى. نېرىراقتا شاخلىرىنى ئاپئاق قىراۋ قاپلىغان توغراقلار قەد كۆتۈرۈپ تۇراتتى. ئۇ ئەتىگەننىڭ ئاقۇش تۇمانى بىلەن تويۇنغان تىمتاسلىق ئىچىدە تېخىچىلا كېچە

① ئۆچكە يۇلغۇنى — يۇلغۇنلار ئىچىدە بىر تۈرى.

دىكى شەرىن ئۈيقۇسىدىن ئويغانمىغاندەك، ياق، بامدات نامىزىدىن يانغان ھامان ئۇ- دۇل ئېتىزلىققا بېرىپ، چەكسىز دالا بە- لەن ئۇنسىز سىرىدىشۇاتقان ئاق يەكتەك- لىك، ئاق سەللىلىك بوۋايىدەك تەگسىز خىيال ئىلكىدە ئىدى.

بوۋاي ھارۋىسىدىن چۈشكەن چاغدا، قۇياش كۆل رەڭ سۇس تۇمان ئوراپ تۇر- غان چەكسىز كەڭ ئۈپۈقتىن ئەمدىلا بال- قىپ چىقىۋاتاتتى. ئاھ، ئەجەب قۇتلۇق، نەقەدەر پاكىز ئۇنىڭ نۇرلىرى! بۇ پايان- سىز جاڭگاللىق چەكسىز كەڭ زېمىننى بوي- لاپ تارىغان ئاشۇ تارام - تارام ئالتۇن نۇرلار بىلەن يۇيۇنۇپ، بوۋاينىڭ كۆزىگە تولىمۇ گۈزەل، تىلسىملىق، ئاجايىپ بىر خىلۇەت، ھېممەتلىك دۇنيادەك كۆرۈنۈپ كەتتى. توغراق ھەم قىزىل يۇلغۇن شاخ- لىرىدىكى مامۇقتەك ئاپئاق قىراۋ ئاستا- ئاستا يالىلداپ تۇرغان پاكىز كىرىستالغا ئايلىنىپ، تولغان ئاينىڭ كۈمۈش رەڭ نۇر جۇلاسىدەك بوۋاينىڭ كۆزلىرىنى چاقتى...

قايىاقتىندۇر «چۇۋ - چۇۋ» قىلىپ بوز تورغاي ئۈچۈپ كەلدى. ئۇنىڭ بەدىنىدە- كى يۇمران تۈكلىرىمۇ، يارىشىملىق ئېگىز تاجىسىمۇ مۇشۇ زېمىننىڭ ئاقۇش توپىسى- غا ئوخشايتتى. ئەنە ئۇنىڭ كىچىككىنە ۋۇجۇدىدا چۆل سەھىرى بەخش ئەتكەن، كەڭ ئالەمگە سىغمايۋاتقان جۇشقۇنلۇق، تېتىكلىك. ئۇ ھارۋىدىن تۆت قەدەمچە نېرىدا، بوۋايغا قاراقاتتەك چىرايلىق، دۆگىلەك، چېكىتتەك كۆزلىرىنى تىكىپ قا- رىماقتا. ئۇنىڭ كۆزلىرىدە بىر جۈپ كۆچ- لۈك نۇر دەستىسى. بۇ نۇر ئىچىدە چاق- ناۋاتقىنى ھەۋەس، قىزىقىش، ھەيرانلىق، بەختىيارلىق، شادىيانىلىق... ئاھ، قىش قەھرىتانىدىن ئىللىقلىق، چۆلدىن بەخت، شادىيانىلىقنى تېپىشنى بىلگەن جانىۋار! توغراقلىق ئارىسىدىن سېغىزخانىنىڭ شاراق- لىغىنى، تۆمۈر تۇمشۇقنىڭ «توك - توك» قىلىپ توغراق غولىنى چوقۇلاۋاتقان ئاۋا- زى ئاڭلاندى. شۇ ئاردا تۈيۈقسىز يۇلغۇن ئارىسىدىن بىر جۈپ جەرەن بوۋاينىڭ ئالدىغىلا چىقىپ قالدى. ئۇلار قىزىلارنىڭ كىدەك ئوماق كىرپىكلىرىدىن تارام - تارام نۇر تۆكۈلۈپ تۇرىدىغان قاپقارا كۆز- لىرىنى يوغان ئېچىپ، بوۋايغا ھەيرانلىق، قورقۇش ئىچىدە چەكچىيىپ قاراپ قالدى- دە، قۇيرۇقلىرىنى ھوشيارلىق بىلەن سىلە- كىپ قويۇپ، تېزلا يۇلغۇنلۇق ئىچىگە كى- رىپ كېتىشتى. مانا، بۇ زېمىنده تۇنجى بولۇپ ئويغانغان ھاياتلىق! بۇ يەردە، مەھەللىدىكىدەك تاڭ ھاۋاسىنى ئەنسىز- لىك بىلەن تىترىتىپ ھاۋشۇيدىغان ئىت- لارنىڭمۇ، ھاڭرايدىغان ئېشەكلەرنىڭمۇ، «ھايت - ھۇيت!» قىلىپ سۇرەن سالىدىغان پادىچىنىڭمۇ ئاۋازى يوق. ھاۋاسىمۇ باش- قىچە. قىڭغىر - سىڭغىر مۇرىلاردىن پۇر- قۇپ چىقىپ، مەھەللە ئاسمىنىدا كۆكۈش پەردىدەك لەيلەپ يۇرىدىغان، نەپەسنى بوغۇپ ئاچچىق بۇقسۇپ تۇرىدىغان ئىسمۇ پۇرىمايدۇ...

بوۋاي بۇ مەنزىرىلەرنى كۆرۈپ ئىچ - ئىچىدىن سۆيۈنۈپ كەتتى. بۇ ھال ئۇنىڭ پۈتۈن بىر كېچە چوقاي يېنىدا كۆرەك جۇۋىسىنى پۈتلىرىغا ئورىۋالغىنىچە دۆگدىيىپ، كۆزلىرىنى مىت قىلىپ يۇمە- ماي ھارۋا ھەيدەپ كەلگەن چاغدىكى تارتقان ئازابلىرىنى ئۇنتۇلدۇردى. ئەمما ئۇنىڭ كېچىدىن بېرىكى دەھشەتلىك سو-

غۇقتىن مۇزلاپ، تاشتەك قېتىپ قالغان پۇت - قوللىرى تېخىچە ئەسلىگە كەلمىگەندى. پۇتلىرى يەرنى مەزمۇت دەسسەپ تۇرالمايتتى، قوللىرى قولاشمايۋاتاتتى. نىھايەت، ئۇنىڭ كۆتمەك، يۇڭلۇق قېشى ئاستىدىكى چاپاق بىسىپ كەتكەن كۆزلىرى يەنىلا ھېچقانداق رىيازەت چەكمىگەندەك شوخ، غالىبانە نۇر ئىلكىدە چاقناپ تۇراتتى. شۇنداق، ئوتۇنچىلارنىڭ كۆزلىگەن مەنزىلگە ئامان - ئېسەن يېتىپ كېلەلىگەنلىكى قالتىس چوڭ ئىش ھېسابلىناتتى.

بوۋاي قوللىرىنى ئۇۋۇلاپ، ئاغزىدا ھورداپ ئىسسىتىۋاتقان چاغدا ساقال-بۇرۇتلىرىدا قېتىپ قالغان مۇز دانچىلىرى ئېرىپ، قوللىرىنى ھۆل قىلىۋەتتى. ئۇ ئېرىگەن مۇزلارنى بۇرۇتلىرىدىن بارماقلىرى بىلەن سىيرىپ چۈشۈردى. شۇ چاغدا كالپۇكىغا بەدىنىنى شۇركەندۈرىدىغان سوغۇق سۇ تامچىلىرى سىرغىپ چۈشتى. ساقال - بۇرۇتلىرىنىڭ ئۇچىدا ئېرىمىگەن مۇز دانچىلىرى يەنە بار ئىدى. ئۇ خۇددى شاخلىرى بىلەن تەڭ يالىڭاچلىنىپ قالغان ئازغان ئۇرۇقىدەك ساقاللىرى ئارقىدا شاراقشىپ تۇراتتى. بوۋاينىڭ ئۇنىڭ بىلەن كارى بولمىدى.

«ئىنەكنى ھارۋىدىن چىقىرای» دەپ ئويلىدى ئۇ.

تاغىل ئىنەك... ئۇنىڭ ئۇزۇن يىللىق تىلسىز ئەمما ۋاپادار، ئىشچان قېرىندىشى. ئۇ ھارۋا شۇتىسىدا خوجايىنىنىڭ ئەمدى نېمە قىلىدىغانلىقىنى بىلىۋالمىگەندەك، چوڭ - چوڭ قوڭۇر كۆزلىرىنى مۆلدۈرلىتىپ، بوۋايغا تەلمۈرگىنىچە ئاستا پۇشۇلداپ تۇراتتى. ئۇنىڭ بەدىنىنى بىر قەۋەت نېمز قىراۋ قاپلىغان. كۆزلىرىنىڭ تېگىدىكى ئۇزۇن، يىرىك تۈكلىرىدە دانە - دانە مۇز چوكىلىرى قېتىپ قالغانىدى. قورسىقى ئىچىگە كۆرۈنەرلىك تارتىلىپ كەتكەن، ساغرىسىدىكى سارغۇچ تۈكلىرىمۇ تەتۇر ئۆرۈلۈپ، تولغان گەۋدىسى بىر كېچىدىلا كىچىكلەپ كەتكەندەك كۆرۈنەتتى. بوۋاي ئىنەكنى ھارۋىدىن چىقاردى. بېشىدىكى ئارغامچىنىڭ بىر ئۇچىنى ھارۋا شوتىسىغا باغلاپ، ھارۋىدىن بىر باغلام قوناق شېخىنى ئەكىلىپ ئىنەكنىڭ ئالدىغا تاشلىدى...

«ئالدى بىلەن باغلىق تەييارلاش كېرەك، — بوۋاي ھارۋىدىن پالتىسىنى ئالدى، — توغراق تېلى قىمىسام بولارمۇ يا-كى ياۋا كەندىر ئورىسام بولارمۇ...؟» بوۋاي ئەترапىغا قارىدى. بايا ھارۋا ھەيدەپ كەلگەن قۇرۇق ئېقىنىنىڭ ئىككى تەرىپى بۆككەدە توغراق تاللىرى بىلەن تولغان. ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئېگىز ئۆسكەن ياۋا كەندىرمۇ ئاز ئەمەس ئىدى. بوۋاي نېمىشقىدۇر توغراق تېلىنى تاللىدى. ئۇ ئۇستىدىكى يىرتىق، كونا جۇۋىسىنى سېلىپ ھارۋا ئۇستىگە تاشلۇۋېتىپ، توغراق تاللىرىنى قىمىشقا كىرىشتى.

ئىنەك ئالدىدىكى قوناق شېخىنى تۇمشۇقى بىلەن تېلىغاپ، يۇمشاقلىرىنى تېلى بىلەن يالمىغىنىچە ئىشتىھا بىلەن يەۋاتاتتى. بوۋاي ھايال ئۆتمەي ھارۋىدىن بەش قەدەم نېرىدىكى سۇ يالاپ ئۆزلىۋەتكەن ئوچۇقچىلىققا ئىككى قۇچاق توغراق تېلىنى ئەكىلىپ تاشلىدى. دەم بىر چەتتە كەلكۈن ئېقىپ كېلىپ، يىغىلىپ قالغان داغ - قاقشاللارنى سۈندۈرۈپ تال يېنىغا دۆۋىلەپ ئوت ياقتى. ئوتۇن دەسسەپ

لەپتە كۆكـۆچ ئىس چىقىرىپ، ئاندىن چاراسلاپ كۆيۈشكە، ئەتراپقا ئىس تارىلاش ئىللىقلىق تارقىتىشقا باشلىدى. بـۇ ۋاي قۇمسائغۇ بوز توپا ئۈستىدە ئولتـۇرۇپ، دەسلەپتە قوللىرىنى ئىسسىتتى، ئاندىن مەيدىسىنى ئوتقا قاقلاپ، راھەتلىنىپ كېرىلدى، ساقال ـ بۇرۇتلىرى ئارىسىدىكى قالدۇق مۇز دانچىلىرى ئاستا ـ ئاستا ئېرىپ سۇس هورغا ئايلانماقتا ئىدى. بۇۋاي ۋۇجۇدى ئوت تەپتىدىن ئېرىپ، بوشىشىپ، چاپىنىنىڭ پېشى سارغىيىپ، پۇراشقا باشلىغاندىلا، ئاندىن پۈتىنىڭ تېخىـچە مۇز دەسسەپ تۇرغاندىكىدەك سوغۇق هـا لەتتە تۇرغانلىقىنى سەزدى. ئۇ ئۆتۈكـ نى سېلىپ، بارماقلىرى ئەگـرى ـ بۈگـرى بولۇپ كەتكەن، پەيلىرى بۇرتـۇپ، تېـرە ئاستىدىن كۆتۈرۈلۈپ تۇرغان ئورۇق پـۈـ تىنى ئوتقا سۈندى ۋە تەردە هۆل بولۇپ، چىرىپ كەتكەن كونا پايتىمسىنى يېيىپ، ئوتقا قاقلاپ قۇرۇتۇشقا باشـلـدى. شـۇ چاغدا بۇۋاينىڭ بۇرنىغا هـور ـ ئارىـلاش سېسىق، قاۋسق پۇراق كېلىپ ئۇرۇلدى. بۇۋاي ئۇنى هۆزۈرلىنىپ پۇراپ كەتتى...

بۇۋاي يېتەرلىك ئىسسىتۋالغاندىن كېيىن ئۆتۈكىنى كىيىپ، ئوتۇن چوغىنى بىر چەتكە تارتىۋېتىپ، توغراق تاللىرىنى قوقاسقا تىقىپ پۇچۇلاشقا باشلىدى. سـو غۇقتا مۇزدەك قېتىپ قالغان تال قـوقاسـتا پۇچۇلانغان هامان، بۇرۇنقى چـۈرۈك، نازۇكلۇقىنى يوقىتىپ، تاسمىدەك شىرشىمـ لىشىپ كېتەتتى. بۇنىڭ ئۈچۈن ئۇنىڭ كۆيۈپ كەتمەسلىكى هەم ئىسسىقلىق قات ـ قېتىغا تەكشى ئۆتۈشى زۆرۈر ئىدى. مۇئـ داق تالدا ئوتۇن باغلىسا، ئۇنى هەر قان ـ چە كۈچەپ تارتسىڭ تولغىغان بىلەنمـۇ ئۈزۈلۈپ كەتمەيتتى.

تال قوۋزاقلىرى قوقاستا پىرسىلداپ ئېتىلىشقا، غولىدىكى سۇيى ۋىژىلداپ قايـ ناشقا باشلىدى. تالنىڭ ئۇششاق بەرگى كۆيـۈپ، ئـۇنـىـگـدىن سـۇس كـۆكـۈچ ئىس كۆتۈرۈلـدى، بـۇۋاينىڭ ئىـكـكى قۇچاق تالنى پۈچۈلاپ بولـۇشـى ئۇچـۇن بىر چۆگۈن چاي قايىنغۇچىلىكلا ۋاقىت كەتتى.

«بامداتنى قازا قىلىۋەتكىنىم يامان بولدى، ـــ دەپ ئويلىدى بـۇۋاي خـورسـ ىنىپ، ـــ بۇ گۈناهىم ئۇچۇن ئەتـە ئەتـ گەندە تولۇقلاپ ئوقۇۋەتسەم خۇدا مەقبۇل كۆرەر. ئەمدى قايسى ئىشنى قىلسام بو ـ لار؟ بىر چۆگۈن چاي قايىنىتىپ ناشتا قىلىۋالسامىكىن...ـــ بۇۋاي شۇ هامان بۇ خىيالدىن يالتايدى،ـــ تال سۇۋۇپ مۇزلاپ قالغۇ ئەمەسمۇ، ئەڭ يـاخشىسـى، ئۇنىڭ قىزىق ۋاقتىدا قاقشالىنى چېپىپ باغلىۋې تەي...» ئۇ بېلىدىكى پالتىسىنى ئېلىپ، بىشىنى تىرىنىقىغا شىنجاڭ سىناپ كۆردى. دەستىسى قاغا جىگدىسىنىڭ ئەگرى نوتىسى بىلەن ساپلانغان پالتىنى ئۇ ئۆنۈگـۈن بىر يېرىك بۇلەيگە بىلەپ ئۇستۇرىدەك ئىتتىكـ لىتىۋەتكەنىدى. بۇۋاي «بىسمىللا...» دې دى ۋە يۇلغۇن ئارىسىدىكى قـاقشـاللارنـى بىر چەتتىن ۋاچىلىتىپ چېپـمـپ يانـغا تاشلاپ ماڭدى...

بۇۋاينىڭ تاللاپ كېسىۋاتقىنى بىر يېرىم ـ ئىككى غۇلاچچە كېلىدىغان ئۇزۇن، تۈز قاقشاللار ئىدى. بۇنداق قـاقشالدىن يالغۇز ئۇلاغلىق هارۇغا قانچىلىك بېسىش مۇمكىنچىلىكى ئۇنىڭغا ئايان، ئەمما بـۇـ گۈن ئۇ بۇنى ئويلاپمۇ قويماي كېسىۋەرەي. «خۇدا تەنچىلىقنى بەرسە، هېلىمۇ

دەريا كېچىكى بويىدىكى ياغاچ توسقۇچىلارغا ئۇچراپ قالمىسام... — دېدى بوۋاي قاقشال كەسكەچ خىيال قىلىۋېتىپ، — ئىككى - ئۈچ ھارۋا قاقشالنىڭ پۇلى بىلەن ئۆيىنىڭ خېلى كۆپ ئىشلىرى جۆندىلىپ قالار دەيمەن. ھەي... مۇشۇ كۈندە شەھەرگە كىرىدىغان ئوتۇننىڭ كۆپىيىپ كەتكىنى. ئوتۇننى نەرخىدە ساتالماي، كوچىمۇ كوچا سازايى قىلىپ يۈرمىسەملا بولاتتىغۇ. مۇشۇنداق قاقشالنىڭ بىر ھارۋىسىنى نەچچە پۇلدىنمۇ ئالار؟ قىرىق-ئەللىك كويلاردىن ئالسىغۇ - ھە؟ ئۇ چاغدا قالتىس چوڭ ئىش بولۇپ كېتەتتى، ئىككىلا قاتنىسام يۈز كويچە بىر نېمە بولۇپ قالاتتى. ھازىرچە ناھايىتى زۆرۈرى، بالىنىڭ ئاپىسىنى دوختۇرغا كۆرسىتىپ بېقىش، ئەخمەتنىڭ ئوتۇكىنى چەملىتىش، كېلىنىمنىڭ تويلۇقىدىن قەرز قالغان ياغلىقىنى ئېلىپ بېرىش، ئايگۈلگە كىتاب، دەپتەر... يەنە تېخى گەجگەمگە ئارتىلىپ تۇرۇۋاتقان بىر كۆتۈرەم توقىناق بار. يەر پۇلى، سۇ پۇلى، كاددىر پۇلى، يول پۇلى، مەكتەپ پۇلى... بۇلارنىڭ ھەممىسگە پۇل تۆلەش كېرەك. ئىككى - ئۈچ ھارۋا قاقشالنىڭ پۇلى بۇلارنىڭ قايسى بىرىگە يېتەر؟ يەرلەرنى كۆتۈرىگە ئالغان دەسلەپكى يىللىرى خۇشاللىقتىن بېشىم ئاسمانغا يەتكەن، شۇنىڭ ھېسسىتىدىن ئىككى - ئۈچ يىلغىچە دۈمبىسىز خېلى ئاپ-ئاپ كۆرۈۋېدى، ئەمما كېيىن بۇنىڭغا كۆز تەگدىمۇ، نېمىسى نېمە بولدى؟ كاددىرلارنىڭ سېلىق - ئالۋاڭلىرى يىلىكىمزنى قۇرۇتۇۋېتىكىلى تۇردى. ھەي... دېھقانچىلىق... ئەمدى ئۇنىڭ ھېچقانچە بەرىكىتى قالمىدى، ئالتە ئاي ياز ئەرىپ خوتۇن، ئوغۇل - كېلىن — تۆتىمىز ئېتىزغا تۇمشۇقىمىزنى تىرەپ، كالمەك ئىشلىدۇق، شۇنىڭغا يارىشا كۈزدە كىرىمىمىزمۇ يامان بولمىغانىدى. ئىشقىلىپ ئاشلىق بىلەن پاختا ساتقان پۇل قوشۇلۇپ ئىككى مىڭ كويچە بولۇپ قالغان ئىكەن. پۇل يانچۇقىمىزغا كىرە - كىرمەيلا، ئامانەت قەرز كوپىراتىپىدىكىلەر ئىشىكىمگە دەپتىرىنى كۆچىشىپ كېلىشتى. مۇددىتىاسى ماڭا ئايان. ئەتىيازدا سۇلياۋ يوپۇق بىلەن خىمىيە ۋى ئوغۇت سېتىۋېلىش ئۈچۈن ئالغان قەرزنى سۈيلەپ كەلگەن گەپ. بۇنىڭغۇ تۆلىمەي ئامال يوق، ئەمما زە، يۈرىكىمنى ئېچىشتۇرۇۋەتكىنى، ئۇ نەرسىلەرنىڭ ئالىتۇندىن ئۆتە قىممەتلىكى. ھۆكۈمەت ئۇنى ئازراق ئەرزان قىلسا بولمامدىغانىدۇ. مۇشۇ كۈندە ھەممە ئادەم دېھقانىنى يونۇپ شۇلۇشكە تۇرغانمىكەن؟ بولمىسا ئانچىكى بىر نەرسىنى دېھقانغا شۇنچە پۇلغا زورلاپ ساتارمىدى؟ ئۇلار ئالىدىغىنىنى ئېلىپ ئەمدىلا كېتەۋىدى، يەر پۇلى دەپ بىرسى كەپتۇ، ئاندىن كېيىن سۇ پۇلى دەپ... ئىككى مىڭ كوي كىرىم قىلىپتىمىز دەپ خۇشال بولۇپ، خوتۇن - بالىلىرىنىڭ ئالدىدا كېرىلىپ كەتكىنىم نەدە قالدى؟ ئىككى مىڭ كوي قولۇمدىن ئاشۇنداق توزغاقتەك بىر كۈندىلا توزۇپ كەتتى. ئەمما باشقىلارنىڭ مەندىن ئالىدىغىنى تۈگىمىدى. كاددىر پۇلى، مەكتەپ پۇلى، يول پۇلى... يەنە پۇل! پۇل...! نېمە ئىلاج؟ بۇ پۇللارنى ۋاقتىدا تاپشۇرالمىساڭ قوشلاپ ئالىدىغان جەريمانىسى تەييار. ئالۋان - سەيسىنى تۆلەش ئۈچۈن مۇ، ئۆيدىكىلەرنىڭ دەرد - ھالىغا يېتىش ئۈچۈنمۇ... ھەممىسى ئۈچۈن پۇل كېرەك.

دېھقاندا نەدىمۇئۇنچىلاكۆپ پۇل بولسۇن؟ ھىممەت - شاپائىتى كەك ئۇلۇغ پەرۋەيدىگارا! ھېلىمۇ بىزدەك كەمبەغەل، ئاجىزلارنىڭ نېسۋىسى ئۇچۇن زېمىنىڭگە مۇشۇنچىۋالا كەك جاڭگاللىقنى يارىتىپسەن. بۇ جاڭگاللىق شۇنچىلىك ئۇلۇغ، خىسلەتلىك مۆجىزىگە ئىگىكى، پۈتۈن يۈرت ئەھلى نەچچە ئۆمۈر يونۇپ يېسىمۇ تۈگىمەيدىغان ئالتۇن تاغقا ئوخشايدۇ. ئاھ، ئېسىت... ئەجرە قىلغان ئېتىزدىن بەرىكەت قاچتى. ئەكسىچە، بۇ جاڭگاللىق ئۇچۇن پىشانەمدىن بىر تامچە تەر ئاققۇزمىغان، «توك» قىلىپ بىر كەتمەن چېپىپ قويمىغان بولساممۇ مېنى ئۆز ئانامدەك بېقىپ كېلىۋاتىدۇ. شۇللەمنى ئازراقلا موھتاجلىق باسقان ھامان ھارۋامنى قوشۇپلا ئۇدۇل مۇشۇ جاڭگالغا كېلىمەن. ئوتۇنلارنى خالىغانچە ئالىمەن، ساتقان پۇلنى ئۆيگە خەج - خىراجەت قىلىمەن. ئاھ، دەردىمگە دەرمان ئانا يېرىم! بۇنىڭ بەدىلى ئۇچۇن ئۇنىڭغا نېمە قىلىپ بېرەلەيمەن؟ ھېچ نېمە...» بوۋاينىڭ بۇ خىيالىرى تولىمۇ ھەسرەتلىك ۋە ھاياجانلىق ئىدى. ئۇنىڭ خىيالى تېرەنلەشكەنسېرى، ئۆزىنى خۇدانىڭ بۇ ئەزىز، ھىممەتلىك زېمىنى ئالدىدا ئېغىر گۇناھقا پاتقان پاسىق مەخلۇقتەك ھېس قىلدى. قاقشالارنى باغلايمەن دەپ، بىرمۇنچە ياش تۇغراق نوتىلىرىنى قىيىپ، تېخى ئۇنى ئوتتا پۈچىلغىنى ئۇچۇن ئىچ - ئىچىدىن ئۆكۈنۈپ كەتتى. «نېمە دېگۈلۈك؟ ئىنسانىنى خۇدا ئالدىدا گۇناھقا لايىق قىلىدىغان نەرسەموھتاجلىق ئوخشايدۇ...»

بوۋاي يۈزىدىكى يۇنىدەك مەينەت ئاچچىق تەرلىرىنى كونا بېلىبغىنىڭ ئۇچى بىلەن سۈرتۈۋېتىپ كەينىگە قارىدى، كېسىلگەن قاقشالار دۆۋىسى - دۆۋە بولۇپ كەتكەنىدى. ئۆزىنىڭ ھارۋىسىغا ھەر قانچە كۆپ باسقاندىمۇ كېسىلگەن بۇ قاقشال ئىككى ھارۋىدىن كەم كەلمەيتتى.

«خۇدا بەرگەن بەرىكەتلىك رىسقى مۇشۇنداق بولىدۇ، — دەپ ئويلىدى ئۇ خىرىلداپ كۈلۈۋېتىپ، — بۇ قېتىم ھارۋامغا يېرىمنى بېسىپ كېتىمەن، قالغىنىنى خۇدا بۈيرۇسا يەنە بىر قېتىمدا ئېلىپ كېتەرمەن. بۇ يەردە ئۇنى ئوغرىلاپ كېتىدىغان ھېچكىم يوق. ئوغرىلاردىن، دىلى بۇزۇقلاردىن خالىي دۇنيا پەقەتلا مۇشۇ يەر. بۇنداق دۇنيا نېمىدېگەن ياخشى...!»

بوۋاي پالتىسىنى بېلىبغىغا دۇمبىتىسىگە قىستۇرۇپ قويۇپ، ئەمدى ئوتۇنلارنى باغلاش ئۇچۇن گۈلخان ئالدىغا كەلدى. ئەتىگەنده ياققان ئوت ئۆچۈپ، بىر دۆۋە ئاقۇش كۈلنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئازغىنە چوغ قالغانىدى. ئۇ ئۆزىنىڭ ئۆچۈپ ئاجىزلىشىۋاتقىنىغا تەن بەرمىگەنده‌ك، ھېلىمۇ قىپقىزىل يالىلداپ، كېچىندىكى بۆرىنىڭ كۆزىدەك قەيسەرلىك بىلەن چاقناپ تۇراتتى. بوۋاي ئازغىنە چوغنىڭ ئاخىرقى يارقىن تەپتىنى كۆرۈپ باشقىچە روھلىنىپ كەتتى. ئۇ يەنە بىر قۇچاق قۇرۇق ئوتۇننى چوغ ئۈستىگە تاشلاپ، پۈچىلانغان تالنى كۆتۈردى - دە، كەينىگە ياندى.

ھارۋا يېنىدا تاغىل ئىنەك پۈتىلىرىنى ئىچىگە پۈككىنىچە جىمجىت كۆشەپ ياتاتتى. ئۇ قوناق شېخىنىڭ يوغان، قاتتىق تۈپلىرىدىن باشقا ھەممىنى يەپ تۈگەتكەن. ئۇ خوجايىنغا يوغان قوڭۇر كۆزلىرىنى ئۇنسىز تىكىپ پۇشۇلدىماقتا،

كۆشمەكتە. گويا «مۇشۇ ھالىمچە بىر-دەم يېتىۋالاي، ئارام ئېلىۋالاي» دەۋاتقاندەك.

«مەيلى، يات، بىر پەس خالىغىنىڭچە ئارام ئېلىۋال، — بوۋاينىڭ پاختەدەك يۇمشاق قەلب سەزگۈلىرى تىترەپ، دولقۇنلىنىپ، ئۇنىڭدىن چەكسىز مېھىرلىك ئېزگۈ مۇڭ ياڭراپ كەتتى، — سېنىڭ بۇ دۇنياغا تۆرىلىپ، تارتىۋاتقان جاپا-رىيازەتلىرىڭ ئازمۇ؟ ئاخشاممۇ ساڭا يەتكۈچە زۇلۇم سالدىم، مېنى ھارۋا بىلەن قوشۇپ، نە-نەلەردىن سۆرەپ كەلگىنىڭ ئاز كەلگەندەك، بىرمۇنچە يولنى ئوشۇق بېسىشقا مەجبۇر قىلدىم. ئېگەكنى كەچۈر، شۇنداق قىلمايمۇ نېمە ئامال؟ ئاللىقاياقتىن كەلگەن بىر توپ بەكگى، ھاراقكەشلەر چوڭ ھارۋا يولنى دەريا كېچىكىدىن قامال قىلۋېلىشقان، ئۇلار تېرىمنىڭ ئوتۇن، ياغاچلىرىنى ھەقمقي مۇھاپىزەت قىلدىغان كىشىلەر بولسىمۇ بەك ياخشى ئىدى، نەدىكىنى؟ تېرىمنىڭ ياغاچلىرىنى ئوغرىلىقچە كېسىپ، چەت ناھىيىلەرگە ئاپىرىپ ھايىنىغا ساتمىدىغانمۇ، سېرىق بۇيا يىلتىزى كولايدىغان، توقايلىقنى توڭگۇزدەك ئاستىن-ئۈستۈن قىلۋەتكەنمۇ، جاڭگالىنىڭ توشقان، جەرەن، قىرغاۋۇللىرىنى، دەريادىكى غاز، ئۆردەكلەرنى ئېتىپ، ئۇرۇق-جوتىنى قۇرۇتقىلى تۇرغانلارمۇ، بىزدەك ياۋاش، بىچارە دېھقانىنى كۆرسە ئېشەك ئېتىپ مىنگىلى ئاران تۇرىدىغانلارمۇ دەل ئاشۇ تەلۋە-ئۇششۇقلار. شۇڭا ئۇلارغا قارامنى كۆرسەتمەي، دېدىم. ئۆزۈك بىلەن، ئۇلار بىلەن نەچچە قېتىم ئېلىشىپ قالغانمەن. لېكىن ئۇلار «بىز ھۆكۈمەتنىڭ ئادەملىرى» دېگەچكە، قولىدا مىلتىقى، ئادەم باغلايدىغان تانىسى بولغاچقا، ھامان ئۇلارغا تەڭ كەلگىلى بولمىدى. شۇڭا كېچە ئۇلار تۇرغان جايدىن ئەگىپ ئۆتىمەن دەپ، سېنىنى زورمۇ زور دەريانىڭ يۇقىرىسىغا ھەيدەپ ماڭدىم. ھەي، ئېسىت...! سېنىڭ شورغا تەڭدىشىڭچە پېتىپ، ھاسىراپ، پۇشۇلداپ جان قاقشاتقىنىڭ... ئېگىز چاتقاللىقلار، قاقشال كۆتەكلەر، ئازگال-دۆڭلەر ئارىسىدىن يول ئېچىپ، ئون ھارۋىنىڭ يۈكىنى سۆرەپ ماڭغىنىڭ... قەرىشقاندەك، قويۇق جاڭگاللىق ئىچىدە ئاددىشىپ قېلىپ، دەريا بويىدا بىر كېچە چۆگىلەپ يۇرگەنلىرىمىز... قارىغىنا، ئۆزۈك شۇنچىۋالا ئۇلۇغ، كۈچلۈكسەنمۇ، مەندىن بەتتەر مۆمىن، ياۋاشسەن. بولمىسا، مۇشۇ ئۇلۇغلۇقۇڭ بىلەن، ئالىلاردىن رەسمىڭ ئۈچۈن سامانىنى تالىلاپ ئالارمىدىڭ؟ شۇ سەۋەنلىكىڭ ئۈچۈن نەسلىڭدىن-نەسلىڭگە ئۆكۈنۈپ، پۇشۇلداپ ئۆتەرمىدىڭ...؟» بوۋاي ئېنىنەكنىڭ ھارغىن سىياقىغا قارىغانسېرى ئىچى شۇنچە سىيرىلىپ كەتتى. ئۇ ھارۋىدىن يەنە بىر باغ قوناق شېخى ئېلىپ، ئېنىنەكنىڭ ئالدىغا تاشلاپ بەردى-دە، قاقشاللارنى باغلاشقا كىرىشىپ كەتتى.

كۈن ئاشۇاقتى بولغانىدى. جاڭگال ئۇستىدىكى ئېتىنگەنكى سوس ئاقۇچ تۇمان باھار كەلگۈنسىدەك ئاللىقاياقلارغا ئېقىپ كەتكەن، ئەمدى شاخلاردا قىراۋنىڭ ئاق كىرىستالىدەك يارقىن چاقنىشىمۇ كۆرۈنمەيتتى. ئۇ قۇياشنىڭ ئوچۇق ئاپتېپى بىلەن ئاستا-ئاستا ئويغانغان قويۇق شاخلارغا سىڭىپ كەتكەنىدى. جاڭگاللىق ئۇستىدە نەمخۇش، ئىللىق شامال كېزەتتى. ئۇ چۆل شامىلىدەك ئاچچىق ئۆزۈلمەداپ،

يۇزنى تاسما قامچىدەك چېقىپ ئۆتىدىغان قەھرىتاننىڭ ۋەھىمىلىك شەرىغىنىمۇ ئەمەس ئىدى. ئۇ خۇددى مۇشۇ ھىممەتلىك، خىلۋەت ماكاننىڭ راھەتلىك تىنىقلىرىدىن ئېتىلىپ چىققاندەك، ئۇنىڭدىن جاڭگالنىڭ ئۆزگىچە ھىدى پۇراپ تۇراتتى. بوۋاي قاقشاللارنى باغلاپ بولۇپ، ئېشىپ قالغان ئازغىنە تالنى قۇچاقلىغىنىچە گۈلخان يېنىغا كەلدى، ساقال - بۇرۇتلىرىغا قاقشال قوۋزاقلىرى چاپلىشىپ قالغان، ئۆزى ھارغىن، ماغدۇرسىز كۆرۈنەتتى. قاقشال تىلىپ يېرىۋەتكەن قوللىرىدىن تەپچىپ چىققان قان قېتىپ قارىيىپ قالغان، پېشى تىزىغىچە ساڭگىلاپ تۇرىدىغان، قارا چىبەرقۇتتىن تىكىلگەن كونا پاختىلىق چاپىنىنىڭ ئالدى تىتىلىپ، پاختىلىرى ساڭگىلاپ قالغانىدى. نىھايەت، كۆزلىرىدە باشقىچە ھال: تىلىم - تىلىم قورۇقلار، ئۆسكىلەڭ قاش، چاڭ قونغان شالاڭ كىرپىكلەر ئارىسىدا شامالدا يالقۇنجاپ تۇرغان ھارارەتلىك چوغنىڭ يارقىن نۇرى چاقناپ تۇراتتى. نۇرنىڭ بۇ روشەن چاقنىشىدا ھارغىنلىق بىلەن كۆچتۈكگۈرلۈك، ياۋاشلىق بىلەن جەسۇرلۇق، ھەسرەت بىلەن شادىيانە ئۇمىد كۆچ ئېلىشۇاتقاندەك ئىدى. بوۋاي چوغ ئۆستىگە ئوتۇن تاشلىدى. ئاندىن چوقايغا ئېسىلدى كونا خۇرجۇندىن ئىستا قارىداپ، قورسىقىنىڭ بىر يېنى ئىچىگە پۈكۈلۈپ كەتكەن كونا مىس چۆگۈننى ئالدى - دە، ئۇنىڭغا دەريادىن ئۆتۈشىدە چوقۇپ ئېلىۋالغان يوغان بىر پارچە كۆمەل مۇزنى پالتىسى بىلەن چېپىپ پارچىلاپ سېلىشقا باشلىدى. ئاندىن چۆگۈننى چوغ ئۆستىگە قويۇپ، قورسىقىنى ئەترايغا يالىدىداپ تۇرغان چوغلارنى دۆۋىلەپ قويدى. ھايال ئۆتمەي چۆگۈن شىكىلداپ قاينىشقا باشلىدى. بوۋاي خۇرجۇندىن گىرۋەكلىرى ئۇچۇپ كەتكەن، ئۇزۇن يىل تۇتۇلغانلىقتىن، ئىچ - تېشى قاردىداپ، سىلىقلىشىپ كەتكەن كونا ياغاچ تاۋاقنى ئالدى - دە، قاينىاق چايدا ئۇچ قېتىم چايقىدى، ئاندىن نانىنى دۆۋىلەپ سېلىپ، ئۆستىگە چاي قۇيدى ...

«كەمبەغەللىك بىر تويغىنى شاھلىق ھۇزۇرىنى سۈرگىنى». قىزىق چاي ... يۇمشاق نان ... قورساق ئېچىپ، قارىچۇق كەينىگە تارتىپ كەتكەن چاغدا، بىر قېتىم تويۇۋېلىش قانداق راھەت! بوۋاي خۇرجۇن ئۆستىگە سېلىنغان داستىخان ئالدىدا داق يەرىدىلا يۆكۈنۈپ ئولتۇرۇپ، سول قولىغا ياغاچ تاۋاقنى ئالدى - دە، ئوڭ قولىدىكى ياغاچ قوشۇق بىلەن نانىڭ ئۆستىنى ئاۋايلاپ بېسىپ، گەۋدىسىنى ئالدىغا ئەگدى، تاۋاق گىرۋىكىدىن تېشىپ چىقىۋاتقان چاينى سۈمۈرۈۋېلىش ئۈچۈن بوينىنى تاۋاققا سوزۇپ، ئېغىزىغا نانىنى قوۋزىنى ئولدۇرۇپ ئىشتىها بىلەن يېيىشكە باشلىدى. چوغ تەپتى، چاينىڭ قىزىق ھارارىتى بىلەن ئۇنىڭ ۋۇجۇدى شۇنچىدىلا راھەتلىك سېزىم ھېس قىلدىكى، چەكسىز لەززەتلىك ئىللىق بىر ئېقىم ئىچىدە گويا خام قايماققا ئوخشاش ئېرىپ، بەدەنلىرى بوشاپ كەتكەندەك بولدى، يۈزلىرى ڈەسلەپتە بىر توپ چۈمۈلە ئۇياقتىن - بۇياققا چاپقاندەك تولىمۇ شېرىن قىچىشىپ كەتتى. بۇ سېزىم بوۋايىنىڭ خىيالى تەسەۋۋۇرى ئەمەس ئىدى. يۈزىنىڭ سوغۇقتىن كۆكەرگەن، ئەسكى لاتىدەك پۈرۈشۈپ، ئۆستىدىكى

تۆكلىرى كىرپە تىكىنسەدەك دىردىيىپ كەتكەن تېرىلغۇ ھۆپپىدە قىزىرىپ، ئىككى مەڭزى تونۇردىن يېڭىلا سويۇۋېلىنغان نانىدەك پارقىراپ كەتكەنىدى. «شاھلىق ھۆزۈرى» ئۇنىڭ ئەسلى قىياپىتىنى ئايان قىلدى: بوۋاينىڭ يېشى كۆپ بولغاندىمۇ ئاتمىش بەشلەردىن يۇقىرى ئەمەس ئىدى.

بوۋاينىڭ چېكسىدىن، پېشانىسىدىن، دۇمبىسىدىن، مەيدىسىدىن شۇرقىراپ ئىسسىق تەر قۇيۇلۇشقا باشلىدى. ئۇ ئۆيىدىمۇ ھېچقاچان مۇنچىلىك راھەتلەنمىگەنىدى. بەدىنىنىڭ ئۇگىلىرى ئېرىپ بوشاپ، كۆزلىرىگە شېرىن بىر ئۇيقۇ كەلدى. شۇ تاپتا ئۇ پۈتلىرىنى ئايىغىغىلا سوزۇپ، ئوتقا مەيدىسىنى قاقلاپ، خۇرجۇنغا بېشىنى قويۇپلا بىر پەس ئۇخلىۋالغۇسى كېلىپ كەتتى. ۋاھ! بۇنداق ئۇيقۇنىڭ تاتلىقلىقىغا نېمىمۇ يېتەتتى! راست، بۇ يەردە كېسەلچان ئايالىنىڭ ئىگراش - زارلىنىشلىرىمۇ، كېلىنىنىڭ ھۈجرىسىدا ئېرىگە ھېلىقى ياغلىقنىڭ دەۋاسىنى قىلىپ ۋارقىراش - جارقىراشلىرىمۇ، مەكتەپتىكى قىزنىڭ «كىتاب - دەپتەرلىرىم يوق» دەپ غەلۋە قىلىپ، قۇلاق ئاغرىتىشلىرىمۇ ئاڭلانمايتتى. «ئۇ پۇل ... بۇ پۇل ...!» دەپ كۆزلىرىنىڭ ئاق پاختىسىنى چىقىرىپ ئۇنىڭغا ھومىيىپ قارايدىغانلارمۇ يوق ئىدى. ئەكسىچە، بۇ پىنھان، خىلۋەت ماكاندا دەرد - ئەلەم، قايغۇ-ھەسرەتنىڭ جېدەل - غوۋغاسىمۇ بولمىغان ئەبەدىي تىنچلىق، تىمتاسلىق ۋە خاتىرجەملىك ھۆكۈم سۈرەتتى. بوۋاينىڭ بۇ يەردىن كەتكۈسى كەلمەي، بىر يىل، ئىككى يىل، بولسا ئۆمۈرۋايەت مۇشۇ يەردە ماكان تۇتۇپ ياشىغۇسى كېلىپ كەتتى. ئۇنىڭ نەزەرىچە، ئادەم دېگەن موھتاجلىق، كەمبەغەللىكنىڭ دەرد - ئەلەمىنى تارتمايدىغانلا ئىش بولسا، خۇدا ياراتقان زېمىنىنىڭ قەيىرىدىلا ياشىسا ئوخشاش ئىدى. ئۇ بىردىنلا، كېچە ھارۋىدا كېلىۋاتقىنى، كۆزى ئۇيقۇغا ئېلىشىپ قالغان قاچاندۇر بىر چاغدا كۆرگەن چۈشىنى خىرە - شىرە ئېسىگە ئالدى ... ئۇ ماۋۇ ئوتۇن باسىدىغان، يالغۇز ئىنەك قوشقان ھارۋىدا ئەمەس، ئالدىغا چاپچىپ، ئويناپ تۇرغان ئېسىل ئارغىماق ئۈستىدە كېلىۋاتقۇدەك ... ئارغىماق گاھ يەردە ماكارمىش، گاھ ئاسماندا ئۇچارمىش ... ئىگەر-جابدۇقلىرى ئالتۇن - كۈمۈشتىن ياسالغانمىش، ئەتراپىتا ئۇنىڭغا ھەۋەس، ھۈرمەت بىلەن تىكىلىپ قېلىشقان لەكمەك - لەكمەك خالايىق ناغرا - دۇمباقلارنى چېلىپ «پادىشاھ! پادىشاھىمىز كەپتۇ ...!» دەپ تەنتەنە قىلۋاتقانمىش. ئۇ ئارغىماق ئۈستىدە ئىشەنچسىزلىك بىلەن ھودۇقۇپ، ئۆز - ئۆزىگە: «پادىشاھ؟ مەن راستىنلا پادىشاھ بولۇپ قالغاندىمەنمۇ - ھە؟» دەپ پىچىرلىغۇدەك. ئۇ بىر چاغدا ئاجايىپ كۆركەم، سەلتەنەتلىك بىر شاھەرگە كېلىپ قالغانمىش. يول بويىدا يۇلغۇن، توغراق، سۆكسۆكلەر ... ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئاسمان-پەلەك قەد كۆتۈرگەن مۇنار-قۇبىلىرى ئالتۇندىن ياسالغان ھەيۋەتلىك سارايلار قەسىرلەر قۇياش نۇرىدا يالتىراپ يۇلتۇز قىلىپ چاقناپ تۇرغانمىش. ئۇ ھەيرانلىق - تەئەججۇپ ئىلكىدە، يېنىدا كېلىۋاتقان ناتونۇش، مويسىپت كىشىدىن سوربۇغۇدەك: «مۇنچىۋالا ھەيۋەتلىك سارايلار، قەسىرلەرنى سېلىشقا يەتكۈدەك ئالتۇنلار

لەدىن كەلدى؟» مويسىپىت ئىپتىخارلىنىپ جاۋاب بەرگۈدەك: «نەدىن كېلەتتى؟ سىلىنىڭ بىر ئۆمۈر ئاققۇزغان پاك تەر-لىرىدىن كەلگەن شاھىم ...»

«ئۇنداقتا بۇ ھەشىمەتلىك شەھەر مېنىڭ بولغان بولامدۇ؟»

«ئەلۋەتتە سىلىنىڭ.»

«بۇ يۇرتقا مېنىڭ پادىشاھ بولۇپ قالغىنىم راستمۇ؟»

«بەرھەق راست،بۇ خۇدانىڭ ئەمرى. ئۆزىنىڭ ھالال ئەمگىكىگە، ئەقىل - پارا-ستىگە تايىنىپ ياشاپ كەلگەن كىشىلەر — خۇداغا ئەڭ يېقىن كىشىلەر. بۇ يەرگە ئەزەلدىن مۇشۇنداق كىشىلەر پادىشاھ بولۇپ كەلگەن. شۇنىڭ ئۈچۈن بۇ يەر كۈندىن - كۈنگە گۈللىنىپ ئاۋاتلاشقان، رۇناق تاپقان ...»

«دېگىنىڭ راست بولسا، — دېگۈدەك ئۇ مەمنۇنىيەت ۋە ئىشەنچ بىلەن كۆكسىنى كېرىپ، — بۇ يۇرتقا پادىشاھ بولۇشقا ئەڭ مۇناسىپ ئادەم مەن ئىكەنمەن!»

... بوۋاي كۆرگەن چۆشىنىڭ شېرىن لەززىتىدىن مەست بولۇپ، كۆزلىرىنى ئۆمۈرىدە ھېچقاچان ھېس قىلمىغان چەكسىز بەختىيارلىق تۇيغۇسى بىلەن يۇمدى. تەپەككۇر كۆزى ئالدىدا يەنىلا ئاخشام چۆشىدە كۆرگەن بىر-بىرىدىن گۈزەل، يارقىن شاھانە مەنزىرىلەر نامايان بولماقتا ئىدى. ئۇ ئۆزىنى شۇ تاپتا ئاشۇ ئالتۇن قەسىرنىڭ شاھانە تەخت ئۈستىدە ئولتۇرغاندەك ھېس قىلدى. ئۇ خۇددى ئاشۇ تەختنى چەكسىز مېھىرلىك، ئاتەشلىك سۆيگۈ بىلەن قۇچاقلىغاندەك، داق يەر ئۈستىگە ئۆزىنى تاشلاپ، ئۈستىدىكى ئاچچىق شورلىرىنى سۈيالاپ كەتكەن قۇمساڭغۇ يەرگە يۈزىنى يېقىپ كەتتى. شۇ چاغدا يەرنىڭ مۇقەددەس، ئۆلمەس يۈرىكىنىڭ ھەيۋەت دۈپۈلدەشلىرى چەكسىز بىر چوڭقۇرلۇقنىڭ ھارارەتلىك قاتلىمىدىن ئاڭلىنىۋاتقاندەك، ئىللىق، رېتمىلىق نەپەسلىرى يۈزىگە ئۇرۇلۇۋاتقاندەك بولدى. بوۋاينىڭ شۇ تاپتا ئىنسان ئەقلى سېزىشكە قادىر بولالمىغان چەكسىز قۇدرەتلىك ئىلاھى سېھرىي كۈچ ئىلكىگە ئالغان، شۇڭا ئۇ تاشقى ئالەمدىكى ھەممىنى — ئۆزىنىڭ ھازىرقى ئاتمىش بەش-لەرگە ئۇلىشىپ قالغان، كۆچىدىن كېتىۋاتقان قاتاڭغۇر سىياقىنى، گەجگىسىدىن تۆگمەن تېشىدەك بېسىپ تۇرغان موھتاجلىق، نامراتلىقنى، خوتۇن - بالىلىرىنى، مۇنۇ بىردىنبىر ئەتىۋارلىق مۈلكى بولغان پىگىلو ھارۋىسى بىلەن تاغنىل ئىنكىنى، ھەتتا ئۆزىنىڭ لاۋۇلداپ كۆيۈۋاتقان بىر دۆۋە ئوت ئالدىدا ئىكەنلىكىنمۇ ئۇنتۇپ، ئۆزىنىڭ كېچىدىكى شېرىن چۆشلىرىگە قايىتقانىدى. ئەنە، شاھانە ئارغىماق ... خۇشال تەنتەنە قىلىشۋاتقان لەكمەك - لەكمەك ئادەم ... ئەنە، بۈك يۇلغۇن، توغراقلار ئاردىسىدا مۇنارلىرى كۆككە تاقاشقان ھالدا جۇلالىنىپ تۇرغان ئالتۇن قەسىر ...

بوۋاي ياتقان يېرىدىن يولۋاستەك چەبدەسلىك بىلەن ئىرغىپ تۇرۇپ كەتتى ۋە ئىككى پۇتىنى ئىككى تەرەپكە كېرىپ، ئىككى قولىنى ئاسمانغا قىلچىتەك شىلتىپ، بار ئاۋازى بىلەن ۋارقىرىدى:

— بۇ يەرلەر — يۇلغۇن، توغراقلار، ئالتۇن قەسىرلەر، دەريالار ... مېنىڭ!! مەن بۇ يەرگە پادىشاھ! خۇدانىڭ ئەمرى

بىلەن كەلگەن پادىشاھىمەن ...!

بوۋاي ئۆمرىدە بۇگۈن بىرىنچى قېتىم شۇنچىلىك قاتتىق ۋارقىرىدىكى، ئاۋازى قويۇق يۇلغۇنلار ئوستىدىكى نەمەخۇش، ساپ ھاۋانى تىترىتىپ، يىراقتىكى بۇك توغراقلىقلار ئارىسىدا بوغۇق، ئەمما كۆچلۈك سادا بەردى:

— پا ... دىشاھ ... مەن ...! پا ... دە ... شاھ ... مەن ...!

بوۋاينىڭ شىددەتلىك ئەكس سادا-دىن روھى كۆتۈرۈلۈپ، يەنە ۋارقىرىماقچى بولغاندى، ئەمما ئۇلگۈرەلمىدى، گېلىنىڭ ئاللىقانداق بىر يېرى يىرتىلغاندەك غىدىق ئارىلاش پۈرلداپ ئېچىشىپ، قاتتىق يۆتىلىشكە باشلىدى. مەيدىسىنى قاماللاپ، تۇرغان تۇرغىنىدا ئىككى پۇكلىنىپ ئولتۇرۇپ قالدى. ئۇ توختاۋسىز يۆتەلەتتى، يۈزلىرى چىڭقىلىپ، كۆزلىرىدىن تارىلاپ ياش تۆكۈلەتتى. يۆتىلىپ ئارىسىدا ھاسىراپ - ھۆمۈدەيتتى. خېلىدىن كېيىن يۆتىلىمۇ توختاپ، ئاستا - ئاستا ئېسىگە كېلىدە - دە، بايا سارىغلارچە نېمىدەپ تۇۋلغانلىقىنى ئېسىگە ئېلىپ، ئەتراپقا قورقۇش، شۇبھە ئارىلاش بويىنىنى سوزۇپ قاراشقا باشلىدى. ئەتراپتا ئۇنىڭ ۋارقىراشلىرىنى ئاڭلاپ تۇرغان بەرەر ئادەم تۆگۈل، ئەتىبگەندەكى تۇرغايلارمۇ كۆرۈنمەيتتى. پەقەت ھارۋا يېنىدا چىلا غاجىلانغان قوناق شېخى ئوستىدە ئېرىنچەكلىك بىلەن كۆشەپ ياتقان تاغىل ئىنەكلا پىيالىدەك كۆزلىرىنى پارقىرىتىپ، ئۆزىگە قاراپ تۇراتتى. بوۋاي ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن ئۆزىچە، دادىسىنىڭ غەلىتە قىلقلىرىنى چۈشىنەلمىگەن مەسىبى بالىنىڭ قىزىقىش، تېكىرقاش، ھەيرانلىق ئىچىدىكى سوئاللىق تىكىلىشلىرىنى بايقاپ قالدى - دە، خىجىل بولۇپ بويۇنلىرىنىچە قىزىرىپ كەتتى.

كۈن چۈش بولغان، ئەمدى ئالدىراش كېرەك ئىدى. بوۋاي ئىنەكنى ھارۋىغا قېتىپ، باغلاپ تەقمۇتنەق قىلىپ قويۇلغان قاقشاللارنى ھارۋىنىڭ ئالدىكەينىگە تەڭشەپ، رەتلىك بىسىشقا باشلىدى. بوۋاي ئەمدى بايىقى شېرىن چۈشلىرىنى ئەستىن چىقارغان، ئۆزىنىڭ جاپاكەش، نامرات دېھقانلىقىغا قايتقانىدى. ئۆيىگە قايتىپ بارسا، ئۇنى بىرىنچى بولۇپ قارشى ئالىدىغان نەرسىنىڭ نېمە ئىكەنلىكى كۆزىگە ئېنىق كۆرۈنۈپ تۇراتتى. بوۋاي ئۇنى ئويلىغانسېرى دىلى غەش بولۇپ، ھەسرەت خامۇشلۇقى ئىچىدە ئوتۇنلارنى ئوستى - ئۈستىلەپ بېسۋەردى.

بوۋاي ئىچىدە بۇ قېتىم مۇشۇ بىر ھارۋا ئوتۇننىڭ پۇلى بىلەن زادى ھەل قىلىنمىسا بولمايدىغان قىينىچىلىقلارنى بىر - بىرلەپ ھېسابلاۋېتىپ، ئوتۇننى شۇنچىلىك كۆپ بېسۋەتتىكى، بىر چاغدا ئېسىگە كېلىپ، ھارۋىغا قاراپ ئۆزىمۇ چۆچۈپ كەتتى. بۇنچىلىك كۆپ ئوتۇننى يالغۇز ئىنەكنىڭ سۆرەپ شەھەرگە ئاپىرالىشى زادى مۇمكىن ئەمەس ئىدى.

«نېمىمىشقىمۇ ئېشەكنى يانداپ قېتىپ كەلمىگەنىدىمەن؟ — دەپ ھەسرەت ئارىلاش پۇشايمان قىلىپ كەتتى ئۇ، — ئېشەك دېگەن ئۇ ھارام ئىپلاس شاش، يامان بولغىنى ئۇچۇنلا، ئېغىلدا بىكار ئوت يەپ، راھەتتە ئېغىناپ ياتىدۇ. ماۋۇ ئىنەك بىچارە بولسا، ياۋاش، رايىش بولغىنى ئۈچۈنلا جاپادا ...»

بوۋاي ھارۋا يېنىدا خىلىغچە بېشىنى

تاتىلاپ، نېمە قىلارىنى بىلمەي، تار- تىشىش، قىيالماسلىق، ئىچ ئاغرىتىش ئارىسىدا ئارىسالدى بولۇپ تۇردى.

«ئەستا ... قانداق قىلسام بولار؟ ئۇستىدىن بەش- ئالتە باغلامنى چۈشۈرۈۋتەيمىكەن- يا؟ ئۇنداق قىلسام قولۇمغا كىرىدىغان پۇلمۇ شۇنچىلىك ئازىيمىدىغان گەپ. بالىنىڭ ئانىسىنى دوختۇرداتماۋاتقىنىغا ئۇچ- ئون پۇل ئاز كېتەمدۇ، جىق كېتەمدۇ، كىم بىلىدۇ؟ ئەخمەتنىڭ ئۆتۈنىنى بۇ قېتىم چەملەتمەي تۇرايمىكەن- يا، بىچارە بالا ... ھاشارغا تولا قاتراپ ئۆتۈكىنىڭ چەمىي چۈشۈپ قالغىنى بىلەن، ماڭا چىش يېرىپ گەپ قىلىپ باققىنى يوق. ئۆيىنىڭ ھالىنى بىلىدۇ- دە، ئۇ. يازدىغۇ ئاياغ يىرتىلىپ كەتسە يالىڭاياق يۈرسىمۇ بولۇۋېرىدۇ، قىشتا مۇمكىنمۇ؟ ياق، ئۆتۈكنى چەملىتىپ بەرمەي بولمايدۇ. ھەي ... شۇ ئايگۈلنىڭ غەۋغاسى ... بوپتۇ، كىتاب، دەپتەرنىڭ پۇلى ئۈچۈن ئۆلۈپ قالماسمەن. قىز بالا ئەمەسمۇ، ئوقۇسۇن ... — بوۋاي دۇمبىسىنى تۇڭمەن تېشىدەك بېسىپ تۇرغان ئىغىر ھارۋا شوتىسى ئىچىدە كۆزلىرىنى مۆلدۈرلىتىپ تۇرغان ئىنەككە ئەيىبكارلارچە قاراپ، غەمكىن كۈلۈمسىرەپ قويدى، — بۇ قېتىم ئىگەكسىنى كەچۈر. تاش يۈرەكلىك قىلدىغان بولدۇم. ئۆيدىكى موھتاجلىقتىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن يەنىلا سېنىڭ قاقشاتماي ئامالىم يوق. ھارۋىنى تارتالماي قالغان يەرلىرىگە مانا مەن بار. چاقنى مۇرىدە يەيمەن، سەن بىلەن تەڭ تارتسەن، ئۆيگە ساق- سالامەت يېتىپ بېرىۋالساقلا، ئۇنىڭدىن نېرىسىغا — شەھەرگە.. ھېلىقى ئىشەك دېگەن ھارام مەلئۇنىنى ساڭا ياندايمەن...»

ئىنەك گويا بوۋاينىڭ يۈرەك ئىلتىجالىرىنى ئاڭلاۋاتقاندەك، بېشىنى سىلكىپ، ئۇستۈنكى قوڭۇر، پاپىلاق تۇمشۇقىنىسى ئۇزۇن، قىزغۇچ يىرتىق تىلى بىلەن يالاپ قويدى. بۇ چاغدا تىلىنىڭ ياپىلاق ئىنچىكە ئۇچى بۇرۇن تۈشۈكىنىڭ خىلە بىر يەرلىرىگىچە كىرىپ چىقتى، ئىنەك شۇ تاپتا ئۇزۇن قاقشال بىلەن ھارۋا شوتىسى ئىچىدە مۈشۈكتەك كىچىك- كىنە كۆرۈنۈپ قالغانىدى، ئەمما ئۇنىڭ ئايىغىنىڭ ئىتتىكلىكى، كۈچلۈك، چىداملىقلىقى بوۋايغا ئايان. يولدا ھېلىقى ياغاچ توسقۇچىلارغا ئۇچراپ قېلىپ، كۈتۈلمىگەن پەشكەللەككە يولۇققىنىدا، ئىنەكنىڭ قانداقلا قىلىپ بولسۇن بۇ بىر ھارۋا ئوتۇننى يېرىم كۈن كېچىكىپ بولسىمۇ، ئۆيىگىچە سۆرەپ بارالايدىغانلىقىغا ئىشەنچ قىلدى.

ئەكسى چېتى بۈك يۇلغۇن، تىكەنلىك، يۇمشاق شور توپىلىق ئەگرى- بۈگرى كاتاڭلىق كونا ھارۋا يولى. ئىغىر ھارۋا ئىككى تەرەپكە كېلەڭسىز چايقىلىپ، قۇرتتەك ئاستا مىدىرلاپ كەلىمەكتە. ئىنەكنىڭ پاتاڭلىرى ئۇزۇنراپ، قاتتىق كۈچەشتىن چەكچەيگەن كۆزلىرى چانقىدىن ئىتىلىپ چىقىپ كېتەي دەپ قالغان، بۇ ئىنچىكە پۇتلىرىنى قاتتىق تەرەپ، ئاۋايلاپ دەسسەپ، ھارۋىنى ئالغا سۆرەشكە ئۇمتۇلدۇ. ھارۋا گويا ئۇنى زاڭلىق قىلۋاتقاندەك، خالاز- خالىماس ھالدا ئىرىدە- چەكلىك بىلەن ئالدىغا سۈرۈلىدۇ. بۇ ھەر قېتىم كاتاڭغا چىقىلىپ چۈشكەندە، ئىنەك ئۇنىڭ بىلەن تەڭ سىلكىنىدۇ، شوتىسى بىلەن تەڭ ئىككى تەرەپكە چايقىلىدۇ.

ئىنەك بۇ چاغدا يىقىلىپ چۈشمەسلىك ئۈچۈن، ئۈزۈدىنلا ئىككى جىمى چىدام، قەيسەرلىكنى پۈتىغا يىغىپ، بارلىق كۈچى بىلەن يەرگە تەرەجەپ تۇرۇۋالدۇ.

بىر قەدەم... بىر قەدەم...

ئىنەك قاتتىق ھاسىراپ پۈشۈلدىغاندا بۇرنىدىن ئاپئاق ھور ئېتىلىپ چىقاتتى. بۇنى كۆرگەن كىشى، ئۇنىڭ ئۈزۈدىنىك چوڭقۇر قاتلىمىدا پورۇقلاپ قايناپ تېشىۋاتقان بىر دەريانىڭ سۈيى بارمۇ نېمە، دەپ ئويلاپ قالاتتى. لېكىن ئۇنىڭ ئەكسىچە، ئىنەكنىڭ تۆۋەنكى كالپۇكىدىكى ئۇزۇن تۈكلەردە ئىنچىكە چوكا مۇزلار قېتىشىشقا باشلىغان، ئۇنىڭ بۇرنىدىن ئىسسىق ھور قانچىلىك شىددەت بىلەن ئېتىلىپ چىققانسېرى، مۇزلار تېخىمۇ ئاۋۇپ، پەسكە ئۇزىراپ ساڭگىلاۋاتقاندەك كۆرۈنەتتى. ئىسسىق ھور بارا - بارا ئىنەكنىڭ دۇمبىسىدىن، ساغرىسىدىن، ئاندىن پۇتۇن بەدىنىدىن پۇرقىراپ كۆتۈرۈلۈشكە باشلىدى. بەدىنىنىڭ بىر قەۋەت شور توپا قونغان قىزغۇچ، قوڭۇر تۈكلىرى تەر بىلەن دەسلەپتە پارقىراپ، كېيىن پاتقاقتەك قاردىيىپ كەتتى.

ھارۇسنىڭ سول تەرىپىدە بوۋاي ئىنەك بىلەن سۈكدىشىپ ئاستا چامداپ كېلىۋاتاتتى. يۇز - كۆز، ئۇستباشلىرىغا قونغان قېلىن بىر قەۋەت ئاقۇچ شور توپا ئۇنىڭ ئەسلىدىكى سىياقىنى ئۇزگەرتىۋەتكەن، ئۇنى بەئەينى ئەسكى تاملىق ئىچىدە تېخىچە ئۆرۈلمەي چوقچىيىپ ئۇرۇپ قالغان كېسەك دۆۋىسىگە ئوخشىتىپ قويغانىدى. ئەسلىدىكى ئاندا - ساندا قاردىسى قالغان قويۇق ساقاللىرى قىراۋ باسقان شەكىلەتتەك پاخپىيىپ تۇراتتى.

پەقەت ئۇنىڭ قاردىچۇقى مىدىرلاپ تۇرغان بىر جۈپ كۆزىدىنلا ھاياتلىقنىڭ ئۆلمەس بىر سىماسىنى كۆرۈش مۇمكىن ئىدى.

ئېگىز، بۇك توغراقلىقلار ئارقىدا — خېلىلا يىراقتا، قىشنىڭ ئاقۇش كۈل رەڭ قويۇق تۇمانى ئارىسىدا قالغان، يول ئەتراپىدىكى يۇلغۇن، ئازغان، ئاق تىكەنلەر شالاڭلاپ، پاكارلاپ كېتىۋاتاتتى. يەنە ئازراقلا ماڭسا دەريا كېچىكىگە يېتىپ بارااتتى. كۈن ئولتۇرۇشتىن بۇرۇن قانداقلا بولمىسۇن، دەريادىن ئۆتۈۋېلىش كېرەك ئىدى.

«دەريا بويىدىكى ياغاچ توسقۇچىلار ھېلىمۇ بارمىدۇ - ھە؟ ئۇلار بولىدىغانلا بولسا، ھارۋامنى دەريادىن ئامان - ئېسەن ئۆتكۈزۈۋالغان تەقدىردىمۇ، جاڭگال پۇلى تۆلىمەي قۇتۇلۇپ كېتەلىشىمدىن ئۈمىد يوق. ئۇلار «قىزىل قاراقچى» نىڭ دەل ئۆزى. ئۇلار پېشانىسىدىن بىر تامچە تەر ئاققۇزماي تۇرۇپ ئالدىغا تەييار كەلگەن ئولجا بىلەن نەپسىنى تويغۇزۇشقا ئادەتلىنىپ قالغان. ئۇلار شۇنچە ئۇششۇقلۇق قىلىشقا پېتىنغۇدەك بۇ خۇدانىڭ زېمىنىگە بىر تال يۇلغۇن، بىر تۇپ توغراق تىكىپ قويۇشۇپتىكەنمۇ؟ ياكى دەريا سۈيىنى بەرەر قېتىم جاڭگاللىققا باشلاپ سۈغىرىپ قويۇشۇپتىكەنمۇ؟ ھىم! ھۆكۈمەت ئادەملىرىمىش تېخى! نەرى ئوخشايدۇ ئۇنىڭغا...؟»

بوۋاي ئۆتكەن يىلى قىشتا مۇشۇ دەريا بويىدا ئۇلارنىڭ بىھۇدە سالغان زۇلۇمىنى ئويلاپ، قولىدىكى قامچىدەك تولغىنىپ كەتتى:

... كەچكۈز مەزگىلى ئىدى، دەريا كېچىكى تېخى مۇز تۇتمىغان، سۈيى تار-

تىلىپ كالىنىڭ قورسىقىغىمۇ كەلمەيدىغان بولۇپ قالغانىدى. بوۋاي قوشنىسىنىڭ بىر كالىسىنى لاپقۇتقا ئېلىپ ئىنكىگە يانداپ قوشتى - دە، ئوتۇنغا كەلدى. قاقشال بېسىپ قايتىپ كېلىۋېتىپ، هارۋىسىنى دەريادىن ئەمدىلا ئۆتكۈزۈپ بولۇپ تۇرۇشىغا، دەريا بويىدىكى گەمە ئىچىدىن ئارۋاڭ - سارۋاڭ كىيىنىشكەن ئاللىقانداق ناتونۇش كىشىلەر هارۋىسىنىڭ ئالدىغا يۆگۈرۈپ كېلىشتى.

— قاقشالنىڭ تېگىگە توغراق كۆتمەكى بېسىلغانمۇ نېمە؟ — ئۆشنىسىگە مىلتىق ئاسقان بىرسى هارۋىنىڭ ئالدى - كەينىگە سىنچىلاپ قاراپ چىقىپ، بوۋايغا شۇبهه بىلەن تىكىلدى.

— يالغۇز جېنىمغا هارۋىغا توغراق باسقۇدەك نەدە كۆچ ئوكام؟ — بوۋاي تەشۋىش ئارىلاش، مۇلايىملىق بىلەن كۈلۈمسىرىدى، — قاراپ بېقىڭ، هەممىسى قاقشال. ماڭا لازىممۇ مۇشۇ.

— ئۆيدە قالامسز، ساتامسز؟

— هەي، ئوكام ... شۇ بىر ئۆينىڭ دەردى ... ساتاي دەپ شەهەرگىلا ئېلىپ ماڭدىم.

— خەير بوپتۇ، — مىلتىقلىق چىشىنىڭ ئارىسىدىن «چىرت» قىلىپ تۇكۈرۈدى، — توغراق كەسمىگەنلىكىڭز ئۈچۈن هارۋىڭزنى قويۇپ بەردۇق. ئەمما بىزگە بەش كوي پۇل تۆلەپ ماڭمسز.

بوۋاي چۆچۈپ كەتتى:

— بەش كوي؟ نېمىگە تۆلەيدىغان پۇل بۇ ئوكام؟

— جاڭگال پۇلى.

— جاڭگال پۇلى؟ — بوۋاي هاڭۋېقمىپ، ئاغزىنى ئېچىپ قاراپ قالدى، — بۇ ئاڭلاپ باقمىغانلا بىر گەپكەنغۇ.

— سىز ئاڭلىمىغان گەپلەر ساماندەك... — دېدى مىلتىقلىق مەسخىره قىلىپ، — بۇرۇن ئاڭلىمىغان بولسىڭىز، ئەمدى ئاڭلاپ قېلىڭ، گەپ شۇ...جاڭگالدىن پەقەت قۇرۇق ئوتۇن ئېلىشىڭىزغىلا رۇخسەت. ئەمما بۇنىڭ ئۈچۈن جاڭگالنىڭ خوراش پۇلىنى تۆلەيسىز.

— مۇنداق دەڭ...ئەمما شۇ تاپتا نەدىكى پۇلنى تۆلەرمەن سىزگە، يانچۇقۇمدا پۇلۇم بولسا، ئوتۇن ساتسامەن دەپ مۇشۇ جاپانى تارتىپ يۈرەتتىممۇ. ئوبدان ئوكام، بۇ قېتىم بىر كەچىلىك قىلىڭ. يەنە بىر قېتىمدا...

— بۇ بىر پرىنسىپ! — مىلتىقلىق ئۇنىڭ يېلىنىشلىرىنى ئاڭلىمىغاندەك توڭلۇق بىلەن سىلكىدى، — پۇلنى تۆلىيەلمەمسز؟ ئۇنداقتا قاقشالنىڭ يېرىمىنى چۈشۈرۈۋالىمىز شۇ.

ئۇنىڭ ئەتراپىدىكىلەر خۇددى مۇشۇ سۆزنى كۈتۈپ تۇرۇشقاندەك، تۇشمۇتۇشتىن هارۋىغا يوپۇرۇلۇشۇپ كەلدى، بىرلىرى هارۋىغا يامىشىپ چىقىشقا، بىرلىرى ئوتۇن تارتقان ئارغامچىنى كېسىشكە باشلىدى. بوۋاي ئۇنىڭغا تاقەت قىلىپ تۇرالمىدى، قولىدىكى تاسما تىللىق قامچا بىلەن ئارغامچا كېسىۋاتقانىنىڭ گەجگىسىگە «قارس» قىلىپ بىرنى سالدى.

— توختاش! بۇ قىلغىنىڭىنىڭ نەرى هۆكۈمەت ئادەملىرىنىڭ قىلقىلىرىغا ئوخشايدۇ؟ بۇلاڭچىلىق بۇ! بۇ خۇدانىڭ زېمىنى، ئوتۇن دېگەن خۇدانىڭ بايلىقى. ئۇنى ئىگىلۋېلىشقا هېچقايسىڭىنىڭ هەققى يوق!

پىشكەللىچىلىك ئاشۇنداق باشلاندى.

بوۋاي قولىغا ئۆتكۈر پالتىسىنى ئېلىۋالغاندى. «قايسىك ھارۇنغا يېقىنلاشسىاك، بېشىڭنى قۇشقاچنىڭ بويىنىدەك ئۈزۈپ تاشلايمەن...!» دەپ ھەيۋە قىلاتتى. يول توسقۇچىلار خوددى گۆشى تاتلىق ئەمما ئۆزىدىن زور، كۈچلۈك ھايۋاننى قورشىۋالغان چىل بۆرىلەردەك، ھارۇا ئەتراپىنى ئايلىنىپ يۈرەتتى. لېكىن يېقىنلاشمىقا جۈرئەت قىلالمايتتى. بوۋاي بىر قولىدا قامچىنى، بىر قولىدا پالتىنى تۇتقىنىچە ھارۇنىڭ قوزغاپ ماڭدى، ھارۇا تېخى ئون قەدەمچە ماڭمايلا كۈتۈلمىگەن بىر ئىش يۈز بەردى. غەزەپ ۋە ئەلەم-دىن ئۆرتىنىپ، چىرايى شور تۆپىدەك تاتىرىپ كەتكەن مىلتىقلىق ھارۇا چاقماق قارىتىپ «ۋاك» قىلىپ بىر پاي ئوق ئاتتى. بوۋاي دەسلەپتە ھېچنېمىنى سەزمەي قالدى. پەقەت چاق كامىرىدىن ۋاشىلدىغان كۆچلۈك ئاۋاز ئاڭلىنىپ، ھارۇا بىر تەرەپكە قىڭغىيىشقا باشلىغاندىن كېيىنلا، چاقنىڭ قېشىغا يۈگۈرۈپ كەلدى. ئوق چاقنىڭ كالا كۆزىدەك چوڭلۇقتىكى يېرىنى كۆيدۈرۈپ تېشىپ چىقىپ كەتكەنىدى. بوۋاي ئاخىرى قاقشالنىڭ ھەممىسىنى چۈشۈرۈۋېتىپ ھارۇنىسىنى قۇرۇق ھەيدەپ كېتىشكە مەجبۇر بولدى...

... بوۋاي ھارۇنىسىنى توختىتىپ، يول چېتىدىكى ئىگىز يۇلغۇنلۇق دۆڭگە يامىشىپ چىقتى. ئانچە يىراق بولمىغان يەردە مۇز تۇتقان دەريا ئەينەكتەك يالتىراپ تۇراتتى. دەريانى توغرىسىغا كېسىپ ئۆتكەن تار كېچىك قارىيىپ كۆرۈنەتتى. دەريانىڭ ئۇ قېتىدا، دەل كېچىك بويىدا ئاسمانغا تولغىنىپ كۆكۈچ ئىس كۆتۈرۈلۈۋاتاتتى. ئۇنىڭ ئەتراپىدا ئادەم-لەر مىدىراپ يۈرۈشەتتى.

«يەنە شۇ قاراقىچى، بۇلاڭچىلار...» بوۋاي دۆڭدىن چۈشۈۋېتىپ ئەلەم بىلەن پىچىرلىدى، — ئاجىزنى بوزەك قىلغىلى چىشىنى بىلەپ تۇرغان گېپ. قاقشالنى شۇنچە يىراقتىن نىشانغا جەبرىي جاپادىن قورقماي ئەكىلىمەنبۇ، ئۇلارنىڭ ئالدىغا كەلگەندە قول باغلاپ تۇرىدىغان توخۇ يۈرەك ئەخمەقمىدىم مەن؟ ياق! بۇ قېتىم ئۇلارغا چىش كوچىلىغۇدەك ياغاچ چاغلىق نەرسەمنى تارتقۇزۇپ قويمايمەن. ئۇلار دەريا كېچىكىدە تەييار ئولجىنى ساقلاپ، چىشىنىڭ كەينىنى شوراپ ئولتۇرۇۋەرسۇن، مەن ئۇلار بىلمەيدىغان يول بىلەن ئايلىنىپ، دەريادىن ئۆتۈپ كېتىمەن...»

بوۋاي ھارۇا يېنىغا كەلدى. ئىنەكنىڭ كۆچلۈك ھاسىراشلىرى تېخىچە توختىمىغانىدى، ئۇ ئاشۇ ھاسىراپ پۈشۈلداشلىرى بىلەن ئوتا ئىچىدە ئالدى-كەينىگە رېتىلىپ تەۋرىنىپ تۇراتتى. ئىنەكنى دەم ئالدۇرۇشقا ئارتۇقچە ۋاقىت يوق ئىدى، كۇن غەربكە — جاڭگاللىق ئۇستىگە قىيىلغان. چۈشتىكى نەمخۇش، ئىللىق ھاۋا ئاستا-ئاستا سوۋۇپ، دەريا تەرەپتىن سوغۇق دەشت شامىلى ئۇرۇۋا-تاتتى. سوغۇق شامالغۇ مەيلى ئىدى، ئەمما كۇن ئولتۇرغىچە دەريادىن ئۆتۈۋالماسا، قاراڭغۇدا مۇزنىڭ نەرىنىڭ قېلىن، نەرىنىڭ نېپىزلىكىنى پەرق ئەتكىلى بولمايتتى. بوۋاي ئىنەكنىڭ بېشىنى تۆۋەنگە — قاچاندۇر بىر چاغلاردا ھارۇا ماڭغان، كېيىنچە ئادەم زاتى ئاياغ باسمىغانلىقتىن شور توپا ئۇرلەپ كەتكەن

كونا يولغا بۇرىدى. ھارۋا چاقى يادغۇر-
دا كۆپۈپ كەتكەن بوش توپىغا غېرىچچە
پېتىپ باراتتى. ئۇنىڭ ئۇستىگە يولدا
بۇرۇن ئىز قالدۇرغان ھارۋا ئۇزۇن، كۆ-
تەك چاقلىق ھارۋا بولغاچقا، بۇ ھارۋا-
نىڭ قىسقا ئوقلۇق رېزىنكە چاقى ئۇ
كونا ئىزغا چۈشەلمەي، يولنىڭ ئوتتۇ-
رىسىدا چوقچىيىپ چىقىپ قالغان شور-
لۇق دۆمبەللەرگە قاپسلىپ قېلىۋاتاتتى.

«غەيرەت قىل، يەنە ئازراق غەي-
رەت قىل...— بوۋاي ئېغىر چاقنى مۇر-
دەۋېتىپ پىچىرلىماقتا، — بۇ قېتىم مۇ-
شۇ ئوتۇننى ئامان - ئېسەن سېتىۋېتىپ
قايتىپ كەلسەملا سېنى توپىقىڭ بىلەن
قوشۇپ، ئىسسىق ئېغىلدا ئىككى ھەپتە
ئارام ئالدۇرىمەن، ئۇنىڭغىچە ‹بىر قېتىم
ئەمۇ ساغماڭ قىزدىم› دەپ كېلىنىمگە
ئېيتىپ قويىمەن. يامان كۈنلەرگە دەپ
ساقلاپ قويغان يېرىم تاغار كۈنجۈرە بى-
لەن بىر چارەك قوناق ئۇنى بار. سېنى
شۇ چاغدا كۈندە ئىككى ۋاق كۈنجىرە
بىلەن باقمىسام، قوناق ئۇنىدا بىر قې-
تىم ھەلەپ بېرمەسەم ھېساب ئەمەس.
مۇشۇ قېتىم تارتقان جاپالىرىڭنىڭ ھەق-
قىنى شۇ چاغدا قايتۇرمىسام، خۇدا ئال-
دىدا لەنەت گەردى بولۇپ كېتەرمەن...»

بوۋاي چاقنى ئىتتىرىدۇېرىپ ھال-
دىن كەتتى. پۇت - قوللىرى ماغدۇرسىز-
لىقتىن دىرىلدەيتتى. پېشانىسىدىن شۇ-
رۇلداپ تەر قۇيۇلۇپ، يۈز - كۆزى قارا
پاتقاقتەك بولۇپ كەتكەنىدى. ئېنەكنىڭ
ھالى ئۇنىڭدىنمۇ بەتتەر. يامان ئېدى،
قاتتىق ھاسىراپ - ھۆمۈدەشتىن ئاغزىدا
ئاپئاق كۆپۈك قاينىاپ، پەسكە شۆلگەي
سالغىلاپ تۇراتتى. ھارۋىنى جان - جەھ-
لى بىلەن كۆچەپ تارتقانلىقتىن، سەچۈك
بويۇن گۆشلىرى ئارىسىغا پېتىپ كىرىپ
كەتكەن، كىكىرەكنى بېغىنىڭ گېلىنى
قاتتىق سىقىشىدىن دېمى كېسىلىپ، نە-
پەس ئالالماي، خۇددى گال پىچاقتا بو-
غۇزلانغانىدەك خارقىراپ قالغانىدى.
كۆزلىرى قان تولغان پىيالىدەك قىزا-
رىپ، ئاشۇ دەھشەتلىك چەكچىيىشىدە
ھازىرلا پارتلاپ، ئالدىغا ئېتىلىپ چىقىپ
كېتىدىغاندەك كۆرۈنەتتى. بوۋاي ھارۋا-
نىڭ بىر ئاش پىشىمغىچە تېخى بىر دۆ-
بەلدىن ئايلىنىپ ئۆتەلمەيۋاتقانلىقىنى
كۆرۈپ، تەگسىز بىر ۋەھىمىدىن يۈرىكى
سىرقىراپ، مېڭىسى ئايلىنىپ كەتتى.
ھارۋا بۇ مېڭىشىدا دەريا بويىغا يېرىم
كېچىدىمۇ يېتىپ بارالمايتتى. ئېنەك
ئەمدى بۇرۇنقى چىدام ۋە غەيرىتىنى
يوقاتقان، ئۇ قېرىشقاندەك ھارۋىنى بى-
رەر غۇلاچچە يەرگە تارتىپ بارا - بار-
مايلا توختاپ قالاتتى. بوۋاي قامچىسىنى
ھەيۋە بىلەن دۈمەيلەپ، ۋارقىرىغاندىن
كېيىنلا بىر - ئىككى غۇلاچچە يەرگە با-
راتتى - دە، يەنە توختاپ قالاتتى.

«چۇھ...! چۇھ دەيمەن...! ھۇ ئۆ-
لۈكىنى ئىت يېگۈر! — بوۋاي خۇددى
ئېنەكنى ھازىرلا چەيلەپ - مىجۇۋېتىدە-
غاندەك ئالدىغا دۈۋىنىپ كەلدى، — خەپ...!
ھېلى بىكار جۇمۇ سېنى...!»

ئېنەك قورقىنىدىن كۆزلىرىنى
چىمچىقلىتىپ، بېشىنى نېرى چەتكە ئې-
لىپ قاچتى. ئەمما جايىدىن مەت قىلىپ
تەۋرەپ قويمىدى. بوۋاي ئېنەكنىڭ
باش - كۆزىگە غەزەپ بىلەن ئىككى قا-
چا سالدى. ئېنەك شۇئان قامچا ئازابى-
دىن ئاچچىق تولغىنىپ، خۇددى يۈرىكى

گه پىچاق ئۇرۇلغاندەك كۆچسىز ئىگىرد-
ۆەتتى ۆە جان ئاچچىقىدا بار سالمىقى
بىلەن ئالدىغا ئوخچۇپ، كۆتۈلمىگەندە
ئالدى پۇتلىرى بىلەن يەرگە تەزلىمىپ
قالدى. ھارۋا شۇ ھامان ئالدىغا سىلكى-
نىپ، قاقشالنىڭ ئېغىر سالمىقى ئىنەكى-
نى يەرگە چاپلاپ قويدى. ئىنەك شوتا
ئىچىدە جان تالىشىۋاتقاندەك تىنىمسىز
تىپچەكلەيتتى، ئىككى تەرەپكە يۇلقۇ-
ناتتى، ئورنىدىن تۇرۇشقا ئۇرۇنۇپ تۇم-
شۇقىنى يەرگە تىرەيتتى...

«ۋاي ئېسىت، ئىنەك...!» بوۋاي
ھەسرەتلىك بىر نەدا بىلەن ئاچچىق
ۋارقىرىۋەتتى ۆە ئېتىلىپ كېلىپ ھارۋا
شوتىسىنى بار كۈچى بىلەن يۆلەشكە
كىرىشتى. بوۋاينىڭ ئۇمۇرتقا سۆكىكى
قىرىسلاپ كەتتى، قاتتىق چىڭقىلىشتىن
چېكە تومۇرلىرى كۆپۈپ ئېتىلىپ كە-
كەندەك بولدى. شۇ ھامان ئىنەكنىڭ
قاتتىق يۇلقۇنۇشى بىلەن تەڭ ئېغىر شو-
تا لەپپىدە كۆتۈرۈلدى...

ئەمما بوۋاي ئىنەكنىڭ تۇمشۇقىدى-
كى قاننى كۆرۈپ چۆچۈپ كەتتى. ئۇ-
نىڭ ئاستىنقى ياپىلاق، قېلىن كالپۇكى
بايىقى يەرگە تىرەجەشتىن ئېزىلىپ، يا-
را ئېغىزىدىن قىپقىزىل گۆشلىرى كۆ-
رۈنۈپ قالغانىدى. ئۇنىڭدىن چىپىلداپ
قان ئېقىپ تۇراتتى! ئۇ ئىنەكنىڭ باش-
كۆزىنى سىلاپ، يۇڭلۇق ئېچەكلىرىگە،
كۆزلىرىگە يۇزىنى يېقىپ ھۆركىرەپ
يىغلىۋەتتى: «ۋاپادار قېرىندىشىم...نې-
مىشقىمۇ ئۇرغاندىمەن سېنى! مۇشۇ لە-
نىتى ئوتۇنىنى، ئازراق پۇلنى دەپ، ئۆ-
زۇمنىڭ مېھرىبانلىقىمنى، يۇمشاق كۆ-
ڭۈللۈكۈمنى ئونتۇپ قالغاندىمەنمۇ - ھە؟
مېنى مۇشۇنداق تاش يۈرەكلىككە، قاباھەتـ
لىككە مەجبۇر قىلغان نەرسە نېمە؟ يوقسۇز-
لۇقمۇ ياكى پۇلنىڭ ۆەسۋەسىسىمۇ؟ مەن
سېنى ئۇرغاندا نېمىشقا مېنى مۇشۇ
ئۇچلۇق مۇڭگۈزلىرىڭ بىلەن ئۇسۇپ،
بېقىنلىرىمنى تېشىۋەتمىدىڭ؟ نېمىشقا
ۋاپاسىزلىقىمنىڭ، قارا يۈرەكلىكىمنىڭ
جازاسىنى بەرمىدىڭ؟ خۇدا مۇشۇ مۇڭ-
گۈزلىرىڭنى بىكار ياراتمىغان بولغىيدى.
ئۇنى، ئۆزۈڭنى دۇشمەندىن، زوراۋانلىق-
تىن ھىمايە قىلىدىغان قورال ئورنىدا
بەرگەن بولغىيدى. نېمىشقا ئۇنىڭ كۆ-
چىنى كۆرسەتمىدىڭ؟ مۇڭگۈزلىرىڭ تۆ-
مۇردىن قاتتىق، قىلچىتىن ئۆتكۈر، بوي-
بەستىڭ شۇنچىلىك كۆچلۈك، قۇدرەتلىك.
ئەمما كۆزلىرىڭ يېتىم، نارەسىدە بالىـ
نىڭكىدەك مۇڭلۇق، جۇرئەتسىز، ھەسرەتـ
لىك. نېمىشقا ئۇنىڭدا قەھرى - غەزەپـ
نىڭ ئۆتكۈر چېقىندىشى يوق؟ بولمىسا
مەندىن قىساس ئالاتتىڭ. ۋاپاغا جاپا
قىلغىنىم ئۈچۈن كېلىشتۈرۈپ ئەدىبەمنى
بېرەتتىڭ! ياق، كۆزلىرىڭنى مۇڭ بىلەن
پارقىراتما! شۇنداق قىلىشقا تامامەن
ھەققىڭ بار ئىدى. ئېغىلغا سولاپ، كۈن-
لەپ - كۈنلەپ ئاچ قويسام غىڭ قىلمايـ
سەن. ھېلىقى ئېشەك دېگەن ھارامزەدـ
دەك ھاڭراپ قۇلاق - مېڭەمنى يېمەيـ
سەن. خالىسام ھەپتىدە بىرەر ئىككى قې-
تىم كېپەكتە ھەلەپ ئېتىپ بېرىپ قويـ
مەن. بولمىسا، سېسىپ، قاردىاپ كەتكەن
قوناق شېخىنى، ئېشەكتىن ئېشىپ قال-
غان سامانىنى يەپ ياتسەن، بۇنىڭ بە-
دىلىگە ماڭا كۈندە بىرىدىغىنىڭ ئاپئاق
سۈت! كېلىنىم كۈندە ئىككى قېتىم ئەم-
چىكىڭنى رېزىنكىدەك سوزۇپ، يېلىنىڭدە

بىر تامچە سۈت قويماي سېغىۋالىدۇ. خۇددى تومۇرۇكدىن قانىنى، سۆڭمىكىدىن يىلىكىنى شورىۋالغاندەك. ئەمما سەن بۇنىڭ ئۈچۈن ئۆمرۈڭدە «غەلىتە» قىلىپ باققان ئەمەس، يەنىلا كۆزلىرىڭنى مۇڭلۇق پارقىرىتىپ، تۆۋرۈكلەرگە باغلانغىنىڭچە ئۇندىمەي، مىدىر قىلماي تۇرغىنىڭ تۇرغان. ماڭا كۆرسىتىدىغان ۋاپا، ھىممىتىڭ يالغۇز بۈلا ئەمەس، ياز بويى يەر تېرىسام ساپاندىن، ئېتىزغا ئو - غۇت توشۇسام ھارۇدىن، خامان تەپسەم تۇلۇق سۆرەشتىن باش كۆتۈرەلمەيسەن. قىش كىرگەن ھامان مۇشۇنداق ئوتۇنچە لىقتىن...ئېيتقىنا بىچارە ئىنىكىم، دۇنيادىكى جىمى ھايۋانلىق ئىچىدە سەن نېمانچە بەختسىز بولۇپ يارىلىپ قالغانسەن؟ سەن خۇداغا ئەرز - ھالىڭنى ئېيتمۇ باقمىدىڭمۇ؟ بىلىمەن...ئېيتىپ باقمىدىڭ، بىرەر قېتىممۇ ئېيتىپ باقمەيدىڭ. ھەممىگە چىدىدىڭ، سۈكۈت قىلىدىڭ. ھەممە دەرد - ھەسرەتلىرىڭنى ئازابلىرىڭنى ھەربىر تىنىقىڭدا تارتىقان «ئۇھ» لىرىڭ، پۇشۇلداشلىرىڭ بىلەن تۆگەتتىڭ. لېكىن بۇلارنىڭ ماڭا ئۇۋالى بولماسمۇ؟ ئۇرغان «ئاھ» لىرىڭ مېنى تۇتماسمۇ؟ خۇدادىن ھەر نامىزىمدا گۇ - ناھلىرىمنى تىلىگىنىم نېمىسى؟ سېنى ياۋاش، تىلسىز كۆرۈپ زۇلۇم سالغىنىم نېمە بولدى؟ بۇنداق قاقشال دېگەن سېنىڭ ئالدىڭدا نېمە؟ ئەرزىمەسلا بىر نەرسە! ئۇنىڭ ھەممىسىنى مەشەگىلا ئۇ - رۇۋېتىمەن، ئەمدى ھارۇنغا سېنى ئەمەس ئېشەكنى قاتتىمەن...» بوۋاي سۆزلىمەكـ - تە، ئىنەك بىلەن ئەنە شۇنداق ئۇنىڭ سىرداشماقتا. ئۇنىڭ كۆز ياشلىرى تو - تار ئەمەس، ئەلەملىك، ھەسرەتلىك، ئاچچىق كۆز ياش ئۇنىڭ مەڭزىنى كۆيدۈ - رۈپ، ساقاللىرىنى بويلاپ، يەرگە — شور توپا ئۈستىگە تارىلاپ چۈشمەكتە.

بوۋاي يىغلىماقتا، ئۇنىڭغا قوشۇلۇپ ئىنەكمۇ يىغلىماقتا.

بوۋاي خېلىدىن كېيىن ئورنىدىن تۇردى. قۇياش بۇك جاڭگالىلىق ئارىسىغا چۆككەن، ئۇنىڭ ئاخىرقى قىزغۇچ نۇرلىرى جاڭگال ئۈستىدە — بارغانسېرى قۇ - يۇقلىشىۋاتقان تۇمانلار ئارىسىدا ئۆچۈۋاتقان چوغنىڭ ھالىسز شولىسىدەك سۇس يالىلداپ تۇراتتى.

«ئىنەكنى ئارام ئالدۇرغاچ، ئازراق تويدۇرساممىكىن، ئۆزۈمۇ بىر پارچە نان يەۋالساممىكىن...» دەپ ئويلىدى بو - ۋاي. لېكىن، ئىنەكنىڭ ئالدىغا ئېشىپ قالغان ئاخىرقى بىر باغ قوناق شېخىنى تاشلاپ بېرىشكە ھەرقانداق قىلىپمۇ كۆڭ - لى چىدىمىدى. ئۇ قاقشالغا ئىلىلقلىق خۇر - جۇنىنى ئېلىپ، ئىچىدىكى نان ئۇراقلىق داستىخانىنى ئىنتەكىنىڭ ئالدىغا يېيىپ ئاچتى - دە، نانىنى ئۇششاق پارچىلاپ ئىنەكنىڭ ئاغزىغا تىقىشقا باشلىدى.

«يە، ئىنىكىم، بولسا، داستىخاندە - كى نانىڭ ھەممىسىنى يەپ تۆگىتىۋەتـ - كىن. قورۇنما، ئەسلىدە، بۇ دۇنيادا تارتـ - قان جەبرى - جاپالىرىڭ ئۈچۈن ھۇشۇن - داق ئاپىئاق نانىنى يېيىشكە تېگىشلىك ئىدىڭ. شاخ، سامانىنى سەن ئەمەس، ھېلىقى دەريا بويىدىكى تەييارغا ھەييار قاراقچى - بۇلاڭچىلارنىڭ يېيىشىگە يارات - قان بولسا بەك ئادىللىق بولاتتى...»

ئىنەكنىڭ كالپۇكىدىكى قان توخ - تاپ، يېرىلغان يارا ئېغىزىدا بىر قەۋەت

قارامتۇل پەردە قېتىشىپ قالغانىدى. ئۇ، ئاننى كىرىپە تەكشۈرگەك يىرىك تەلى بىلەن يالماپ، كۆچلۈك ئېغىز چىشلىرىدا قاراسلىتىپ چاينىشقا باشلىدى. بوۋاي قورسىقىنىڭ ئاچلىق ئازابىدىن ۋاز‌ىلداپ ئېچىۋاتقىنىنى سەزمەيتتى. ئۇ ئىنەكنىڭ ئاننى ھۇزۇرلىنىپ چاينىشىلىرىنى، قوزىدىكى ئانغا بويۇنداپ، تەلىنىي ئۇزۇن سوزۇشلىرىنى كۆرۈپ ئىچىدىن سۆيۈنۈپ كەتتى. «كۆڭلى نېمىدېگەن ئاق بۇنىڭ؟ مانا، ئۇ مېنىڭ بايىقى تاش يۈرەكلىكىمنى زادىلا كۆڭلىگە ئالماپتۇ» دەپ ئويلىدى بوۋاي.

ئىنەك ھەش - پەش دېگۈچە داستىخاندىكى ناننىڭ ھەممىسىنى يەپ تۈگەتتى. بوۋاي خۇرجۇن - قاچىسىنى يىغىشتۇرۇۋېتىپ، قاقشالنى مەشەگە چۈشۈرۈۋېتىپ، ئېتىدىغانلىقى ئۇچۇن ئۇنىڭغا قورسىقىنى ئاغرىتىپ، قىيالماسلىق بىلەن قاراپ تۇرغان چاغدا، تۇيۇقسىز ھارۋا ئالدى - كەينىگە چايقالغاندەك بولدى - دە، ئاستا قوزغىلىپ مېڭىپ كەتتى.

«ۋاي ئېسىت، گالۋاڭلىقىم... — بوۋاي خۇشاللىقىدىن قولىدىكى قۇرۇق خۇرجۇننى قاقشال ئارىسىغا ئالماندا - تالماندا قىستۇردى، — ئىنەكنىڭ ئاچلىقتىن ھارۇنى تارتالماي قالغانلىقىنى نېمىشقا بالدۇرراق بىلمىگەندىمەن؟ شۇكرى، ئەلھەمدۇلىللا...! مانا ئەمدى ياخشى بولدى...قاقشالنىمۇ چۈشۈرۈۋەتمەيدىغان بولدۇم. شۇنداق...ئۇنى شەھەرگە ئاپىرىپ سېتىپ، ئازراق پۇل جايلىمىسام، بالىنىڭ ئانىسىنى قانداق داۋالىتىمەن؟ ئەخمەتنىڭ ئوتۇكىنى نېمە بىلەن چەملىتەمەن؟ قىزىمنىڭ كىتاب - دەپتەر دەۋاسىدىن قانداق قۇتۇلىمەن؟ قۇدرىتى ئۇلۇغ پەرۋەيدىگارا... مۇشكۈل ئىشىمنى ئاسان قىلغىن، ئۆيدىكى موھتاجلىقتىن قۇتۇلسام، كاددىر پۇلى، يول پۇلى، مەكتەپ پۇلى...دەپ بوسۇغىغا دۆۋرەپ كەلگەن كىشىلەر يەنە بار. ئۇلارنىڭ تىل - دەشنەملىرى زەھەردىن ئاچچىق، چىرايلىرى زىمىستان قىشتىن سوغۇق، مېنى شۇلارنىڭ ئالدىدا خار قىلمىغىن، چىرايىمنى سارغايتمىغىن، بويۇن قىسىتۇرمىغىن...»

ھارۋا ئىلگىرىلەيتتى...بوۋاينىڭ قولىقىغا ئىنەكنىڭ كۆچلۈك ھاسىراشلىرى، پاكار چاتقالىلارنىڭ چاق ئاستىدا قاراسلاپ سۇنۇشلىرى ئاڭلىنىپ تۇراتتى. ھارۋا جاڭگالنىڭ گۆردەك قاراڭغۇلۇقى ئىچىگە شۇڭغۇپ كىرىپ كېتىپ باراتتى...

بوۋاي كۈندۈزدە خاتا مۆلچەرلىمىگەن ئىكەن، ھارۋا تۈن يېرىمدىن ئاشقاندىلا دەريا بويىغا يېتىپ كەلدى. ئاي دەريانىڭ ئۇ تەرىپىدىكى جاڭگاللىق ئۈستىدىن ئەمدىلا كۆتۈرۈلۈشكە باشلىغانىدى. ئۇنىڭ خىرە، ئاجىز نۇرىدا دەريا ئۈستىدىكى مۇز سامان يولىدەك گىرىمسىمان ئاقىرىپ كۆرۈنەتتى. تۇمان قاپلىغان ئاسمانىدا يۇلتۇزلار خىرە - شىرە پىلدىرلاپ تۇراتتى. ئۇ، بوۋاينىڭ كۆزىگە سوغۇقتا غالىلداپ تىترەپ ھالىدىن كەتكەن بالىنىڭ تارام - تارام كۆز ياشلىرىغا ئوخشاش كۆرۈنەتتى. ئالەم تىمتاسلىققا چۆمگەن، گويا ئۇ ئاللىقاچان ئۇلگەندەك، زېمىستان قارا سوغۇق ئەمدى مۇشۇ ئۆلگەن دۇنياغا مەڭگۈلۈك ھۆكۈمرانلىق قىلىدىغاندەك تۇيدى. بوۋاي دەريا بويىغا كېلىشى بىلەن

لا هارغىنلىق ۋە ماغدۇرسىزلىقتىن پۈتـ
لىرىنى يۆتكىيەلمەي قالدى. ئاچلىق،
هارغىنلىق ئۇنىڭ يۈرىكىدىن تومۇرلىرى
بويلاپ پۈتۈن بەدەنلىرىگە تارىماقتا ئىـ
دى. ئۇنىڭ دەريا بويىدىكى قۇرۇق چىمـ
لىق ئۇستىگە ئۆزىنى تاشلاپ بىردەم يېـ
تىۋالغۇسى كېلىپ كەتتى. لېكىن بۇ خەـ
يالىدىن تېزلا يالتايدى. ئۇ، دەريادىن
تېزرەك ئۆتۈۋېلىپ، تاڭ سۈزۈلگىچە هېـ
لىقى قاراقچى، بۇلاڭچىلارنىڭ — بوۋاي
ئۇلارنى شۇنداق دەپ ئاتايتتى — كۆزـ
دىن يىراقلاپ كېتىش لازىم ئىدى. ئۇ
بېلىدىن بەلبېغىنى يېشىپ ئېلىپ، ئۇنى
تەڭمۇ تەڭ تۆت پارچە قىلىپ يىرتتى.
ئىنەكنىڭ مۇزدا تېيىلىپ يىقىلىپ چۈشـ
مەسلىكى ئۈچۈن ئالدى، كەينى پۈتـمنى
ئالدىرىماي پوختا قىلىپ ئوردىدى. ئەمدىكى
ئىش پەقەت خۇدانىڭ ئۇنىڭ مۇشكۈل
ئىشىنى ئاسان قىلىشىلا، خەۋپ - خەتـەرـ
دىن ساقلىشىلا قالغانىدى. «تەۋەككۈل...
يا، ئاتا - ئانامنىڭ روهى...» ئاستا شـ
ۇدرلىدى ئۇ يۈرىكىنىڭ تەشۋىشلىك دۈـ
پۈلدىشىنى تەستە بېسۋېلىپ ۋە ئىنەكـ
نى چۈلۈۋۇرىدىن يېتىلەپ دەريانىڭ ئوغـ
رىسىغا كېسىپ يەم بىلەن يۈرۈپ كەتتى.
ئىنەك هارۋىنى ئانچە كۆچىمەيلا سۆرەپ
كېتىۋاتاتتى. مۇشۇنداق ئامان - ئېسەنـ
چىلىك بولسىلا، هارۋىنىڭ دەريانىڭ ئۇ
قېتىغا ئۆتۈپ بولۇشى ئۇچۇن بىر چۆگۈن
چاي قاينىغۇچىلىكىمۇ ۋاقىت كەتمەيتتى.
هارۋا ئاستا كېتىۋاتاتتى، چاق تېگىدە
يۇپقا قارنىڭ ئاق كرىستالى ئەينەك
پارچىسىدەك قىرىسلاپ يەنچىلمەكتە
ئىدى. بوۋاي تەشۋىش، سەراسىمە ئىچـ
دە بەدەنلىرىنىڭ بايىقى هارغىنلىقىنى
ئۇنتۇدى. ئۇ كۆزلىرىنى ئالدىدىن ئۇزمەيتتى.
ئالدىدىكى كىچىككىنە قارا - قۇرا نەرسـ
لەرنىمۇ «مۇز يېرىقلىرىمىكىن» دەپ سـ
پاپ كۆرەتتى. بىر چاغدا هارۋىنىڭ نېـ
رىقى تەرىپىدىن «چارس» قىلغان ۋەمـ
مىلىك ئاۋاز ئاڭلاندى. «ئاپىلا! مۇز يېـ
رىلدى...» بوۋاي ئالدىراپ ئىنەكنىڭ
بېشىنى سول تەرەپكە تارتقى. شۇ هاـ
مان بوۋاي دەسسەپ تۇرغان مۇزلۇق
كۆچلۈك سىلكىنگەندەك بولدى - دە، ئار -
قا - ئارقىدىن ئاڭلانغان قارسىلدىغان ئاۋاز
بىلەن تەڭ مۇز ئويۇلۇپ، دەسلەپتە هارـ
ۋا، ئاندىن كېيىن كۆزنى يۇمۇپ ئاچقۇـ
چە ئىنەك بىلەن بوۋاي يېرىلغان مۇز
ئارىسىدىن لۆمۈلدەپ ئېتىلىپ چىقىۋاتقان
قاپقارا سۇغا چۈشۈپ كەتتى. بوۋاي
شۇ هامان خامۇش ئۇگىدەكتىن ئويغـ
ناندەك بولۇپ، باشقىچە سەگەكلىشىپ
كەتتى. ئۇ بىر قولى بىلەن مۇز گىرۋەكـ
لىرىگە چىڭ ئېسىلىۋېلىپ، بىر قولى بىـ
لەن ئىنەكنىڭ بېشىدىكى چۈلۈۋۇرنى بار
كۈچى بىلەن تارتىشقا باشلىدى. ئىنەك
شوتا ئىچىدە بار كۈچى بىلەن تېپىچەكـ
لەيتتى، يۇلقۇنۇپ، هالاكەت ئىچىدىن
قۇتۇلۇشقا تىرىشاتتى. ئەمما هارۋا مۇز
ئارىسىغا بارغانسېرى چۆكۈپ كېتىۋاتـ
تى. بوۋاي مۇز ئارىسىدا شالاپشىپ ئې
تىۋاتقان سۇنىڭ بەدەنلىرىگە نەشتەردەك
ئاچچىق سانجىلىشلىرىنىمۇ، بارماقلىرىنىڭ
چوكا مۇزدەك قېتىپ قېلىۋاتقانلىقىنىمۇ
سەزمىدى. ئۇ خۇددى سۇدا گاھ چۆكۈپ،
گاھ لەيلەپ تۇرۇۋاتقان بىر پارچە ئۇـ
يۇل مۇزغا ئوخشاپ قالغانىدى. ئەمما ئۇـ
نىڭ قورقۇنچلۇق ئۆلۈم ۋەھىمىسى ئې
چىدە تېخىمۇ سۇراڭ تۈس ئالغان بىر

جۇپ قەھرىلىك كۆزىدە كۆچلۈك، قەيسىرانە يارقىن نۇر چېقىنداپتتى. كۆز گۈھىرى بۇ نۇر ئىچىدە توالىمۇ خاتىرجەم، دۇپ - دۇگىلەك بولۇپ كۆرۈنەتتى. بۇۋاي سۇ ئىچىدە بىلىقتەك تېز ھەرىكەتلىنىپ، بېلىدىكى شوينىغا قىستۇرۇۋالغان پالتىسىنى ئالدى - دە، ھارۋا جابدۇقلىرىنى بىر - بىرلەپ چاناشقا باشلىدى. سۇ ھەيۋەتلىك شارقىرايتتى. ئۇنىڭ زەربىسىدىن پارچە مۇزلار قاراسلاپ سۇغا ناتتى. ئىنەك شىددەتلىك ئېقىم ئىچىدە گاھ چۆكۈپ، گاھ لەيلەپ، ماماتلىق بىلەن ئېلىشىۋاتاتتى. بۇۋاي ھارۋا جابدۇقلىرىنى ئاخىرى كېسىپ بولدى. ئىنەك ئاشۇ توختاۋسىز يۇلقۇنۇشى بىلەن ھارۋا شوتىسىدىن بوشىنىپ چىقتى، ھايال ئۆتمەي ھارۋىغا كەپلىشىۋاتقان شىددەتلىك سۇ بارغانسېرى ئۆرلەپ - كۆپۈپ، ئاخىرى ھارۋىنى ئۇتۇن بىلەن قوشۇپ مۇز ئاستىغا سۆرەپ كىرىپ كەتتى. ھارۋا ئورنىدا ئەمدى سۇيىق لۆمۈلدەپ قاينىاپ تۇرغان بىر پارچە قاپقارا ئوچۇقچىلىقلا قالغانىدى. بۇۋاي ھالىدىن كېتىۋاتاتتى، بەدىنىدى مۇز پارچىلىرىنىڭ زەرب بىلەن ئۇرۇلۇشلىرىنمۇ سەزمەيتتى. ئېككى قولى تاياقتەك قېتىپ قالغانىدى. ئۇ قولىدىكى پالتىنى بېلىگە قىستۇرغان - قىستۇر مىغانلىقىنى بىلەلمەدى. ئۇ پەقەت بارماقلىرىنىڭ ئىنەكنىڭ قۇيرۇقىنى مەھكەم قامالالىغىنىچە، بىر - بىرىگە كىرىشىپ كەتكەنلىكىنىلا ھېس قىلاتتى. ئىنەك مۇز پارچىلىرىنى كۆكسى بىلەن يېرىپ قىرغاقا قاراپ ئۇزۇشكە باشلىدى. ئىنەكنىڭ پۇتۇن بەدىنى سۇغا چۆكۈپ كەتكەن، پەقەت بېشىلا سۇدىن ئېگىز كۆتۈرۈلۈپ تۇراتتى. بۇۋاي پۇتىنىڭ سۇ ئاستىدا نېمىگىدۇر ئۇرۇلغىنىچە سۆرۈلۈپ كېلىۋاتقىنىنى خىرە - شىرە ھېس قىلدى. ئۇ ئەك ئۇنى دەريانىڭ تېيىز، قۇمساغىغۇ يېرىگە سۆرەپ چىقتى...

ئەتىگەنكى قۇياش جاڭگال ئۈستىدىن، گويا بۇ دۇنيادا يۈز بېرىۋاتقان ھېچقانداق ئىشتىن خەۋىرى يوقتەك، نۇرانە بىر جىلۋە بىلەن كۆلۈپ چىقىۋاتاتتى. بۇۋاي پەقەت ئىنەكنىڭ ئارقىسىدىن قىرغاقىغا يامىشىپ چىققان چاغدىلا، ئۆزىنىڭ ئىنەك بىلەن بىللە ئامان - ئېسەن قالغانلىقىغا ئىشەندى. بۇۋاي دەرياغا بويىدىكى نەم قۇمسازلىق ئۈستىدە ئىككى قەدەم ماڭا - ماڭمايلا، پەشلىرىدىن سۇ چېپىلداپ ئېقىۋاتقان پاختىلىق چاپىنى جاققىدە مۇز بولۇپ قاتتى. نىھايەت، ئىنەكنىڭ سارغۇچ - قوڭۇر تۈكلىرى تېرىسىگە سىلىق يېپىشىپ، تېخىمۇ پارقىراپ كەتكەنىدى. ئىنەك تىترەۋاتاتتى، ئەمما بەدىنىدىن ھايال ئۆتمەي ئاقۇچ ھور كۆتۈرۈلۈشكە باشلىدى. بۇۋاي نېمىشقىدۇر، ھارۋىسىدىن كۆرە ئىنەكنىڭ ئامان قالغانلىقىغا خۇشال بولۇپ كەتتى.

«جېنىم قېرىندىشىم...» — بۇۋاي ئىنەكنىڭ بوينىنى مەھكەم قۇچاقلاپ، مۇز بىلەن تاراقشىپ قاتقان ساقاللىق ئېغىز كىنى ئۇنىڭ قۇلاقلىرىغا، كۆزلىرىگە سۈركىدى، — سەن ھايات، دېمەك، مەنمۇ ھايات. ھاياتلا بولساڭ، مەنمۇ قەرزلىرىمنى تۆلەۋالىمەن، موھتاجلىقتىن قۇتۇلىمەن، دۇنيادا ئادەمدەك ياشايمەن، سەنمۇ شۇنداق. ئېغىلدا قالغان توپىقىڭنى تويغۇچە ئېمىستىپ، ئۇنى يالىۋالسەن، ئاندىن كېيىن كۆنجۈرە يەيسەن، ھەلەپ

كه تويمسەن. بولدىلا ئەمدى هارۋا ئالـ مايمەن. پۇتۇن ئەسلى - ۋەسلىمنى سېتىپ بولسمۇ تـراكتـوردىن بـرنى ئالىـمەن، بۇ قېتىم ئۆلۈمدىن ئامان قالدىممۇ، بولـ دى! ئەمدى ھەقىقىي ئادەمدەك ياشىمىسام بولمىدى. شۇنداق قىلىمەن، خۇدانىڭ ماڭا نـسـىپ قىلغان ئۆمرىنى ئۇنچىۋالا خار، موھتاجلىقتا ئۆتكۈزۈۋەتمەيمەن...»

بۇ ئاينىڭ ئۈچىدى يالقۇنـلۇق چوغ تەپتىدەك، مېھرىلىك بىر سېزىم ئىچىدە ئىسسىپ كەتتى. بۇ ئىنەكنىڭ بەدىنىدىن ئۆتكەن ئىسسىقلىقمۇ ياكى يۇرىكىنىڭ چوڭقۇر قاتلاملىرىدا ئەزەلدىن بېرى ساقـ لىنىپ كېلىۋاتقان ئوتلۇق ھارارەتمۇ؟ ئۇ بۇنى بىلمەيدى. ئۇ مۇزلىرى ئۈيۈلۈپ چۈشكەن رەھىمسىز دەريا ئېقىنىغا مەسـ خىرلىك، سوغۇق نەزەرى بىلەن تىكىلدى. ئاق قار، كۆك مۇز، ئىزغىرىن شامال... دېگەنلەر ئەمدى ئۇنىڭ نەزىرىدە قورقۇشـ قا، ھەسرەتلىنىشكە، ئۆھسىمە يېيىشكە ئەرزىگۈدەك نەرسە بولماي قالغانىدى. ۋەھالەنكى ئۇنىڭ نەزىرىدە، دۇنيادىكى ئەڭ ئۇلۇغ ۋە مۇقەددەس نەرسە نۇر، يۇـ رەكنىڭ قەيسىرانە دۈپۈلدىشىدىن بالقىپ چىققان، پەقەت كۆزلەردىلا كۆرۈشكە بو- لىدىغان نۇرلا ئاشۇلاردىن غالىب كېلىشكە، ئۇنى كەمستىشكە قادىر ئىدى.

«شۇنداق بولدىغۇ...؟ــ ئۆز-ئۆزىگە خىتاب قىلدى بۇاي ئىنەكنىڭ كۆزلىرى- نى سۆيۈۋېتىپ، ــ مەن ئىنەك بىلەن بىللە سۇ ئىچىدە جان تالىشىۋاتقان چاغدا، ئىنەكنىڭ كۆزىدىن ئاشۇ نۇرنى كۆردۈم. شۇنىڭ بىلەن بىللە، ئۇنىڭ كۆز گۆھىرىدىمۇ كۆزلىرىمدىن چاقناۋاتقان كۆچلۈك نۇرنىڭ ئەكسىنى كۆردۈم. راست...

مەن ئاشۇ نۇردىن ۋۇجۇدۇمدىكى كۈچ- قۇۋۋەتنى، ئەقىل - پاراسەتنى، چوغ تەپتە- دەك ئىسسىقلىقنى، ھاياۋان بولسىمۇ ئە- نەكنىڭ قەدىر - قىممىتىنى، ئۇلۇغلۇقىنى ھېس قىلدىم...»

شۇ ئاردىدا ئىنەك بوم، غاراڭ - غۇ- رۇڭ ئاۋازدا سوزۇپ مۆرىدەتتى ۋە بوي- نىنى ئىككى چاتىرىقىنىڭ ئارىلىقىغا سو- زۇپ، ئەمچەكنى شالاپشىتىپ يالاشقا باشلىدى، بۇاي شۇ چاغدا ئىنەكنىڭ قان تەپچىرەۋاتقاندەك قىزىرىپ، پەسكە ساڭ- گىلاپ كەتكەن ئەمچەكنى كۆرۈپ ئۇنى يېقىش ئالقانلىرى بىلەن سىلاپ كەتتى. سۈت چىكىلىپ، تاشتەك قېتىپ كەتكەن ئۆمران ئەمچەك مۇزدەك سوغۇق ئىدى. چاك - چاك يېرىلغان ئەمچەك توپچىسىدا قېتىپ قالغان قان داغلىرى قارىيىپ كۆ- رۈنەتتى. بۇاي بېشىدىن قوي تېرىسىدىن تىكىلگەن قېلىن تۇمىقىنى ئېلىپ، ئەمـ چەككە كىيدۈرگىنىچە، ئۆز - ئۆزىگە كا- يىپ كەتتى:

«مەن ئەقلى كېسىلىپ كەتكەن ئۆ- لۈمتۇك قېرى، نېمىشقىمۇ بۇنى بۇرۇنراق كۆرمىگەندىمەن؟ مېنى مۇز ئارىسىدىن قۇتقۇزۇپ چىققانمۇ، بەدىنىمنى ئۆز بەدـ نى بىلەن ئىسستىپ ئۆلۈمدىن ساقلاپ قالغانمۇ مۇشۇ ئىنەك. مەن ئۇنىڭغا نېـ مىگە كېرەك كەلدىم؟ تارتقان ئازابلىرـ نى نېمىشقا ھېس قىلالمىدىم؟ تىلسىز ياۋاش بولغىنى ئۈچۈنمۇ؟ ئاھ، بىچارە، خۇدانىڭ مۆمىنى، كۆيۈمچان جانىۋارىم! ئۇ كېچە مېنى ئۆلۈمدىن قۇتقۇزغان، ئۇـ نىڭ ھازىر مۆرىگىنى ــ توپىقىنى ئەسكە ئالغىنى، ئەمدى ئۇنى ئاچلىقتىن قۇتقۇزماقچى، ئاپئاق سۈتى بىلەن

تويۇندۇرماقچى...»

بوۋاي ئىنەكنى يېتىلەپ، كونا يول بويلاپ ئالدىراپ يۇرۇپ كەتتى. سۇغا چۆكۈپ كەتكەن هارۇسىغا، ئوتۇنىغا بولغان ئۆكۈنۈشى ئاللىقاچان ئېسىدىن كۆتۈرۈلگەن، ئۇ ئەمدى ئۆيىدە — توغرا تام كەينىدە ئېكراپ، ئۆزىنىڭ كېلىشىنى تۆت كۆزى بىلەن كۈتۈپ ياتقان ئاغرىقچان ئايال مىنمۇ، ئوغلىنىڭ چەملىتىدىغان ئايىغىنىمۇ، كېلىنىگە ئېلىپ بېرىدىغان ياغلىقىنىمۇ، قىزىنىڭ «دەپتەر - قەلەم» دەپ مىشىلداپ يىغلاپ، يۇرەكنى ئېزىپ تاشلايدىغان ھەسرەتلىك يالۋۇرۇشلىرىنىمۇ ئۇنتۇغانىدى. ئۇ پەقەت ئۆيگە تېزرەك بېرىپ، ئىنەكنىڭ توپىقىنى تويغۇچە ئەمدۇرۇۋېلىشىنىلا ئويلايتتى. ئۆيىدىكى موھتاجلىق، كەنت باشلىقىغا تۆلەيدىغان ئالۋان - ياساق پۇلى بۇنىڭ ئالدىدا ھېچ نېمە ئەمەستەك تۇيۇلاتتى. ئىنەكنى توپىقى بىلەن كۆرۈشتۇرۇپ، ئۇنىڭ ئازابلىرىنى يېنىكلىتىشتىن ئىبارەت بىرلا ئىستەك بوۋاينىڭ روھىنى كۆتۈرۈۋەتتى. ئۇ مۇشۇنىڭ بىلەن ئۆزىنىڭ خۇدا ئالدىدا قىلغان ئېغىر گۇناھلىرىنى يۇيۇۋېتقاندەك ھېس قىلدى.

ئىنسانىنىڭ ۋۇجۇدىدا ئاشۇ تۇيغۇلارنى ھېس قىلىۋاتقان چاغدىكى خۇشاللىقىنىڭ چېكى يوق! بۇنداق خۇشاللىقنىڭ ئىنسان قەلبىگە ئاتا قىلىدىغىنى ئانا قۇچىقىدىكى بوۋاقتەك سەبىيلىك، توي كېچىسىدىكى تۇنجى سۆيۈشلەردەك شېرىنلىك، نامازنى ئۈستىدە خۇدانىڭ جامالىنى كۆرگەندەكمەك بەختىيارلىق! بوۋاي ھازىر ئاشۇ لەززەتلىك تۇيغۇ بەخش ئەتكەن چەكسىز ھۇزۇر ۋە ئارامبەخشلىك تۇيغۇسىغا چۆمگەنىدى.

«ئادەم دېگەن بىر تۆشۈكتىن چىقىپ، يەنە بىر تۆشۈككە كىرگۈچە نېمە كۈنلەرنى كۆرمەيدۇ؟ — دەپ ئۆزىگە تەسەللى بەردى بوۋاي، — بىر هارۋا قاقشالنى كېسىش دېگەن ناھايىتى ھۇيت دېگۈچىلىك بىر ئىش. ئۇنى مەن پۈتۈنلەي سېتىۋالغىنىم يوق. خۇدانىڭ جاڭگىلىدىن بىكارغا كېسىپلا كەلدىم شۇ. پەقەت شۇ هارۋىغىلا ئازراق قورسىقىم ئاغرىدىدۇ. ئوزاقى يىلى ئىككى پاي چاقنىلا يۈز كويغا ئالغان.. ئۆتكەن يىلى قىشتا ھېلىقى لەتتىتى قاراقچى بىر پاي چاقنى ئوق ئېتىپ تېشىۋەتكەنلىكتىن، يەنە قىرىق نەچچە كوي پۇل خەجلەپ بىر پاي يېڭى چاق ئالغان ئەمەسمىدىم. ئوۋۇاي ... بوپتىلا، هاياتمىدا ئۇنداق زىيانىدىن قانچىلىكنى تارتمىغان ئادەم مەن؟ بوپتۇ، بېشىمغا كەلگەن بالا - قازا شۇنىڭ بىلەن كەتكەندۇ. ئوغۇل بالا دېگەن تارتقان زىيانغا قورسىقىنى ئاغرىتىپ يۇرگۈلۈك ئەمەس، ئىشلىگۈلۈك! شۇ چاغدا ئۇنىڭ ئېرىشمەيدىغان ھېچ نەرسىسى بولمايدۇ. ئادەم دېگەن هاياتلا بولسا، خۇدا ئۇنى كۆتكەن مۇراد - مەقسىتىگە يەتكۈزىدۇ...»

بوۋاي ئالدىدا، ئىنەك كەينىدە، ئۇلار دەريا بويىدىن ئانچە يىراق ئۇزاپ كېتەلمىگەن، ئاچچىق شور بۇقىسۇپ تۇرغان توپلىق يولدا مەھەللە تەرەپكە قاراپ كېتىۋاتاتتى. ھەر ئىككىسىنىڭ باش - كۆزى قېلىن بىر قەۋەت توپا بىلەن مەينەتلەشكەن، ئۇلار بىر قارىماققا ئوزۇقچىلىقتا چوقچىيىپ تۇرغان بىر پارچە چولاق تاماغا ئوخشايتتى. ئەمما ئۇلارنىڭ بىرىنىڭ چاقنىپ، بىرىنىڭ مۆلۈلدەپ

تۇرغان كۆزلىرىلا، ئۇلارنىڭ تىرىك جان-بىرىنىڭ ئادەم، بىرىنىڭ ھايۋان ئىكەنلىكىدىن دېرەك بېرەتتى. ئىنەكىنىڭ كۆزىدىن بۇرۇنقىدەكلا مۇڭلۇقلۇق، بىچارىلىك تۆكۈلۈپ تۇراتتى. ئەمما بۇ ۋايىنىڭ كۆزىدە ئىنەكلىكىگە ئوخشىمايدىغان، چېقىنداپ تۇرغان ئۆزگىچە نۇر بار ئىدى. بۇ نۇردا ئۆكۈنۈشمۇ، شۈكرى-قانائەتمۇ، مېھرىمۇ، قەھرى-غەزەپمۇ بار ئىدى. ئۇشتۇمتۇت دەريا كېچىكى تەرەپتىن كىمنىڭدۇر ۋارقىرىغان ئاۋازى ئاڭلاندى. ئارقىدىنلا بۇ ۋاي ئۇلارنىڭ قوللىرىنى پۇلاڭلاتقىنىچە ئۆزىگە قاراپ يۈگۈرۈپ كېلىۋاتقانلىقىنى كۆردى.

«ئەمدى نېمە قورقۇش...؟» — بۇ ۋاي ئىنەكنى يېتىلەپ، ھېچ ئىش بولمىغاندەك پەرۋاسىز كېتىۋەردى، — ئوتۇن باسقان ھارۋام بولمىغاندىكىن جاڭگال پۇلى تۆلەپ دەپ ئېسىلىۋالالمايدۇ. يەنە ئۇششۇق-لۇق قىلىپ باقسۇنچۇ، توۋا قىلدۇرۇۋەتمىسەم ھېسابىم ئەمەس...»

ئۇلار بۇ ۋايىنىڭ ئارقىسىدىن يېتىشىپ كەلدى.

— توختا! — ئاردىن كىمدۇر بىرسى بوغۇق، ئەمما كەسكىن ئاۋازدا ۋارقىرىدى. بۇ ۋاي ئارقىسىغا بىر قاراپلا ئۇنىڭ ھېلىقى ھارۋىنىڭ چاقىنى ئېتىپ كاردىن چىقارغان مىلتىقلىق ئىكەنلىكىنى تونۇدى. ئۇنىڭ ئۆشنىسىدە يەنە شۇ بۇرۇنقى كونا مىلتىق پۇلاڭلاپ تۇراتتى.

— ئوھو... يەنە ئۆچرىشىپ قالدۇقمۇ ئەمدى؟ — دېدى ئۇ بۇ ۋايغا مەسخىرىلىك كۈلۈمسىرەش ئىچىدە سوغۇق نەزەر بىلەن تىكىلىپ، — ھا... ھا... ھا... قېرىغىنىڭىز بىلەن كۆزىڭىز يامان ئىكەن جۇمۇ سىزنىڭ!

— بۇ نېمە دېگىنىڭىز؟ — زەردە بىلەن كۆزلىرىنى چەكچەيتتى بۇ ۋاي ئۇنىڭ گېپىدىن داڭ قېتىپ مىلتىقلىقىنىڭ چىرايىي بىر خىل ئۆچمەنلىك بىلەن پۈرۈلۈپ كەتتى.

— قايسى قوتانىڭ ئىنىكى بۇ؟

— قايسى قوتانىڭ دەيسىزغۇ؟ ئۆز قوتىنىمىنىڭ! توختاڭا، نېمىگە سوراپ قالدىڭىز بۇنى؟

— ئەلۋەتتە سورايمەن. مانا بۇنى بىر يەردىن ئوغرىلاپ كېلىۋېدىڭىز، ئەمدى تۇتۇلۇپ قالدىڭىز.

— ئاغزىڭنى چايقىۋېتىپ سۆزلە جۇمۇ! — دېدى بۇ ۋاي غەزەپتىن جالاقلاپ تىترەپ، — ئۆزۈڭچە كىم كۆرۈۋاتىسەن مېنى؟ تېخى ئوغرى تۇتۇۋاتامسەن؟

— كاپشىما! — مىلتىقلىق كۆزلىرىنى چەكچەيتىپ بۇ ۋايىنىڭ ئالدىغا يۈگۈرۈپ كەلدى، — ئىنەكنى ئۆزۈمنىڭ دېمەكچىمۇ سەن؟ ئەمىسە بۇ يىراق جاڭگالغا نېمە دەپ يېتىلەپ كەلدىڭ ئۇنى؟ ئەقلىڭدىن ئادىشىپ قالغانمىدىڭ - يا؟ ياكى ئۇنى تاماشا قىلدۇراي دەپ ئەكەلدىڭمۇ؟ راستىنى ئېيت؟ ئىقرار قىلغانلارغا كەچىلىك!

بۇ ۋاي ئۆزىنىڭ پېشكەللىككە ئۇچرىغانلىقىنى ئېيتىشقا تىلى بارمىدى. راست سۆزلەشنى مۇشۇلارنىڭ ئالدىدا ئۆزىنىڭ قەدىر-قىممىتىنى يەرگە ئۇرغانلىق دەپ ئويلىدى.

— ئىنەكنى يازدىن بېرى توقايدا تۇرغان، — دەپ يالغان ئېيتتى بۇ ۋاي، — تۇنۇگۈن باغلاقتىن بوشىنىپ قېچىپ كېتىپتۇ. بېرىپ تۇتۇپ كەلدىم شۇ.

— كېچىكتىن ئۆتمەي، ئاسماندىن ئۇچۇپ ئۆتۈپتۇ-دە، كېچىكنى كېچەكۈندۈز بېقىپ ياتقان ئادەم بار.

— دەريادىن ئۆتىدىغان جاي يالغۇز مۇشۇ كېچىكلا ئەمەسقۇ؟

— ساڭا ئوخشاش باشقا يەردىن قېچىپ ئۆتۈپتۇ-دە ئەمىسە. گەپ شۇ، ئىنەك مۇسادىرە!

— نېمە، ئۆزۈمنىڭ بولسىمۇ مۇسادىرىمۇ؟

ـــ ئۆزەمنىڭ دەيدىغانغا نېمە ئىسپاتىڭ بار؟

ـــ مەھەللىدىكى چوڭ-كىچىك ھەممەيلەن گۇۋاھ-شاھىت. تېخى ئېغىللىدا قالغان كىچىك توپىقىمۇ بار.

ـــمانا، بەللى! ئوغرىلىقىڭنى ئاخىر چاندۇردىڭغۇ-ھە، پەس قېرى! ئېغىللىدا توپىقى قالسۇنۇ، ئۇنى تاشلاپ توقايغا چاپسۇن،ـــ ئۇ ئەتراپىدىكىلەرگە بۇيرۇق قىلدى، ـــ ئىنەكنى ئېلىپ مېڭىڭلار!

ـــ نەگە؟ـــ بوۋاي ئىنەكنى گەۋدىسى بىلەن ھىمايە قىلدى،ـــ مۇشۇنداق ئاپىئاشكارا بۇلاڭچىلىقىڭلارنىڭ ئاخىرى ھېسابى بولماسمۇ؟ جاڭگالدىكى توغراقنى قوغداش باھانىسى بىلەن كىملەرنى قاقشىتىشمىدىڭ؟ قانچىلىك توغراق ياغىچىنى ئوغرىلىقچە سېتىپ، خەجلەشمىدىڭ؟ سەنلەرنىڭ پاسىق قوللىرىڭ تەگمىگەن بۇ يەرنىڭ سېرىق بۇيىنسى، دەريادىكى بېلىق بىلەن ئاسماندىكى غاز، ئۇزدەك، جاڭگالدىكى توشقان، جەرەن قالدىمۇ؟ ئەمدى ئىنەكمىنى نېمە قىلىشماقچىسەن، ئۆلتۈرۈپ يېيىشەمسەن؟

ئۇلار بوۋاينىڭ گېپىگە قۇلاق سالمار ئەمەس، ئۇلار خۇددى بوراندەك يوپۇرۇلۇپ ئىنەكنى ئېتىلىپ كېلىشتى، بوۋاي ئۇلارنىڭ بىرلىرىنىڭ قولىغا ئېسىلاتتى، بىرلىرىنىڭ مەيدىسىدىن ئىتتىرەتتى. شۇ ئاردىدا ئۇ مىلتىق پەينەكىنىڭ ئارقا مېڭىسىگە زەرب بىلەن ئۇرۇلۇشىدىن بېشى «پىر» قىلىپ ئايلىنىپ، ئالدى-كەينىگە سەنتۈرۈلگەندەك بولدى-دە، يولنىڭ ئوتتۇرىسىغا «گۇپ» قىلىپ يىقىلدى...

بوۋاي يولدا توپىغا مىلىنىپ قانچىلىك ياتقىنىنى بىلمىدى. ئۇ بىر چاغدا كۆزىنى ئاچقاندا، قېشىدا نە ئىنەكى، نە ھېلىقى كىشىلەر كۆرۈنمەيتتى.

«قېنى سەن ئىنەكىم ...؟» بوۋاي ئېچىنىشلىق خىرىلداپ، سەنتۈرۈلۈپ ئورنىدىن تۇردى، ئالاڭلاپ ئەتراپقا قارىدى، تۆت ئەتراپتا يەنىلا شۇ بىر-بىرىگە گىرەلىشىپ كەتكەن يۇلغۇن، ئاق تىكەن، يانتاق، سېرىق بۇيا... پەقەت دەريا ئۇستىدىكى ئاقۇچ مۇز يۇلغۇنلار ئارىسىدىن غىل-پال، خىرە-شىرە كۆرۈنۈپ تۇراتتى. بوۋاي بېلىدىن پالتىسىنى ئالدى، بىسىنى سىناپ كۆردى. شۇ چاغدا ئۇنىڭ قەھرىلىك كۆزىدىن ئېتىلىپ چىققان كۆچلۈك نۇر پالتىنىڭ ئۆتكۈر بىسىدە يالت-يۇلت قىلىپ چاقناپ كەتتى.

«خۇدا ئالدىدا ... ئاتا-بوۋىلىرىمنىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىمەن ...!ـــ بوۋاي پالتىنىڭ ئۆتكۈر بىسىنى كالپۇكىغا يېقىپ، قەھرىلىك بىر ئاۋازدا خىتاب قىلدى،ـــ ئىنەكىمنى بۇلاپ كەتتىمۇ، ئەمدى ئۇلارغا تىنچلىق-خاتىرجەملىك يوق. يول ماڭسا تاپىنىغا تىكەن بولۇپ سانچىلىمەن. تاماق يىسە گېلىغا سۆڭەك بولۇپ قادىلىمەن، ئىچىدىغان سۇيىگە تۇز بولۇپ قۇيۇلىمەن، بۇنىڭغا ئۆزۈمنىڭ ئاممىلىك سۇپىتىم يول قويمىسا، ئىتقا، بۆرىگە ئايلىنىپ كېتىشكە رازىمەن! تاكى يوقاتقان نەرسىلىرىنىڭ ھەققىنى ھەسسىلەپ قايتۇرۇۋالمىغۇچە، ئۇ نىجىسلارنى خۇدانىڭ بۇ پاك زېمىنىدىن قوغلىۋەتمىگۈچە ئۆلسەممۇ كۆزۈمنى يۇممايمەن...!»

بوۋاي قەددىنى رۇسلاپ، پالتىسىنى ئاسمانغا زەرب بىلەن شىلتىدى. ئاندىن بۇك جاڭگالىلىقنى كۆكسى بىلەن يېرىپ، شاخلارنى غاراسلىتىپ سۈندۇرغىنىچە يۇلغۇنلۇق ئارىسىغا كىرىپ كەتتى.

دەرۋەقە، شۇنىڭدىن كېيىن، ياغاچ توسقۇچىلارنىڭ خاتىرجەملىكى بۇزۇلدى.

ئەتراپتىن كولاپ كېلىنىپ گەمە يېنىغا رەتلىك قىلىپ دۆۋىلەپ قويۇلغان سېرىق بۇيا يىلتىزى بىر كېچىدىلا كۆيۈپ كۈلگە ئايلاندى. ئۇلار بۇ ۋەقەنىڭ سىر-سەۋەبىنى بىلەلمەي خاپا بولۇپ تۇرغان چاغدا، بۇيا يىلتىزى توشۇشتا ئىشلىتىدىغان بەرنەچچە قول هارۋىسىنىڭ نامەلۇم بىر ئادەم تەرىپىدىن پارە-پارە قىلىپ چانىلىپ كېچىكتىكى مۇز پارچىسى ئارىسىغا تاشلىۋېتىلگەنلىكى مەلۇم بولدى. ئۇلار ئەمدى قەھرىتان قىشىنىڭ ئۇزۇن كېچىسىنى ئۇخلىماي تىك ئولتۇرۇپ ئۆتكۈزۈشىدىغان بولۇشتى.

ئەمدى ئاۋۇال ئاخشامدىن تاكى تاڭ ئاتقۇچە جاڭگالىلىق ئارىسىدىن يۇرەكسىكە ئولۇم قورقۇنچىسى سالمىدىغان دەھشەتلىك، ۋەھىمىلىك بىر ئاۋاز ئاڭلىنىدىغان بولۇپ قالدى. بۇ ئاۋاز گاھ يىغىغا، گاھ كۈلكىگە، گاھ بۆرىنىڭ هۇۋلاشلىرىغا، گاھ يولۋاسنىڭ هۆركىرەشلىرىگە، گاھ شىددەتلىك بوراننىڭ قەھرىلىك گۈرۈلدەشلىرىگە ئوخشايتتى. يول توسقۇچىلار بۇ ئاۋازدىن تەنلىرى جۇغۇلداپ بىر-بىرىگە ئۇنسىز قاراشقىنىچە غالمىلداپ تىترىشەتتى.

قىش دەھشىتى ئەۋجىگە چىقىقان بورانلىق بىر كېچىدە يول توسقۇچىلار هېچقاچان ئويلىمىغان دەھشەتلىك بىر ۋەقە يۈز بەردى. ئۇلار مەش يېنىدا سوروڭ تۈزۈشۈپ كالا گۆشى بىلەن هاراق ئىچىشۋاتاتتى. سىرتتا بىرسىنىڭ ئۇشتۇمتۇت ئېچىنىشلىق ئېڭىرىغان ئاۋازى ئاڭلاندى. ئۇلار بىر-بىرىگە چۆچۈپ قارىشىپ، ئارىسىدا باشلىقىنىڭ-مىلتىقلىقىنىڭ يوقلۇقىنى بايقاشتى-دە، دەلدەڭشىپ، مۇدۇرۇشۇپ تالاغا چىقىشتى. گەمىنىڭ ئارقىسىدا - ئىنەكنىڭ پاك-پاكىزە غاجىلانغان سۆڭەكلىرى تۆكۈۋېتىلگەن جايدا مىلتىقلىق كۈچسىز تىپىرلاپ، خارقىراپ جان تالمىشۋاتاتتى. ئىنەكنىڭ بېشىدىن قومۇرۇلۇپ تاشلىۋېتىلگەن بىر جۈپ ئۇچلۇق مۆڭگۈز ئۇنىڭ كۆزلىرىگە قادالغان ئىدى. بوران گۈرۈلدەشلەر ئېچىدە قاقاقلىغان كۈلكە ئاۋازى ئاڭلانغاندەك قىلاتتى...

سەھرا، تۇپراق، مەن

ئۇپۇقتىكى سۇزۇك قەتىرە مەن

ئۇپۇقتىكى سۇزۇك قەتىرە مەن،
قۇياش بىلەن چۈشەرمەن يەرگە.
ئەقىدەمدە جانلىنار زېمىن،
تاڭدا گۈللەر يېتەر قەدىمگە.

قارىچۇقۇمدا چاقنايدۇ قۇياش،
كىرپىكلىرىم ئوينار بىتاقەت.
زىننەتمدا كۈلەر شولىسى،
قۇچىقىمدا يايرار ئەبىئەت.

ئۇپۇقتىكى سۇزۇك قەتىرە مەن،
قارىچۇقۇمدا مۆلدۈرلەر قۇياش.
تەختىم يەنە بولسىمۇ ئېگىز،
پاك ۋۇجۇدۇم زېمىنغا تۇتاش.

بىر سېنى دەپ يازمەن قوشاق

كۆيلىرىمدە ئاقىدۇ دىلدار،
ساڭا بولغان ئەقىدەم ئېنىق.
بۇ سەھرالار رەڭدۇر ھېسسىمگە،
زېنىا بولۇپ شۇنچىلىك قېنىق.

مەن بىر چاغلار يازغان سەن ئۈچۈن،
شەھەرلەردە ئولتۇرۇپ قوشاق
شۇ ئەقىدەم بولۇپ بىر قۇياش،
سەھرادىمۇ يانماقتا شۇنداق.

بىر سېنى دەپ يازمەن قوشاق،
چۈنكى ئۆزۈك ئەقلىم شولىسى.
بەكمۇ ئارام خىيال سۈرۈشكە
كونا كۈلبەم ۋەيران ھويلىسى.

يۇلتۇزلارغا باقمەن تۇنده،
ئەقلىم چىگىش، سېنى ياد ئېتىپ.
ئۇنۇتمىدىم، ئاخىرقى ۋەدەم
نۇر چاچىدۇ تۇپراققا چۆمكۈپ.

نۇر چاچىدۇ توپراققا چۆمكۈپ،
زىننەتمىدىن يانار تەبەسسۇم.
بۇ سەھرالار سەن ئۈچۈن سەرلىق،
تۇپراق پۇرار بۇندا قەسىدەم.

تۇپراق پۇرار بۇندا كۆيلىرىم،
سېنىڭ ئۈچۈن ئېيتىپ بىر ئاھاڭ.
يېنىڭ تىنىپ ئوقۇغىن دىلدار،
كۆيلىرىمنى زېرىكىپ قالساڭ.

ئۇلۇغ تۇپراق

توپىلاڭدا ئېيتاتتۇق ناخشا،
تۇيغۇمىزدا تەۋرىتىپ قۇياش.

ئۇيۇق سۆيگەن زەڭگەر بۇ تۇپراق
هاياتلىققا ئىدى چىڭ تۇتاش.

هېس بەرەتتى قايتا دىللاردا،
سۆيگۈمىزنى تەۋرىتىپ يېنىڭ.
ئۇيناقلىغان قىرچىنتال، تېرەك،
ياز كۈنلىرى بولاتتى كۈنلۈك.

ئۇيناقلىغان قىرچىنتال، تېرەك،
چاچلىرىڭغا ئىدى بەك ئۆرنەك،
ساددىلىقىڭ مەست قىلاتتى يار،
شەھەرلىكتەك تاقمايتتىڭ بېزەك.

يۇمۇلايتتۇق گاهى توپىغا،
ئۇنۇپ چىققان سۆيگۈمىز يەردىن،
كۆچەيگەنتى ئىشقىمىز شۇ چاغ
شۇ توپراقتا تەڭ تۆككەن تەردىن.

غەزىپىمدە ئاچتىم سىرىڭنى

قوشاق قاتتى نىگارىڭ يىغلاپ،
بۇ سەھرادا خىيالغا پېتىپ.
ئاغرىمىغىن، يازدىم بۇ بىر رەت
تەنەمنى هەم مىسراغا قېتىپ.

يىغلىۋالغانىدىڭ ئاشۇ چاغ،
يول ئالسام مەن سەھراغا غەمكىن.
شۇندىن بېرى كۆيەر يۈرىكىم،
مەيلى هازىر يىغلا يا كۈلگىن.

شۇ ئاداقتى ئەقىدەڭمۇ دەپ،
سورىغىنىمدا قالغانىتىڭ قېيىداپ.
ئۇزاق بولدى كەلمىدىڭمۇ هېچ
بىر پارچە خەت ئۆزۈڭمۇ تۇرماق.

ۋاپاسىزلىق شۇنداق بولامدۇ،
تەۋىسىزلا يوقالدىڭ بىردىن،
سەھرالىق ئۇ مايماق ئاياغ دەپ،
يالتايدىڭمۇ سۆيۈشنى دىلدىن.

ئەقىدەڭدىن كەچكىنىڭ جېنىم.
كار قىلالماس پاك بۇ دىلىمگە.
غەزىپىمدە ئاچتىم سىرىڭنى،
ئاغرىنمىغىن يازغان كۆيۈمگە.

تار كوچاك

يىغلاپ، قاقشاپ تېپىشتۇق مانا،
تار كوچاكدا تويماي بېقىشىپ.
چىقىپ كەلدى بىلىمدىم، دادىڭ
سايە كەبى بىزگە ئەگىشىپ.

ئىككى كىشىلىك تار كوچاڭ پەقەت،
يول يوق ئىدى دادىڭغا دىلدار.
بۇ ئازابتا ئۆرتەندى قەلبىم،
ئايرىلىشتۇق بولۇشۇپ بىدار.

ئوبۇل ئەزىزى

قەلبىم بەرگىدە چاقنايدۇ شەبنەم

سۆيگىن مېنى، ئاھ، قۇم دېگىزى

سۆيگىن مېنى، ئاھ، قۇم دېگىزى،
قۇياش سۆيگەن ئاتەش لېۋىدە.

ئەستە قالسۇن سۆيگۈنىڭ ئىزى،
قۇت بېغىشلاپ قىران ئۆمرۈمگە.

سۆيگىن مېنى، ئاھ، قۇم دېگىزى،
بالىلىقتا سۆيدۇرگىنىڭدەك.

مەھرىڭ بىلەن ئىسسىق قوينۇڭدا
تەنلىرىمنى كۆيدۈرگىنىڭدەك.

قۇم دېڭىزى بالىلىقىمنى
جامالىڭدىن كەلدىم كۆرگىلى.
گۈل ئۈندۈرۈپ قوينۇڭغا مەر خىل
سۈرۈش ئۈچۈن ياشلىق پەيزىنى.

مەن كۆزەتتە تۇرسام چوققىدا

مەن كۆزەتتە تۇرسام چوققىدا،
يالغۇز ئىكەن دېمىگىن مېنى.
قار لەيلىسى مېنىڭ سىرداشىم،
بەرگەن ماڭا سۆيگۈ ـ ئىشقىنى.

مەن كۆزەتتە تۇرسام چوققىدا،
سۈگدەپ قالار دېمىگىن مېنى.
ۋەتەن ـ بۇلۇڭ شادلىقى ئۈچۈن
تېگىشكەنمەن شېرىن ئۇيقۇنى.

مەن كۆزەتتە تۇرسام چوققىدا،
توڭلىغاندۇ دېمىگىن مېنى.
يۈرىكىمدە ئەلگە بەتكۈدەك
تۇرسا يېنىپ سۆيگۈ يالقۇنى.

مەن كۆزەتتە تۇرسام چوققىدا،
جاپا چەكتى دېمىگىن مېنى،
چۈنكى جاپا ئەگدۈرەلمەس باش،
جىسمى پولات قەيسەر جەڭچىنى.

كۈلگىن، نىگارىم

كۈل نىگارىم، تۆكمە يېشىگىنى،
مېنى ناخشا بىلەن ئۇزاتقىن.
ئورۇن ئالسۇن هاياجان ـ شادلىق،
چىن سۆيگۈگە سادىق يۈرەكتىن.

شادلىقىمغا بەرمىسۇن ئازاب،
مارجان كەبى تۆكۈلگەن يېشىڭ.
مېنىڭ بىلەن كەتسۇن چېگرىغا،
تولۇن ئايدەك پارلىغان چېھرىڭ.

ئاڭلىمىغىن ناخشامنى

ئاق كېچىدە تار كوچاڭنى ئارىلاپ،
ناخشا توۋلاپ مەجنۇنلاردەك يۈرىمەن.
دېرىزەڭنى قېيا ئېچىپ مارىلاپ،
چىرايلىق قىز نېمە ئۈچۈن كۈلمىسەن؟

دېرىزەڭنى يېپىپ قويغىن، ئەي قىزچاق،
ئاڭلىمىغىن ناخشامنى، تىنچ ئۇخلاپ قال.
قاراپ تۇرساڭ خىجىل بولۇپ يېنىمغا
چىقمايدىكەن قوشناڭ قىزى ئايجامال.

يالقۇنجان ئىسلام

شېئىرلار

قەشقەر گۈزىلىگە

(ئا.ت.ئۆتكۈرنىڭ شۇ ناملىق غەزىلىگە مۇخەممەس)

قاشلىرىڭ ئىسكەندىسىدە تورۇڭالدىڭمۇ مېنى،
قاتمۇقات قورشاۋ ئىچىدە ئورنۇڭالدىڭمۇ مېنى،

ئاي كەبى هۆسنىڭگه مەپتۇن قىلمۇالدىڭمۇ مېنى،
بىر قاراپ سېھرىڭ بىلەن سەن يۆمىۋالدىڭمۇ مېنى،
ئۆرۈم ـ ئۆرۈم چاچلىرىڭغا ئۆرىتۇالدىڭمۇ مېنى.

چىن مۇھەببەت كوچىسىغا جان تىكىپ كىرمەستە مەن،
ھەمدە ئارقاڭدا گادايىدەك تەلمۈرۈپ يۈرمەستە مەن،
يارنېمە، سۆيگۈ نېمە، ھىجران نېمە؟ بىلمەستە مەن،
ھۇر ئىدىم چۆلدە كىيىكتەك، كۆزلىرىڭ كۆرمەستە مەن،
كىرپىكىڭنى ئوق قىلىپ سەن ئىلمۇالدىڭمۇ مېنى.

خۇددى پەرۋانە چىراغنىڭ مەپتۇنى بولغان كەبى،
بۇلبۇلى گۈل ئىشقىدا شامو ـ سەھەر يانغان كەبى،
ئىختىيارىنى غېرىپنىڭ شاھ سەنەم ئالغان كەبى،
ھېچ كېتەلمەيمەن قېشىڭدىن يۆگىلىپ قالغان كەبى،
پۇتلىرىمدىن يۆگىمەچتەك يۆگىتۇالدىڭمۇ مېنى.

بىر كۆرۈپ هۆسنۈڭنى بولدى قەد ـ نىھالىم بەندۇ ـ بەند،
ئالدىدا جادۇ كۆزۈڭنىڭ ھەر ئامالىم بەندۇ ـ بەند،
چاچلىرىڭ بۇلۇتلىرىغا نۇر ـ جامالىم بەندۇ بەند،
با ۋۇجۇد بولدى ئەسىر، ئەقلى خىيالىم بەندۇ ـ بەند،
شۇ قارا خالىڭ ئىچىگه يۇغۇرتۇالدىڭمۇ مېنى.

نەۋ باھارنىڭ يامغۇرىدەك ئاقىدۇ كۆزدىن يېشىم،
بولدى ئوغا، ئامرىقىم سەنسىز مېنىڭ ئىچكەن ئېشىم،
قالدى كۈلپەت تاغلىرىنىڭ ئاستىدا مىسكىن بېشىم،
مۇكچىيىپ قالدى بېلىم، پۇت ـ قوللىرىممۇ ئەۋرىشىم،
تالى مەجنۇندەك ئۆزۈڭگه ئېگىتۇالدىڭمۇ مېنى.

قايسى كۈن كەزدۇق چىمەننى قول تۇتۇشۇپ ـ سۆزدىشىپ،
گۈل تۇۋى خىلۋەت ماكاندا قانغۇچە دىل مۇڭدىشىپ،
ئويىنىشىپ گۈلشەن ئىچىدە ھۇر ـ پەرىدەك قوغلىشىپ،
كەچكى شەپەق كۈلگەن چېغى ناخشاڭ يىلەن بىللە قوشۇپ،
تارىلىرىڭ رىشتىسىنگه ئىنگىرتۇالدىڭمۇ مېنى.

ھېچ چىمەننىڭ گۈلى سەندەك ئىختىيارىم ئالمىدى،
ھېچ نىگار سەندەك كۆڭۈلگه ئىشتىياق ـ ئوت سالمىدى،

تەلمۇرۈپ يولۇڭغا رەنا كۆزلىرىمۇ تالمىدى،
يا ھەرەم، يا ھۇرۇ - پەيكەرد ن تاماينم قالمىدى،
تىل تۇماريڭ قاتلىرىغا تۇگۈۋالدىڭمۇ مېنى.

مۇپتىلالىق بولدى نۇسرەت ماڭا ئەمدى بىر ئۆمۈر،
مۇپتىلالىق بولدى مېھنەت ماڭا ئەمدى بىر ئۆمۈر،
مۇپتىلالىق بولدى ھەسرەت ماڭا ئەمدى بىر ئۆمۈر،
مۇپتىلالىق بولدى قىسمەت ماڭا ئەمدى بىر ئۆمۈر،
ئەي نىگار، تەقدىر قازاندىن سورىۋالدىڭمۇ مېنى.

گۈزەل تۇمەن قىرغاقلىرى

گۈزەل تۇمەن قىرغاقلىرى ۋەتىنىمنىڭ،
خىسلەت بىلەن بىنا بولغان گۈل ۋادىسى،
جاماللىڭدا جىلۋە قىلار ھەسەن—ھۈسەن،
نۇرۋادىسى، دۇر ۋادىسى، ھۆر ۋادىسى.
ئەقىل تاپقان كۈندىن بېرى ئىشقىڭنى مەن
ئىخلاس بىلەن يۇرىكىمگە تېڭىپ كەلدىم.
بۇلاقلىرىڭ سۇلىرىدەك سەندىن چىقىپ،
تۇپرىقىڭغا يەنە سېنىڭ سىڭىپ كەلدىم.
نېمە ئانچە چىرايلىقسەن، ئىختىيارىم،
كېتەر قولدىن ھۆسنۈڭگە ھەر باققىنىمدا.
ئېرىپ كېتەر جىسمىم گويا سىماب بولۇپ،
ۋۇجۇدۇڭنى باغرىمغا چىڭ ياققىنىمدا.
يەرۇ زېمىن گۈلگە تولغان ماي كۈنلىرى
سەن ئاجايىپ بىر دىلرابا بوپ كېتىسەن.
چېھرىڭ ئارا جۇلالىنىپ شەپەق نۇرى،
ھەر قارىسام كۆزۈم يېغىن يەپ كېتىسەن.
بۇغدايزارلىق كەڭ دالىلار ئۇپۇق سۆيگەن،
زۇمرەت دېڭىز كەبى ھەيۋەت دولقۇنلىرى.
ئويغىتمىدۇ تاڭنى شېرىن ئۇيقۇسىدىن
تورغايلارنىڭ ناخشا - ناۋا شاۋقۇنلىرى.

چىمەنلزاردا ھەر غۇنچىگە ھەر بىر تاڭدا
بۇلبۇل بىرىدىن يېڭى قوشاق توقۇپ كېلەر.
قىشنىڭ ئۇزاق تۈنلىرىدە پۈتۈپ قويغان
پۈتىمەس ئىشىق ناخشىسىنى ئوقۇپ كېلەر.
شىلدىر - شىلدىر بۇلاق سۈيى ئاقار ئويناپ،
يەرنىڭ چوڭقۇر قاتلىمىدىن سىزىپ چىققان.
ھەر بىر چەشمە مۇشكى - ئەنبەر تارىتىدۇ،
ھەر بىر جانغا بولۇپ شىپا، بېرىپ دەرمان.
خەلقىمىزنىڭ سىمۇولى ئەزىم دەريا،
ھاسىل بولغان سانسىزلىغان بۇلاقلاردىن.
كۆزلەپ بۇيۇك بىر پەللىنى ئېقىپ كەلگەن،
نەچچە مىڭ يىل، نەچچە مىڭ يول يىراقلاردىن.
ئاپئاق ئايدىڭ كېچىلەردە سەن ئاجايىپ،
بىر سەيلگاھ مۇنبىرىگە ئايلىنىسەن.
دەۋرىمىزنىڭ يۈزلەپ تاھىر - زۆھرەلىرى
كۈلكىسىدىن زوق ئالسەن، جانلىنىسەن.
يۆگىلىسەن باشتىن - ئاياغ زەرلىباسقا،
بۇغداي پىشقان مول - ھوسۇللۇق يازىدا.
جانغا راھەت بېغىشلايدۇ يىراقلاردىن
كېلىۋاتقان ناخشا، خامان لاي - لايلىرى.
بوپ كېتىدۇ خۇددى چەنىەت باغ - ۋارانلار
مەمۇرچىلىق كۆز مەۋسۇمى كىرگىنىدە.
ھەيران بولۇپ ياقا تۇتار ئىشەنمەستىن
ئۆز كۆزىگە ھەركىم سېنى كۆرگىنىدە.
بەختلىكىمەن بولغىنىمغا ئوغلۇق سېنىمەن،
تەگكۈزمەيمەن ئاشۇ نامغا داغ ئەبەدكە.
بەرەلەيمەن جاۋاب ۋىجدان، ۋاپا بىلەن
ئۆمۈر بويى ساڭا بولغان مۇھەببەتكە.
گۈللىتىمەن تۆكۈپ ساپ تەر ئېتىكىڭنى،
بەختىڭ ئۈچۈن ھاياتىمنى پىدا قىلىپ.
ئارمىنىم يوق قەبرە تۇتسام بويلىرىڭدىن،
تۇرۇڭ ھەققى - ھۆرمىتىمنى ئادا قىلىپ.

ئەجەب تاتلىق بىر كۆلكە بار قىزلاردا

ئەجەب تاتلىق بىر كۆلكە بار قىزلاردا،
يىگىتلەرنىڭ يۈرىكىنى ئويناتقان.
شۇنداق مەسۇم، شۇنداق ئوماق - يېقىملىق،
كۆڭۈللەردە شېرىن ھېسلار ئويغاتقان.
ئاشۇ كۆلكە، بىر دەملىك بىر تەبەسسۇم،
ئۇچقۇن كەبى ئۆچكەن يېنىپ پىلىلدە.
ئىزا تارتىش، ھەيران قېلىش، تارتىنىش،
بىلەن يۈزى قىزىرىپلا ۋىلىلدە.
ئاشۇ كۆلكە شۇنداق تاتلىق،
ئالمىدەك
مەڭىزلەردە پەيدا قىلار زىناقلار.
پەقەت شۇنداق كۆلەلەيدۇ چۈشىدە
ئانىسىنى ئىمىۋاتقان بوۋاقلار.
بۇ كۆلكىلەر گۈزەللىكتە قىزلارنى
تۇرغان يەنە مىڭ ھەسسىلەپ ئاشۇرۇپ.
قىزىلگۈلنىڭ غۇنچىسىنى بەئەينى
يېشىل ياپراق ئالغىنىدەك يوشۇرۇپ.
بۇ كۆلكىلەر تاڭدا چىققان قۇياشنىڭ
شەپەق نۇرى ئوينىغان سۇ يۈزىدە.
ياكى سىرلىق خىياللىرى ئاھۇنىڭ
ئۆز ئەكسىنى كۆرگەن بۇلاق كۆزىدە.
ئەجەب تاتلىق بىر كۆلكە بار قىزلاردا،
يىگىتلەرگە چەكسىز ھۇزۇر - ئارام ئۇ.
نەكى ئارام، يىگىتلەرنىڭ ئارامى
ئۇيقۇسىنى قىلار تەرك - ھارام ئۇ.
كۆلەر قىزلار بۇ كۆلكىنى يېڭىدىن
گۈزەل ياشلىق كوچىسىغا كىرگەندە.
بىلىندۇرۇپ - بىلىندۇرمەي بىر يىگىت
ئۇنى ياخشى كۆرۈپ قېلىپ يۈرگەندە.
ئەجەب تاتلىق بىر كۆلكە بار قىزلاردا،
شۇ كۆلكىنى دەيسەن مەڭگۈ ئۆچمىسە.
كېتەرمىدى ئاھ! يۈرەكلەر يېرىلىپ،
شۇ كۆلكىلەر باتناشلارغا كۆچمىسە.

ئىزگۈ تىلەكلەر

بولالمىسام كېرەك يوق ھەم شام،
بولالمسام چىراغقا پايە.
بەدەل بەرسەم نۇرغا ئۆمرۈمنى،
ۋىسال تاپار مەندىكى غايە.

بولالمىسام مەيلى ئىدى گۈل،
بولالمسام يېشىل يوپۇرماق،
گۈزەل ھۆسن بېرىپ غۇنچىگە،
قالسام ئۆزۈم نەزەردىن يىراق.

ياشناپ ئۆتسەم بولۇپ مەڭگۈگە
خالى تاما، شۆھرەت كۆزىدىن.
ئايرىلمىسا پىنھان خىسلەتلەر
تا ئەبەدكە مېنى ئۆزىدىن.

دەپ

كىردىم كوچاڭغا، ئايدەك جامالىڭ
ئەيلەپ تاماشا، مەن بىر كۆرەي دەپ.
بولۇپ بىتاقەت، ۋەسلى - ۋىسالىڭ،
ئەي مېھرىبانىم، كۆزگە سۈرەي دەپ،

كۆرۈپ نىگارىم خۇمار كۆزۈڭنى،
كۈندەك نۇرانە تەلئىتىڭ - يۈزۈڭنى،
ئويناتقىنىڭدا قاشىڭنى قىيغاچ،
ھۆسنۈڭ بېغىدىن گۈللەر تېرەي دەپ.

ئەجەب كىلىشكەن قەددىڭ چىنارەك،
كۆكسۈڭنى خۇددى ئالما - ئانارەك.
قىلىپ سەيرلەر، ئەگىپ كېتەلمەي
جانان قېشىڭدا بىردەم يۈرەي دەپ.

سۈمبۈل چېچىڭنىڭ پۇراقلىرىدىن،
سېھىرلىك خالىڭ سوراقلىرىدىن،
مەستۇ غەرق بوپ، ھوشۇم يوقىتىپ،
بار ئىختىيارىم ساڭا بېرەي دەپ.

تاشلاپ نىگاھىنگ بىر ماڭا باقساڭ، ئەگەر مېنىڭدىن ئەيلەپ ھەزەر سەن،
قاقشال تېنىمگە سەرەڭگە ياقساڭ، كەتسەڭ ئۆتۈپ ھېچ سالماي نەزەرسەن،
تاشلاپ ئۆزۈمنى ئاياغلىرىڭغا، چېچىپ بېشىمغا مەن خاكى — تۆپراق،
ئالدىدىڭدا بىر يول جاننى بېرەي دەپ، رەسۋايى ئالەم بولۇپ ئۆلەي دەپ.

غۇنچە لېۋىڭنى سۇخەنگە ئاچساڭ، ئاشىق دېمەكتۇر، دەردەمەن دېمەكتۇر،
ئەقلىڭ كانىدىن دۇردانە چاچساڭ، سۆيگۈ ئېشى غەم، ھەسرەت يېمەكتۇر،
ھالىمنى سورىساڭ، خۇشاللىقىمدىن شۇندىمۇ يەنە ساڭا ئۆمۈرلۈك
بۇلبۇل كەبى شاد سايراپ كۈلەي دەپ، بەخت، سائادەت، نۇسرەت تىلەي دەپ.

ھاجى ئەخمەت

رۇبائىيلار

* *

دوست بولايلى، كەل نىگار، دوستلۇقتا ئۆتسۇن ئۆمرىمىز،
ئىككىمىز بىر جان بولۇپ، قوشلۇقتا ئۆتسۇن ئۆمرىمىز.
بۇ جاھاننىڭ كارى رەنجىش - قايغۇرۇشقا ئەرزىمەس،
غەمنى ئۇنتۇپ، مەڭگۈگە خۇشلۇقتا ئۆتسۇن ئۆمرىمىز.

* *

ئەيىبىڭنى ئۆزگىگە ئاچماس ھەقىقىي دوست دېگەن،
باشقا كۆن چۈشكەندە ھەم قاچماس ھەقىقىي دوست دېگەن.
جېنىمنى ساتقاي كېپەككە ھېممىتى دوستلۇق ئۈچۈن،
ئەمما زەرگە دوستنى ساتماس ھەقىقىي دوست دېگەن.

* *

بىر يوچۇق ئىزدەپ نادان ساق تېنىمدىن تۆكۈلۈك ئاچار،
ئاقىۋەتنى ئويلىماي، جان مۈلكىنى سۈرۈپ چاچار.
قىلمىشى بىرلە ئازابلار ئۆزىنى ھەم ئۆزگىنى،
بىر پالاكەت يەتمىسە دەپ مۇرىدىمۇ ئۇندىن قاچار.

* *

بىر كىچىك ئاجىز چۈمۈلە داننى يەر تالقان ياساپ،
تامنى باغلار چىگگىلىك ئۆز غولىدىن ئارقان ياساپ.
چاغلىما ئاجىز رەقىبىڭنى ئۆزۈڭدىن، ئى نادان،
جاننى ئالغاي زەھمىدىن ئوق، ھېيلىدىن قالقان ياساپ.

* *
بىۋاپا دىلدارىلار دىلداش بولالمايدۇ ساڭا،
ئۇلپەتمەك بولسا نادان، سىرداش بولالمايدۇ ساڭا.
ئاختۇرۇپ ئۆز تەڭدىشىڭنى تاپمىساڭ، ئى جان، ئەگەر
يولدا كۆرگەن ھەر كىشى يولداش بولالمايدۇ ساڭا.

* *
مەنزىلى قىسقا ئۆمۈرنىڭ، دەم غەنىمەت، ئەي ئەقىل،
تەقدىرنىڭ بەلگىلەر بەزمن دەقىق پەيت، ئەي ئەقىل.
كەتسە قولدىن قەدرى ئالتۇن ياخشى پۇرسەت، ئەي ئەقىل،
مەڭگۈلۈك قىينار سېنى پۇشمان بىلەن دەرد، ئەي ئەقىل.

* *
تەۋرىتەرسەن تاغنىمۇ تاپساڭ تۆگۈننى، ئەي ئەقىل،
توختىتارسەن چارە قىلساڭ كۆكتە كۈننى، ئەي ئەقىل.
ئۇچلا مەھكەم بارچە ئىشنىڭ چارىسى، تەدبىرىنى،
ھۇل سالارسەن ئەتىگە تۇتساڭ بۈگۈننى، ئەي ئەقىل.

* * *
ھەقنى ھەقداسىغا يەتكۈز، ئى قەلەم،
خەستە دىلدىن غەمىنى كەتكۈز، ئى قەلەم.
تەندىكى ئاغرىق يامان ئىللەت دېگەن،
ئاغرىغان جايىغا تەگكۈز، ئى قەلەم!

* * *
مېھنىتىمنى قىلمىغىن پەس، ئى پەلەك،
قىممىتىمنى قىلمىغىن پەس، ئى پەلەك.
ھىممىتىم جەۋھەر ئىرۇر جان مۈلكىدە،
ھىممىتىمنى قىلمىغىن پەس، ئى پەلەك!

* * *
سىرۇ پىنھان تەختىدىن ئۇچتى ھۇما،
باشلىدى پەرۋاز بىلەن سەيرى سامۇ.
تەڭلىسە ئۇ سۆيگۈنىڭ زەر تاجىنى،
قونسا دەپ باشىمغا كىم قىلماس تاما؟!

* * *
جاننى سات، ئەركىنى ساتما، ئى كۆڭۈل،
ئىتتىقاد — زەر، مەسنى قاتما ئى كۆڭۈل.
پادىشاھلىق — ئەرك، ئۇنىڭ تاجى غۇرۇر،
ئۆز غۇرۇرۇڭنى يوقاتما، ئى كۆڭۈل.

* * *
سەدىقەڭگە زەر ئەمەس، جاننى تۇتاي،
ئىشقىڭدا بۇلبۇل بولۇپ كۆڭلۈڭ ئۇتاي.
مەي خۇمارىم تۇتتى چاڭقاپ، ئەي پەرى،
گۈلسۇرۇخ لەب جامىدىن قەترە يۇتاي.

* * *
بىر پەرىنىڭ ئىشقىغا مايىل بولۇپ،
تىلىسەم ئىنسانىنى ساھىل بولۇپ.
سەدىقىسىنىڭ بەدىلىگە خۇنخۇمار
جان تىلەيدۇ خۇددى ئەزرائىل بولۇپ.

* * *
باغرى قان بۇلبۇل كەبى ئەيلەپ ناۋا،
ئاھ! دېسەم بۇرلەر پەلەككە ئوت-لاۋا.
يوق دېدى لوقمان شىپا ئىشق دەردىگە،
ئەي پەرى، رەنجىمگە سەن قىلغىن داۋا.

* * *
دىلرايا، كەلگىن يېنىمغا بۇ كېچە،
بەر شىپا خەستە دىلىمغا بۇ كېچە.
بىر ئويۇنچۇق جان دېگەن ئاشق ئۈچۈن،
يەتمىسۇن زەخمەت جېنىمغا بۇ كېچە.

* *

تۆكتى بۇلبۇل زارىنى گۈلگە قاراپ،
كۆزلىرىدىن ياش ئەمەس، ئاقتى خۇناب.
بىر قىزىللىق تارقىدى گۈل ھۆسنىگە،
ئىچكىنىدە قانىنى ئەيلەپ مەي ـ شاراب.

* *

ئوتقا سالدىڭ قاش قېقىپ پەرمان بىلەن،
ئۆتتى ئۆمرۈم قان يۇتۇپ ئارمان بىلەن.
بىلمىدىم ھېچ، ئۆزگە بىر جاللات يەنە،
سالدا ئوخشاش ئوينىشامدۇ جان بىلەن؟!

«ۋاي!» دېمەستىم يارنى دەپ كەتسە بېشىم،
رازىدىم ئوغا ــ زەھەر بولسا ئېشىم.
ھەسرىتا! ئىشقىدا قان يۇتسام ئۇنىڭ،
كۈلكىسىگە بوپتۇ ئەمەك كۆز يېشىم!

* *

نېمە ۋەجىدىن، ئېيت، بۇرۇن سۆيدۈرمىكىڭ،
ئارقىدىن ئوتقا سېلىپ كۆيدۈرمىكىڭ؟
ئەرمىكىڭ ــ ئاشىققا قىلماقلىق ئۇۋال،
ئادىتىڭمۇ بىگۇناھ ئۆلتۈرمىكىڭ؟!

* *

مەن فارابى قامۇسىنى ئاختۇرۇپ،
ئوقۇدۇم بىر بابىنى بەك ياقتۇرۇپ.
يالقۇنى دەپتۇ يۈرەكنىڭ كۈيى ـ ناۋا،
بىناۋا ئۆتسەم بولامدۇ ساق تۇرۇپ؟!

* *

نەۋقىران قۇشنى سىنار پەرۋازىدىن،
ئۆزگە خاس سايرىشى ــ ئاۋازىدىن.
قىممىتى بولماس نەزەردە قۇشچىلىك،
ئۇزمىسە شاگىرت ئەگەر ئۇستازىدىن.

* *

ئوتقا سالغاي قىسمىتى پەرۋانىنى،
جان بېرىپ قۇچقاي ۋىسال ئارمانىنى.

ئەھلى مەردلەر سۆيگۈدىن نۇرلاندۇرۇپ
ئۆتكۈزەر قىسقا ئۆمۈر دەۋرانىنى.

* *

مەرد يېڭىلسە قالغۇسى مەيدان ئارا،
جان بېرەر شەنگە يۇقتۇرماي قارا.
قىلدۇرار مەردلىكنى روھى تەنتەنە،
زىننىتى ــ چىسمىغا تىغ سالغان يارا.

* *

بىر ئەزىم دەريا ئىرۇر ئەل ھىممىتى،
زەپ ئۇلۇغ ھىممەتكى ئۇ، يوق مىننىتى.
ئەل دۇئاسى خاسىيەتلىك تىلتۇمار،
ئۇنتۇما جان، «ئەل بىلەن ئەر قىممىتى.»

* *

ئى كۆڭۈل، قىلما يامانلىق مەيلىنى،
دورىما ھەرگىز چايانمىك پەيلىنى.
ياخشىلىق بىرلە جاھان ئاۋات ئىرۇر،
ئۇلگە قىلغىن فەزلى ھىممەت ئەھلىنى.

* *

ئاي مەسەللىك سەرۋىنازىم، قايدىسەن؟
ئەندەلىپتەك خۇش ئاۋازىم، قايدىسەن؟
بىر نەزەر ئەتسەڭ تەبەسسۇم ئىلكىدە،
كەلتۇرەي خۇلقىڭغا تەزىم، قايدىسەن؟

* *

ۋادەرىغا، نە قىلايمەن يارسىز؟
كۇن ئۆتەر قانداق نىگار دىدارسىز.
ئاينى كۆكتىن ئۇزگىنى قۇربىم يېتەر،
ۋە لېكىن قالدىم پىراقتا چارسىز.

* *

باغدا رەزگى بىر قىياق قولنى كېسەر،
تاغدا پامغۇر تامچىسى تاشنى تېشەر.
قۇدرەتىڭدىن بولما غاپىل، ئى ئەقىل،
قىلچە غەپلەتتىن يېتەر جانغا خەتەر.

* *

ئىش دېگەننى بوي ئەمەس، قولدىن سورا،
مەنزىلىڭنى ئۆي ئەمەس، يولدىن سورا.

هېكمىتىنى سۆيگۈنىڭ گۈلدىن ئەمەس،
ئىشقى ئاتەش كۆيچى بۇلبۇلدىن سورا.

* *

خۇددى بىر نۇرلۇق چىراغدۇر ياخشىلىق،
مىكرى، مىننەتتىن يىراقتۇر ياخشىلىق.
ياخشىلىقنى بەرمە قولدىن، ئى ئەقىل،
ئەر - يىگىتكە بىر سىناقتۇر، ياخشىلىق.

* *

خەستە كۆڭلۈمنىڭ شىپاسى كۆزلىرىڭ،
سۆزلىرىڭنىڭ ئىپتىداسى كۆزلىرىڭ.
ھەممە پىنھان سىرلىرىڭنى پاش ئېتەر،
ماڭا سادىق، ساڭا ئاسىي كۆزلىرىڭ.

قۇربان ئەمەت

ئۇزۇلگەن تار كۆيلىرى

مەن باھارنى سېغىندىم، دىلدار

— ئابدۇللا ئارىپجۇغا ئەزىز —

سەن تەلمۈرۈپ كۈتكەن شۇ باغلار،
چۈشلىرىمدە بولىدۇ ئايان.
بىدارلىقتا ئۆتەر كۈپ چاغلار،
بولۇپ دىلدا ۋەسلىڭ نامايان.
سىرلىرىمنى ئەيلىسەم بايان،
مەن باھارنى سېغىندىم، دىلدار.

باھارىڭغا بولدۇم ئىنتىزار،
بالدۇر تېخى قېقىشقا قانات.
ئۆزگىگە سىر ئەيلىمەي ئىزھار،
ئۇ مەن ئۈچۈن ئېغىر ھەم ئۇيات.
قەلبىم سېنى ئېتەر ھامان ياد،
مەن باھارنى سېغىندىم، دىلدار.

كۆك زېمىنگە سالغاندەك گىرە،
خىيالىمدا ئاچىسەن قۇچاق.
بىراق ھۆسنۈڭ كۆرۈنمەس بىرە،
كۆكسۈم پالقۇن قاينىغان ئوچاق.
ئۈمىد ئۈزمە، ماڭا سال قولاق،
مەن باھارنى سېغىندىم، دىلدار.

بارالمىدىم جۇدۇندا يوقلاپ،
باھارىڭغا چىللاپسەن بۇگۈن.
كىرپىكلەرنى ياش بىلەن ئوقلاپ،
بىدارلىقتا ئۈزاپ كەتتى تۈن.
يەشسەم ئەگەر شۇنداقتۇر تۇگۈن،
مەن باھارنى سېغىندىم، دىلدار.

قاناتلىرىم رۇسلاندى مانا،
قىرقىلغىنى كۆكلىدى يېڭى.
يول بەرمەكچى تەبىئەت ئانا،
ئاتسا بۇ رەت ئۇسالىنىڭ تېڭى.
كۆتۈپ ئالاي ئۇنى سەممىي،
مەن باھارنى سېغىندىم، دىلدار.

سولاشمىغاي قولۇڭدىكى گۈل،
كۆتۈۋېرىپ بولما پەرىشان.
چاپار سايەم ھەتتا مەن تۇگۈل،
ئەگىشەتتى ئىلگىرى ئاران.
كۆتكىن مېنى دىلدىن، قەدىردان،
مەن باھارنى سېغىندىم، دىلدار.

كۆرەي تاڭدا نۇرانە قۇياش،
جۇپ بەرگىلەر چىرماشسۇن قېنىنىپ.

ئاسمان تۆكسۈن شادلىقىدىن ياش،
ئۈچۈپ باراي يالقۇندەك يېنىپ.
باراي مەغرۇر مۇشكۈلنى يېڭىپ،
مەن باھارنى سېغىنىدىم، دىلدار.

ئۇزۇلگەن تار كۈيلىرى

تار ئۇزۇلدى كۈي ئەۋجىدە نىھايەت،
سىڭدى كۆككە ئۇنىڭ ياڭراق ساداسى.
تۇرار كۈيچى كۆل بويىدا سالامەت،
(ساقلىغانمۇ ئۇنى شەپقەت خۇداسى؟)

ئەكس سادا بەردى ساما پىغانلىق،
ۋە چايقالدى كۆل باغرىدا تىنىق سۇ.
يېشىل كۆكتە بولدى غالىب ئامانلىق،
قاياققىدۇ يوشۇرۇندى ئىزىتقۇ.

چولپان يۇلتۇز توۋلايدۇ ناخشا

دەريا بويى سۈرلۈك، خىيابان،
كىرپىكىدە نۇر چاقنار تال - تال.
دولقۇنلارنى ئىزدەر ھاياجان،
نۇر كۆرسىتەر گىرۋەكلەر غەل - پال.

ئويغىنىدۇ ناخشىدىن شاۋقۇن،
مەجنۇن سايە ئوينايدۇ ئۇسسۇل.
تېنەپ يۈرەر سامادا ئۇچقۇن
قامچا ئۇرۇپ كەلگەنگە ئۇدۇل.

ئاي مۆكمەيدۇ نېمىشقا؟ ھەيھات،
يۇلتۇزلارمۇ تىڭشايدۇ ناخشا.
يېشىل قىرغاق جىم بولۇپ پات - پات،
چايقىلىدۇ يېنىك ۋە ئاستا.

يېشىل قىرغاق يوقاتقان ئۇچقۇن
تېنەپ يۈرەر نېمىنى كۆزلەپ؟
ئۇرلىتىدۇ شوخ ئىپقۇن ئۇپقۇن،
تۇن چۈشىگە ھېكايە سۆزلەپ.

چولپان يۇلتۇز توۋلايدۇ ناخشا،
شاۋقۇنلارنى ئويغىتار كۈيى.

قارشى قىرغاق نۇرلىنار ئاستا،
ئەللەيلىنەر دەريانىڭ سۈيى.

تەبىر

ۋاقىت — بىلەي، پۇرسەت تىغى يالتىرار،
بوغۇزلىنىش گىردابىدا ياش تىلەك.
ۋاقىت — ئەجەل، ئۆتكەن قىسمەت قانسىرار،
ئايلىنىشتا توختىماستىن كاج پەلەك.
ۋاقىت — ئۆسال، بەخت تېڭى نۇرلىنار،
ھايات ئۆتەر، ئىشلار تۇرار ئۆزگىرىپ.
ۋاقىت — ئۈمىد، كۆكتە قۇياش پارقىرار،
ئۈمىد بىلەن سوقار يۈرەك جۇش ئۇرۇپ.

تەنھالىقتىكى خىيالار

تۇن ھەسسىدىن ئاشقاندۇر بۇ دەم،
سەن ئۇيقۇمنى ئۇخلايسەن قوشۇپ.
كۆيلىرىمنى چۈشەيسەن سەنەم،
تۇن سەلكىنى ئېپ بارسا توشۇپ،
سەن ئۇيقۇمنى ئۇخلايسەن قوشۇپ.

ئۇيقۇ يىراق، ئويچاندۇر كۆزۈم،
تۇن خورىكى — سەرساندۇر شامال.
قەلبىم چېقىن ئالىمى، ئۆزۈم
خوجايىنى مۇڭلارنىڭ بۇ ھال،
تۇن خورىكى — سەرساندۇر شامال.

چۈشلىرىڭدە تەكرارمۇ كۆيۈم،
كۆز يېشىمدىن ئەندىكمىدىڭمۇ؟
بۇ دەم تىنچ، يوپيورۇق ئۆيۈم،
سەنمۇ ياكى ئويغاق ئىزدىڭمۇ،
كۆز يېشىمدىن ئەندىكمىدىڭمۇ؟

ئاھ، نەلەرنى كېزىدۇ ئويۈم،
سەن دۇلدۇلۇم ئۇستىدە مېھمان.
خىيالىمدا شادىمان تويۈم،
يولىمىزغا يېقىلغان گۈلخان؛
سەن دۇلدۇلۇم ئۇستىدە مېھمان.

ئاداققى سۈرەت

پۇلاڭلايدۇ تىنجىماستىن نازاكەتلىك قول،
مېنى يىراق تاشلىغاندا كۆزۈڭ ئۇيۇقى.
يۈرىكىمنىڭ قاتلىمىنى كېسىپ چىققان يول،
كېتەر يىراق، قالار بىراق توزانلار يۇقى؛
قارىچوقۇمدا قالغان بىسات ئادەمسىز بېكەت،
شۇ بېكەتتە تۇرار ئەنە ئاداققى سۈرەت.

كۆيەر قۇياش باش ئۇستۈمدىن ئۆرلىتىپ يالقۇن،
ۋىسال ئىزدەپ كۆزۈم مۇڭدىن ئۇچارغاندا قۇش.
يۈرىكىم سۇ، ئۆرلىتىدۇ قەيىنىڭ بۇزغۇن،
يېتەلمەيسەن قىرغا، كۆڭلۈم دېڭىزغا ئوخشاش.
نە دېڭىزكى، دېڭىزلاردا بولىدۇ قىرغاق،
ئەجەبلەنمە، دىل دېڭىزىم قىرغاقسىز بىراق.

پۇلاڭلايدۇ تىنجىماستىن نازاكەتلىك قول،
مەن تۇرىمەن قىممەرلىماي، ئايلىنار پەلەك.
كۆڭلۈم ساڭا چاپتى بولۇپ مىسالى دۇلدۇل،
كۆز يېشىمغا تىزگىن تارتىپ بولمەن ھەلەك.
قارىچوقۇمدا قالغىنى شۇ ئادەمسىز بېكەت،
كۆزۈڭدە ياش، كۆزۈمدىكى ئاداققى سۈرەت.

تەكرار - تەكرار ئالدىنار باھار

چىللىۋالدى ياپراقنى تۇپراق،
پىچىرلاشتى يېقىپ ھەم قۇلاق.
دەسلەپمىدە كۆكىرىپ، كېيىن
ئاستا - ئاستا تاتاردى ياپراق.

ئېلىپ كەتتى ئۇنى شۇم شامال،
ئۆكۈنۈشنى ئارقىغا قويۇپ،
كېيىن يەنە تىرىلگەن باھار،
كەلدى يېشىل شەربەتكە تويۇپ.

سانسىز ياپراق ئاچقاندا جامال،
دەرگاھىغا چىللىدى تۇپراق.
چىللاپ بۇ رەت تۇپراقنى ئۇلار،
ياپراقلاردىن تاشلىدى باغاق.

باغاقلاردىن زەنجىرلەر توقۇپ،
سۆرەپ يۈرەر خىيالار ھەريان.

تەكرار - تەكرار ئالدىنغان باھار
ئويغا پاتار سۈرمەستىن زۇۋان.

خىلۋەت باغدا

شامال چاينىپ كومىلىك بولغان تام،
مۆكتۈرىدۇ شەپەقنى غىل - پال.
يېتىم سۆگۈچ ئاققۇزسا تارام،
چۈشۈپ قالار ئاي نۇرى تال - تال.

قاشالارغا ئارتىلسا گۈگۈم،
ئىت قاۋايدۇ پەسمىپ، كۆچەپ.
خىلۋەت باغدىن يوقالغان ئۇزۇم،
چىغرىيولغا چېچىلغان (ئەجەب).

ئىزنى بويلاپ كېتىدۇ بوۋاي،
ئۇزۇملەرنى تېرىپ ئاۋايلاپ.
ئارقىسىدا قالار خىلۋەت باغ،
سەگەك ئىتى كۈچەيدۇ قاۋاپ.

مۇتەللا قەرانى

ئۇنسىز ناخشا ئېيتىدۇ يۇرەك

تەلۈە سۆيگۈ يىغلايدۇ ئۆكسۈپ

قەبرە كولاپ غېرىب ساھىلغا،
كېپەنلىدىك سۆيگۈنى تۆگەل.
قەبرە تاشقۇ قاتۇرما، مەيلى،
تالمۇ سانجىپ قويمىدىك گۈزەل.

تەبەسسۇمدا باققان سۆيگۈنى
ئۇزاتمايسەن نەچۈن ياش تۆكۈپ.
ئۇنسىز كەتتىك، بەراق قەبرىدە
تەلۈە سۆيگۈ يىغلايدۇ ئۆكسۈپ.

كۆزەتچىمۇ دەريا زېمىنگە

زەڭگەر قىشلاق ئۇيقۇغا ئەسىر،
چۈش ئىچىگە شۇڭغۇغان خىيال.
بۆشۈكىدە ئۇخلايدۇ زېمىن،
پەقەت تىنماي پۇشقىرار شامال.

ئاي شولىسى دەريا يۈزىدە،
كۆمۈش ھالقا ياساپ ئويناىدۇ.
تۈن قوينىدا دەريا تىنىمسىز
بىر ئاھاڭدا ناخشا توۋلايدۇ.

مەست زېمىننىڭ قىزاردى كۆزى،
قان تامچىغان قەدەھتەك گويا،
ناخشا ئېيتار كېچەيۇ - كۈندۈز،
كۆزەتچىمۇ زېمىنگە دەريا.

مىسكىن قەلب تۆكەر شۇڭداق كۆي

شۇ بۇلاق، مەجنۇنتال، تونۇش چىغىرىيول،
كۆمۈش رەڭ دۇنيا ئۇ، ياق - ياق سېرىق رەڭ.
شۇ ناخشا، شۇ تونۇش يېقىملىق چىراي،
ھىجراننىڭ ئەلچىسى قۇچاق ئاچار كەڭ.

قەلبىمدىن ئۇرغۇغان شۇ ناخشام مېنىڭ
بۇلاقنىڭ كۆيىگە تەڭكەشتۇر بۇ ئان.
ئۇ بەخت قوينىدا ۋە لېكىن مېنىڭ
كۆڭلۈمگە ھۆكۈمران ئازاب ۋە ھىجران.

شۇ بۇلاق، مەجنۇنتال گۈۋاھ سۆيگۈمگە،
بىز تۇنجى ئۇچراشقان يەرمۇ مۇشۇ جاي.
قانچە رەت شۇ تەقلىد ناخشا ئېيتىشتۇق
بۇلاقتا چايقالغان چاغدا تولۇن ئاي.

شادلىقتا بۇلاقتىن سۇمۇ ئىچىشتۇق،
بەزىدە ئويىنىشىپ چالما ئېتىشتۇق.
ئاھ، سۆيگۈ سېھرىگە بېرىپ ئاخىر تەن،
شۇ بۇلاق يېنىدا يەنە تېپىشتۇق.

ئۇ چاغلار بىز ئۇچۇن شۇنچىلىك شېرىن،
ئۇ چاغلار بەك قىسقا بوپ قالدى بىراق.
ھىجراننىڭ شامىلى سوقۇپ گۈلۈمنى،
ۋاقىتسىز سارغايتىپ تۆكتى ئاھ، ياپراق.

شۇبۇلاق، مەجنۇن تال، تونۇش چىغىر-يول،
ئاۋۇالقى پېتىچە تۇرۇپتۇ ئەنە.
ۋە لېكىن شادلىقنىڭ يوقتۇر سادالىسى،
بۇلاقتا چايقىلىپ ئويناراتتى ئاي يەنە.

بۇلاققا قارايمەن ئۇنسىز ۋە تەنھا،
لېكىن سەن بەختنىڭ قوينىدا خۇشال.
ئاھ! سۆيگۈ قىسمىتى تاشلىدى دەردكە،
ياش تۆكۈپ ماڭىلا ھەمراھ مەجنۇنتال.

* *

شۇ بۇلاق، مەجنۇنتال، تونۇش چىغىرىيول،
كۆمۈش رەڭ دۇنيا ئۇ، ياق - ياق، سېرىق رەڭ.
شۇ ناخشا، يەنە شۇ يېقىملىق چىراي،
ھىجراننىڭ ئەلچىسى قۇچاق ئاچار كەڭ.

پەرھات مۇھەممەت

سۇبھى بىلەن ئويغانغان بۇگۈن

بۇگۈن

خوراز چىللاپ يورۇدى سۇبھى،
يەرتتى تۇنۇمۇك لىباسىنى كۆن.
ئىتلار قاۋاپ، غىچىرلاپ ئىشىك
كەتتى شۇنداق باشلىنىپ «بۇگۈن.»

قىز - يىگىتلەر ماڭار ئېتىزغا
دولقىسىغا كەتمەننى سېلىپ.
قوشچى يىگىت توۋلايدۇ ناخشا
ئانا يەرنىڭ باغرىنى تىلىپ.

بوخچىسىنى ئېسىپ مەكتەپكە
ماڭسا خۇشال ئوماق بالىلار،
قاراپ قالار ئارقىدىن شۇ تاپ
مېھرى ئىللىق خۇش‌خۇي ئانىلار.

ھايات قاينىاق بىزنىڭ يېزىمىز
ئەمگەك بىلەن ياشنىغان گۈلگۈن.
يۇرتىمىزنى قىلدىغۇ شەيدا
سۇبھى بىلەن ئويغانغان «بۇگۈن.»

ئايدىك كېچە بىر قىز، بىر يىگىت

ئايدىك كېچە بىر قىز، بىر يىگىت
كېلەر ئاستا قەدەم ئېلىشىپ.
يول بويىدا تەنھا مومايىنى
كۆرمەي ئۇلار كەتتى كۈلۈشۈپ.

ئايدىك كېچە بىر قىز، بىر يىگىت
كەتكەن ياققا باقار ئۇ موماي.
ئەسكە ئېلىپ ئۆچكەن ياشلىقىنى،
ئۆكسۈپ - ئۆكسۈپ ئاھ ئۇرار تىنماي.

سەيلى قىلىپ يۇرگەن قىز، يىگىت
كەلسە ئىدى موماي ئالدىغا.
باسار ئىدى قىزنى شۇ موماي
ئوغلى بىلەن قوشۇپ باغرىغا.

ئايدىك كېچە بىر قىز، بىر يىگىت
كۆرۈنمەيدۇ ئەمدى قارىسى.

ئەندىشىگە سېلىپ مومايىنى
يۇتتى نەگە يۇرەك پارىسى.

دېرىزىمدە بىرتۇپ ئانارگۈل

دېرىزىمدە بىر تۇپ ئانار گۈل
غۇنچىلاپتۇ، ئېچىلار تېخى.
تۇپراق يېرىپ چىقىپتۇ ئۆسۈپ
يىلتىزىدىن بىر يۇمران بىخى.

ھەر سەھەردە ھەۋەستە ئاڭا
زوقلىنىمەن، تويماي قارايمەن.
كېلەچىكىن سۆزلەپ مەن ئۇنىڭ
يۈرىكىمنى كۆيگە ئورايمەن.

سۆيىدى ئۇنىڭ بەرگىنى شەبنەم
سۆيگىنىدەك يىگىت يارىنى.
ئەسكە سالدى شېرىن دەملەرنى،
چېكىپ نازۇك دىلنىڭ تارىنى.

ئايدىك كېچە ئۇزاقتىن - ئۇزاق

كۈچەيگەندە سۆيگۈ ئىشتىياق،
سەن دومسىيىپ، تۇرۇپ مەن قاپاق.
جىمجىت، يولغا باسمىمىز ئايال،
ئايدىك كېچە ئۇزاقتىن، - ئۇزاق.

مەن يۇلتۇزغا باقىمەن بىراق،
سەن ھەمىيەرگە باقىسەن ئوماق.
لەۋگە لەۋلەر بولسىمۇ چاتاق،
ئايدىك كېچە ئۇزاقتىن — ئۇزاق.

سورالمىدى ياكى بىر سوراق،
يېپىلغاندەك ئېغىزغا تۆۋاق.
لېكىن دىلدا ناخشىمىز ياڭراق،
ئايدىك كېچە ئۇزاقتىن- ئۇزاق.

يېقىلغاندا دىلغا نۇر چىراق،
تەگمىشىمىز بولغاچقا ئامراق.
قەلبىمىزدە سۆيگۈمىز قاينىاق.
ئايدىك كېچە ئۇزاقتىن، ئۇزاق.

ئالىمجان ئىسمايىل

كەمگەپ ئېتىياجى بۇ دەرىمنى

(ھېكايە)

يولۇچىلارنىڭ ئۇمىدى بىكار بولدى، ئاپتوبۇس تاشيولدىن قايرىلىپ، ئۇزۇنسىغا بىر قاتار كونا ئۆيلەر بار قاقاس بىر قورۇغا كىرىپ توختىدى. ئاپتوبۇستىكى ھەممەيلەن رولدا ئولتۇرغان شوپۇرغا قاراشتۇق، يۈزىنى قويۇق ساقال باسقان، مۇز چىراي شوپۇر كابىنكىسىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى ئىشىكنى ئېچىپ، خىرىلدىغان ھالدا:

— ئەتە ئەتىگەن سائەت بەشتە ماڭىمىز، — دېدى قاپىقىنى تۈرگەن پېتى، ئاندىن كابىنكىدىن ئالدىرىماي چۈشۈپ، ماشىنىنىڭ چاقلىرىغا قاراشقا باشلىدى.

شۇئان ئاپتوبۇسنىڭ ئىچىنى تەرەپ-تەرەپتىن كۆتۈرۈلگەن نارازىلىق، تىل-ھاقارەت بىر ئالدى.

— كۈن تېخى بالدۇر تۇرسا، بۇ چۆلدە چۈسا باقامدۇق؟

— ئىلگىرىكىن تازا بىر نەس شوپۇرغا ئۇچراپتۇق-تە...

ـ خوتۇنى قوغلاپ چىقارغانمىتى كىن بۇ قاسماقنى، توختىغان يېرىنى كۆرمەمدىغان بۇ بېشىڭنى يەيدىغان ئەبگانىك...

ـ شوپۇرغا دەپ باقمايلىنمۇ، جىڭغا بېرىپ ياتايلى.

ـ خۇدايا توۋا دەڭلا، بۇلار كېلىشمۇالغان گەپ، ھازىر شوپۇرلارمۇ قۇشمۇنچە كەسىپ قىلىدىغان بولۇپ كەتتى، بىزنى مۇشۇ چۈسىخانىدا ياتقۇزغانلىقى ئۈچۈن شوپۇرغا بىرمۇنچە ھەق بېرىدىكەن.

ـ ئەنە قاراڭلار، ئۆتەڭنىك خوجايىنى بولسا كېرەك، شوپۇر بىلەن بىر نېمە دېيىشىۋاتىدۇ ...

ھەممەيلەن ئاپتوبۇسنىك دېرىزىسىدىن قورۇغا قاراشتۇق. ئېگىز بويلۇق، سەل دوكراق كەلگەن بىرەيلەن شوپۇر بىلەن قىزغىن كۆرۈشتى - دە، ئۇنى ئاشخانا بولسا كېرەك، ئىسلىشىپ كەتكەن ئۆيگە باشلاپ ماڭدى.

ـ زۇۋانسىزنىك كىچىك تىللىرى چىقىپ كەتتى شۇتاپتا، ـ دېدى ئارقا تەرەپتىكى بىر ئايال، ـ ۋاي پۇل، ۋاي پۇل ...

ـ يۇرۇڭلار ئاغىنىلەر، ـ دېدى ئالدىدىكى ئورۇندۇقتا ئولتۇرغان بىر يىگىت سومكىسىنى كۆتۈرۈپ، ـ ئېغىل بولسۇمۇ ئەمدى مۇشۇ يەردە ياتمای ئامال يوق، ھېلى تېخى بۇ ياتاقلارمۇ تەگمەي قالمىسۇن ...

شۇ گەپ بىلەن يولۇچىلار ئالدىراش نەرسە - كېرەكلىرىنى يىغىشتۇرۇشۇپ سىرتقا يۈگۈرۈشتى. مەن ھەممىنىڭ كەينىدىن چىقىپ ياتاق بىلىتى ئالدىم، مېنىڭ ياتىقىم كۆتىچىنىش تەرەپتىكى چەتتىكى ئۆي ئىكەن، ياشانغان كۆتكۈچى ئايال ماڭا تاختايلىرى ئاجراپ شالاقشىپ قالغان ئىشىكنى ئېچىپ بەردى.

مەن ئىشىكتە بىر پەس تۇرۇپ ئىچكىرىگە زەڭ سالدىم، ئۆيىچى قاراڭغۇ ئىدى، ئۇنىڭدىن زەي، ئورا تېگىدەك ئاچچىق بىر پۇراق گۇپپىدە بۇرنۇمغا ئۇرۇلدى، ئۆيدە ئىككىلا كارىۋات بار ئىدى. ئۆيىنىڭ يېرىمىغا بولسا كونا مەش - كاناي، پىلتىنىڭ ئاغزى، گۈرجەك، سۇپۇرگىلەر دۆۋىلەپ قويۇلغانىدى، قارىغاندا ئەسلى بۇ ئامبار بولسا كېرەك، ئادەم كۆپرەك كەلسە ياتاق بولۇپمۇ خىزمەت قىلدىكەن. مانا پۇل تېپىش دېگەن. ئامبارمۇ بىر كىچىسى تۆت سوم پۇل كىرىم قىلسا ئۆتەڭدىكىلەر شوپۇرغا قانچىلىك «ئادەمگەرچىلىك» قىلسا ئەرزىيدۇدە...

ياتاققا قاراپ تېنىم شۇركەندى. ئورۇن - كۆرپىسى بولسا تېخىمۇ بەتبەشىرە ئىدى. تۆزۈكمۇ يىغىلمای پومىلاقلاپلا قويۇلغان چىت يوتقان بىلەن چاقماق كىرلىك كىرنىڭ دەستىدىن رەڭگىنى يوقاتقانىدى، ياستۇق ئورنىدىكى سامان قاچىلانغان خالتا يەردە توپىغا مىلىنىپ ياتاتتى. ئىككى كارىۋاتنىڭ ئوتتۇرىسىغا تارغىنا بىر ئۇستەل قويۇلغان بولۇپ، ئۇنىڭ ئۇستىدە بىر تەرەپكە قىيسىيىپ تۇرغان ئاغزى يوق چايدان بىلەن ئىچى-تېشىنى قاپقارا قاسماق بېسىپ كەتكەن بىر كورۇشكىدىن باشقا ھېچنەرسە يوق ئىدى.

ياتاققا قاراپ كۆڭلۈم ئاختۇرۇلدى، مۇشۇ يەردە يالغۇز بىر كېچىنى قانداق ئۆتكۈزۈشنى ئويلاپ بېشىم قاتتى. بۇ ئۆيدىن تالا تۈزۈكرەكقۇ، ئەڭ بولمىغاندا

ساپ هاۋادىن نەپەس ئالسەن، مەن ئىچىمدە شوپۇرنى مىڭنى تىللاپ هويلىغا چىقاي دەپ تۇراتتىم، ياتاقتا مەن بىلەن بىر ئاپتوبۇستا مېڭىپ ئالدىمدىكى ئورۇندۇقتا ئولتۇرۇپ كەلگەن يىگىت كىرىپ كەلدى. ئۇ ئۇرۇمچىدىن چىققاندىن بۇيان يول بويى دېرىزىدىن سىرتقا قاراپلا خىيال قىلىپ ئولتۇرىدۇ، هېچكىم بىلەن بىرەر ئېغىز پاراڭلاشمايدۇ. پەقەت هەدەپ تاماكىلا چېكىدۇ. مەن ئۇنىڭ تۇرقىغا قاراپ، سودىسى ئاقمىغان ئوقەتچى بولسا كېرەك، دەپ پەرەز قىلدىم. ئۇنىڭ ئۆزىنى تاماكىغا زورلىغىنىغا قارىغاندا خېلى زىيان تارتقان بولسا كېرەك. ئەمدى ئۆيگە بېرىپ ئاتا ـ ئانىسىغا نېمە دەپ جاۋاب بېرىشنى، بۇنىدىن كېيىنكى تۇرمۇشىنى قانداق قىلىشنى ئويلاپ غەمگە پاتقان بولسا كېرەك، ئېھتىمال ئىلگىرى ئۇ زىيان تارتىپ كۆرمىگەن ئوخشايدۇ، بۇنداقلار ئۆزىنى بەكلا يوقىتىپ قويمىدۇ. پۇل دېگەن قالتىس نەمىدە، ئادەمنى هەر كۈيغا سالىدۇ. شۇڭا كونىلار «پۇلنىڭ بىر ئۇچى بىلەكتە، بىر ئۇچى يۈرەكتە» دەيدۇ ئەمەسمۇ...

يىگىت ماڭا بىر قاراپ قويدى ـ دە، گەپ ـ سۆز قىلماستىن ئۇدۇلۇمدىكى كارىۋاتقا كېلىپ ئولتۇردى، تۇرقىدىن ئۇ بۇ ئۆيدىكى هەممە نەرسىگە ئېرەك قىلمىغاندەك، پەرۋاسىز ئىدى. ئۇ يانچۇقىدىن ئاماكا ئېلىپ تۇتاشتۇردى ـ دە، تۇرۇشقا تەكىلگىنىچە كارىۋاتقا يانپاشلىدى. ئۇ ئاياغ كىيىمىنىمۇ يەشمەستىن پۈتۈنىنى كارىۋاتنىڭ ئۈستىگە ئالدى، تاماكىسىنىڭ كۈلىنىمۇ كارىۋاتنىڭ تۈۋىغا كەلگەن يەرگە قاقاتتى. مەن ئۇنىڭغا سەپسالدىم، «ئۇ ئاق ئۆزلۈك، قەر بۇرۇنلۇق، تولۇق كەلگەن يىگىت ئىدى، لېكىن ئۇنىڭ كىرىدىن پارقىراپ كەتكەن كۆڭلىكى، نەچچە يېرى يىرتىلغان شىپىلىتى ئۇنى چۈشكۈن، كۆرۈمسىز قىلۋەتكەنىدى. «هەي بىچارە، ــ دېدىم ئىچىمدە، ــ بۇلاڭچىغا ئۇچراپ كەتتىمكىن؟ ... ئوقەت دېگەن مۇشۇنداق ئىش، زىيانىنىڭ ئاچچىق تىغىغا چىدىيالىغان ئادەملا قىلسا بولىدۇ، ياش بالىلار كۆتۈرەلمەيۋاتقان گەپ. شۇنىڭغا قارىغاندا مانا‌شىم ئازراق بولسىمۇ مۇشۇ مۇقىم ئىشچىلىقىمىز يېخشى ئوخشايدۇ، هەر ئايدا ئېلىپ تۇرغىنىمىز، بەك بايلىقات بولۇپ كەتمىسەكمۇ هەر هالدا ماۋۇ يىگىتتەك خاراب بولۇپ كەتمەيسەن ...»

هەر ئىككىمىز ئۆز خىيالىمىز بىلەن جىمجىت كەتكەنىدۇق، سائىتىمگە قارىدىم، تېخى ئالتە، قارىغۇ چۈشۈشكە يەنە ئىككى سائەتتىن جىقراق ۋاقىت بار، نېمە قىلىش كېرەك؟ بۇنداق ئولتۇرۇپ ۋاقىت ئۆتكۈزمەك بىر گەپ. مەن بۇ غەلىتە يىگىتنى گەپكە سېلىپ باقماقچى بولدۇم:

ــ نەگە ماڭدىڭىز، ئۇكا؟

ئۇ تاماكىسىنى پۈدۈلۈمدىكى كارىۋاتقا كېلىپ ئولتۇردى، تۇرقىدىن ئۇ بۇ قىلماستىن جاۋاب بەردى:

ــ ئىلىغا ...

ــ ئىلىدىنمۇسىز؟

ــ ياق.

ــ ئوقەت بىلەن كېتىۋاتامسىز؟

ــ تۇغقان يوقلاپ ...

«قىزىق ئىش، قولىدا سومكىسىمۇ يوق، قانداق تۇغقان يوقلايدىكىنا، بۇ گېپىي يالغان، ئەھۋالدىن قارىغاندا بىر جەللە

گۈر ئوغرىلىدەك قىلىدۇ، ياكى تۇزمىدىن قاچقان نەمىمىكەن؟ ...»

مېنى ئەمدى ئەنسىزلىك باستى. يېنىمدا زاۋۇتتىن ئالغان ئۈچ مىڭ سوم نەق پۇل، تۇرۇپتۇ، ئۆزۈمنىڭمۇ بەش يۈز سومدەك پۇلۇم بار ئىدى، — تازا تېپىشمپتۇقتەم، مېنى پايلاپ مۇشۇ ياتاقتا كىردىمۇ تېخى، ئەمدى قانداق قىلىش كېرەك.

مەن تاماكا چەككەچ خىيالغا چۆكتۈم، كاللامغا ھەچبىر ئامال كەلمەيتتى، بىرسىگە چىقىپ دەي دېسەك ھەچبىر پائالىيەتسىز بىرسىگە تۆھمەت قىلغان بولسەن، تۇرۇپ يەنە ئۇنداقمۇ ئەمەستۇ، دېگەن ئوي كېلىپ، ئۆز - ئۆزۈمگە تەسەللى بېرەتتىم. نېمە بولمىسۇن ئۇنى ئويدانبراق بىلىپ بېقىشقا ئۇرۇندۇم.

— تاماق يېدىڭىزمۇ؟ ئاشخانىسى قانداقراقكەن؟ — دەپ سوردىم ئاردىكى جىمجىتلىقنى بۇزۇپ.

— ياق، — دېدى ئۇ تاماكىسىنىڭ قالدۇقىنى ئىشىك تەرەپكە پىرقىرىتىپ چۆرۈۋېتىپ، — گاڭپەن بار ئىكەن دېيىشتىدىغۇ ...

شۇ گاڭپەن دېگەننى كۆزۈمۈ كۆرمىسۇن. مەن ئادەتتە ئۇنى ئۇيدىمۇ يېمەيمەن، شۇڭا سومكىدىكى بار نەرسىلەر بىلەن قورساق تويغۇزۇش نىيىتىگە كەلدىم.

— كىلىڭ ئوكا، — دېدىم مەن سومكامدىكى نەرسىلەرنى ئۈستىلگە ئىلىپ، — سىزمۇ قارىسام ئەتىگەندىن بېرى يىمە نېمە يىمىدىڭىز، بىزنىڭ خوتۇنىنىڭ پىشۇرۇپ بەرگەن لەرسىلىرى بىلەن قورساق تويغۇزايلى، ئاپلا، قاينىق سۇيىمۇ يوق ئوخشىمامدۇ. مەن قاينىق سۇ تېپىپ كېلەي ...

— ئەكەلسىلە، مەن ئەكىلەي، — دېدى يىگىت قوپۇپ چايدانىنى قولۇمدىن ئالدى-دە، سىرتقا چىقىپ كەتتى. مېنىڭ كۆڭلۈم سەل جايىغا چۈشتى. يىگىت خېلى بىر ھازادىن كېيىن كىردى. ئۇنىڭ يانچۇقىدىن چىقىپ تۇرغان بوتۇلكىنى كۆرۈپ، پۈرىكىم «جىغ» قىلىپ قالدى. شۇنداقتىمۇ چاندۇرمىدىم.

— بىزنىڭ خوتۇن تولىمۇ ئەنسىز ئوكا، مەن، يولدا ئاشخانىدىن تولا نېمە يوق، ئاۋارە بولما، دەپ تاس بۇ نەرسىلەرنى ئالمايدىكەنمەن، مانا تازا ئەسقاتتى. مايىرگە چايمۇ سېلىپ قويۇپتۇ، توختاڭ، بىر خام چاي قىلايلى، ... ھە، ماۋۇ گۆش ناندىن ئېلىڭ، بىزنىڭ خوتۇنىڭ يۇنىڭغا خېلى پەيزى بار، شۇنىسى سوۋۇپ قالدى - دە ...

ئىككىمىز ھە، ھۇ بىلەن بىر گۆش نانىنى يەپ بولدۇق. ھەمراھىم ئەتىگەندىن بېرى تاماق يېمىگىنىگە قارىماي ئازراقلا يەپ توختاپ قالدى. ئاندىن يانچۇقىدىن بوتۇلكىنى ئېلىپ ئۇستىلگە قويدى.

— ئەينىكە بۇيرۇمىسلا ئاكا، — دېدى ئۇ بوتۇلكىنىڭ ئاغزىنى ئېچىپ تۇرۇپ، — ئالدىلىردا ھۇرمەتسىزلىك قىلدىم.

ئۇ دەسلەپكى قەدەھنى ماكا تۇتتى.

— بوپتۇ، — دېدىم مەن ھاراقنى قولۇمغا ئېلىپ، — مەن سىزدىن چوڭ بولغاندىن كېيىن ئاۋۋال ئىچىپ بېرەي، لېكىن مېنىڭ ئاشقازىنىم چاتاق، جىق ئىچەلمەيمەن ...

— مەيلى، كۆڭۈللىرى تارتقۇچە

ئىچىپ بەرسىلە.

مەن بىر بىلەن توختاۋالدىم، ئۇ بولسا ئارقا - ئارقىدىن ئوچ - تۆتنى كۆتۈرۈۋەتتى. بىردەمدىلا ئۇنىڭ يۈز - كۆزلىرى قىزىرىپ چىقتى.

— ھەقاچان سىلى ماڭا ھەيران قالماۋاتقانلا، — دېدى بىر كەمدە ئۇ ماڭا قاراپ، — ئىچىلىرىدە مېنى تازا يولدىن چىققان ھاراقكەش نېمىكەن دەۋاتمىدىلىغۇ دەيمەن؟ ...

يىگىتنىڭ بۇ سوئالى مېنى قايمۇقتۇرۇپ قويدى.

— بېشىڭىزغا بىرەر كۈن كەلگەن ئوخشىمامدۇ؟ — دېدىم مەن قىزىقىپ، — سوددىدىن زىيان تارتتىڭىزمۇ؟ ياكى ...

— سوددىدىن بولسا چاغلىق گەپقۇ، — ئۇ تاماكىسىنى تۆتاشتۇرۇپ بولۇپ گېپىمنى بۆلدى، — پۇل دېگەن ئوغۇل بالىنىڭ قولىنىڭ كىرى، بىرىدىن زىيان بولسا يەنە بىرىدىن پايدا ئالغىلى بولىدۇ، ئەمما دەرد يامان ئىكەن، ئادەمنى تىرىك ئۆلتۈرىدىكەن، ... ھەي ئاكا، ئىچىم دەردكە توشۇپ كەتتى جۇمۇ ...

— بىزمۇ ئاڭلىساق بولامدۇ؟ — مېنىڭ يىگىتنىڭ تۇرقىغا قاراپ ئىچىم ئاغرىپ قالدى، — تونۇشۇپ قالىدۇق، قولۇمدىن كەلگۈچە ياردەم قىلمەن ...

يىگىت بىر پەس ئۇن تېۋىشسىز ئولتۇرۇپ كەتتى. ئۇنىڭ تاماكا تۆتقان قولى لاغىلداپ تىترەيتتى، خېلى ئۆتكەندىن كېيىن ئۇ بېشىنى كۆتۈردى.

— سىلى سوراپ قالالا، ھازىرغىچە بىر ئىنسانغا تىنىمىغاندىم، بوپتۇ، سىلىگە دەپ بېرەي.

ئۇ ھاراقتىن يەنە بىر روملا ئىچىپ ۋېلىپ ئالدىرىماستىن ھېكايىسىنى باشلىدى:

— مەن ئەسلى كۇچادىن بولىمەن، ئۆز دادام مەن ئېسىمنى بىلمىگەن چاغدا ئۆلۈپ كەتكەنمىكەن، ئانام ئىككى يىلدىن كېيىن ھازىرقى ئۆگەي دادام — ساۋۇر قاسساپقا ياتلىق بولۇپتۇ، مەن شۇنىڭ قولىدا چوڭ بولدۇم، ئۇ ئادەم ئىلگىرى قۇشخانىدا ئىشلەيتتى، بەش - ئالتە يىل بولدى پېنسىيىگە چىقىۋېلىپ، يەككە قاسساپلىققا كىرىشىۋالغانتى. مەن تولۇق ئوتتۇرىنى پۈتتۈرۈپ ئالىي مەكتەپكە ئۆتەلمەي قالغاندىن كېيىن، ئۇ مېنى ئۆزىگە ياردەمچى قىلىۋالدى، مەن قويلارنى باقاتتىم، ئوت - ساماندا، بوغۇز توشۇيتتىم، دۇكانغا گۆش توشۇپ بېرەتتىم. ئۆگەي دادام قاسساپلىقتىن تاشقىرى يۇڭمۇ ئېلىپ ساتاتتى، ئۇ ئالدىنقى يىلى ھەرەمگە بېرىپ ھاجى بولۇپ كەلدى، مەن ئاشۇنداق ئادەمنى ھاجى قىلغان خۇدايىمنىڭمۇ كۆزى يوق ئىكەن دەيمەن. راست، مەن ئۇنى تازا بىلىپ كەتتىم، ئۇنىڭ قىلغان - ئەتكىنىنىڭ ھەممىسلا ھىيلە، ئۆچكە گۆشىنى قوينىڭ دەپ ساتىدۇ، گۆشنى سۇغا چىلاپ توڭلىتىدۇ، ھەممىدىن يامىنى ئۇ يۇڭغا قۇم ئارىلاشتۇرۇپ جىڭنى ئاۋۇتىدۇ. بۇنداق ھۇنەرنى ئاڭلىمىغان بولغىيتتىلە. ئۇ بۇنى نەدىن ئۆگەنگەن بولغىيدىكىن، بەزىدە توۋا دەپ ياقامنى تۇتمەمەن، ماۋۇ ئادەمنىڭ ھاجى تۇرۇپ قىلىۋاتقان ئىشىنى دەيمەن ... شۇنداق قىلىپ يۇرۇپ بېيىپ كەتتى، يېڭىدىن كاتتا قورۇ - جايمۇ ئالدى. ئۇ بۇ يۇرتتا تۆتىنىڭ بىرى بولۇپ قالدى. ئالدىنقى يىلى ئاپام رەھمەتلىك ھېلىقى يامان كېسەلگە گىرىپتار بولۇپ

تۇيۇقسىز ئۆلۈپ كەتتى. كۆزۈمنىڭ ئوچۇقىدا ئۆيلەپ قويالمىدىم دەپ ساكىرات ئۇستىدە ئۆگەي دادامغا تاپىلىدى. ئانام تۆگىگەندىن كېيىن ئۆيدە ئۆگەي دادام ئىكىمىزلا قالدۇق. ئۆيدە ئايال كىشى بولمىغاچقا بىزنىڭ ئاش - تامىقىمىز، كىر - قاتلىرىمىزمۇ بىر گەپ بولدى. ئۆگەي دادام بولسا ياشىنىپ قالغانىدى، ئەمدى ئۇنىڭ ئۆيلىنىشى يوق گەپ، شۇڭا ئەل - جامائەت مېنى ئۆيلىنىشكە، ئۆيگە كىلىن ئەكىرىپ ئۆي ئىشىنىڭ ھۆددىسىدىن چىقىرىش توغرىسىدا مەسلىھەت بېرىشتى.

ئىشنىڭ يولىمۇ شۇ ئىدى، مەن ئۇزۇمۇ شۇنى ئويلاپ قىزلارغا كۆز سېلىپ يۈرەتتىم، بىر مەزگىل شۇنداق يۈرگەندىن كېيىن، مەن ئۆزۈمگىمۇ لايىق تاپتىم. بۇ قىزمۇ مېنىڭ ئوتتۇرا مەكتەپتىكى ساۋاقدىشىم بولۇپ، ئىسمى ئايىمنىسا ئىدى. ئۇمۇ ماڭا ئوخشاش ئالىي مەكتەپ ئىمتىھانىدىن ئۆتەلمەي ئۆيدە ئولتۇرۇپ قالغان بولۇپ، شۇ كۈنلەردە ناھىيىدىكى بىر باشلىقنىڭ ئۆيىدە بالا باققۇچى بولۇپ ئىشلەپ يۈرگەنىدى. ئايىمنىسانىڭ ئائىلىسىنىڭ ھال - كۈنى ئانچە يېخىشى ئەمەس ئىدى. دادىسى مېيىپ بولۇپ، كوچىدا ياماقچىلىق قىلاتتى.

ئايىمنىسا ئارىلاپ، بېقىۋاتقان بالىنى كۆتۈرۈپ ئۆگەي دادامنىڭ دۇكىنىدىن گۆش ئالغىلى كېلەتتى، ئۇ مەكتەپتىكى چېغىدىمۇ مىجەزى ئېغىر، جىمغۇر قىز ئىدى. ھازىر بولسا تۇرمۇشنىڭ ئازابى ئۇنى تېخىمۇ غەمكىن قىلىۋەتكەنمۇ، ئىشقىلىپ كۆزۈمگە مىسكىن كۆرۈنەتتى، ھەمىشەملا خىيالدىن باش كۆتۈرمەيتتى. مەن ئۆزۈمۇ يېتىمچىلىكتە چوڭ بولغاچقىمۇ مەندە نېمىشقىدۇر ئۇنىڭغا نىسبەتەن كۆڭۈل يېقىنچىلىقى پەيدا بولۇپ قالدى. ئۇ چىراي دېسە ھېچكىمدىن قالغۇچىلىكى يوق، تۇرمۇشنىڭ قاتتىق - يېرەكىنى تېتىپ چوڭ بولدى، باشقا قىزلاردەك كوچىدا سەكىلەپ يۈرمەيدۇ، مۇشۇنداق قىزلار كىشىگە ئاش - نان بولىدۇ...

ئايىمنىسانىڭ تەقدىرى كۆڭلۈمگە كىرىپلىۋالدى. ئۇنى ئاستا چېكىپ بېقىش نىيىتىگە كەلدىم. بىر كۈنى ئۇنى گۆش ئېلىپ قايتىشىدا يولدا كۈتۈپ تۇردۇم.

— ئايىمنىسا، نەگە ماڭىدىكىز؟ — دېدىم مەن ھېچنەرسىنى ئۇقماسقا سېلىپ، ئۇ، سەل ھودۇققاندەك بولۇپ ئاستا جاۋاب بەردى:

— ئۆيگە.

— بۇ ئوغۇل ئۆكىڭىز بولامدۇ؟ — سورىدىم مەن ئۇنىڭ قۇچىقىدىكى بالىنى كۆرسىتىپ.

— ياق، خەقنىڭ بالىسى، ... مەن بېقىۋاتىمەن.

— ھە، بالا بېقىۋېتىپسىزدە، ... ئېيتقانچە پۇل بېرىدۇ؟

— 30 كوي ...

— 30 كوي؟ — مەن ھەيران بولدۇم، — ھازىر 30 كويغا نېمە كېلىدۇ، تازىمۇ پىخسىق خەق ئوخشىمامدۇ؟

— قانداق قىلىمەن؟ شۇ ئىشمۇ تەستە تېپىلدى، — دېدى يەرگە قارىغىنىچە.

ئۇمۇ توغرا دەيدۇ، ھازىر ئايىمنىسادەك قىزلارنىڭ كۆرمىگى ئىشسىز، بىكار يۈرۈۋاتقان تۇرسا، ئۇ شۇ خىزمىتىنى كىمۇ رازى بولماي نېمە چارە ... ھەممە ئادەمنىڭ ئىشى ئوڭغا تارتىۋەرمەيدۇدە ...

ـ ئۆزىڭمز نېمە ئىش قىلۋاتىسىز؟ ـ ئۇ گەپنى يۆتكەپ مەندىن سورىدى. مەن ئۇنىڭغا ئۆزۈمنىڭ ئەھۋالىنى قىسقىچە، يوشۇرماي دەپ بەردىم.

ـ مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان چاغلىرىمدا كەلگۈسىدە قاسساپ بولارمەن دەپ زادىلا ئويلىمىغانىدىم، دۇنيادا ئەڭ ئۆچ كۆرىدىغان ئىشىمۇ مۇشۇ ئىدى. ئۆگەي دادام قوي سويسا كۆڭلۈم بىر قىسما بولۇپ يىراقتا كېتىۋالاتتىم، قاچقانغا ياماشقاندەك، ئاخىرى ئۆزۈم قاسساپ بولۇپ قالدىم، پېشانىمىزگە پۈتۈلگىنى شۇ ئوخشايدۇ، ... سىزمۇ بالا باققۇچى بولارمەن دەپ خىيالمۇ قىلمىغان بولغىيدىڭىزمۇ؟

ئايىمنىسا ۋىللىدە قىزارغان ھالدا غەمكىن كۈلۈمسىرىدى. بۇ كۈلكە بىلەن ئۇنىڭ بۇغداي ئۆڭ يۈزىدە قوش زىناق لار پەيدا بولۇپ، شۇنداق چىرايلىق بولۇپ كەتتىكى، ۋۇجۇدۇم تىترەپ كەتتى. مەن ھازىرغىچە ئۆزۈمدە بۇنداق بىر ھالەتنى ھېس قىلىپ باقمىغانىدىم. يۈرىكىم ئوخچۇپ، پۈتۈن بەدىنىم توك قويۇۋەتكەندەك قىزىپ كەتتى. شۇ ئارىلىقتا ئۇنىڭ قۇچىقىدىكى بالا يىغلاشقا باشلىدى. ئايىمنىسا خىجالەت بولغاندەك ماڭا قاراپ قويدى - دە:

ـ بۇنىڭ قورسىقى ئېچىپ قالدى، مەن كېتەي، ـ دېدى. راستىمنى ئېيتسام ئۇنىڭ بىلەن يەنە پاراڭلاشقۇم بار ئىدى. يۈرىكىنى چىكىپ باقماقچى ئىدىم، لېكىن ئامال بولمىدى، مەن ئىچىمدە ئۇنىڭ قۇچىقىدىكى سېرىق شۇمنى مىڭنى تىللىدىم.

شۇ كۈندىن باشلاپ مەن ئۇنى كۆرمىسەم تۇرالماس بولۇپ قالدىم، كېچىلىرى كۆزۈمگە ئۇيقۇ كەلمەيتتى، ھەر كۈنى ئۇنى ئۇچرىتىپ قالارمەن دەپ، ئۇ كېلىدىغان كوچىدا سائەتلەپ ساقلاپ تۇراتتىم. يىراقتىن ئۇنىڭ قارىسىنى كۆرسەم باشقا ھەممە نەرسىنى ئۇنتۇپ خۇش بولۇپ كېتەتتىم، كۆڭۈل دېگەنمۇ ئاجايىپ سارائ نېمە ئىكەن - دە ...

بىز بىرەر ئايغىچە ئاشۇنداق كوچىدا كۆرۈشۈپ يۈردۇق. ئۇياق - بۇياقتىن چېكىپ باقسام دېيىشكەن يىگىتى يوقتەك قىلىدى، مەن خېلى ئويلاپ باقتىم، ئويلىسام - ئويلىسام ئۇ ماڭا باپ كۆرۈنەتتى. ئۆزى ياۋاش، چىرايىمۇ بار، ئۇنىڭ ئۇستىگە قولى ئىشلىق ئىكەن، تۇرمۇشتىن ئارتۇق تەلىپى يوق، باربىغا رازى، ئۆيىدىكىلەر كەمبەغەل بولغاچقا تويلۇقنىمۇ ئېغىر سالمايدىغاندەك تۇرىدۇ، چۈنكى مېنىڭ بىر چوڭ ئەندىشەم ئۆگەي دادام باي بولغىنى بىلەن تولىمۇ پىخسىق ئادەم ئىدى، ئۇنىڭ رايىچە مەن ئۇنى بىر تېيىن چېقىم قىلغۇزماي خوتۇن ئالسام خۇش بولاتتى. شۇڭا سەل ھاللىق يەرلەرگە گەپ ئېچىشتىن قورقاتتىم. شۇڭا بىردىنبىر مۇڭاپىق قىز ئايىمنىسا ئىدى. ئەگەر بىز تۇيۇقسىزلا قالساق كېيىنچە دۇكاننى ئايرىپ ئۆز ئالدىمغا ئوقەت قىلسام بىزنىڭ تۇرمۇشىمىز گۈلدەك ئۆتۈشىدە گۇمان يوق ئىدى. مەن ئويلا - ئويلا ئاخىرى شۇ قارارغا كېلىپ، ئايىمنىساغا گەپ ئېچىپ باقماقچى بولدۇم.

ئەمما ئايىمنىسا تۇيۇقسىزلا گۆشكە كەلمەس بولۇپ قالدى. ھەپتە ئۆتتى، يوق، مەن ھەركۈنى بىز كۆرۈشىدىغان يەرگە ئۇنى ساقلايتتىم، ئۇنىڭ ماڭا تونۇش

هاۋارەك كۆڭلىمكىنى كىشىلەر تارىسىدىن ئاختۇراتتىم، دەسلەپ ئۇنى ئاغرىپ قالدىمىكىن، دەپ پەرەز قىلدىم، لېكىن كۈن ئۇزارغانسېرى كۆڭلۈمگە ھەر قىسما خىياللار كېلىشكە باشلىدى، نېمىشقىمۇ گەپنى بالدۇرراق دېمىگەن بولغىيدىم، دەپ ئۆزۈمنى ئەيىبلەيتتىم، ئۇ بالىسىنى بېقىۋاتقان كادىرنىڭ ئۆيىنىڭ ئەتراپىنىمۇ بىرنەچچە كۈن ئايلىنىپ يۈردۈم، لېكىن ئايىمىنىسا زادىلا كۆرۈنمىدى. ئۇنىڭ تۇيۇقسىزلا غايىب بولۇشى مېنى ئەندىشىگە سېلىپ، سارىڭ قىلىپ قويايلا دېدى. ئىشقا تۈزۈك قولۇم بارمايتتى، ھەر كۈنى كوچىلارنى مەنسىز كېزەتتىم، تۇرۇپ، باشقا يۇرتلارغا كېتىپ قالدىمىكىن، دەپمۇ ئويلايتتىم، مەن ئۇنىڭغا شۇنچىلىك ئۆگىنىپ قاپتىكەنمەن دېسىلە، مانا ئەمدى ئۇ يوق بولۇپدى، خۇددى بىر يېرىم كەمدەك گاڭىراڭلا بولۇپ قالدىم.

بىر ئاي ئاشۇنداق ئۆتتى، بىر كۈنى تاسادىپىي ئۇنىڭ بىلەن ئۇچرىشىپ قالدىم. قانداق دەمسىز؟ ئويلىمىغان يەردىلا... مەن شۇ كۈنى كەچقۇرۇن ئايلىنىپ كېلىش ئۈچۈن كوچىغا چىقتىم. ئىچىم پۈشۈپ قاۋاقخانىغا كىرىپ يۆز گىرام قېقىۋالدىم. ئايىمنىسا يوقالغاندىن بۇيان ئانچە - مۇنچە ئىچىدىغان بولۇۋالدىم. ھەمىمە دەردىمنى ھاراقتىن ئالاتتىم. قاۋاقخانىدىن چىقىۋېتىپ يانچۇقۇمنى ئاختۇرسام تاماكا قۇتام ئۆيىدە قاپتۇ، ھاراق ئىچكەندە تاماكا خۇمارىڭ تۇتۇپ كېتىدىغانلىقى سەلىگىمۇ ئايماندۇ، شۇڭا يۈرەكلىك تەگكۈدەك ئاچچىقراق موخۇركا ئالاي دەپ كېچىلىك بازار بولىدىغان كۆلۈبىنىڭ ئالدىغا كەلدىم. بازاردا ئادەم كۆندۈزدىنمۇ جىق ئىدى. خېلى ئارىلاپ تاماكىچىلارنى ئاران تاپتىم، ئۇلارغا يېقىن كېلىپ دىققىدە چۆچۈپ كەتتىم، كەيىپچىلىكتە كۆزۈمگە شۇنداق كۆرۈنۈۋاتامدۇ يا دەپ بىر زاسۇيىپەزىنىڭ ھارۋىسىنىڭ دالدىسىغا ئۆتتۈم - دە، تاماكىچىلارنىڭ قاتاردا موخۇركا سېتىۋاتقان قىزغا بىردەم سەپسالدىم، ... ياق، شۇ ئۆزى، ئايىمنىسا شۇ... ئۇ بىر قول ھارۋىسىغا بىرنەچچە خالتا موخۇر-كىنى تىزىپ قويغانىدى. ئۇ ئارىلاپ - ئارىلاپ ئۆتكەن - كەچكەنلەرگە، «موخۇركا، كەلسىلە ئاكا، ئاچچىقمۇ، ئورتىسمۇ بار، ... چېكىپ كۆرسىلە! ...» دەپ توۋلاپ قوياتتى، ئۇنىڭ بۇرۇنقى مەن بىلىدىغان تارتىنچاقلىقى، ئىغىر - بېسىق مىجەزىدىن ئەسەرمۇ قالمىغانىدى. بىر دەم نېمە قىلارىمنى بىلمەي تۇردۇم، كاللامغا مىڭ بىر خىياللار كېچىپ ئۆتتى، ئاخىرى ھاراقنىڭ كۈچىدىنمۇ ئۇنىڭ ئالدىغا بارىدىم، ئۇ ھارۋىسىنىڭ بېشىغا ئېسىپ قويغان پەنەرنىڭ گۈنسز يورۇقىدا مېنى دەرھال تونۇيالمىدى بولغاي، ماڭا قارىماستىن موخۇركىسىنى داڭلاشقا باشلىدى:

— كەلسىلە، بەلەن موخۇركا، ئاچچىقراقتىن بېرەيمۇ؟ چېكىپ كۆرسىلە ...

ئۇ كېيىنكىگەن گېزىت قەغىزىنى ماڭا سۇنۇۋېتىپ مېنى تونۇپ قالدى - دە، چۆچۈپ كەتتى. كېچە قاراڭغۇچىلىقىدا ئۇنىڭ چىرايىنىڭ قانداق ئۆزگەرگەنلىكىنى پەرق قىلالمىدىم، ئەمما ئۇنىڭ قەغەز تۇتقان قولى توك تەپكەندەك تىترىدى - دە، تۆۋەنگە چۈشۈپ كەتتى.

— مۇبارەك بولسۇن، — دېدىم مەن ئاۋۇال

گەپ ئېچىپ، ــ مۇنداق ھۇنەرلەرمۇ بار ئىكەن - دە...

مەن تەنە بىلەن دېدىم، ئۇ گەپ - سۆز قىلماستىن يەرگە قارىۋالدى، چىرايىنى مەسكىنلىك قاپلىدى. ئەسلىدە كۆڭلۈمدىكى ئۇنىڭغا خېلى ئاچچىق گەپلەردىم بار ئىدى، لېكىن ئۇنىڭ غەمكىن ھالىتىگە قاراپ ھەممىنى ئېچىمگە يۇتۇۋەتتىم، ئارىنى ئېغىر جىمجىتلىق باستى.

ــ بۇ نېمە ئىش، ئايىمنىسا؟ ــ ئاخىرى بۇ جىملىقنى يەنە مەن بۇزدۇم.

ئۇ ئېغىر بىر خورسىنىپ قويدى، ئەلپازىدىن شۇ تۇرقىدا پاكىتىنى ئېتىلىپ يىغىۋېتىپ ئاندىكلا تۇراتتى. مەن كوچىلاپ سوراۋەرگەندىن كېيىن، ئۇ بولغان ئىشنى ئاستا سۆزلەپ بەردى. ئۇنىڭ دېيىشىچە بالا باقتۇرغۇچى ئۆيىنىڭ ئايال خوجايىنى ئايىمنىسانى ئېرىدىن كۆنلەپ، ئاخىرى ئۆيىدىن قوغلىۋېتىپتۇ، ئىككى ئايلىق ئىش ھەققىنىمۇ بەرمەپتۇ، مۇشۇ ئەلەمدە ئايىمنىسا بىر - ئىككى ھەپتىگىچە ئۆيىدىن تالاغا چىقماپتۇ، ئاتا - ئانىسىدىن خېلى ئاھانەت ئاڭلاپتۇ، ئاخىرى باشقا ھېچبىر ئىشنىڭ ئېپىنى قىلالماي ئىككى - ئۈچ كۈندىن بۇيان تاماكىنىچىلىق قىلىشقا مەجبۇر بولغانىكەن. ئۇ بېشىغا كەلگەن دەردلەرنى سۆزلەۋېتىپ ئېسىدەپ يىغلاپ كەتتى، ئۆزىنىڭ قىز بالا بولۇپ تۇغۇلۇپ قالغانلىقىغا ئىڭ يەردىن پۇشايمان قىلدى. ئۇنىڭ بۇ گەپلىرىنى ئاڭلاپ مېنىڭ ئىچىم سېرىلىپ كەتتى، تۇرمۇش، تەرىكچىلىك كىشىلەرنى نېمە كويلارغا سالمايدۇ - ھە؟ بەلكىم ئۇ بۇ ئىشنى قىلغۇچە قانچىمۇ ئازابلانغاندۇ؟ مەن تېخى ئۇنىڭغا دوق قىپتىمەن، كۆڭلىگە ئازار بېرىپتىمەن، ھەي... مەن ئۇنى ياخشى كۆرگەن ئوغۇل بالا بولغاندىن كېيىن ئۇنىڭ ھالىغا يېتىشىم، بۇ ئىشتىن قۇتۇلدۇرۇشۇم كېرەك، شۇ تاپتا كۆڭلۈمدىكىنى ئوچۇقلا دېسەم بولارمۇ؟ ئايىمنىسانىڭ ياق دېمەيدىغانلىقىنى كۆڭلۈم تۇيۇپ تۇرۇپتۇ، لېكىن، ... ئۆگەي دادام ئۇنىماي قويسىچۇ؟ مەن ئۆگەي دادامنىڭ قولىغا قاراشلىق تۇرسام، ناۋادا ئۇ يەنە بەرەر يىل تۇرۇپ تۇر، دەپ قالسا، ئايىمنىسا يەنە ئۆز كۈنىنى ئۆزى ئالماي چارە يوق... ياكى ھازىرچە باشقا گەپنى قويۇپ دادامغا: بىزنىڭ ئاش - تامىقىمىزنى ئېتىپ بەرسە، دەپ تونۇشتۇرسام قانداق بولار، ئىلگىرى دادام نەچچە قېتىم شۇ گەپنى قىلغانتى، قالغان گەپنى كېيىنچە دېمەيمەنمۇ؟... مەن كالامغا كەلگەن بۇ خىيالنى ئايىمنىساغا ئېيتىۋەردىم، ئۇمۇ قارشىلىق قىلمىدى.

ئەتىسى ئەتىگەنلىك چايدا مەن دادامغا بۇ گەپنى دېدىم، ئۇ ماڭا سىنچى كۆزىدە بىر قاراپ قويۇپ، بىردەم ئويلىنىپ قالدى:

ــ بىللە ئوقۇغان دېدىڭما؟ ــ دېدى ئۇ ئاخىرى ئىپادە بىلدۈرۈپ، ــ قولى ئەگىرى ئەمەستۇ؟ تېگى - تەكتىنى ئوبدان بىلەمسەن؟

مەن ئامالسىزلىنىپ باردىچە ئايىمنىسانى ماختاپ بەردىم.

ــ قېنى، كېلىپ بىر تاماق ئېتىپ باقسۇن، كۆرۈپ باقلى، ــ دېدى ئۇ ماقۇل بولۇپ...

شۇ زاماتلا مەن ئايىمنىساغا بۇ خۇشخەۋەرنى يەتكۈزدۇم. خۇددى ئىككىسى مىزنىڭ تويىمىزغا رازىلىق بېرىلگەندەك

هەر ئىككىمىز ئۇ كۈنى شۇنچىلىك خۇش بولـ
دۇق، هەتتا ئىككىمىز بىللە كىنوغا كۆردۈق.

ئەتىسى ئەتىگەندە ئۇنى ئۆيگە باشـ
لاپ كەلدىم. ئۇ ئۆيلەرنى كۆرۈپ هاڭـ
تاڭ بولۇپ قالدى. ئۇ بەلكىم بىرنى بۇنـ
چىلا باي دەپ ئويلىمىغان بولسا كېرەك،
ئۇ ئۆي ئىچىگە تەئەججۈپ ۋە يېتىرقاش
بىلەن قارايتتى، قورۇنۇپ ئارانلا ماڭاتـ
تى، بەلكىم ئۇ كېيىنچە مۇشۇ ئۆيلەرنى
ئۆزىنىڭ تۇتىدىغانلىقىنى ئويلاپ هاياجانـ
لىنىۋاتسا كېرەك. ئۆگەي دادام ئايىمنىـ
سانى بىر قۇر كۆزدىن كۈچۈردى، ئۇنىڭ
ئۆيۈمچى، ئاتا - ئانىسىنىڭ كىملىكىنى
سوردى. ئاندىن چۈشكە ئولگۈرتۈپ بىر
چۆچۈرە ئېتىشنى ئېيتىپ، دۇكانغا ئالـ
دىراپ ماڭدى. ئۇ مېڭىشتىن ئىلگىرى
ئاشخانا ئۆيدىن باشقا هەممە ئۆيلەرگە
قۇلۇپ سالدى. قورۇغا چىققاندا بولسا
مېنى چاقىرىپ:

— ئارىلىقتا كېلىپ كۆز - قۇلاق بو-
لۇپ تۇرغىن، چىرايىڭغۇ پاكىز، ئىنسانىـ
بار بالىدەك قىلىدۇ، شۇنداقتىمۇ پەخەس
بولغىنىمىز ياخشى. بىز يوقتا ئۆيدىكىنى
سۈپۈرۈپ ماڭمىسۇن يەنە، — دەپ تاپىلـ
دى. ئۇنىڭ بۇ گېپى ماڭا سەل هار
كەلسىمۇ ماقۇل دېدىم.

مەن ئايىمنىساغا بۇگۈن سۈيغان
قوينىڭ گۆشىدىن تاماققا چۈشلۈق ئېلىپ
بېرىپ، سويۇلغان قويلارنى دۇكانغا ئېلىپ
ماڭدىم. ئىچىمدە ئۇ تاماقنى بىر ئوخ
شاتسا ئىكەن دەپ تىلەيتتىم. چۈشكىچە
كۆڭلۈم دەككە - دۈككىدە يۈردۈم، گۆشنى
سېتىپ كەلسەك ئايىمنىسا تاماقنى ئېتىپ
قويغاندىن تاشقىرى ئۆيۈمچى هويلا -
ئارامنى چىندەك قىلىپ تازىلاپ قويۇپتۇ،
چۆچۈرىمۇ شۇنداق ئوخشاپتۇكى، بىز ئا-
نام ئۆلۈپ هازىرغىچە بۇنداق تىلغا تې-
تىغۇدەك تاماق يەپ كۆرمىگەنىدۇق، دا-
دام خۇشلۇقىدا ئايىمنىسا كەچقۇرۇن ما-
ڭارچاغدا ماڭا ئۇنىڭغا بىرەر ئاشلىق گۆش
چىگىپ بەرگۈزدى. ئادەتتە ئۆگەي دادام
تۇغقانلارغىمۇ بىكارغا بىرەر جىك گۆش
بەرمەيتتى، دېمەك بولغۇسى كېلىن ئۇ-
نىڭ دىتىغا يېقىپ، بۇ پىششىقنىمۇ ئې-
رىتكەنىدى، مەن ئىشنىڭ بۇنداق ئوڭۇش-
لۇق باشلانغانلىقىدىن خۇرسەن بولدۇم.

ئاردىدىن بىرە - ئاي ئۆتتى. مەن بۇ
ئارىلىقتا مەھەللىدىكى ئاقساقاللاردىن ئىك-
كى ئادەمنى دادامغا كىرگۈزۈپ، ئايىم-
نىسا ئىككىمىزنىڭ ئىشنى ئۇقتۇردۇم،
ئەلچىلەرنىڭ دېيىشىچە دادام رازى بوپ-
تۇ ۋە كۆزلۈككە تويىمىزنى قىلىپ قويى-
دىغانلىقىنى بىلدۈرۈپتۇ، دادامغا ئاسان-
لىقچە ئادەم يارىمايتتى، دەسلەپ ئانام
قازا قىلغاندىن كېيىن مەھەللىدىكى ئاق
ساقاللار ئۇنىڭغا يۇرتتىكى ياشانغان تۇل
ئايالىلاردىن بىر قانچىسىنى سايە قىلىپ
باققانىكەن، لېكىن ئۆگەي دادام بىر-
سىنى قېرى دېسە، بىرسىنى مىس-
مىس دەپ ياراتماپتۇ، مەن ئىچىمدە
«ئايىمنىسانى كېلىن قىلىۋالسا، ئايال ئەكە-
رىپمۇ نېمە قىلىدۇ، قېرىغاندىمۇ سەت ئە-
مەسمۇ» دەيتتىم، مانا ئىش ئوڭغا تارتىپ،
ئۆگەي دادام ئايىمنىساغا خېلى ئامراق
بولۇپ قالدى. ئۇنىڭ ئەتكەن تاماقلىرىنى
ماختاپ قويياتتى، ئۆيگە ئالغاچ بېرىدىغ
دەپ گۆش بېرەتتى، هەتتا روزى هېيت
ئالدىدا چىگىۋالسلا دەپ هەرەمنىڭ ۋال -
ۋۇل ياغلىقىدىن بىرنى سوۋغا قىلدى. ئا-
يىمنىسا بارغانچە ئوينىڭ ئۆز ئادەمدەكـ

بولۇپ قېلىۋاتاتتى.

شۇنداق كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئۆگەي دادام مېنى يەنە بىر شەرىكى بىلەن يۆلتۈزدىن قوي ئەكىلىشكە بۈيرۇدى. مېنىڭ شۇ تاپتا ئايىمنىسادىن زادىلا ئايرىلغۇم يوق ئىدى، ئۇنىڭ ئۈستىگە بۇ سەپەرگە كەم دېگەندە ئىككى - ئۈچ ئاي ۋاقىت كېتەتتى، بارماي دېسەم ئۆگەي دادامنىڭ ئاچچىقىدىن قورقتۇم، بىزنىڭ قىشچە قىلىدىغان ئوقىتىمىز مۇشۇ ئەكىلىدىغان قويلارغا باغلىق - تە، بېشىمدىن باغلىغاندەك ئامالسىز ماقتىدىم. ماڭار چاغدا ئايىمنىسا ماڭا:

— سىز كەلگۈچە ئۆز ئۆيۈمدە تۇرۇپ تۇرسام‌ممكىن، — دېدى. ئۇنىڭ كۆزلىرىدە بىر خىل ئەندىشە ئۇچقۇنداياتتى.

— نېمىشقا؟ — مەن ھەيران بولدۇم، — ئۇنداق قىلىسىڭىز دادام نېمىدەپ ئويلاپ قالدۇ؟

ئۇ باشقا گەپ قىلمىدى، پەقەت مېنى بالدۇرراق يېنىپ كېلىڭ، دەپ تاپىلىدى. شۇنداق قىلىپ مەن ئۇنى ئۆيدە قالدۇرۇپ يولغا چىقتىم ...

يىگىت گېپىدىن توختاپ ھاراقتىن ئىستاكانغا يېرىم قۇيدى - دە، بىراقلا كۆتۈردى. مەن ئۇنىڭ ئىستاكانىنى تۇتقان قولىنىڭ تىترەۋاتقانلىقىدىن ھېكايىسىنىڭ داۋامىنى ئېيتمىشتىن قىينىلىۋاتقانلىقىنى پەملىدىم. ئۇ ھاراقنا قانمىغاندەك يانچۇقىدىن گېزىت قەغىزى ئېلىپ قوپال قىلىپ موخۇركا يۆگىدى، تاماكىنى تۇتاشتۇرۇپ ئاچكۆزلۈك بىلەن ئىچىگە تارتتى. مەن ئاخىرىنى ئاڭلاشقا شۇنچە قىزىقساممۇ ئۇنىڭ ئۆزىدىنىڭ ئېغىز ئېچىشىنى كۈتۈپ جىم ئولتۇردۇم.

— مەن ئۈچ يېرىم ئاي دېگەندە ئۆيگە يېتىپ كەلدىم، — دېدى يىگىت يەر ھازادىن كېيىمن ھېكايىسىنى ئۇلاپ، — بۇ سەپەردە تارتمىغان جاپايىم قالمىدى، يەردىم يولدا ئۈچ قوي بۆلۈنۈپ كېتىپ، بىر ھەپتە تاغنى كەزدىم. پۇتلىرىم يېرىلىپ قاداق بولۇپ كەتتى، لېكىن ھەممىگە چىدىدىم، ئايىمنىسا ئۈچۈن، ئۆگەي دادامنى رازى قىلىش ئۈچۈن ھەممىگە چىدىدىم. مېنى كەلگۈسى بەختلىك تۇرمۇش قىزىقتۇرۇپ، ۋۇجۇدۇمغا قۇۋۋەت بېرەتتى. شۇنداق قىلىپ ئاخىرى ئۆيگە كەلدىم، لېكىن يېنىپ كەلگىنىمگە مىڭ پۇشايمان قىلدىم. سىلىگە نېمە دېسەم بولار؟ بۇنى دېيىشكە تىلىم بارمايدۇ. نېمىنى دەملا؟ ... ئايىمنىسا ياتلىق بولۇپ بوپتۇ، كىمگە دېمەملا، مېنىڭ ئۆگەي دادامغا، مەكتە مۇكەرەمنى تاۋاپ قىلىپ ھاجى بولۇپ كەلگەن نومۇسسىز قېرىغا ياتلىق بولۇپتۇ. مەھەللىگە كىرىشىمگە بىر ئاغىنەم بۇ شۇم خەۋەرنى يەتكۈزدى. بېشىمغا توقماق يېگەندەك ئەس - ھوشۇمنى بىلمەي قالدىم، ئالەم دوزاخ تۇيۇلدى. ساراڭدەك بولۇپ قاپتىمەن. ئاغىنەم مېنى ئۆيىگە ئەكىرىپ كۆڭۈل ئېيتتى، ئايىمنىسانى تازا تىللاپ بەردى. ئۇنىڭ دېيىشىچە، ئايىمنىسا ھازىر رەسمىي خېنىم بوپتۇمىش، ئۆگەي دادام ئۇنىڭ دېگىنىنى قىلىپ بېرەرمىش ... بۇ گەپلەرنى كاللامغا ھېچ سىغدۇرالمايتتىم، ئاشۇ ياۋاش، جىمغۇر ئايىمنىسا شۇنداق بولۇپ كەتكەن بولسا ھە ... ئاچچىقتا كالىلىغا ھەر قىسما خىياللار كېلىدىكەن، مەن ئۇلارنىڭ ھەر ئىككىسىنى چانىۋېتىپ، بېشىمغا كەلگەننى كۆرمەكچىمۇ بولدۇم، كەچقۇرۇن ھاراقنى تازا ئىچىپ ئۆيگە باردىم. قورۇدا ھېچكىم كۆرۈنمەيتتى، ھويلا

ئىچى رەتلىك، پاكىز ئىدى. مەن ئۆيگە كىردىم، مېھمانخانا ئۆيدە ئايىمنسا يالغۇز ئۆزى بىر رەختنى كۆرۈۋاتقانىكەن، مەن ئۇنى تونۇيالمايلا قالدىم، ئۇ ئۇستىگە ھەرەمنىڭ ۋال - ۋۇل رەختىدىن كۆڭلەك كىيگەن، قوللىرى ئالتۇن ئۈزۈكلەر بىلەن تولغانىدى. ئىلگىرىكى ئايىمنسادىن ئەسەرمۇ قالمىغانىدى، ئۇ مېنى كۆرۈپ داڭ قېتىپ تۇرۇپ قالدى. چىرايى تاتىرىپ، كۆزى ئالايدى، مەنمۇ ئاچچىقىمدا نېمە دېيىشىمنى بىلمەي ئۇنىڭغا قاددىلىپلا قالدىم.

— سېنىڭ مەقسىتىڭ شۇمىدى؟ — مەن ئۇنىڭغا دىۋەيلەپ كېلىپ ۋارقىرىدىم، — ساڭا پۇل، كىيىم لازىم ئىكەنىدە؟! ... ھوي ۋىجدانسىز! ...

ئاغزىمغا كەلگەن تىللار بىلەن تازا تىللىدىم، يۈزلىرىگە تۈكۈرۈدۇم، ئايىمنسا بىر ئېغىز زۇۋان سۆرىمىدى، ئۇنىڭ كۆزىدىن تارىلاپ ياش تۆكۈلەتتى. بىركەمدە ئۇ ئايىغىمغىلا يىقىلىدى:

— مېنى ئۇرۇڭ، ئۆلتۈرۈۋېتىڭ، — دېدى ئۇ تىترەپ تۇرۇپ، ئۇ ھۆكۈمرەڭ ئېتىپ يىغلايتتى، چاشلىرىنى يۇلاتتى. بۇ ھالىتىگە قاراپ يەنە ئىچىم ئاغرىپ قالدى. ئۇ بولسا يىغلاپ تۇرۇپ بولغان ئىشىنى سۆزلەپ بەردى، ئۇنىڭ دېيىشىچە مەن تاغقا مېڭىپ ئۇزاق ئۆتمەيلا ئۇگەي دادام ئۇنىڭغا تېخىمۇ يېقىنچىلىق قىلىدىغان بولۇپ كېتىپتۇ، لوق - لوقلا پۇل تۇتقۇزىدىغان بوپتۇ، قۇربان ھېيىتتا ئۆيدىكىلەر قۇربانلىق قىلسۇن، دەپ تىرىك بىر پاقلاننىمۇ ئەۋەتىپ بېرىپتۇ، بىر كۈنى كەچقۇرۇن ئۇ ئايىمنساغا زورلۇق قىلىپ نومۇسسىغا تېگىپتۇ، ... بۇ ئىش بولغاندىن كېيىن ئۇگەي دادام يۇرت ئاقساقاللىرىنى ئايىمنسانىڭ ئۆيىگە ئەلچىلىككە ئەۋەتىپتۇ، ئۆمرى نامراتچىلىقتا ئۆتكەن ئايىمنسانىڭ دادىسى شۇنداق بىر بايى ھەم ئۆلسا كىشىنىڭ ئۆزىگە كۈيمۇغۇل بولۇشىغا جان دەپ رازىلىق بېرىپتۇ، ئايىمنسامۇ تەقدىرگە تەن بېرىپتۇ ...

مەن دەسلەپكى ئاچچىقىمدا ئايىمنسانى تازا ئۇرۇپ چەيلىمەكچى ئىدىم، مېنى ئالدىغانلىقىنىڭ ئەلىمنى ئالماقچى ئىدىم، ھازىر بولسا ئۇنى ئۇرۇشقا قولۇم بارمىدى. ئۇ بىر ئاجىز، بىچارە، ئۇنىڭغىمۇ نېمە ئامال ... مەن ئاچچىقىمنى ئۆيدىكى سەرەمجانلارنى چېقىشتىن ئالدىم، كۆزۈمگە چېلىققان نەرسىلەرنى يەرگە ئۇرۇپ چېقىۋەردىم، ئايىمنسا بولسا بۇلۇڭدا تىترىگەن‌ھالدا تۆگۈلۈپ ئولتۇرۇۋالدى. ھەممنى ۋەيران قىلىپ پۇخادىن چىققاندىن كېيىن ئۆيدىن چىقىپ كەتتىم. كەچكىچە ئۇگەي دادامنى ئىزدەپ تاپالمىدىم. ئەگەر شۇ كۈنى ئۇ قېرى ئۇچراپ قالسا چوقۇم بىر نەرسە قىلىۋېتەتتىم ...

ئەكەلگەن قويلارنى ئەتىسى بىر قاسساپقا بىراقلا ساتتىم. ئەمدى ماڭا بۇ ئۆي، بۇ يۇرت ھارام بولدى. قايسى يۈزۈم بىلەن تۇرىمەن؟ ... بېشىمنى ئىلىپ چىقىپ كەتكىنىم تۈزۈك. قوينىڭ پۇلىنى يېنىمغا سالدىم. مېنىڭ نومۇسسىز قېرىندىن ئالغان ئۆچۈم مۇشۇ بولدى. مانا ئۇ پۇللار، — ئۇ چاپىنىنىڭ تۈگمىسىنى يېشىپ كۆرسەتتى، دەرۋەقە ئۇنىڭ قورسىقىغا ئايلاندۇرۇپ مۇنەك - مۇنەك پۇل رەختكە ئوراپ چىگىۋېتىلگەنىدى، — بۇ دەردىمنى بۇگۈن مانا سىلىگە دەۋاتىمەن. ھازىرغىچە ھېچكىمگە

(ئاخىرى 75 - بەتتە)

ماخموت موھەممەت

گۈزەل قىرغاق

(ھېكايە)

1

زامانلاردىن بېرى شەددەتلىنىپ ئېقىۋاتقان بۇ دەريانىڭ ئىسمىنى ئاڭلىمىغان، يېنىغا بېرىپ كېلىپ، چىمەن قىرغىقىغا دەسسەپ، ئۇنى قانغۇچە تاماشا قىلىشنى ئارزۇ قىلمىغان كىشى بارمۇ؟... تالاي ناخشىلاردا كۈيلەنگەن بۇ دەريانىڭ لايقىلىنىپ، شاۋقۇنلاپ تېز ئېقىشلىرىنى بىر تاش ئېتىم يەردىن ئاشكارا كۆرەلەيسىز. ھەر ئاخشىمى ئۈيقۇ قەسىرىگە راۋان بولۇش ئالدىدا ئاشۇ تىنچسىماس دەريانىڭ شاۋقۇنى — تەبىئەتنىڭ ئاخىرى چىقماس كۈيى سىزنىڭ ھەست - ئەلەسلىك قەسىرىگە تېزرەك جۆنىشىڭىز ئۈچۈن مۈڭلۇق ئەللەي ئېيتىپ، جىمىرلىغان تەنلىرىڭىزنى پەپىلەيدۇ.

نۇرسۇل بوۋاي بۇندىن ئاتمىش يەتتە يىل ئىلگىرى مۇشۇ دەريانىڭ بويىدا، ئەتراپى رۇس دېھقانلىرىنىڭكىدەك مىختا، چىرايلىق قاشالانغان چاققانغىنە ھويلىدا تۇغۇلدى. ئۇنىڭ ھاياتقا كۆز ئېچىپ تۇنجى قېتىم قىلغان «پارىڭى» — ئەنسىز ئىنكىلشى دەل مۇشۇ دەريانىڭ ئەتىياز پەسلىدىكى تۇسۇن ئېقىنىنىڭ قەھرىلىك شارىلداشلىرى بىلەن قوشۇلۇپ كەتكەنىدى. سۆزدىن ئاغزى بېسىقمايدىغان، ئەمما ھەرىكىتىمۇ ياش جۈۋانلارنىڭكىدىن قېلىشمايدىغان دۇمبۇچەك كىشىدىك ئانىنىڭ يېڭى ئۇچۇرۇمنى دەسلەپكى رەت چۆمۈلدۈرگەن بىر ئاپتۇۋا ئىلمان سۈيىمۇ دەل مۇشۇ خاسىيەتلىك دەريادىن ئېلىنغانىدى...

شۇندىن بېرى ئاتمىش يەتتە يىل ئۆتتى، بۇ ۋاقىت ئىچىدە ناھايىتى زور ئۆزگىرىشلەر بولدى. زامان يېڭىلاندى، ئادەملەر مۇ يېڭىلاندى. ئاتمىش يەتتە يىل ئىلگىرى سۆيۈملۈك پەرزەنتى نۇرسۇل دۇنياغا كۆز ئاچقان كۈنى سال ھەيدەپ ئاشۇ سىرداش، ئاچچىقى يامان دەريادا لەيلەپ يۈرگەن رو-

سۇل سالچىمۇ بۇ ۋاپاسىز دۇنيادىن كەتـ
تى. روسۇل سالچىنىڭ كۆچۈمگىنە مەـ
ھەللىسىدىكى ھەر مىللەتتىن بولغان قە
دەردان قوشنىلىرىمۇ بىرىنىڭ كەينىدىن
بىرى ئورنىنى خۇددى ئۆزلىرىگىلا تارتقان
ۋاردىسلارغا بوشتىتىپ بېرىپ، سالچى قوشـ
نىسى بىلەن مۇڭداشقىلى ھېلىقى سەرلىق،
قورقۇنچلۇق دۇنياغا راۋان بولۇشتى. ئۇـ
لارنىڭ ئارىسىدا پارۇم كۆزەتچىسى قەرغىز
مۇ، كۆكتات تېرىغۇچى خەنزۇمۇ، ھەسەل
ھەرىسى باقىدىغان رۇسمۇ، مۇئەللىم تاتارـ
مۇ بار ئىدى. مانا ئەمدى ئۇلارنىڭ قەدـ
مى زېمىن جايلىرىدا ئۇلارنىڭ پۇشتى،
ئۇرۇم قوشنىلار ئاتا - ئانىلىرى ئېيتىپ تۇـ
گىتەلمىگەن ھايات قوشىقىنى داۋاملىق
ئەمما يېڭىچە ئاھاڭدا ئېيتىشماقتا. روسۇل
سالچىنىڭ ھېلىقى قاشالىق ھويلـ
سى ئاتمىش يەتتە يىل ئىچىدە نەچچە
قېتىم تۇسىنى ئۆزگەرتتى. سوقما تاملىقـ
مۇ، كېسەك تاملىقمۇ، چىتەن تاملىقمۇ
بولدى، بىراق دەريا بويىدىكى ئاشۇ يېرىم
موددىن سەل ئاشىدىغان زېمىنلا قوزغالمـ

دى، ئۆزگەرمىدى. بۇ چىلان تۇپراق زېـ
مىندا جاراڭلاپ تۇرغان پېشايۋانلىق خىش
ئۆيلەر، چىرايلىق ئايلاندۇرۇلغان خىش
تام، چاققانغىنە، نەقىشلىك قىلىپ ياسالـ
غان زەڭگەر سەرلىق قوش قانات، مىس ھالـ
قىلىق دەرۋازا قەد كۆتۈرۈپ تۇرماقتا. بۇ
ئازادە، پاكىز ھويلىدا ئىككى يىل ئىلگە
رى دەم ئېلىشقا چىققان، يىلىغا ئون ئۈچ
ئايلىق ماڭاش ئالىدىغان پېشقەدەم ھۆكۈ
مەت خادىمى نۇرسۇل بوۋاي ئۆزىنىڭ يا
ۋاش، بىراق سەل ئاڭقاۋراق مومىيى ۋە
كەنجى ئوغلىنىڭ بالا - چاقىلىرى بىلەن
بىرگە ياشايدۇ. توغرا، ئاشۇ ئېيتماقتا
ئاسان، ئەمما مۇساپىسىنى باسماق مۇش
كۈل بولغان ئاتمىش يەتتە يىلدا، بۇ قە
دەردان دەريانىڭ بويىدىكى كۆچۈم مەھەل
لىدە زامانغا ئەگىشىپ ھەر تەرەپلىمە ئۆزـ
گىرىشلەر بولدى. قىياپەتمۇ، ئادەملەرمۇ
يېڭىلاندى. لېكىن دەريالا — بۇ تىلسىماتتەك
سەرلىق دەريالا ئاۋۋالقىدەك كۆۋجەپ،
سوغۇلماستىن بىر خىلدا ئاقماقتا ئىدى...

2

نۇرسۇل بوۋاي بۇگۈنمۇ كۈندىكىدەك
بالدۇر ئويغىنىپ كەتتى. ئادەم قېرىغانسىرى
ئۇيقۇدىن قالىدىكەن. ئۇمۇغۇ بىر سەۋدب
بولغىيدى، بىراق بوۋاينىڭ بۇ قېرىلىققا
خاس ئادىتىگە بىر ئايدىن بېرى يەنە بىر
يېڭى ئۆزگىرىش، غەلىتىلىك قوشۇلدى. ئۇ
ھازىر ئىلگىرىكىدىنمۇ سەھەرچى بولۇپ
كەتتى. تېخى تاڭنىڭ ئاخىرلىشىشىدىن خېلى
ئىلگىرى — باش توخۇ چىللاش بىلەن تەڭ
لا ئېشىنى ماموق ياستۇقتىن يۇلۇپ ئا
لاتتى - دە، يېنىدا يانچە بولۇپ، قوينىڭ

سېلىپ قۇلىقىغا ئۇرۇلاتتى. بوۋاي بولسا خۇددى ئاشۇ ئاۋازنى يەنىمۇ ئوچۇقراق، ئۇنلۇكرەك ئاڭلىماقچى بولۇپ ئالدىرىغان-دەك، سوقماق يول بىلەن دەريا بويىغا قاراپ كېتەتتى. قاپقارا ئاغۇ بوشلۇق ئىچىدە ئۇ دەريانى، پەقەت دەريانىلا كۆچىلۈك بىر تەسەۋۋۇر كۆزى بىلەن ياقتۇرۇپ تۇراتتى. شۇنداق، ھەتتا دەريانىڭ ھەر بىر كىچىك قاينامىلىرىغىچە ئۇنىڭ كۆزىگە نامايان بولاتتى. ئۇ تەرىقە بۇ قەدىمىي دەريانىڭ ئوت - چۆپ ئۈچۈن قۇللەر چىرمىشىپ كەتكەن قىرغىقىدا كېچە-كۈلاھىدەك قامەت ئىكىلەپ تۇرغان نۇرسۇل بوۋاي ئاقىرىپ كېلىۋاتقان تاڭنى ئاشۇ بىر ئايدىن بېرى چىگمىشلىشىپ كەتكەن يىپقا ئوخشاپ قالغان تاقەتسىز دەمنى كەسكۈچە، يۈرەكنى يونۇغۇچى خىيالىلارغا غەرق بولۇپ كۆتۈۋالاتتى. گۈزەل ۋە يېڭى بىر سەھەر نازاكەتلىك قول بىلەن كائىنات سەھنىسىدىن قارا مەخمەل پەردىنى ئاستا كۆتۈرۈپ ئۈنىڭ ئورنىغا قىزغۇچ شايى پەردىنى ئاساتتى. ئەزىم دەريانىڭ كۆز يېتىم يەرددىكى نېرىقى قىرغىقى بوۋاينىڭ كۆزىگە ئاجايىپ گۈزەل، ئاجايىپ نۇرلۇق بولۇپ كۆرۈنەتتى. ئۇ ئۆزىنىڭ سىرلىق، ئەمما يېقىملىق قوچىقىغا چىللاپ ئۇنسىز، غايىبانە تىل بىلەن نېمىلەرگىدۇر ۋەدە بېرەر ئىدى.

3

گەپنى ئەللىك يىلنىڭ ئالدىدىن باشلىغىنىمىز تۈزۈك. ئۇ چاغدا ئون يەتتە ياشلىق، كېلىشكەن يىگىت نۇرسۇل بىر تەرەپتىن، شەھەردىكى بىردىنبىر ئەرلەر ئوتتۇرا مەكتىپىدە ئوقۇپ، يەنە بىر تەرەپتىن، «سانايى نەپىسە» دەيدىغان مەشھۇر بۇندىق چاغلاردا نۇرسۇل ئاتا نېرىقى قىرغاققا ئۆزۈپ ئۆتۈشنى، ئۇ يەردە ئۆزىنى كۈتۈپ تۇرغان ناتونۇش ۋە شۇڭلاشقىمۇ قىزىقارلىق يېڭى چۆپ - گىياھلار، تاشلار ۋە ئىزلارنى تاماشا قىلغۇسى كېلەتتى. شۇنداق چاغلاردا پەقەت يۈز مېتىرچىلا نېرىدىكى ئۇ قىرغاق مۇشۇ دەريانىڭ نېرىقى قىرغىقى ئەمەس، بەلكى ھاياتنىڭ قول يەتمەس ياشلىقىنىڭ ... قىرغىقى بولۇپ تۇيۇلاتتى. ئاتمىش يەتتە يىللىق ھايات تىدا تالاي - تالاي قېتىم ئۆتكەن، كۆرگەن، چۆپلىرىنىڭ ئۈستىدە دومىلاپ ياتقان، ئۆلپەتلەر بىلەن قارىغايلار ئارىسىدا كاۋاپىدان تىكلەپ، ناخشا توۋلاشقان ئاشۇ نېرىقى قىرغاق، شۇ تۇرقىدا ئۈنىڭ بايقى ئەنسىز، مۇڭلۇق، باشقا ئادەمگە ئېيتقىلى بولمايدىغان ئوي - پىكىرلەر، ئارمانلار بىلەن يېنىپ تۇرغان قەلبىنى تەخمۇ قوزغىتىپ، بۇزغۇتۇپ، ئېيىق تاپىنى چىلانغان ھاراقنى ئىچمۇۋالغان ئادەمدەك بوۋايىنى تەپىرلىتىۋەتتى.

نۇرسۇل بوۋاي ئاشۇ ئاجايىپ خىيالىدىن، شۇ يانغىن كەيپىياتى بىلەن بۈگۈنمۇ سەھەر مەلىكىسى ئالەمنى نازلىق سۆيگەنگە قەدەر بۇ دەريانىڭ قىرغىقىدا تۇرۇپ، مۇھەررەمخان ھەققىدە نۇرغۇن خىيالىلارنى قىلدى.

ھەللىۋى سەنئەت ئۆمىكىدە ئۆز ماھارىتىنى كۆرسىتىۋاتاتتى.

روسۇل سالچىنىڭ قوشنىسى تاتار مۇئەللىم — ئىساق ئەۋزى جاپاكەش سالچىنىڭ دۇنيالىقتا يالغۇز ئوغلىنىڭ ھوش - كاللىسىنىڭ جايىدىلقىنى، بالا يەتتە ياشـ

قا تولماي تۇرۇپلا بايقىغانىدى. ئەۋزىنىڭ باللىرى بىلەن بىللە ئويناۋاتقان نۇرغۇن ئۇششاقلار ئارىسىدا پەقەت مۇشۇلا، تاتار قىزلىرىنىڭ چاقماقتەك دىكلاماتسىيە قىلغان شېئىرلىرىنى دەررۇ تۇتۇۋالاتتى ۋە كىم سورىسا شۇنىڭغا خاتاسىز يادا ئوقۇپ بېرەتتى. ئەۋزىنىڭ بۇ ھەقتىكى باھاسى بورانلاردا پىشىپ كەتكەن توڭ - گىرى سالچى روسۇلنى تازىمۇ خۇشال قىلۋەتتى. ئۆزىنىڭ چەككەن رەسىمىنى بالىسىغا مىراس قىلىشقا كۆڭلى ئۇنماي، خىيالىنىپ يۈرگەن روسۇل سالچى تاتار قوشنىسىنىڭ مەسلىھىتى بىلەن ئوغلىنى ئۇنىڭ قولىغا تاپشۇردى. شۇ پېتىچە نۇرسۇل باشلانغۇچنى، كېيىنچە بولسا ئوتتۇرا مەكتەپنى ئوقۇدى. يېشى ئۇلغايغانسېرى بالىنىڭ سەنئىتى جەھەتتىكى قابىلىيىتى مانا مەن دەپ كۆرۈنۈشكە باشلىدى. ئۇ ناخشىمۇ ئېيتاتتى، دۇتارنىمۇ ئوبدان چالاتتى. بولۇپمۇ ئادەم دوراشقا چېۋەر ئىدى. كېيىنچە، «سانايى نەپىسە» نىڭ مەسئۇلىغا نۇرسۇلنىڭ ئىقتىدارى يېقىپ قالدى - دە، پۈتۈن شەھەرگە داڭقى چىققان، مەھەللىۋى خاراكتېرنى ئالغان سەنئەت ئۆمىكىگە نۇرسۇل يېڭى ئارتىس بولۇپ قوشۇلدى. ھەممە دەرد مانا شۇنىڭدىن باشلاندى.

ئۇ زامانلاردا خانىم - قىزلارنىڭ سەنئەت مۇئەسسەسىلىرىگە قاتنىشىشى مۇشكۈل بىر ئىش بولۇپ، پەقەت ئايرىم ساندىكى جۇرئەتلىك، جەسۇر قىزلارلا ھەر خىل توسالغۇلارنى يېڭىپ، دەردلەرنى ئىچىگە سىڭدۈرۈپ سەنئەت ئۇيۇشمىلىرىغا قاتنىشاتتى. نۇرسۇل سەھنىلەردە ئەل - يۇرتقا خېلا تونۇلۇپ يۈرگىنىدە ئۆمەككە مۇھەررەم ئىسىملىك، چىرايلىقلىقىدىنمۇ كۆرە يېقىملىق، بىر ناخشىچى قىز قىزىتىلدى. قىز كېلىپ ئىككى ھەپتە ئۆتە - ئۆتمەيلا نۇرسۇل بۆلەكچىلا بىر ئىنسان بوپقالدى. ئۇ ئەمدى ناخشىنى ئىلگىرىكىدىنمۇ يېقىملىق ئېيتاتتى. دۇتارنى بولسا پەقەت مۇكۈلۈق - مۇكۈلۈق پەردىلەرگىلا چالاتتى. قىزىقچىلىقى نەگىدۇر غايىب بولدى.

مۇھەررەم بىلەن نۇرسۇل ئىككىسىنىڭ سەرلىق، شېرىن مۇھەببىتى ئەنە شۇنداق باشلاندى. قىز يىگىتكە، يىگىت قىزغا ئۇنسىز، نازلىق، مەنىلىك بېقىشلار ئارقىلىقلا مەپتۇن، مەھلىيا بولۇپ قېلىشقانىدى. ئۆمەك ئىچىدە ئۇلار گويا ئاداۋەتتى بار ئادەملەردەك بىر بىرىدىن يىراقلىشىپ يۈرۈشەتتى. پەقەت ھەر ھەپتىدە ئىككى قېتىم، ئۆزلىرى كېلىشىۋالغان ئاشۇ خىلۋەت جايدىلا ئۇلارنىڭ گېپى تۈگىمەيتتى. ئۆزلىرىنى مۇشۇنداق بىر - بىرىگە دۇچ كەلتۈرۈپ قويغان سەنئەت ئۆمىكىگە، شۇنداقلا ھەر ئىككىلىسى ئۆزلىرىنىڭ سەنئەتتىكى ئاشۇنچىلىك بولسىمۇ ئىقتىدارلىرىغا رەھمەت ئېيتىشاتتى.

بىر يىلدىن كېيىن نۇرسۇل ئوتتۇرا مەكتەپنى تۈگىتىپ، يەرلىك ھۆكۈمەتنىڭ ئاقارتىش ئىشخانىسىغا كاتىپلىققا ئورۇنلاشتى. «سانايى نەپىسە» گە ئوخشاش مەدەنىيەت مۇئەسسەسىلىرىنىمۇ مانا مۇشۇ ئورۇن باشقۇراتتى. نۇرسۇلنىڭ خىزمىتىگە ئۇنىڭ ئۆزىلا ئەمەس، ئۇنىڭدىنمۇ بەكرەك روسۇل سالچى خۇشال بوپكەتتى.

— سېغىزخانىنىڭ ئۈۋىسىدىن بۇلبۇل چىقتى دېگەن مۇشۇ. ياراتقان ئىگەمسىگە مىڭ قەتلە شۈكرى! — دەيتتى ئۇ يېنىش-يېنىشلاپ.

هایاتتا قوشلاپ ۋه یاردىشىپ كەلگەن خۇشاللىق ئاز بولمىدۇ. نۇرسۇل مەدەنىيەت خادىمى بولۇپ ئۇزۇن ئۆتمەستىن مۇھەررەم «سانائىي نەپىسە» گە قاتنىشىشتىن مەھرۇم بولدى. مۇھەررەمنىڭ يۇرت كىيىم سودىگەرلىك قىلىدىغان ئاتىسى جەنۇب تەرەپتە ئىككى يىل تۇرۇپ قايتىپ كەلگەندە، ئۇنىڭ قىلغان بىرىنچى ئىشى مۇھەررەمنىڭ ئانىسىنى راسا دۇمبالاش ۋە ئەل - جامائەت ئالدىدا ئۆزىنىڭ «تاغدەك ئىناۋىتىنى تېرىقتەك قىلىپ، شەيتاننىڭ شاگىرتلىققا كىرگەن، ھۆسنى بولغان بىلەن ئەقلى يوق» قىزىنى مەھكۇمخانىغا بەند قىلىش بولدى. يەنە بىر يىلدىن كېيىن مۇھەررەم ئۆزى زادىلا خالىمايدىغان، ناخشا ئېيتقان يەردە دوپپىسى چۈشۈپ قالسا، خەققە پۇل بېرىپ ئېلىپ چىققۇزىدىغان شىراجى دەيدىغان دۇكاندارغا ياتلىق قىلىندى.

4

نۇرسۇل بوۋاي بۇگۈن دەريا بويىدىن كېلەلمەيلا قالدى. ئۇنىڭ ئولتۇرغان ئورنىدا تاماكا قالدۇقلىرى تېرىلىپ ياتاتتى. شاۋقۇنلۇق، سۇرۇلگەن زۇمرەت ئېقىن گويا بوۋاينىڭ كۆڭۈل دەردلىرىنى بىلدىغاندەك، ئۇنىڭغا ھەمنەپەس بولۇشنى خالايدىغاندەك شارىلدايتتى. يۇقىرى تەرەپتىن ئارىلاپ گاھى يىلتىزى بىلەنلا قومۇرۇلغان ياش قارىغاي دەرىخى، گاھى سىپتا ئاقلىنىپ، بىر ئۇچى قازاق كەكسى بىلەن تېشىلگەنلەر، گاھىدا بولسا قۇچاق يەتمەس قىلىپ باغلانغان قېيىن شاخلىرى بىرده چۆكۈپ، بىرده لەيلەپ كېلەتتى. شۇنداق، ئادەمنىڭ ئۆمرىمۇ تىنىمسىز ئاققان دەريادىن ئوخشايدۇ. دەريا ۋە ھايات، ئۇ ئىككىسى سېنىڭدىن ئوخشاشلا ئىجازەت سوراپ ئولتۇرمايدۇ. ئۆز يولى بىلەن ئېقىۋېرىدۇ. مۆرىتى كەلسە قارا كۆچ بىلەن دەريا سۈيىنى توختىتىش، بۇراش مۇمكىن. بىراق ھايات ئېقىنىنى، ھايات دەرياسىنىڭ سۈيىنى بولسا ئېقىشتىن توختىتالمايسەن. نۇرسۇل بوۋايىنىڭ ھايات دەرياسى ئاتمىش يەتتە يىل ئەنە شۇنداق ئېقىپ ئۆتتى. بۇ ئېقىندا بولسا خىلمۇ-خىل نەرسىلەر گاھ لەيلەپ، گاھ چۆكۈپ دېگەندەك ئېقىپ ئۆتتى. گاھىلىرى سالماقلىق، ئۇنتۇلماس شېرىن خاتىرىلەر، گاھىلىرى يۇرەكنى تىرنىلىغۇچى ۋە ئۇمۇ ھەم ئۇنتۇلمايدىغان ئاچچىق ھەسرەتنىڭ ئېقىندىلىرى. نۇرسۇل بوۋاي ئۆز ھايات دەرياسىنىڭ ياشلىق پەيتىدىكى ئاشۇ شوخ ئېقىنىنى ھېسابقا ئالمىغاندا، باشقا شۇنچە ئۇزاق تىنچ، ئەمما بۇرۇختۇم، لايقا ئېقىندىن رازى بولغىنى يوق. ئالەمگە كېلىپ - كەتكەن مىليونلىغان ئىنسانلارغا ئوخشاش ئۇمۇ ھاياتتا كۆتكەنلىرىگە ئېرىشەلمىدى، ئېرىشكەنلىرىدىن بولسا رازى بولمىدى. بۇنىڭدىن قىرىق بەش يىل ئىلگىرى ئۇ ئاتا - ئانىسىنىڭ زورى بىلەن شەرەم تۇغقىنىنىڭ خەدىچە ئىسىملىك كەم سۆز، ئاش - تاماققا چىۋەر بىر قىزغا ئۆيلىنىپ، ئۇنىڭ بىلەن بىر تەكىمگە باش قويدى. سەنئەت ۋە ئۇنىڭغا بولغان ئىشتىياقى تۇپەيلى بولسا كېرەك، ئۆز زامانىسىدىكى، ئۆز يۇرتىدىكى نۇرغۇن يەرگىتلەردىن بۆلەكچىرەك بىر ھېسسىياتقا، كۆڭۈلگە ئىگە نۇرسۇل ئۇچۇن تۇيۇلمىغان زۆرۈرىيەتنى گويا كى بىرىنچى تۇي

كېچىسى ئۇچۇنلا بولغاندەك تۇيۇلغانىدى. شۇنداق، ئاشۇ كېچىسى ئۆزىنىڭ ئادەملىك، ئىنسانىي بىر ئەركەكلىك مەسئۇلىيىتىنى ئادا قىلدى. لېكىن نېمىشقىدۇر خەدىچەنىڭ يېلىم سۈركەلگەن بېشىنى تەسەللايى باغرىغا بېسىپ تۇرۇپ، كۆز ئالدىغا مۇھەررەمنىڭ زىباھا هالىتىنى ئېسىگە ئالدى. قاراڭغۇلۇقتا ئۆزىگە هەشقىلىپ چېرەمشىپ كېتىۋاتقان قىزنى بىر لەززەت تۇيغۇسى ئەركىلىتىۋېتىپ «مۇھەررەم جېنىم!» دەپ سالدى. غەلىتى ئىسىمنىڭ مەنىسىنى، بۇ ئۆمىسە چاقىرىشنىڭ سەۋەبىنى خەدىچە بىلمەي، چۈشەنمەي قالدىمۇ ياكى بىلسىمۇ بىلمەسلىككە سالدىمۇ ئەيتاۋۇر يەنىلا كەم سۆزلۈكىنى قىلدى. بىراق ئۆكسۈپ-ئۆكسۈپ يىغلىدى. ئاردىدىن بىر يىل ئۆتۈپ ئۇلارنىڭ هازىرقى ئەھۋالدار ئوغلى ئاسىل تۇغۇلدى. ئەنە شۇ تەرىقىسىدە قىرىق بەش يىل ئۆتتى. كەم سۆز، ياۋاش خەدىچە ئارقا-ئارقىدىن يەنە ئۈچ ئوغۇل تۇغۇپ بەردى. بۇ تازىمۇ ئۆزۈن ۋاقىتنىڭ كۆپ قىسمىنى نۇرسۇل ئاتا ئۆيىدىن، ئايالىدىن توغرىسى ئۆزىنىڭ شۇ هالىدىن بىزار بولۇش، سوۋۇش بىلەن ئۆتكۈزدى. خەدىچەنىڭ ئېرىنىڭ ئۆزىگە ئوڭلۇققىنە كۆلۈپ قارىغان ۋاقىتلىرىنى بارماقتا ساناپ بەرەلەيتتى. بوۋاي غەلىتە مىجەزلىك ئىدى. قېرىلىق يېتىپ مۈكچەيگەن مەزگىللىرىدىمۇ ئۆنىڭدا كېچىلىرى مەشۇقلىرى بىلەن ۋەدىلەشكەن ئۆستەڭ بويىغا چىقىدىغان يىگىتلەردە بولىدىغان بىر تۇيغۇ كەم بولمايتتى. ئۇ ئۆمۈر بويى تاماكا، هاراقتىن ئايرىلماي ئۆتتى. مانا هازىرمۇ مۇنۇ دەريانىڭ چىرايلىق قىلىپ سېلىنغان كۆۋرۈكى يېنىدىكى بوتكا دۇكانلارنىڭ بەرەرسىگە بېرىپ هەر كۈنى بىر-ئىككى رۇمكا قېقىۋالىدۇ ياكى ئۆزىنىڭ گېپى بويىچە ئېيتقاندا «تىك ئاتىدۇ»، ئاندىن كېيىن بولسا ئايالىنىڭ كۆيۈنۈپ قىلغان نەسىھىتىگە، نە كەنجى ئوغلىنىڭ ئوماق قوشكېزەك بالىسىنىڭ چۈۋۈلداپ تىزىغا يېپىشىشلىرىغا پەرۋا قىلماستىن ئاشۇ توختىمايلا ئاقىدىغان دەريانىڭ بويىغا بېرىپ سائەتلەپ ئۇ قاتقا قاراپ ئولتۇرىدۇ. مانا، بۈگۈنمۇ يەنە شۇنداق ئولتۇرغىنىغا ئىككى سائەتچە بولدى. دەريا گويا كى كەچ قالغان سەرپەرچىدەك ئىتتىك ئېقىپ ئۆتمەكتە. ئەتراپتىكى مەھەللىداشلارمۇ ئالدىراش هالدا ئۆيان-بۈيان ئۆتۈشۈپ تۇرىدۇ. لېكىن بىرلا نۇرسۇل ئاتا ئالدىرىمايدۇ. ئۇنىڭ ئاتمىش يەتتە يىلى ئالدىراشچىلىقتا ئۆتتى. ئەمدى ئالدىرايدىغان ئىشى قالمىدى. ئىككى يىل ئىلگىرى ئۇ دەم ئېلىشقا چىقتى. بىر ئۆمۈر ئىدارە خىزمىتىدە جان پىدالىق بىلەن ئىشلىدى. مەدەنىيەت-سەنئەت ئىشلىرىنى رونىاق تاپقۇزۇش يولىدا ئەجىر سىڭدۈردى. بۈلۈم باشلىقى بولدى. لېكىن ئۇ مەنە سەپكە، يۇقىرى ئۆرلەشكە قىزىقمىدى. ئۇنىڭغا قارىغاندا بوۋاينىڭ تۇنجى ئوغلىنىڭ ئاشۇنداق ئىشلارغا ئېپى بار چىقتى. باشقارما دەرىجىلىك كادىر بولسىمۇ، يەنە دائىم ئويلايدىغىنى يۇز-ئابروي تېپىش ئىدى. ئۇ شەھەر، ۋىلايەت، هەتتا ئاپتونوم رايوندىكى باشلىقلارنىڭ هەممىسىنى دېگۈدەك تونۇيدۇ ياكى بولمىسا ئىسمىنى يادقا بىلىدۇ. يۇقىرىدىن بىرەر ئەمەلدار بۇ شەھەرگە كېلىپ قالسىلا، ئالىي مېھمانخانىنىڭ دەرۋازىسىدا جېسەكـ

چىلىكتە تۇرىدۇ، ئۆيمگە باشلايدۇ. بوۋاي- مومانىنى ئارىلاپ كۆرگىلى كەلمىسە مەيـ لىكى ئەمما باشلىقلارنىڭ سوئىدىن چىقـ مايدۇ. ئاتا - ئانىسىغا بىر تەئگىلىك ساريم ئالمىنى ئەكىلىشكە ئىچى ئاغرىيدۇكى، ھېلىقىدەك كاتتىلارغا قوي سويمدۇ، كىمـ لەرنى دوراپ قالىدىكىنىتاك بۇ بالا ... نۇرسۇل بوۋاي ئاشۇ ئاڭلىغان، كۆرگەنلـ رى تۆپەيلى ئەمەلدار ئوغلى بىلەن نەچچە قېتىم دېيىشتى، ھەتتا قىزىرىشىپمۇ قالدى. مانا ئۇنىڭ ئۆزى ئىككى يىل ئىلگىرى خىزمەتتىن ئايرىلغىنىدا مەدەنـ يەت باشقارمىسىدىكى ئىشداشلىرى كاتتا بەزمە ئۇيۇشتۇرۇپ، بوۋاينى قىيالماستىن ئۇزىتىپ قويۇشتى. مەدەنىيەتكە مەسئۇل مۇئاۋىن ۋالىيمۇ بەزمىگە ئىشتىراك قىلدى. بەزى ئايال خىزمەتداشلىرى ھەتتا ئۇنىڭغا تىلەك سۆزى قىلۇېتىپ، كۆز يېشى قىلىشـ تى. ئۇنىڭ بۆلۈم باشلىقلىق مەنسىپىنى ئۆتكۈزۈۋالغان، شائىرلىقتىن تاماسى بار ياش يىگىت، مۇيسىپىتكە ئاتاپ يازغان قەسىدىسىنى ئوقۇۋېتىپ خۇشاللىقىدىنمۇ ياكى ھەقىقىي قىيالماسلىقتىنمۇ ئەيتاۋۇر يىغلۇەتتى. ياشىنىپ قالغان نۇرسۇل بو- ۋاي شۇ كۈنى بىرىنچى قېتىم ئاشكارا مەست بولدى. ھەتتا يىگىتلەرگە لايىق يېنىكلىك بىلەن «مەن خىزمەتتىن چېكىنـ دىم، لېكىن مۇھەببەتتىن چېكىنمەيمەن!» دېدى. ئەتىسى بولسا ئۇۋۇلىدىن ئايرىلغان قۇشقاچتەك كۆڭلى يېرىم بولغان ھالدا، ئاچچىق سوغۇق يەپ ئاشۇ قەدىرلىك، دەر- يانىڭ قىرغىقىدا ساق بىر كۈن ئولتۇردى.

بۇنىڭدىن بىر يىل ئىلگىرىكى بو- رانلىق بىر كۈنى، دەريا بويىغا ئانچە يىراق بولمىغان «تاش ئوردا» دېگەن مەھەللىدە ياش- قۇرامى نۇرسۇل ئاتىدىن چوڭراق بىر مۇيسىپىت ۋاپات بولدى. نۇرسۇل ئاتا ھازا كۈنى مەرھۇمنىڭ ياـ ياشات، قەۋم - جەمەتلىك ھويلىسىدا قاتار قويۇلغان ئورۇندۇقلاردا نۆۋەتلىشىپ ئول- تارغان پەتىچىلەر ئارىسىدا ئۇزاقىچە ئولتۇرۇپ، ئايال ھازىدارلار يىغلىغان ئۆيىنىڭ ئىشىكىگە خۇپىيانە تەلمۇردى. ئۇ يەردە مۇھەررەمخان ئىسىملىك بېشىغا ئاق چىككەن ھازىدار ئايال بار ئىدى.

نۇرسۇل بوۋاي ئۆمۇر بويى «تاش ئوردا» مەھەللىسىنى ئالەمدىكى ئەڭ ئېسىل كوچا ھېسابلاپ كەلدى. ھەتتا پېنسىيە يېشىغا يېقىنلىشىپ قالغان كۈنلەردىمۇ ئۇ «تاش ئوردا» مەھەللىسىدىن ئۆتۈپ قالسا، يۈرىكى ئىختىيارسىز ئېغىپ كېتەتتى. تالاي - تالاي قېتىم شىر كەيپ ھالدا بازاردىن يانغىنىدا، مەسخۇش كۆڭلىنىڭ ئەمرىگە ئەل بولۇپ، شۇنچە يولنى ئار- تۇق بېسىپ «تاش ئوردا» ئارقىلىق دەريا بويىدىكى كۆڭۈلسىز خانىسىگە قايتاتتى. ئاللىقاچان مومايغا ئايلانغان ئاشۇ جانىنى كوچا - كويلاردا، نەزىر ياكى تەي - تۆ- كۈنلەرگە بېرىپ قايتقان ئاياللار تېپىـ ئارىسىدا غىل - پال كۆرۈپ قالسا، ئاشۇ كېچىسى دەريا بويىدا تۇنەپ، ئاچچىق- ئاچچىق چېكىپ چىقاتتى. بۇنداق چاغـ لاردا خەدىچەخان تېخىمۇ شۇكلىشىپ، ئېـ رىنىڭ ھالىغا پايپېتەك بولۇپ، قىلمىغان قىلقى قالمايتتى - يۇ، بىراق بۇ غەلىتى بوۋاي يەنىلا چىرايىنى تۇزۇكرەك ئېچىپ، قىرىق بەش يىللىق جورىسىنىڭ مېھرىنى قوبۇل قىلاي دېمەيتتى. ئەنە شۇ تەرىقىدە ئايلار كەينىدىن ئايلار ئۆتتى.

5

«تاش ئوردا» مەھەللەسىدىكى ھېلىقى جىنازا چىققان ھويلىدا بىر ھەپتە ئىلگىرى مەرھۇمنىڭ يىل نەزىرى بېرىلدى. شۇنىڭ بىلەن ھايات يەنە ئۆز قىنىغا چۈشۈپ، رەھمەتلىك سودىگەر شىراجىنىڭ ئوغۇل - قىزلىرى تىرىكچىلىكىنىڭ كويىغا چۈشۈپ كېتىشتى. «زەپمۇ زەپ، ئۆلگەنگە زەپ» دېگەندەك، بۇ ھەشەمەتلىك ھويلىدا سەبەبلەرنىڭ كۈلكىسى، كېلىنلەرنىڭ تاقىلداق قەدەملىرى ۋە كىيىم جېدىلى قىلىشقان چۈقانلىرى، ئۇنىڭالغۇدا بولسا شوخ ناخشىلار ئاڭلىنىدىغان بولدى. مۇھەررەم ئىسملىك ھېلىقى ھازىردار بولسا، بۈگۈن بېشىغا قايتا تاڭغىنىغا بىر نەچچە كۈن بولغان سىپايە گۈللۈك كەشمىر ياغلىقىنى پات - پات ئوڭشاپ، ھاڭغىرقاپ، ياسىداق ئۆيلەرنىڭ بىرىدە تىزلىرىنى قۇچاقلىغىنىچە ئۇچىنىچى قېتىم پەتىگە كېلىپ كەتكەن بىر كىشى ھەققىدە ئويلىنىپ ئولتۇراتتى.

ھايات يولىنىڭ ئەگرى - توقايلىقلىرى مۇھەررەمخانىنىمۇ ئاز ئازابلىمىدى. ئۆز كەچۈرمىشلىرى توغرىسىدا خىيال سۈرگىنىدە ئۇنىڭ يادىغا ئەڭ دەسلەپ بولۇپ «سانايى نەپىسە» دېگەن بىر شېئىرىن ئاتالغۇ كېلەتتى. بۇ گۈزەل يۇرتنىڭ ئەڭ كۆركەم كوچىلىرىدىن بىرىگە جايلاشقان ئاشۇ بۇلبۇللار بېغى كىمنىڭمۇ يادىدىن كۆتۈرۈلۈپ كېتىدۇ دەيسىز؟ بولۇپمۇ ئاشۇ قارچىغىنىڭكىدەك ئالمان كۆزلىرى بىلەن يۈرەكنى زىدە قىلىۋېتىدىغان ھېلىقى ناخشىچى يىگىت نۇرسۇلچۇ؟ مۇھەببەتلىشىش، مۇرىنى - مۇرىگە تىرەپ مېڭىش دېگەنلەر تېخى ئىسكەنجىدە تۇرغان ئاشۇ زامانلاردا ئىككى نوتاجان ئۇچۇن پىنھان ئۇۋا بولغان ھېلىقى ئالمىلىق باغ ئارىسىدا ئاي قەدىم زاماندىن بېرى بىر خىل تۆۋكۈپ كېلىۋاتقان نۇرىنى يەنە سېخىيانە تۆككىنىدە، بۇلبۇللارمۇ ئەندىكىپ - ئەندىكىپ مۇھەببەت كۈيلىرىنى ياڭراتقىنىدا، ئۇ تەمبەل، ھېسسىياتلىق يىگىتنىڭ جىگدە پۇراپ قالغان قەز كۆڭلىنى تېخىمۇ مەھلىيا قىلىپ مەھكەم قۇچاقلاپ، بېسىپ - بېسىپ سۆيگەنلىرىنى مۇھەررەم ئىسملىك شۇ جان ئىگىسى ھازىر يىللارنىڭ بويۇنتۇرۇقىدا سوغۇلغان تېنىدە ئەمەس، مەڭگۈ بىر خىل تېپچەكلەپ تۇرىدىغان سەنئەتلىك، مۇھەببەتلىك يۇرىكىدە قىممەتلىك خاتىرە سۈپىتىدە ئۆز پېتى ساقلاپ كەلمەكتە.

كېيىمەن ھايات ئۆز خاھىشى بويىچە قىلغۇلۇقلىرىنى قىلدى. ئۆزىدىن ئون ياش چوڭ، سودا بىلەن پۇلنىڭ گېپىدىن باشقىسىنى ئەخمەقلىق دەپ ھېسابلايدىغان شىراجى دېگەن ئەردىن تۆت ئوغۇل، بىر قىز تۇغدى. ھايات مۇھەررەمخان ئۇچۇن بىر خىل كۆڭۈلسىز مەجبۇرىيەت ھېسابلىنىپ كەلدى. شىراجى ھەر كۈنى ئاخشىمى پۇللىرىنى ساناپ - قاتلاپ، قول ياغلىقىغا چىگىپ، نەلەرگىدۇر يوشۇرغىنىدىن كېيىمەن، مۇھەررەمخانىغا قاراپ سىرلىق كۈلگىنىچە پىخىلداپ تۇرۇپ ئاۋۋال ئۆتۈكى، ئاندىن كىيىملىرىنى سېلىشقا باشلايتتى. بۇنداق چاغلاردا مۇھەررەمخانىنىڭ تېنىگە بەزگەك ئادەمنىڭكىدەك تىترەك ئولىشىپ، يۈرىكى ئاغزىغا تىقىلاتتى ... ھازىر تۆت ئوغۇل سودىگەرلەر سورۇنلىرىنىڭ گۈلى، سودا بازىرىنىڭ

سەردارلىرى بوپقالىدى. پەقەت قىزىلا، يەنى تۇنجى پەرزەنتى ئانىنىڭ سەۋەبىي بىلەن ئوقۇپ ئوقۇتقۇچى بولدى. هازىر ئۇمۇ شۇ شەھەرنىڭ پەشقەدەم «باغۋەن»لىرىدىن بىرى بوپقالدى. ئېرىمۇ ئۆزى بىلەن كەسىپداش، بەكمۇ ئېسىل ئادەم. قىزىنىڭ بەشىغىمۇ ئانىنىڭ سەۋدا-سى كەلگەندى. يەنى ئۇ ئۆزى بىلەن بىر مەكتەپتە خىزمەت قىلىدىغان ئاتا-ئانىسى يوق مۇئەللىمنى ياخشى كۆرۈپ قالغانىدى. شىراجىنىڭ قىزىنى يالاڭتۆش ئەپەندىگە ھەرگىز بەرگۈسى كەلمەيتتى. ئۆزىنىڭ جەزبىدىلىك چىرايىي بىلەن ئەر-نى يېپسىز باغلىۋالغان ئايالى مۇھەررە-خان جېدەلنىڭ ئارىسىغا جان تىكتى. شۇ چاغدا نېمىشقا شۇنداق قىلدى؟ يەنە كېلىپ ئۆزىمۇ تېگى-تەكتىنى سۈرۈشتۈ-رۈپ كېلىپ، تازا ياقتۇرۇپ كەتمىگەن ئاشۇ يىگىتكە قىزىنى بېرىشكە رازى بولغانلىقىدىكى سەۋەب نېمە؟ بۇنى مۇ-كەررەم نۇرغۇن يىللار ئۆتۈپ كەتكەندىن كېيىنلا بىلدى. پەقەت شۇ چاغدىلا ئانە-سىنى تۇنجى قېتىم قاتتىق رازىمەنلىك بىلەن قۇچاقلاپ تۇرۇپ سۆيدى. كۆزىگە ياش ئالدى. هازىر ئۇ تۇرمۇشتا ناھايە-تى بەختلىك...

نۇرسۇل بوۋاي مەرھۇمنىڭ يىل ئەزىرىدىن بىر ئاي ئىلگىرى كەلگەنىدە مۇھەررەمخانىنىڭ مول نېمەتلىك داستىخا-نىدا توپتوغرا ئىككى سائەتچە ئولتۇرۇپ قالدى. مۇھەررەمخان شۇ كۈنى دەسلەپتە بوۋاينىڭ ئېيتقان سۆزىدىن چۆچۈپ، ھەتتا هوشىدىن كېتەيلا دەپ قالدى. كېيىن ھەر هالدا ئۆزىنى تۇتۇ-ۋېلىپ، شۇكلىشىپ كەتتى. تاكى بوۋاي قوزغالغىچە لام-جىم دېمىدى. نۇرسۇل بوۋاي كېلىپ كەتكەن ئاخشىمى بولسا ئۇ خىيال ئىسكەنجىسىگە قامىلىپ تاڭنى ئاتقۇزدى.

بۇگۈن مۇھەززەمخان ئورنىدىن بۆلەكچىلا بىر كەيپىياتتا قوپتى. قەپەس-كە چۈشكەن قۇشتەك ئەنسىز تېپىرلا-ۋاتقان يۈرىكىدىن گاھ كايىپ، گاھ ئە-جەبلىنىپ خىيال بىلەن كۆنىنى چۈش قىلىۋەتتى. بۇ كەڭ، ئاۋات هويلىدا ئۇنىڭ ئوغۇللىرىدىن ئىككىسى مۇھەررەمخانىغا هەمراه بولۇپ تۇرىدۇ. ئىككى ئۆيدىن ئىككى قىزچاق ئۇنىڭ بىلەن بىللە قو-نۇشىدۇ. ئوغۇللار مەكتەپتە ئوقۇمىغان بىلەن ئىشىنىڭ كۆزىنى بىلىدۇ. هېسابقا، ئوقەتلىرىگە مەقتا. كېلىنلەرمۇ پات-پات بىر-بىرسى بىلەن ئارازلىشىپ قالىدىغا-لىقلىرىنى هېسابقا ئالمىغاندا، ئىشقىلىپ ياخشى. بايىاشات تۇرمۇش بۇ كاتتا قورۇ-نىڭ كەم-كۈتسىز بىر ئاساسلىق ھۆسنى، لېكىن جۈپتىدىن ئايرىلىپ قالغىنىغا ئەمەس، باشقىچە بىر سەۋەب بىلەن ئاراھسىزلىنىپ قالغان مۇھەررەمخانىلا شۇ بىر ئايدىن بېرى شاد-قوۋناق ئەمەس. ئېسى هېلىدىن-هېلىغا بايىقى پەتىچىگە، ئۇنىڭ تۇزلا قىلىپ ئېيتقان پاراڭىغا، شۇنىڭغا ئۇلۇشۇپلا يېرىم ئەسىر ئىلگىرى-كى ئاجايىپ كۆنلەرگە كېتىپ قالاتتى. نۇرسۇل بوۋاي ئۇنىڭغا نەزىردىن كېيىن يەنە كېلىدىغىنىنى ئەسكەرتىپ كەت-كەنىدى. نەزىر كۈنى مۇھەررەمخان ئۇزاۋاتقان ئەرلەرگە ئاشخانا ئۆيىنىڭ دېرىزىسىدىن بىرنەچچە قېتىم قارىدى. نۇرسۇل بوۋاي ئۆز قەرىلىدە كېلىپ، مەرھۇمنىڭ نەزىر پولۇسىنى يېدى

هەم ئىنخلاس بىلەن دۇئاغا قول كۆتۈرۈپ، مەرھۇمنىڭ جايىغا جەنىيەت تىلەپ كېتىپ قالدى. مانا، بىر - ئىككى كۈندىن بېرى مۇھەررەمخاننىڭ يادىغا بۇ ۋاينىڭ هېلىقى «كېلىمەن» دېگەن گەپ چۈشۈپ قالسىلا، ئىچىدە پىچىرلاپ «سەتلەشمەسە بولاتتى!» دەيتتى-يۇ، بىراق يەنە پات - پاتلا قوشقاناتلىق دەرۋازا تەرەپكە قاراپ قالاتتى.

چۈشتىن كېيىن مۇھەررەمخان يەنە يالغۇز قېلىپ، بايىقى خىياللىرى بىلەن پىشايۋاندا ئىككى تۈتۈپ ئولتۇرغىنىدا دەرۋازىدىن نۇرسۇل بوۋاي سالاپەتلىك مېڭىپ كىرىپ كەلدى...

6

نۇرسۇل بوۋاي بىر هەپتىدىن بېرى تىنىنىڭ ئۈچىغا نەچچە قېتىم ئەكىلىپ، يەنە قايتۇرۇۋالغان گېپىنى بۇگۈن ئاخىر خەدىچەخانغا دەۋەتتى.

بۇ بىر هەپتىدىن بېرى ئۇ خۇددى بىر يىل ئاغرىغاندەك جۇدەپ، ئورۇقلاپ كەتتى. ئاخىر بۇنىڭ ئۆزىمۇ ئويلىنىشىدىغان ئىش ئەمەستە! بوۋاي مۇشۇ بىر هەپتىدىن بېرى ئاش - ناننىمۇ، ئۇيقۇنىمۇ تەرك ئەتمەكچى بولغاندەك ياكى بولمىسا دەريانىڭ قوينىدىن ماكان تۇتماقچى بولغان ئادەمنىڭ ئاشۇ پىشىپ يېتىلگەن كۆكاتلار، هەر قىسما ياۋا گۈللەر ئىزغىرىن شامالدا باش لىڭشىتىپ تۇرغان قىرغاقتىن كېلەلمەيلا قالدى. ئۇنىڭ بۇ سىرداش جايدا ئولتۇرىدىغان، خىيال سۈرىدىغان، تونۇش - سىرلىق ئېقىنغا چېكىتتەك تىكىلىپ قادىلىپ ئولتۇرىدىغان سائەتلىرى ئاۋۇالقىدىن هەسسەلەپ ئاشتى. چىرايلىق ياز كېتىپ، سېخى كۈز ئەمدىلەتىن ئۆزىنىڭ جامالىنى ئابرال تېخىنىڭ كەڭ كەڭرى قاسناقلىرىغا توزدەك يايىاي دەپ تۇرغان مەزگىل ئىدى. نۇرسۇل بوۋاي كۈزنىڭ خاسىيەتلىرىنى ئۆزىدە يېتىلدۇرۇشكە باشلىغان قاغدال كۆكاتلارنى بېسىپ ئولتۇرۇپ تاماكىسىنى سەل قىڭغىر چىشلەپ، كۆزلىرىنى پۇرۇشتۇرگىنىچە دەريانىڭ كۈزلۈك ئېقىنىغا تىكىلىپ ئولتۇراتتى... ئاتىمىش يەتتە يېشىدا، يەنى نۇرغۇنلىغان تەڭقۇرلار ئاخىرەتنىڭ كويىدا سارالاسىمە بولۇشىدىغان ياشتا بۇ مويسىپىت بۆلەكچىلا بىر هېسسىياتلارغا، مۇددىئالارغا بۆلۈنۈپ ئولتۇراتتى. ئۇنىڭ قېرىلىق ئەنسىزلىكى ئورۇن تاپالمىغان قەلبىدە قېرىق بەش يىل ئىلگىرى قوزغالغان هېلىقى تۇيغۇلار هامان ئوت بولۇپ يانماقتىدى. ئالدىدا بولسا نېمىلەرنىدۇر تىلسىز سادا بىلەن ئۇنىڭغا ئۇقتۇرماقچى بولۇپ تولغىنىپ ئېقىۋاتقان دەريا... نۇرسۇل بوۋاي گۈۋاه، هەر يىلى بىر ياكى بىر نەچچە قىز مۇھەببەت دېگەن بۇ ئاجايىپ سېھىرلىك ئويۇنىنىڭ سەۋدا سىدا يۈرەكنى ئەزگۈچى خەتلىرىنى قىرغاقتا قالدۇرۇپ، مۇشۇ هەيۋەتلىك ئېقىنىغا ئۆزلىرىنى تاشلايدۇ، ئۇلاردىن پەقەت يىغا - زارە، ئارمان، پۇشايمان، تەنە، غەيۋەت... قېپقالىدۇ. ئاتمىش يەتتە يىلدىن بېرى نۇرسۇل بوۋاي ئاشۇنداق بىر تەلەي بۇلبۇللاردىن نەچچىنى كۆرگەندۇر؟ ئۆزى نەچچىنى دەريادىن سۈزۈپ چىقىپ، ئاتا - ئانىلىرىغا تاپشۇرۇپ بەرگەندۇر... بۈگۈن، دەل ئۆزىنىڭ ئاتمىش يەتتە يېشىدا بىر ئۆمۈرلۈك هىجران لەززىنى پۇرۇشتۇرگىنىچە دەريانىڭ كۈزلۈك

ريكسىنى يادلاپ ئولتۇرۇپ، ئاشۇ سۆيگەن جۇپتىگە يېتىشەلمەي جاندىن كەچكەن، بايقۇش دىلبەرلەرنىڭ ھالىغا يەتكەندەك بولدى ...

نۇرسۇل بوۋاي ئاخىر خىيالىدىن چورتىتىپ ئۆزۈپ، بىر سىرلىق، سېھىرلىك تۇرتكىنىڭ كۈچى بىلەن ئورنىدىن دەس تۇردى. كىيىم-كېچەكلىرىنى تۆزەشتۈردى. يىللار داۋامىدا دەسسىپ، چىگدىلىپ ھاسىل بولغان سوقماق يولدا گۈس-گۈس دەسسەپ، ئاشۇ قەدىناس ھويلىسىغا، خەدىچەخان پىسخىرلاپ يۇرۇپ تۆگىمەس كاكۇنچىلىقلار بىلەن مەشغۇل بولۇۋاتقان ئۆيگە قاراپ ماڭدى. بەش مىنۇتتىن كېيىن ئۇ ئۇنىڭسىزمۇ ئەنسىزلىككە چۈشۈپ، موڭىيىپ، غەلىتە مىجەز ئىپادىدىن ئايلار، كۈنلەر بويى بىر ئىغىز ياخشى پاراڭ ئاڭلىماي يۇرىدىغان خەدىچەخانغا راست گېپىنى ئېيتتى:

— قىمرىق بەش يىل ئۆي تۇتتۇق، — دېدى نۇرسۇل بوۋاي گەپنى نەق يەردىن باشلاپ، — بۇ قىمرىق بەش يىلدىن بېرى مەندىن بەرەز قېتىم تىل، تاياق كۆردۈڭمۇ؟ ياق دەمسەن؟ ئەلۋەتتە. بىراق مەندىن بەرەز قېتىم كۆڭلۈڭ سۇ ئىچكۈدەك مۇھەببەتلىك پاراڭ ئاڭلىدىڭمۇ؟ يېشىڭنى ئېقىتىما خەدىچە، راست گېپىڭنى قىل، ياق دېدىڭما؟ ياردىكاللا، تۆت بالىغا ئاتا-ئانا بولدۇق، تۆت ئارسىلانىدەك ئەزىمەت! ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى ئىككىمىز ئۆي-ئوچاقلىق قىلدۇق، تۆتىسىلا كۆڭلى تارتقان، چۈشەنگەن قىزلىرىنى ئالدى. لېكىن مەنچۇ؟ ئۇلارنىڭ دادىسىچۇ؟ يېشىڭنى ئېقىتما خەدىچە، بىلىمەن، «سىزگە يەنە نېمە كەم؟ بىر ئۆمۈر خۇيلىنىپ ئاھ ئۇرۇپ ئۆتتىڭىز، (قەھەرغاندا قېرى تاتۇق) دېگەندەك ئەمدى يەنە نېمىنى كۆتىسىز، بۇ پانى ئالەمدىن؟» دەيسەن. ياردىكاللا، تاق ئاشۇنداق بولغاچقا مۇشۇ پاراڭنى قىلمىغان. سەن دېگەندەك خاموش، ھەمدەم خىيال بولۇپ يۈرىمەن، ئەمدى ساڭا شۇنى ئېيتاي: ئىككىمىزنىڭ قىمرىق بەش يىللىق ھاياتىدىن نېمە ئىز قالدى؟ تۆت بالا ئۆيدىن داقمۇ؟ شۇلا كۆپايىمۇ. ئىنسانىنىڭ ۋەزىپىسى پەقەت شۇلىمۇ؟ سېنىڭ يەنە پەرزەنت كۆرگۈڭ، بىر قىز تۇغقۇڭ بار ئىدى. لېكىن نېمىشقا تۇغمىدىڭ؟ مەن سەۋەبچى بولدۇم. كەنجى ئوغلۇڭ بۇ يىل نەچچىگە كىرىدى؟ توپتوغرا ئوتتۇز ئۇچكە كىرىدى، ئىككى پەرزەنتكە ئاتا بولدى دەمسىنا؟ ياردىكاللا، ئەمدى ئۆزۈڭ ئويلا، ئوتتۇز ئۇچ يىلدىن بېرى مەن سېنىڭ تىلىكىڭنى بىر قېتىم بولسىمۇ ئورۇندىدىمۇ؟ ئىككىمىز ئەر-خوتۇنلۇق شەرتنى بىر قېتىم بولسىمۇ ئادا قىلدۇقمۇ؟ بېشىڭنى ئېغىتمۇتامسىنا؟ ياردىكاللا، بۇنىڭ سەۋەبىنى ئىلگىرى بىلىپ يەتمىگەن بولساڭ ئەمدى تېگىگە يېتىپ قوي، سېنى تۆت بالىغا ئانا قىلغان ئەر، روسۇل سالچىنىڭ ئوغلى نۇرسۇل ياراقسىز ئەر ئەمەستىم، لېكىن خالىمىدىم...

خەدىچەخان مۆكچىيىپ، مىشىلداپ باغرى تاش ئەرنىڭ قىمرىق بەش يىللىق بۇرۇقتۇمچىلىقىنىڭ پارتلىغىدىن لەرزىگە كېلىپ ئولتۇرماقتىدى. ئۇ بىلىپ يۈرەتتى، قىمرىق بەش يىلنىڭ ئالدىدا، ھېلىقى «مۇھەررەم جېنىم» دەپ ئېگىراشتىن بەرەر ئايچە ئىلگىرى توي ئالدىدىكى تۇنجى كۆرۈشۈشتىلا تەمبەل، كېلىشكەن يى-

گمت نۇرسۇل بۇلۇتلۇق ئاسمانغا قارىغان هالدا، كەم سۆز قىز خەدىچەگە شۇنداق گەپلەرنى قىلغان، قىزنى يېنىۋېلىشقا قىستىغانىدى. لېكىن مۇھەررەمدەك قىزلار كۆيۈپ قالغان يىگىتكە ئۇخەدىچە نېمىشقىمۇ ئىگە بولۇشنى خالىمىسۇن!

— راست، هازىر ئىككىمىز ياشاندۇق، چاچلىرىمىز ئاقاردى، چىشلىرىمىز سارغايدى، قەددىمىز قار باسقان كۆچەتتەك مۇكچەيدى. لېكىن ئۆزۈك بىلىسەن، مەن نۇرسۇل باشقا ئەرلەرگە ئوخشىمايمەن، بۇ ئۆزۈمنى ماختىغىنىم ئەمەس، چىن گەپنى قىلسام، باشقا ئەرلەر بەلكى ماڭا ئوخشىمىسا كېرەك، بەلكى ئۇلارنىڭ قېرىغاندا «هەسسىنە!» دەيدىغان ئىش يوق، لېكىن مېنىڭ بار. ساڭا ئىمانىم، ۋىجدانىم بىلەن ئېيتاي خەدىچە، مېنىڭ بار...

ئوتتۇز ئۈچ يىلدىن بېرى ئىككىمىز بىر يوتقاننى يېپىنىپ، بىر ياستۇقتا باش قويۇپ كەلگەن بولساقمۇ، لېكىن ئەر - خوتۇنغا ئوخشىمىدۇق، بەلكىم مەن ئۆزۈمنىڭ كۆڭلىنى، مەيلىنى دەپ ساڭا ئۇۋال قىلغاندىمەن. شۇنداق بولسا كەچۈرگىن مېنىڭ ۋاپادار قەدىناسىم! بىز ئەمدى باشقا - باشقا تۇرايلى، ئۆمرىمىزنىڭ ئاخىرىدا بولسىمۇ بىر - بىرىمىزگە پۇتلاشمايلى...

خەدىچىخان ئۆكسۈدى، ئېسەدىدى. لېكىن ئۇنىنى قاتتىقراق چىقارمىدى. قىرىق بەش يىلدىن بېرى تۇنجى قېتىم ياشلىرى يامغۇردەك تۆكۈلدى، خەدىچەخان ھەر تەرەپلىمە ئويلاپ، هازىرمۇ بۇۋايدىن ئاغرىنغۇدەك مىسقالچە ئىللەتنى تاپالمىدى.

— ياشلارغا لايىق ئارزۇ - هەۋەسلەر بىلەن ئاۋارە بولماستىن، خەلقى - ئالەمنىڭ ئالدىدا سەتلەشمەستىن، چىن دوست ياغا سەپەر قىلىشنىڭ تەييارلىقىدا بولسىلا بولمامدۇ دەپ ئويلايدىغانسەن، باركال لا، مەنمۇ نەق ئاشۇ تۇپەيلى مۇشۇنداق سەۋدالاردا سەكپارە بولۇۋاتىمەن. بىلەمسەن، ئادەم دوستىغا بىرلا كېلىدۇ، قايتا تۇغۇلماق يوق، شۇڭلاشقا هاياتنىڭ، تۇغۇلۇشنىڭ دەھشىتى مەشەدە. ئۆمۈرنى قىيىپ، ئىكەگدەپ ئۆتكەن ئارمانلارغا يېتىشمەك ئۇچۇن جان پىدا بولماقنىڭ زۆرۈرىيىتىمۇ تاق مەشەدە! بىر پۈتۈم گۆرگە ساڭگىلىغان بولسىمۇ، ئاشۇ ئۆمۈر بويى ئويلىغان، كۆڭلۈمدىن چىقىرۋېتەلمىگەن ئارمىنىمغا يېتىۋېلىش، بىر كۈن بولسىمۇ ئازابلىق مۇرادىمنى هەل بولغان سىياقتا كۆرۈۋېلىشنى خالايمەن. بۇنىڭغا مېنى يەتكۈزىدىغان سەۋەب هازىر پەقەت بىرلا. ئۇ بولسىمۇ سەن، خەدىچە ماڭا قارا، يىغلىما، ياشلىرىڭنى سۈرتۈۋېتىپ، كۆزۈمگە تىك قاراپ تۇرۇپ گېپىمنى ئاڭلىغىنا! پەقەت سەن! ئىككىمىز ئۆمۈر بويى قاققاق قوزۇق، تۆگىكەن تۆگۈچنىڭ بىر تال قىلىمۇ ماڭا كېرەك ئەمەس، مۇشۇ قورۇ - جاي، جېمى مال - بېسات، بانكىدىكى ئون يەتتە مىڭ سوملۇق چېكى سېنىڭ. ئۇلۇشكۇن ئىدارىگە بېرىپ، باشلىقلار بىلەن پاراڭلىشىپ كەلدىم. باشقا پاراڭنى ئەمەس، ئۆينىڭ پارىڭنى... ۋالىي مەھكىمە دەم ئېلىشقا چىقىقان كادىرلارغا ئاتاپ بىنا سېلىۋېدى، شۇنىڭدىن ماڭا بىر يۇرۇش بېرىدىغان بولدى. ئاندىن قالسا، پېنسىيە پۇلۇمدىن ئايمۇ - ئاي يۈز سومنى قولۇڭغا نەق بېرىپ تۇرىمەن.

خەدىچىخان يەنە ئېسەدىدى. ياغلىق قىلىنىڭ ئۇچى بىلەن قىزارغان كۆز چاناق لەرزىنى بېسىپ سۆرتتى ۋە:

— قەرىق بەش يىل مابەينىدە ... شۇ گېپىڭىزنى كۆتۈۋىدىم، ھېلىمۇ ئىنساپ قىلدىڭىز، بىلىمەن، تاقەت قىلدىڭىز، شۇ راجى بولسا كەتتى ... سىزنىڭمۇ ئەمدى ماڭا كىرىكىڭىز يوق ... مۇرادىڭىزغا يېتىڭ! لېكىن بالىلارغا نېمە دەيسىز؟ بالىلار نېمە دەيدۇ؟ — دېدى.

نۇرسۇل بوۋاي خەدىچىخاننىڭ گېپىنى بىلەن تەڭ ئورنىدىن دەس تۇرۇپ كەتتى ۋە قەھرى بىلەن نېمىدۇر دېمەكچى بولدى - يۇ، سەل ئويلىنىپ بېقىپ بۇنىمۇ تىندىن ياندى. لاسسىدە بېسىقىغا چۈشۈپ، ئايالىنىڭ ئالدىغا كەلدى ۋە ئېگىلىپ ئۇنىڭ دۈمبىسىدىن قۇچاقلىدى.

— رەھمەت كۆڭۈلدىشىم، مەندىن زارى بولۇپ كەت، باشقا ئىشلار ماڭا بىر تېمىن! — دېدى.

7

كېيىنكى ئىشلار بىز تەسەۋۋۇر قىلغاندىنمۇ تېز ئۆتتى. نۇرسۇل بوۋاي تەكەندەك جېنىنى ئېلىپ دەريا بويىدىكى قەدىناس مەھەللىسىدىن، ئۆيىدىن سۈغۇرۇلۇپ چىقىپ كەتتى. ئاتىسىنىڭ مېجەزىنى بىلگەن ئوغۇللار، ھەتتا ئۆيىدە ئالىمنى ھە دېسە تىللاپ، دۈمبالاپ قويىدىغان ئىككىنچى ئوغلىمۇ نۇرسۇل بوۋايغا چىش يېرىپ بىر نېمە دېيەلمىدى، پەقەت مەنسەپدار ئوغلىلا بىرنەچچە كۈنگىچە ۋايساپ يۈردى.

— نە ئار، نە نومۇس بۇ - ھە؟ قېرىغاندا يۈزۈمنى يەر قىلدىغۇ - ھە؟ ماشۇجى، ئاۋالىيلارنىڭ يۈزىگە قانداق قارايمەن؟ تېخى كېلەر ھەپتىدە زەي تېگ جاڭ ئۇرۇمچىدىن كەلسە، ئۇلارغا قوشۇپ ئۆيگە بىرچاقىرىپ تونۇشۇۋالاي دېگەنتىمغۇ؟...

شەھەرنىڭ ئوتتۇرىسىغا تولىمۇ چىرايلىق ۋە كەڭتاشا قىلىپ سېلىنغان «دەم ئېلىشقا چىققان كادىرلار ئولتۇراق بىناسى» نىڭ ئىككىنچى قەۋىتىگە مۇھەررەمخان تولىمۇ تەڭقىسلىق ۋە مۇشكۈلچىلىك تە كەلدى. بىر ئايال كىشى بولۇش سۈپىتى بىلەن ئۇنىڭغا يولدىشىنىڭ يىل نەزدىنى ئۆتكۈزۈپ ئۇزۇن ئۆتمەيلا، ئاشۇ يېشىدا تۇرمۇشلۇق بولۇشنىڭ خىجىل چىلىقى بۇ ياقتا تۇرۇپ تۇرسۇن، بەش پەرزەنتىنىڭ بولۇپمۇ قارىغايدەك تۆت ئوغۇل ۋە بىر تالاي نەۋرىلەرنىڭ ئالدىدا ئەرگە تېگىش، يەنە كېلىپ ئۇنىڭ ئۈچۈن ھايات مەزلۇمىنى تاشلاپ كەلگەن ياشلىق تىكى سۆيگەن ئادىمىگە ئەگىشىش ھەقىقەتەنمۇ مۇشكۈل بىر داۋان ئىدى. نېمىلا بولسا بولسۇن، جىق گەپ - سۆز، تالاش - تارتىشلاردىن كېيىن ئىشلار ئۆز قېنىغا چۈشتى. نۇرسۇل بوۋاي گەرچە ياشىنىپ قالغان ئادەم بولسىمۇ، ئۇلۇغ بىر كۆچمىنىڭ تۈرتكىسىدە نومۇسنى قايرىپ قويۇپ، نىكاھ رەسمىيىتىنى چىرايلىق ئادا قىلدى. مۇھەررەمخاننىڭ ئالدىغىمۇ ئۆزۈپ - ئادەتكە باپ ھالدا ئادەم ئەۋەتتى. ئىمام، مەزىن بىر ئاخشامدا كېلىپ نىكاھ ئوقۇدى. قارىماققا ھېچقانداق ئىش نېرى - بېرى بولمىغاندەك قىلاتتى. لېكىن مۇھەررەمخان بالىلىرىنىڭ، بولۇپمۇ ئىككى ئوغلىنىڭ قاتتىق قارشىلىقىغا قارىماي، قەرىق بەش يىل ئىلگىرىكى ۋەدىسىنى ئادا قىلدى. بىر ھەپتىدىن كېيىنكى بىر

ئاخشىمى نۇرسۇل بوۋاي قاتتىق تايىاق يېدى. بۇ چاغدا ئۇ دەريا بويىدىكى قەدىردان مەھەللەسىگە بېرىپ قىرىق بەش يىللىق سابىق تەكسىدىشى ۋە كەنجى ئوغۇل، كېلىن - نەۋرىلىرىنى يوقلاپ كېلىۋاتاتتى. قايتاردا تېخى بىرىنچى قېتىم خۇشاللىقىدىن دەريا كۆۋرۈكى تۈۋۈدىكى بوتكىلارنىڭ بىرىنىڭ پۈكىسىگە يۆلىنىپ تۇرۇپ يۇز گرامنى ئىككىگە بۆلۈپلا قېقىۋالغانىدى. ئولتۇراق بىناغا كىرىش ئېغىزىدىكى خىلۋەت باغدا ئىككى كۆلەڭگە بوۋاينىڭ كەينى تەرىپىدىن يېقىنلاشتى - دە، كۆزنى يۇمۇپ - ئاچقۇچە ئۇنى ئۇرۇپ يەرگە ياتقۇزۇۋېتىپ نەگىدۇر غايىب بولۇشتى. نۇرسۇل بوۋاي كۆزىنى ھۇۋۇللاپ ئالغان سوغۇق، ئادەمسىز بېغىدا بىرەر سائەتچە ئېسىنى يىغىۋالدى. بۇ يەردىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقان ياخشى نىيەتلىك بىرەيلەن ئۇنى يۆلەپ دوختۇرخانىغا ئاپاردى. بوۋاي دوختۇرخانىدا بىر ھەپتە ياتقاندىن كېيىن ھۇھەررەمخان ئۇنى ئۆيگە قايتۇرۇپ كەلدى.

ئاردىدىن بىر ھەپتە ئۆتتى. نۇرسۇل بوۋاي سەللىمازا ساقىيىپ، يەر دەسسەپ كۆچىگە كەلدى. قىرىق بەش يىلدىن كېيىن مۇرادىغا يەتكەن ئاشىق - مەشۇقلار تا ئەزەلدىن ھايات، سۆيگۈ، قىسمەت ناخشىسىنى ئېيتىپ كېلىۋاتقان ئۇلۇغ ئوزار دەريانىڭ بويىغا، دەريا بويىدىكى ھېلىقى چىرايلىق، ھازىر كېڭىيىپ كەتكەن مەھەللىگە قاراپ يول ئالدى. بوۋاي ئۇنىڭ ئۆزى دائىم خىيال سۈرىدىغان يەرگە، چىغىريول بىلەن تۇتىشىدىغان ھېلىقى قىرغاققا باشلاپ كېلىپ، كەچكۈزنىڭ تىنچ، چىرايلىق ئېقىنىنى ۋە ئادەمنىڭ ئۆزىگە تارتىپ، كۆكۈمتۇل بولۇپ ياتقان نەرىقى قىرغاقنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ مۇنداق دېدى:

— قارىغىنا مۇھەررەم، بىزنىڭ بۇ ئانا دەريايىمىز نېمانچىۋالا يېقىملىق، نېمانچىۋالا چىرايلىق - ھە؟ قارىغىنا ئاۋۇ قىرغاققا، خويمۇ سۆلەتلىك كۆرۈنىدا! سەن تېخى «سىز بىلەن بىز نەرىقى قىرغاققا يېتىپ قالغان ئادەملەر، سەت تۇرىدۇ» دېدىڭا ئۆتكەندە!؟ ئاشۇ گەپنى بىر قىلدىڭ، ئىككىنچى قىلما جۇمۇ. دەريا بولىدىكەن، ئىككى قىرغاق بولىدۇ، ئىككىلىسى بىر - بىرىدىن چىرايلىق، بىر-بىرىدىن ئېسىل، ئىككىلا قىرغاقتا گۈللەر ئېچىلىدۇ، بۇلبۇللار سايرايدۇ، سەن بىلەن بىز شۇنچە يىللار بېرىقى قىرغاقتا تۇرىدۇق، ياشىدۇق، كۆرىدۇقئەدى-زە، نېرىقى قىرغاققا يېتىپ، ئۇ يەرنىمۇ كۆرۈپ باقمايىمىزمۇ!؟ ئۇ يەردىمۇ ھايات بار، تەبىئەت بار، نى-نى مۆجىزىلىرى ناخشىلار بار. نېمىشقا دېسەڭ ئۇ قىرغاقمۇ، بۇ قىرغاقمۇ ھاياتلىققا، مۇشۇ غەنىمەت، چىن دۇنياغا تەئەللۇق ئەمەسمۇ!...

مۇھەررەمخان ئۇنىڭ سۆزلىرىدىن تەسىرلەنىدىمۇ ياكى كۆز كەچقۇرۇنىنىڭ ئىزغىرىدىن شامىلىدىن بويىنى شۇركۈنىدىمۇ ئىشقىلىپ بوۋايغا يۆلەنىدى. قىرىق بەش يىل ئىلگىرى ھېلىقى ئاي نۇرىغا چۆمگەن خۇش پۇراقلىق باغدا چىرايلىق ئاتەش نەزەر ناخشىچى قىز مۇھەررەم كېلىشكەن تەمبەل يىگىت نۇرسۇلغا ئاشۇنداق يۆلەنگەنىدى.

مەسئۇل تەھرىرى: كامىل تۇرسۇن

ئەخمەت ھاشىم

رېستوراندا ئېچىلغان «يېغىن»

(ھېكايە)

كاتىپ كۆتۈرۈپ كىرگەن جەدۋەلنى ۋاراقلاپ كۆرۈپلا تەشكىلات بۆلۈم باشلىقىنىڭ ئەرۋاھى ئۇچتى.

— بۇ نېمىدېگەن مەسئۇلىيەتسىزلىك! بىر ئوبدان تەييارلاپ بەرگەن نەرسىنى ئوكشاپ تىزالمايۋاتىمىز، قالايمىقان قىلۋەتكەن بارمۇ؟ سۆز - جۈملىلەر پۈتۈنلەي خاتا، تۈپلىنىشىمۇ قالايمىقان. ھەممىسى مۇشۇنداق مەكەن ياكى بىر قىسمىمۇ؟

— ھەممىسى مۇشۇنداق بېسىلىپتۇ، — دېدى كاتىپ.

— تۆلمسۇن! ھەممىسىنى قايتا باسسۇن! — باشلىقنىڭ چىرايى غەزەپتىن تاتىرىپ، جەدۋەلنى ۋاراقلاۋاتقان قوللىرى تىترەپ كەتتى. ئۇ تاماكىدىن بىرنى تۇتاشتۇرۇپ جۇدۇنى بىلەن شورىغاندىن كېيىن كاتىپقا قاراپ كەسكىن بۇيرۇق قىلدى، — باسما زاۋۇتىنىڭ باشلىقىغا دەرھال تېلېفون بېرىڭ ياكى ئۆزىڭىز بارسىڭىزمۇ بولىدۇ. 20 مىڭ يۈەنگە يېقىن پۇلنى ئېلىپ، ئىشنى مۇشۇنداق قىلامدىكەن؟ يا پۇلنى قايتۇرسۇن، ياكى ھەممىنى قايتىدىن باسسۇن!

— بولىدۇ، مەن ھازىرلا سۆزلىشەي، — كاتىپ جەدۋەلنى يىغىشتۇرۇپ ئېلىپ چىقىپ كەتتى.

ئارىدىن ئىككى كۈن ئۆتكەندىن كېيىن كاتىپ باشلىققا ئىشنىڭ نەتىجىسىنى دوكلات قىلدى. كاتىپ زاۋۇت باشلىقى بىلەن كۆرۈشۈپتۇ. زاۋۇت باشلىقى بۇ ئىشنى ياخشى قىلمىغانلىقىنى، ئېغىر مەسئۇلىيەتسىزلىك قىلغانلىقىنى بويىنىغا ئاپتۇ. پۇلنى قايتۇرۇش ياكى جەدۋەللەرنى قايتا بېسىپ بېرىش مەسىلىسىگە كەلگەندە ئىككى تەرەپ بىرلىكتە مەسلىھەتلەشسەك، دەپتۇ. ئاندىن مۇشۇ بىرنەچچە كۈن ئىچىدە مۇناسىۋەتلىك يولداشلارنى يىغىنغا تەكلىپ قىلدىغانلىقىنى، مەسىلىنى جەزمەن ئادىل، كۆڭۈلدىكىدەك بىر تەرەپ قىلدىغانلىقىنى، تەشكىلات بۆلۈم باشلىقىنىڭ قىممەتلىك ۋاقتىنى چىقىرىپ بۇ يىغىنغا قاتنىشىپ بېرىشىنى تۆۋەنچىلىك بىلەن ئۈمىد قىلدىغانلىقىنى ئېيتىپتۇ.

كاتىپنىڭ دوكلاتىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن باشلىقنىڭ چىرايىدا خۇددى كەچ كۈزنىڭ ئاپتىپىدەك ئىلمان كۈلكە ئالا-مىتى پەيدا بولدى. ھەر ھالدا ئۇنىڭ ئاچچىقى خېلى پەسكويغا چۈشۈپ قالغا-نىدى. شۇنداقتىمۇ ئۇ ئۆزىنىڭ مۇرەسسەگە يول قويمايدىغان قەتئىي مەيدانىنى كۆز - كۆز قىلغاندەك:

— قېنى، يىغىنغا چاقىرسا چاقىرسۇن، ئۇلارنىڭ نېمە دەيدىغانلىقىنىمۇ ئاڭلاپ باقارمىز. لېكىن مەن شۇنى ئېيتىپ قويايكى، ئۆلارنىڭ مەسئۇلىيەتىتىن قېچىپ ئۆزلىرىنىڭ قىيىنچىلىقىنى تەكىتلەپ، بىزنى ئاز - تولا يول قويۇشقا ئۇندىشىگە ھەرگىزمۇ يول قويغىلى بولمايدۇ. بۇ دېگەن 20 مىڭ يۈەنگە يېقىن پۇل-نىڭ ئىشى! — دېدى.

* *

ھاۋانى تۇمان قاپلىغان، ئازراق قار ئارىلاش سىم - سىم يامغۇر يېغىۋاتاتتى. تەشكىلات بۆلۈم باشلىقى بىلەن زاۋۇتتىن ئەۋەتىلگەن بولكىۋاي ماشىنىغا چىقىۋېتىپ ئويلىنىپ قالدى: ئەجەبا، بۆلار يىغىنىنى يا ئەتىگەنگە، يا چۈشتىن كېيىنكى ۋاقىتقا ئۇ-رۇنلاشتۇرماي سائەت 10 دىن ئاشقان تازا بىر بىمەھەل ۋاقىتقا ئورۇنلاشتۇ-رۇپتۇ - ھە؟ بېرىپ بولغۇچە چۈشلۈك تا-ماق ۋاقتى بولۇپ قالمامدۇ، بۇ نېمە قىلغىنىدۇ؟

بولكىۋاي يامغۇردا ئەينەكتەك پار-قىراپ كەتكەن كەڭ ئاسفالت يولدا نا-ھايىتى سىلىق شىپىلداپ كېتىپ باراتتى. شوپۇرنىڭ يېنىدىكى ئورۇندۇقتا ئولتۇرغان، بايا ئۆزىنى زاۋۇت كادىرلار بۆلۈمىنىڭ باشلىقى دەپ تونۇشتۇرغان ئورۇق، ئېگىز بوي، تاتىراڭغۇ ئادەم كەينىگە قايرىلىپ ئاغزى بىسلماي سۆزلەپ كېلىۋاتاتتى. گېپىنىڭ تولىسى تەشكىلات بۆلۈم باش-لىقىنىڭ قىممەتلىك ۋاقتىنى قۇربان قى-لىپ، بۇگۈنكى يىغىنغا كېلىۋاتقانلىقىغا ھەشقاللا- رەھمەتلەر ئىدى.

بولكىۋاي زاۋۇت تەرەپكە ماڭماي، شەھەرنىڭ مەركىزىي كوچىسىدىكى ئالىي رېستۇرانىنىڭ ئالدىغا كېلىپ توختىغاندا تەشكىلات بۆلۈم باشلىقىنىڭ بايىقى گۈ-مانى تېخىمۇ كۈچەيدى - دە، تېخىچىلا ئاغزى بىسلماي ۋاتلداپ كېلىۋاتقان كادىرلار بۆلۈمىنىڭ باشلىقىدىن سورىدى:

— ۋاڭ كوجاڭ، ماشىنا بۇ يەرگە كېلىپ توختىدىغۇ، يىغىن زاۋۇتتا ئەمەسمۇ؟

— ھا ... ھا ... ھا ... — ۋاڭ كوجاڭ قاقاقلاپ كۈلۈپ قويۇپ جاۋاب بەردى، — ھۆرمەتلىك بۇجاڭ، يىغىن دېگەنىنى قە-يەردە ئاچسىمۇ ئوخشاش ئەمەسمۇ؟ بۇ-گۈنكى يىغىننى موشۇ يەردە ئېچىشنى ئۇيە-لاشتۇق. زاۋۇتىمىزنىڭ شارائىتى بەك ناچار. سىلەردەك ئەزىز مېھمانلار بىلەن كەڭ - كۈشادە ئولتۇرۇپ يىغىن ئاچقۇدەك تۈزۈك ئورۇنمۇ يوق. مەرھەمەت، قېنى، ماشىنىدىن چۈشەيلى. ۋاھ، ئەنە چىن چاڭجاڭمۇ كېلىۋاتىدۇ!...

تەشكىلات بۆلۈم باشلىقى ماشىنىدىن چۈشۈۋېتىپ ۋاڭ كوجاڭ ئىشارەت قىلغان تەرەپكە كۆز يۈگۈرتتى. دەرۋەقە، رېستۇران تەرەپتىن سېمىزلىكتىن بوينى يوقلا بولۇپ كەتكەن، پاكارغىنە چىن چاڭجاڭ بىر نەچچەيلەننى ئەگەشتۇرۇپ، پايپاسلاپ كېلىۋاتاتتى. قارىماققا ئۇ ھازىر كىشىدە پۇتى بىلەن ئەمەس، بەشى بىلەن يۈمىلاپ كېلىۋاتقاندەك بىر خىل تۇيغۇ پەيدا قىلاتتى. ئۇ كېلىپلا تەشكە-

لات بۆلۈم باشلىقىنىڭ قولىنى ئىككى قوللاپ چىڭ سىقىپ تۇرۇپ، توختىماي تەزىم قىلدى - دە، مەغرۇرلانغان هالدا يېنىدىكى ئادەملىرىگە قاراپ سۆزلەپ كەتتى:

— مانا دېمىدىمۇ، لەۋزىمىزنى يەردە قويماپتۇ، بۇجاڭنىڭ ئۆزى كەپتۇ! قەدەم تەشرىپ قىلغانلىرىغا رەھمەت بۇجاڭ، قېنى مەرھەمەت، ئاستاماڭسلا...

بۆلار رېستۇراننىڭ 2 - قەۋىتىدىكى كىشىنى مەپتۇن قىلغۇدەك چىرايلىق بېزەلگەن ئاشخانىغا كىرىپ كېلىشتى. ئاندىن چىن چاڭجاڭنىڭ يول باشلىشى بىلەن ئاشخانىنىڭ تۆۋىدىكى شىرما بىلەن توسۇپ قويۇلغان ئالاهىدە ئورۇنغا كەلدى. تەشكىلات بۆلۈم باشلىقى بىلەن بىللە كەلگەنلەر كاتتا ۋە مالىيە ئىشلىرىنى باشقۇرغۇچى باشقارما باشلىقى گاۋ قاتارلىق بەش كىشى ئىدى. زاۋۇتتىنمۇ چاڭجاڭغا ئەگىشىپ هەرقايسى بۆلۈم مەسئۇللىرىدىن ئالتە-يەتتە كىشى كەلگەنىدى. يوغان يۇمىلاق شىرەنىڭ ئۈستىگە تىزىلغان «ماۋتەي» هارىقى، ئالمىدەرىجىلىك شامپان، بىر پاچكىسى 50 يۈەنلىك چەت ئەل تاماكىلىرىغا قاراپلا بۇگۈنكى مېھماندارچىلىقنىڭ ئاددىتىن تاشقىرى مەردلىك بىلەن ئورۇنلاشتۇرۇلغانلىقىنى بىلدۈرۈپ ئانچە تەس ئەمەس ئىدى.

چىن چاڭجاڭ مېھمانلارنى ناهايىتى قىزغىن هۆرمەت، تەكەللۇپلار بىلەن ئولتۇرغۇزۇپ بولغاندىن كېيىن ۋاڭ كوجاڭغا قاراپ، باشلاڭچىلار دېگەن ئىشارىنى قىلدى - دە، ئۆزى كېلىپ تەشكىلات بۆلۈم باشلىقىنىڭ يېنىدىن ئورۇن ئالدى.

تەشكىلات بۆلۈم باشلىقى بىر نەرسىنى سەزگەندەك بولدى. ئۇ «بۇ نېمە قىلغىنىڭلار؟» دەپ ئورنىدىن تۇرۇپ كەتمەكچىمۇ بولدى، بىراق ئۇنداق قىلمىدى. بەلكىم چۈش بولۇپ قالغاچقىمىكىن، ئېسىل تاماكىلارنىڭ ئىشتەينى غىدىقلىغۇچى مەززىلىك هىدى دىماغىغا ئۇرۇلغانسېرى ئۆزىنىڭ ئىرادىسىگە خىلاپ هالدا بىر قىسمىلا بوششىپ كېتىۋاتقانلىقىنى هېس قىلدى. ئۇ زادى قانداق قىلىش كېرەكلىكى توغرىسىدا تېخى ئېنىق بىر قارارغا كېلەلمەي ئىككىلىنىپ تۇراتتى، ئاڭسىزچە چىن چاڭجاڭ هەممەيلەنگە تاماكا تۇتقاچ ئورنىدىن تۇرۇپ چاقچاق ئارىلاش گەپ باشلىدى:

— بۇجاڭ، سىلىدىن كەچۈرۈم سورايمەن. يىغىننى بۇيەرگە ئورۇنلاشتۇرغانلىقىمىزدىن ئانچە بەك هەيران بولماسلىقلىرىنى ئۈمىد قىلىمەن. چۈنكى يىغىن دېگەننى قورساقنى ئوبدان تويغۇزۇپ ئاچمىسا بولمايدۇ. بىز جۇڭگولۇقلار مېهماندوست خەق ئەمەسمۇ؟ سىلەردەك ئەزىز رەھبەرلىرىمىز، دوستلىرىمىز كەلگەندە قانداقمۇ قورۇق قول ئولتۇرۇپ يىغىن ئاچقىلى بولسۇن؟ ئالاهىدە بىر ئىشلىمۇ قىلىپ كەتمىدۇق. گەپنى كېيىن قىلىشارمىز، ئاۋۋال ئاز - پاز بىر نەرسە يەيلى. بۇجاڭ، ئۆزلىرىنىڭ بۇ يەرگە كېلىشلىرى هەقىقەتەن ئوڭاي ئىش ئەمەس، — ئۇ ئەمدى زاۋۇتتىن كەلگەن هەمراهلىرىغا قاراپ سۆزىنى داۋام قىلدى، — يولداشلار، سىلەر قانداق هېسسىياتتا بولۇۋاتقىنىڭلارنى ئاڭلىدۇق. ئەمما مەن بەكمۇ خۇشال، هى - هى - هى ... ئۆمرۈمدە بۇگۈنكىدەك خۇشال بولغان ئەمەسمەن...

— قورساق بەك تويۇپ كەتسەمۇ يىغىننى ئوبدان ئاچقىلى بولمايدۇ چاڭجاڭ، — دېدى سەل ئېرىپ قالغان تەشكىلات بۆلۈم باشلىقى چاقچاق ئارىلاش كۈلۈپ قويۇپ، — يىغىننىڭ بۇ يەرگە ئو-

رۇنلاشتۇرغىنىڭلار ئانچە ياخشى ئىش بولماپتۇ، بىرئاز غەلىتىلىك ھېس قىلۋاتىمەن.

چىن چاڭجاڭ تەشكىلات بۆلۈم باشلىقىنىڭ بۇ ئولتۇرۇشقا ئانچە قارشىلىق قىلىپ كەتمىگەنلىكىنى بىلگەندىن كېيىن كۆڭلى ئورنىغا چۈشۈپ تېخىمۇ ئېچىلىپ يېيىلىپ سۆزلەپ كەتتى:

— توغرا گەپ قىللا، بۇجاڭ. يىغىنىنى بۇ يەرگە ئورۇنلاشتۇرغىنىمىز دەرۋەقە ئانچە ياخشى ئىش بولمىدى ھەم كىشىگە غەلىتىرەك تۇيۇلدۇ. بىراق ھەممىمىزگە مەلۇم، ھازىر بىز ئىسلاھات دەۋرىدە ياشاۋاتىمىز، يېڭىلىق يارىتىۋاتىمىز، ھەممە نەرسە ئۆزگىرىۋاتىدۇ. شۇنداقمۇ كۆپچىلىك؟ ئۇنداق بولغاندىن كېيىن يىغىنىنىڭ ئورنىنىمۇ، شەكلىنىمۇ ئىسلاھ قىلىپ باقمايمىزمۇ، قاچانغىچە قاتتىق ئورۇندۇقلاردا مۆكچىيىپ ئولتۇرۇپ يىغىن ئاچىمىز؟ بۇ سۆزۈم خاتا ئەمەستۇ؟

ھەممەيلەن تەڭلا قاقاقلىشىپ كۈلۈشۈپ كەتتى. پەرەزنىڭ ئەكسىچە كەيپىيات ھە دېگەندىلا ناھايىتى قىزغىن بولۇۋاتاتتى. شۇ ئەسنادا ئىلىپ كىرىلگەن سەي، تاماقلارنىڭ خىلىلىرىنى، تەمىنىڭ قانداقلىقىنى تەسۋىرلەپ ھۇرمەتلىك كىتابخانلارنىڭ ۋاقتىنى ئىسراپ قىلىشىنى خالىمايمەن. پەقەت بۈگۈنكى مۇشۇ بىر ۋاقلىق تاماق جوزىسىنىڭ 1 مىڭ 500 يۈەنگە زاكاز قىلىنغانلىقىنىلا ئېيتىپ ئۆتسەم كۇپايە قىلار ...

ئاھ، ماۋتەي ھارىقى! سەن نەقەدەر سېھرى كۈچكە، نەقەدەر قۇدرەت، ئىقتىدارغا ئىگە - ھە؟!

رۇمكىلار ئۇچ - تۆت قېتىم ئايلانغاندىن كېيىن باشلىق ۋە پۇقرانىڭ پەرقى يوقلىپ، ھەممەيلەنلا سۆزمەنلىشىپ بۇلبۇلدەك سايراپ كېتىشتى. پۈتۈن سورۇننى ئۆزئارا يېقىنچىلىق، مەردلىك، تەكەللۇپ، سۈلكەت، سىپايىلىق قاپلىدى. بىرلىرى سۆيۈشۈۋاتقاندەك قولاق يېقىشسا، بىرلىرى قەدىردان دوستلاردەك گىرە سېلىشۋالغانىدى...

دەل مۇشۇنداق پەيتتىمىك يېتىپ كېلىشىنى كۈتۈپ تۇرغان چىن چاڭجاڭ رۇمكىنى قولىغا ئېلىپ ئورنىدىن تۇردىده، گۆشلۈك، قېلىن كالپۇكلىرىنى يالاپ تۇرۇپ تەشكىلات بۆلۈم باشلىقىدىن ئەپۇ سوراشقا باشلىدى:

— ھۆرمەتلىك بۇجاڭ، ھەممە خاتالىق بىزدە. بىز ئالدىڭلاردا بەكمۇ خىجىل. ئەمدى بۇ ئىش سىلەرنىڭ ھىممىتىڭلارغا باغلىق — ھەممىنى تۆلەپ دېسەڭلارمۇ ئىلاجىمىز يوق تۆلەيمىز. ياق، سىلەرمۇ بىر كىچىك زاۋۇت ئېچەنسىلەر، ئىقتىسادىڭلارمۇ تايىنلىق ئىكەن، بىزدىن كەتسە نېمە كېتەتتى، سىلەرگە قىلغان ياردىمىمىز بولۇپ قالسۇن دېسەڭلارمۇ، ئەلۋەتتە، ھەشقاللا - رەھمەت دەيمىز. چوڭ ئورۇنلارنىڭ، بايلارنىڭ كىچىك ئورۇنلارنى، كەمبەغەللەرنى يۆلەش مەجبۇرىيىتىمۇ بار ئەمەسمۇ؟ ھا - ھا - ھا... ھۆرمەتلىك بۇجاڭ، سىزنىڭ بىر ئېغىز سۆزىڭىزلا ھەممىنى ھەل قىلۋېتەلەيدۇ، سىزدىن سەمىمىي ئەپۇ سورايمىز...

ئۇ ھەربىر ئېغىز گەپنى قىلغانسىرى بۇجاڭغا بىر قېتىم تەزىم قىلاتتى. كۆلكىدىن ئاغزىنى ياپالمايلا قالغانىدى.

خېلىلا تەڭشىلىپ قالغان تەشكىلات بۆلۈم باشلىقىمۇ يېنىدا ئولتۇرغان باشقارما باشلىقى بىلەن نېمىلەرنىدۇ پىچىرلاشقاندىن كېيىن چىن چاڭجاڭغا قاراپ كۆلۈپ:

— ھەممىڭلار بىلىسىلەر، ھازىر ما-

لىيەنى باشقۇرغۇچىنىڭ ھوقۇقى ھەممە-
دىن چوڭ. قېنى، بۇ مەسىلىگە بىزنىڭ
گاۋچۇجاڭ بىرنېمە دەپ باقسۇن، — دېدى.

— قەلەم سىزنىڭ قولىڭىزدا بۇجاڭ، —
دېدى گاۋ چۇجاڭ ساي تۆۋلۈكسىدەك ھە-
جىيىپ، — سىزلا تەستىقلاپ بەرسىڭىز،
قالغان ئىشقا پېقىر تەييار. گاۋاپمۇ كۆيە-
مەيدىغان، زىخمۇكۆيمەيدىغان چارىلەركۆپ.

— يارايسىز گاۋ چۇجاڭ! رەھمەت
سىلەرگە بۇجاڭ!

چىن چاڭجاڭنىڭ باشلامچىلىقىدا
ھەممەيلەن چاۋاڭ چېلىشىپ كەتتى. تەش-
كىلات بۆلۈم باشلىقى يۆتىلىپ قويۇپ
رۇمكىنى قولغا ئالدى - دە:

— بۇرادەرلەر، ئورۇن جەھەتتىن ئالغاندا
سىلەر ئۇكا، بىز ئاكا. سىلەرنىڭ زىينىڭلار
بىزنىڭ زىينىمىز. بۇگۈنكى بۇ يىغىن
مەسىلىسز دوستلۇق كەيپىياتىغا چۆمدى.
سىلەرنىڭ سەممىيلىكىڭلاردىن بەكمۇ تە-
سىرلىتۇاتىمەن. دوستلار بىر - بىرىدىن
ھېچنېمىسىنى ئايىمايدۇ. ئۇكىسى زىيان
تارتىۋاتسا، ئاكىسى قانداقمۇ تاماشا كۆ-
رۈپ چىداپ تۇرالىسۇن؟ شۇنداقمۇ گاۋ
چۇجاڭ؟

— ئەلۋەتتە شۇنداق بۇجاڭ. قاراپ
تۇرۇپ ھەممە زىيانىنى تۆلە دېيىشكە قا-
داقمۇ ئېغىز بارىدۇ؟ نى - نى ئىشلار بو-
لۇۋاتىدۇ، بۇ قانچىلىك ئىش ئىدى!

— دۇرۇس، — دېدى تەشكىلات بۆ-
لۈم باشلىقى ئۇنىڭ سۆزىگە قوشۇلۇپ، —
ھەقىقەتەن بۇ قانچىلىك ئىش ئىدى؟ ئۇلار
بۇنىڭدىن كېيىن ساۋاق ئالسىلا بولدى ئە-
مەسمۇ؟ بولدى، بۇ گەپلەرنى قويايلى.
قېنى، ھەممىڭلار رۇمكىلارنى ئېلىڭلار،
دوستلۇقىمىز ئۈچۈن!

چاۋاڭ، قاقاقلاپ كۈلۈشلەر، رەھ-
مەت - تەزىملەر رېستۇراننىڭ ئىچىنى زىلە-
زىلىگە كەلتۈرۈۋەتتى...

مەسئۇل تەھرىرى: ئابدۇھېكىم

(بېشى 56 - بەتتە)

تىنىمىغانتىم. ئاكا سىلى ئوقۇغان كادىر
ئادەمدەك قىلىلا، سىلى بىر دېسىلە، ۋېج-
دان، ئىنساپ دېگەنلەر بارغانچە تۆگەپ
كېتىۋاتىدىغۇ؟ مۇنداق قاردىسام ھازىر ھەم-
مىدىن نوچىسى پۇل بوپتۇ، پۇلغا جانىن-
مۇ سېتىۋالغىلى بولىدىكەن ... پۇل، پۇل ...
ھۇ ئاڭا ئىنى ... ھەممىسى قۇرۇپ كەتە-
سۇن، مېنىمۇ ئانام ئوغۇل دەپ تۇغقان،
مەنمۇ ئون بەش ياشلىق قىزنى ئالمايدىغان
بولسام ...

يىگىت ھېكايىسىنى يامان تىللار بە-
لەن تۇگەتتى. ئاندىن بوتۇلكىدىكى قالغان
ھەممە ھاراقنى ئىستاكانغا قۇيۇپ بە-
راقلا ئىچىۋەتتى. ھاراق ئۇنىڭ جاۋغايلە-
رىدىن ئېقىپ ئالدىنى ھۆل قىلىۋەتتى.
ھايال ئۆتمەيلا ئۇنىڭ بېشى ساڭگىلاپ،
چىرايى ئۆلۈكنىڭكىدەك تاتىرىپ كەتتى،
ئاندىن ئۇ بېشىنى ئۈستەلگە قويدى - دە،
ھۆكۈرەپ يىغلاشقا باشلىدى.

مەن يىگىتنىڭ تۇرقىغا قاراپ ئىچىم
سېرىلدى، كۆڭلۈم بۇزۇلدى. نېمە دېيىش
كېرەك؟ تۇرمۇشتا ئاجايىپ ئىشلار بولىدە-
كەن، لېكىن مەن بۇنداق نومۇسسىز-
لىقنى زادىلا ئاڭلاپ باقمىغان
ئىكەنمەن ...

مەسئۇل تەھرىرى: كامىل تۇرسۇن

لىرىكىلار

چانا قىلاردىن دومىلايدۇ ھارغىن دۇنيا

نەزەرىمدە دومىلايدۇ ھارغىن دۇنيا،
ساھىللاردا كۆيلىنىدۇ ھەسرەتلىرىم.
تۇمانلارغا سىڭىپ كەتكەن يارقىن جۇلا،
نەپرەتلەرگە بەردى ئورۇن ئىستەكلىرىم.

گۈگۈملارغا بۆلەپ قويدۇم نىگاھىڭنى،
كۆز ئالدىمدا قالدى قېتىپ زىنناقلىرىڭ.
ئوخشىمايدۇ ئاھ، بۇرۇنقى سۆيۈشلەرگە،
بۈگۈن غۇۋا نەچۈن يارقىن قاراقلىرىڭ.

ھەسرىتىمگە ئورتاقمىكىن ياكى دەريا،
ھېسلىرىمنى قويار سۆيۈپ شۇنچە كۆچسىز.
خىياللىرىم چۈشلىرىمگە بەرمەس ئارام،
ئاچچىق - ئاچچىق پەر قېقىشتا ئۇ تىنىمسىز.

قەبرىلەردىن تېرىۋالدىم چۈشلىرىڭنى،
ھەسرىتىمگە ئېسىپ قويدۇم تۇمار قىلىپ.
ئەمدى مېنى ئۇۋلىيالماس ئۇۋچىلىرىڭ،
سەنمۇ ئەمدى يۈرمە مېنى ئەسكە ئېلىپ.

ۋىسالسىز خىياللار

خىياللارنىڭ دەپتىرىنى ۋاراقلاپ
دېرىزەمنى چېكىپ ئۆتەر شوخ شامال.
ئاق كېچىنىڭ ساھىلىدا شۇڭىرلاپ
سۆيگۈ يۈرەر خۇددى ئۇماق ئايجامال.

خىيال ئارا تەلمۈرىمەن ساماغا،
ئاھ، ھېسلىرىم قۇچاقلايدۇ يۇلتۇزنى.
گاھى تەنها ئاشۇ كۆكۈش گۈلباغدا
چېچەكلەردىن سورايمەن خۇش ھىدىڭنى.

گاھ ئازدۇرۇپ ھېسلىرىمنى پەرىشتەم،
چۈشلىرىمگە غۇنچە بولۇپ كىرىسەن.
گاھى سەھەر بوشلۇقتىدا ئۇپۇقتىن،
ئاقسۇ سۈپەت قانات سېرىپ ئۆتىسەن.

ئۇنتۇدۇڭمۇ ياكى ئەسلەپ تۇرامسەن،
سېنى كۈيلەپ ئېيتقان ئېتلۇق ناخشامنى.
كۆرۈنمىدىڭ ئۇنتۇپ قاپسەن دىلىمدىم!
تۇنجى قېتىم بىز سۆيۈشكەن ئاخشامنى.

بىراق

ئوتلۇق سۆيگۈ ئاھۇ كۆزۈڭدە
دېڭىز كەبى ئۇرغاندا دولقۇن،
ھالسىرىدى ئاھ ئۇرۇپ يۈرەك،
دولقۇنۇڭغا بولغاندا تۇتقۇن.

ساھىلىڭدا تۇنىدى ھىجران،
سەن بىلمەيسەن نازىنىن ئوماق.
ھايال ئۆتمەي سۆيگۈم بېغىغا
ئۇنۇپ چىقتى شۇمبۇيا — قىياق.

قۇرۇغان دەريا

غېرىپسىنىپ ياتىدۇ دەريا،
تا ئۇپۇققا سوزۇپ تېنىنى.
كۆزلىرىدىن يۇتىدۇ دۇنيا،
يۇرىكىدە قالمىغاچ قېنىنى.

ئەسلىمەمنى ئاختۇرۇپ كۆزۈم،
غۇۋالاشتى ئاشۇدەم گويا.
قوشۇلغانتى ئوتلۇق نەپەسلەر،
گۈلۈم، مۇشۇ دەريا بويىدا.

تاشلاپ كەتتىڭ مېنى ئىگاردىم،
كۆزلىرىمدە قۇرىدى يېشىم،
دەريا خاكتىن ياسايدۇ تۇمار،
دەريا بىلەن تەقدىرداش بېشىم.

قۇرۇغان ياپراق

ئۇچۇپ يۈرەر قۇرۇغان ياپراق
يوللىرىمغا پۈتلىشىپ دائىم.
كۆزلىرىمگە ئۇسالىم يىراق،
يۈرىكىمنى يېپ كەتتى ۋايىم.

خىيالىمنى يىغلىتار ئاچچىق
چېلىققاندا قۇرۇغان ياپراق.
شۇ ياپراقتىن پەرقىم نە مېنىڭ،
ئۇسالىمنى قۇچقاندا تۇپراق.

ئىلتىجا

كۆچۈۋالغان تاڭدىكى شەپەق
ئانار كەبى بىر جۇپ يۈزۈڭگە.
قۇياش چاچقان ئاتەش نۇرلاردەك،
سىڭىپ كەتسەم شەھلا كۆزۈڭگە.

ئورۇن بەرسەڭ كۆڭۈل قەسرىڭدىن،
مېنى بىلىپ ئۆزۈڭگە ھەمرا،
شۇچاغ يېتىپ مەڭگۈ ئۇسالغا،
بولماس ئىدى يۈرەكمۇ يارا.

ئۇيقاتچان

سۆيگىنىدە مەجبۇنتاللار يۈزۈمنى،
يۈرىكىمگە ئوت تۇتاشتى لاۋدەك.
مەجنۇنتالنى قايرىۋېتىپ شۇڭغىدىم،
تال كەينىدە مۆكۈۋالغان يار باردەك.

گۈمانسىمۇ يالغان ئەمەس راست ئىكەن،
ئەگىكەن ئىكەن مەجنۇنتالنى شۇ گۈزەل.
تال ئەگىكىنى چاقىرغىنى ئىكەنۇ،
ئۇياتچانلىق دېگۈزمەپتۇ «يېتىن كەل».

تۇردى داۋۇت

سۆيىمەن دېھقان ئاكا قوللىرىغا

ئۇخلىماڭلار ھېسىلىرىم

يىللار ئۆتەر تېنىمسىز گويا ئۇچقۇر شامالدەك،
تەقسىماتى — بەرگىنى ئوخشىمايدۇ ھەر كىمگە.
ۋاقىت قەدىردىن بىلگەنلەر ئالدى مېۋە - نېسىۋە،
بىلمىگەنلەر يىغلايدۇ ھەسرەت بىلەن ئەلەمدە.

ۋاقىت شۇنداق رەھىمسىز، توختىمايدۇ دەقىقە،
ياندۇرالماس ئارقىغا ئىلتىجامۇ - دۇئامۇ.
ئويلاپ كۆردۈم ئولتۇرۇپ دەكسەپ ئۆتكەن ھەر كۈننى،
يىللار ماڭا بەرگىنى مۇكاپاتمۇ، جازامۇ؟!

ئىزتىراپقا چۆشىمەن خىيالەتتىن بەزىدە،
نېمە بەردىم خەلقىمگە،
نېمە بەردىم ئەۋلادقا؟!
ئويلىنىمەن خىيالچان تۇنىنى ئۇلاپ سۆيۈمگە،
ئۆز ئىنسانىي بۇرچۇمنى تارتىپ ۋىجدان سوراقىغا.

ھايات ئۆزى تەرىپىلەپ يېتىشتۇرەر ئادەمنى،
سىناق ئېلىپ ھەرقاچان ھەر تامانغا ئۇزىتىپ.
ماڭغان يولۇڭ قانداق يول، قانداق خىسلەت سەندىكى
قالار باسقان ئىزىڭنى سانسىز كۆزلەر كۆزىتىپ...

ئۆتەر ئىمكەن كۈن دېگەن بىر ئۆزۈڭنى ئويلىساڭ،
تويسا قورساق كېكىرىپ، يانپاشلىساڭ، ئۇخلىساڭ.
سۇلتان بىلىپ ئۆزۈڭنى قېتىۋالساڭ گىددىيىپ،
ئاۋام يىغلاپ قاقشىسا سەن بىلمىسەڭ - ئۇقمىساڭ.

بىزگە ئوخشاش بىر ئىنسان كېتىپ بارغان قەلەندەر،
ئۇمۇ ئارزۇ - ئۈمىدە ھايات دەيدۇ ياشايدۇ.

نېمه سەۋەب، سالغاندۇ ئاشۇ كويغا، ئويلىسام،
خىيالاردىن ئەلەم ـ دەرد دىلدا دولقۇن ياسايدۇ...

ھايات مېنىڭ تاۋلىدى ئىرادەمنى، ئېگىمىنى،
ئەقىل تاپتىم ئۇلغايىدىم ئۆتۈپ قانچە كېچىكتىن.
كەلدىم ئەمدى ھوشۇمغا سەگمپ غەپلەت ـ ئۇيقۇدىن،
سوراپ قالساڭ سەۋەبى: قاتتىق «پەشۋا ـ تېپىكتىن».

دەرمان بولسام دەردىگە، يىغلىغانغا ھاي بېرىپ،
بولسام كاشكى ئۇسسۇلۇق چاڭقىغانىنىڭ دىلىغا.
شۇندا ئارمان كۆلەتتى قاق ـ قاق ئۇرۇپ خەندانە،
شادلىقلىرىم سەل بولۇپ سەنمىاي يۈرەك قېتىغا.

شۇڭا ۋىجدان بۇيرۇقى قايناپ يۈرەك قېتىمدىن،
ئىشلە دەيدۇ: ئەل ئۈچۈن مەدەت بېرىپ جىسمىڭغا.
ئەلنىڭ قانداق ئوغلىسەن، ئەل تىلىكىن بىلمىسەڭ،
ئويلا چوڭقۇر بۇنى سەن دەيدۇ سېلىپ ئىسمىغا.

مۇگدىمەكلار پىكىرلەر باش قەسرىمىدە ماجالسىز،
جۇشقۇن، تېرەن بولۇكلار سەگەك، زېرەك، يېتىملىق.
ئۇخلىماكلار ھېسلىرىم ئىلھام بېرىپ قەلبىمگە،
خۇددى تاشقان سەل كەبى ئۆركەش ـ ئۆركەش ئېقىنلىق.

روشەن بولغىن كۆزلىرىم خىرەلىككە چەك قويۇپ،
تارتىۋالغىن يىللارنىڭ كارتىنىسىن ئەينەن ـ نەق.
ئايرىۋالغىن قۇلىقىم ھەق بىلەن شۇم ناھەقنى،
سۆزلىگىن سەن تىللىرىم ھەرقاچاندا لىللا ـ ھەق.

سەن يۆلىگىن قوللىرىم يېتىلغانىنى ھەر يەردە،
يۈگرە ـ يۈگرە پۇتلىرىم ھاردىم دېمەي كۆپ ئۇچۇن.
ئايرىلغانىنى بىرلىككە ئۇندە ھەر دەم ئۇيۇش دەپ،
يېرىم كۆكۈل بولغاندىن كۆپ ئەبزەلدۇر تەل ـ پۇتۇن.

ۋاقىت قەدىرىن بىل دەيمەن خىتاب قىلىپ ئۆزۈمگە،
چىن ئىنسان بول مەردانە، ياشا ئەبەد بىخۇيار.
بەخت بەرگىن ئۆزگىگە تاما قىلماي مەنسەتسىز،
شۇندا قىلغان ئەجرىڭگە باردىكاللا ئالقىش يار!

تىلەك

تولۇپ كەتسۇن ياخشىغا نۇرلۇق گۈزەل بۇ ئالەم،
زىننىتى ھەم كۆركى بوپ دىللار سۆيگەن ھاياتنىمك.
يەكۈنى شۇ قەدىمدىن ئەجدادلارنىڭ ئۆتمۈشى،
مەنىمك ئۈچۈن مۇقەددەس دىلغا سىڭگەن ساۋاقنىمك.

ئاۋۇپ كەتسە ياخشىلار پاكلىنىدۇ دۇنيامۇ،
كۆرەر كۆز يوق رەزىللىك كۆيۈپ پۈتسۇن ئۇ تامام.
سۆيۈنىدۇ كۆڭۈللەر ئاپتاپ كۆرگەن مايسىدەك،
ياخشى خىسلەت، پاك ئەخلاق، ساڭا ھۆرمەت - ئەسسالام!

سىلەر تىرەك ھەم شوتا چوققىلارغا ماڭسا كىم،
ھەمدە ئەقىل بەرگۈچى مەنزىللەردە بوپ سىرداش.
چىن ئىنسانلىق خىسلىتى جىسىمىڭلارغا مۇجەسسەم،
پاك قەلبىڭلار سىلەرنىمك گويا سېخى بىر قۇياش.

ھاياتلىقنىمك بۇ يۈگرۈك بەيگىسىدە بارسىلەر،
ئۇزغانلارغا تىلەكداش، قالغانلارغا ھەيدەكچى.
شادلىققا بايرامدەك سىلەر ئورتاق مەركىدە،
ئۆتتۈز ئوغۇل يىغىلغان مەشرەپلەردە يېتەكچى.

توي قىزىتسا قىز - يىگىت ئۇسسال تېپىپ سۆيۈگۈدىن،
ناخشىچىسى
كۆيچىسى بولىسىلەر تويلارنىمك.
شۇڭا ھۆرمەت - ئىھتىرام ھەر يۈرەكتە سىلەرگە،
مەزمۇنىدۇر ئىشىڭلار ھەر ناخشىنىمك، كۆيلەرنىمك.

بولۇپ قالسا ھەمسۆھبەت كىمكى ئەگەر سىلەرگە،
تەرىپلەيدۇ قەدىرلەپ، ئەزىزلايدۇ يۈرەكتىن.
چۈمپۈتىمسەك بۇ گەپكە قېنى دوستۇم سوراپباق
خىزىر سۈيەت مويسىپىت، غۇبارسىز پاك گۈزەكتىن.

تەرىپى كۆپ ياخشىلار شەنىڭلەرگە يۈرەكنىڭ،
گۈل قويۇڭلار باغلارغا شۇغۇ ھايات مىزانى.
قويغان كۆچەت بىخ سۈرگەي ياخشى پەرۋىش - كۆتۈمدىن،
باغۇمنلەرنىمك كۆڭلى شاد كۆلۈپ ئارزۇ - ئارمانى.

تىلىكىم شۇ: ياخشىلار گۈللەك - ياشناك مەڭگۈگە،
كۆركى بولۇپ، تاجى بوپ بۇ بىپايان ئالەمنىمك.
ئىزى قالار كۆمۈلمەس ئەسىرلەردىن - ئەسىرلەر،
ئىنسانلارنى، ھاياتنى دىلدىن سۆيگەن ئادەمنىمك.

ساڭا ھۆرمەت

مەن سۆيەي مۇبارەك دەپ دېھقان ئاكا،
سېنىمك شۇ قوللىرىڭغا قاداق باسقان.
مەن سۆيەي جۇپ قولۇڭغا گۈل سۆيگۈدەك،
جان بېرىپ ھاياتلىققا رىشتە چاتقان.

يەر ھەيدەپ، ئۇرۇق چاچتىڭ ئېتىزلارغا،
سەن ئاچتىڭ رىسقى يولى ھاياتلىققا.
ئىشلەيسەن تېنىم تاپماي ھوسۇل ئۈچۈن،
چەك قويۇپ قەھەتچىلىك - ماماتلىققا.

ئەجىرىڭ سەن ئۆستۈرگەن زىرائەتلەر
ئىنسانلارغا ئېسىل نېمەت - ئوزۇق - ئاش - نان.
ئۇنچە تەر تۆكۈپ ئالدىڭ ھالال ئىشلەپ
زېمىندىن سۇزۇپ گۆھەر - مەرۋايىت دان.

سەن بەرىڭ ھەتتا ئۇچار قۇشلارنىڭمۇ
رىسقىنى مىننەت قىلماي خامىنىڭدىن.
قوي، كالا، ئاتلارمۇ ھەم بەھرىمەندۇر
دۆۋىلەنگەن چارى بۇغداي، سامىنىڭدىن.

قۇرت - قوڭغۇز جاندارلارغا بەرىڭ ئوزۇق،
چۈمۈلە ئۇۋىلىرى توشتى دانغا.
پايانسىز ئېڭىزلاردا چۇرۇقلىشىپ
دانلايدۇ توپ - توپ كەپتەر،
توپ - توپ قارغا...

ساڭىلا باغلىق ئىمكەن ئويلاپ كۆرسەم
ئۆيلەرنىڭ، بۇ دۇنيانىڭ ئاۋاتلىقى.
مەنسۇپتۇر ساڭا يەنە ۋىجدان سۆزۈم:
خەلقنىڭ قۇۋناقلىقى ھەم شادلىقى.

بەرىكەت ياغدۇرسەن تىرىكلىككە،
مولچىلىق ئاتا قىلىپ سەن خەلققە.
ئۇلۇقسەن مېھنىتىڭدىن ئۆمۈر بويى،
ساڭا ئالقىش،
ساڭا رەھمەت
ھەر قەلبتە!

مەن سۆيەي مۇبارەك دەپ دېھقان ئاكا،
سېنىمك ئالتۇن قوللىرىڭغا قاداق باسقان!
مەن سۆيەي جۇپ قولۇڭغا يېنىپ - يېنىپ،
جان بېرىپ ھاياتلىققا چىراغ ياققان.

ھەسەن تىلىۋالدى

شېئىرلار

بۇلۇت

زەنگەر كۆكتە ئۇزىدۇ بۇلۇت
ئاق قوزىدەك ئالدىراپ شۇنچە.
ماۋۇق بۇلۇت يېنىك تەۋرىنىپ،
يەر - زېمىنگە پۇركەيدۇ تامچە.

ئۈينا‌شقاندا تەبىئەت شۇنداق،
ئۇزەلمەيمەن ئاسماندىن كۆزنى.
ياشنار زېمىن بۇلۇتنى ئېمىپ،
كىيىندۇرۇپ كەڭ دالا - تۇزنى.

بىراق ئاڭا ھېچقانداق كىشى
قىلچىلىكمۇ قىلماس ئېتىبار.
بارچە دەردنى تارتسىمۇ بۇلۇت،
ھۇرمەتلىنەر يامغۇر بىلەن قار.

تۇڭمىسۇن گەپنىڭ داۋامى

سەن ئۇزىغان چېغىڭ ئۆيۈڭگە،
خوراز چىللاپ تاڭ ئېتىپ قاپتۇ.
بۇگۈن يەنە كېلەرسەن كەچتە،
بىر ئېغىز گەپ ئۇنتۇلۇپ قاپتۇ.

دەۋەتكىن دەپ بولما تەقەززا،
ئۇ ئەتىنىڭ بولسۇن سالامى.
تاكى ئۆمۈر ئاخىرلاشقىچە
تۇگىمىسۇن گەپنىڭ داۋامى.

ئاقار يۇلتۇز

تۇن پەردىسى تاشلىدى سايە،
پۈتكۈل زېمىن كەتتى ئۇيقۇغا.
سۈرمەك بولۇپ كەچنىڭ پەيزىنى،
ئاستا مېڭىپ چىقتىم ھويلىغا.

ئاسماندا ئاي، يۇلتۇزلار ئويغاق،
ئالتۇن قۇياش نىكەم پاتقىلى.
ئەتراپ بولسا ئاجايىپ يورۇق،
يىڭنە چۈشسە بولار تاپقىلى.

تۇيۇقسىزلا ئاقتى بىر يۇلتۇز
پەسكە، غۇۋا كۆرۈنگەن يەرگە.
مېڭلاپ يۇلتۇز چاقنار ئاسماندا،
ئاققىنىدىن قالمىدى بەلگە.

مۇھەممەت ئىمىن

جاڭگال چەشمىلىرى

جاڭگالدا سەھەر

تورغاينىڭ يېقىملىق جۇشقۇن ناۋاسى
ئۇرکىتىپ يۇلتۇزنى قاچۇردى يىراق.
گۈم بولدى زۇلمەتلىك تۈننىڭ تاماسى،
پەم بىلەن ئاي ئاستا ئۆچۈردى چىراق.

يىرتىلدى ئۇپۇقنىڭ كۆل رەڭ جىيەكى،
ئۆرلىدى جۇلالاپ ئوت يايلىلىق شار.
تاراسلاپ چاپقاندا ئوت شار كىيەكى،
چاقنىغان زەر نۇرغا ئاسمان كەلدى تار.

قىيغىتىپ ئۆتكەنده مەيمن شوخ شامال
قىياقلار بەرگىدىن ئىرغىدى شەبنەم.
ياۋاگۈل جىلمىيىپ ئاچىدۇ جامال.
ئالەمچە گۈزەللىك ئاڭا مۇجەسسەم.

توغراقلار ياپرىقى داپ چالسا خۇشال،
يولغۇنلار ئۇسسۇلغا چۈشىدۇ لەرزان.
بەزمىنى قىزىتار قىلىپ بىر ئاۋاز
يانتاقلار ياندىشىپ ئېغاڭلاپ ھەريان.

يىراقتىن ئۇن قوشۇپ نەرە تارتىدۇ
ھەيۋەتلىك شارقىراپ بەشكەن ① دەريا.

① قەشقەر تەۋەسىدىكى بىر كىچىك دەريا.

سۈت‌رەڭ سۈس تۇماندىن چۈمبەل ئارتمىدۇ
قىرغاقتا باش قويغان ئارال ① دالاسى.

مەجنۇنتال، تولغىنىپ سۆيىمدۇ ئاستا
نۇر جىلۋە ئەيلىگەن سۇنىڭ بەتىنى.
قالىغاچلار ۋىچىرلاپ ئېيتىمدۇ ناخشا،
بويلىشىپ دەريانى، جاڭگال چېتىنى.

ماماكاپلار ئىنسانىدىن ئۆرنەك ئالغانمۇ،
نېچۈنكى مۇڭلىنىپ سۆرىدۇ خىيال؟
يالغۇزلۇق دىلغا ئازاب سالغانمۇ،
بۇزۇلغان چۈشىدە تاپالماي ۋىسال؟

سۆرەيدۇ ئادەمنى سوئال قويىنغا
مۇڭ، شادلىق چىرماشقان ئىككى خىل ھالەت.
يۆگىمەچ يامىشىپ جىگدە بوينىغا
ئىزدەيدۇ ئەتراپتىن يېڭى كارامەت.

توپ - توپ قوي پادىسى توزان توزىتىپ
ھەيۋەتلىك قىياندەك ئېقىپ كېلىدۇ.
ھىجرانلىق كېچىنى ئاران ئۇزىتىپ،
جاڭگالغا باغرىنى يېقىپ كېلىدۇ.

دەيسەنكى، پەرىلەر جاڭگال تېگىنى
تەبرىكلەپ چاچقانمۇ مەرۋايىت چاچقۇ؟
ھەممە ياق يالتىراپ يەپ كۆز يېغىنى،
شور رەڭگى بەئەينى كۈمۈش رەڭ ئاق قۇ.

جاڭگالنىڭ سەھىرى ھاياتتەك گۈزەل،
ھەر قانچە قارىساڭ كۆزۈڭ تويمايدۇ.
بۇلاقتەك ئۇرغۇيدۇ يالقۇنلۇق غەزەل،
چۈنكى جىم تۇرۇشقا كۆڭۈل قويمايدۇ.

يىگىناغۇچ

ھەيران قالدىم، بىر يىگىناغۇچ باش ئېلىپ
كەنھا قېچىپ بېرىۋاپتۇ جاڭگالغا.

قونۇۋاپتۇ يۇلغۇنلارغا كېرىلىپ،
كەلدىكىن ئۇ زادى قانداق خىيالغا؟

بۇ يەردە يوق شەھەردىكى ئاۋاتلىق،
بۇ يەردە يوق ئەتىرگۈلنىڭ ئىپارى.
بۇ يەردە يوق نە خاپىلىق، نە شادلىق،
بۇ يەردە يوق مەشۇقىنىڭ دىدارى.

بۇ يەردە يوق سۈزۈك كۆللەر، بۇلاقلار،
بۇ يەردە يوق مەجنۇن تاللار جۇلاسى.
بۇ يەردە يوق ئالما، ئۈرۈك، ياڭاقلار،
بۇ يەردە يوق بۇلبۇللارنىڭ ناۋاسى.

بۇ يەردە بار چوغدەك تونۇر قىسمىتى،
بۇ يەردە بار ھۆركىرىشى بوراننىڭ.
بۇ يەردە بار بۆرە، تۈلكە دەھشىتى،
بۇ يەردە بار چىرقىرىشى قاۋاننىڭ.

ئويلاپ قالدىم، يىگىناغۇچنى مۇنچىلا
مەپتۇن قىلغان چۆل - جاڭگالنىڭ نېمىسى؟
بولغانمىدۇ باغدىن بىزار شۇنچىلا،
قالغانمىدۇ يا ئېلىشىپ مېڭىسى؟

چوڭقۇر خىيال قاينىمىدا يادىمغا،
يېتىپ قالدى شەھەردىكى مۇنداق ھال:
بۆكسىمان تور باغلاپ تورچى خادىغا،
تۇتار ئىدى يىگىناغۇچنى بى ھايال.

ھە، چۈشەندىم، تاللاپتۇ ئۇ يارىتىپ،
چۆل بولسىمۇ توزاقچى يوق ماكانىنى.
قويماقچىدۇ بەلكىم يەرگە قارىتىپ،
نەپسى بالا قاپقانچىنى، قاپقانىنى!...

گۈگۈم مەنزىرىسى

پەردە يايدى گۈگۈم چەكسىز جاڭگالغا،
جىمىپ قالدى بوز تورغايىنىڭ سايرىشى.

① قەشقەر يېڭىشەھەر ناھىيىسىدىكى بىر يېزا ئىسمى.

سۈس قەزغۇچ رەڭ قوندى ئوت-چۆپ، داڭگالغا،
پادىچىنىڭ باشلاندى مال قايرىشى.

يەراقلاردا كۆك-ۈچ نۇرلار چاقنايدۇ،
ئاڭلىنىدۇ ئاچ بۆرىنىڭ ھۇۋلىشى.
قوزىچاقلار ئەنسىز مەرەپ تاقلايدۇ،
ئاڭا مەددەت پادىچىنىڭ توۋلىشى.

زېرەك تايغان قۇلىقىنى دىڭگايتىپ،
ھەر شەپىگە قۇلاق سالار دىققەتتە.
خەرىس قىلىپ چىشلىرىنى ھىڭگايتىپ،
بۆرە تامان قاۋار پات-پات شىددەتتە.

گاھ ھاي-ھايلاپ، گاھ ئىسقىرىتىپ پادىچى،
پادا ھەيدەپ دەريا تامان قەدەملەر.
كەچكى شەپەق جىلۋە قىلغان سۇبھىتى،
قوي ئەكسىنى داۋالغۇتۇپ جەدەلەر.

قوي-قوزىلار سۇغا قېنىپ تويۇنۇپ،
يانار كۈجۈم مەھەللىگە دۇپۇرلەپ.
«ھاردۇق ئېشى» ئېتىپ كېلىن ئوخشىتىپ،
پادىچىنى كۈتۈپ تۇرار رەڭ تۈزەپ.

مۇھەممەتجان سادىق

شېئىرلار

ئىزدەڭلار مېنى

مەن سىزگە كەتمەدىم
گۈگۈمغا،
تۈن-كېچىگە...
ئەتىگە ئىزدەڭلار مېنى
گۈل-چېچەكلەردە،
يوپۇرماقلاردا،
ئانىجان زېمىندا،
چاقنىغان ياشتىن!...
ئۇھ!... مەن سىزگە كەتتىم
تاڭ قوينىغا،
ئەتىگە ئىزدەڭلار مېنى
گۈلگۈن شەپەقتىن،
ئاپتاپتىن،
ئالتۇن قۇياشتىن...

فارابىي ۋە مەن

1

كەلمەكتە مېڭە يىللارنىڭ
چاڭ-توزانلىق،
ئىس-تۈتەكلىك،
ئاپتاپلىق يوللىرىدا
پاكار،
كەكە ساقال،
كۆزلىرى يوغان
بىر دانا...
ئۇ، كۆتۈرگەن ئارىستوتېلنى،
ياۋروپا
ئالدىغا چىقىپ
كۈتۈۋالدى
يۈرىكىدىن تەشەككۈر ئېيتىپ،
چۈشتى ئۇسسۇلغا
يۇنانلىق رەنا...

2

كەلمەكتە
ھېرىشنى بىلمەيدىغان
بىر قەيسەر ئىنسان،
كۆتۈرۈپ پۈتۈن ئاسمانىنى
قۇياش،

ئاي،
يۇلتۇزلىرى بىلەن.
ئاھ، مەنمۇ
جاھان يوللىرىدا كېلىۋاتىمەن
كۆتۈرگىنىم
باھار گۈللىرى،
ياز تىنجىقى،
كۆز يوپۇرماقلىرى،
قىش قارلىرى.
ئاھ، مەن بولالامدىم،
ئېيتقىلارچۇ ھەي، ئادەملەر،
ئاشۇ كەكە ساقال —
دانىشمەنلىك ئەۋلادى.
ياڭرىمىسا مېنىڭ قولۇمدا
ئۇ ياساپ قالدۇرغان
تەمبۇر تارلىرى؟!...

پىتىنىدىن قورققان يىگىت ئەھمەس

تىكەنسىز گۈل بولماس،
دەردسىز مۇھەببەت،
قۇشكېزەك شادلىققا قايغۇ ئۆە ئەلەم.
باغرى تاش يېنىدا ئەك ئىللىق شەپقەت،
ئاق كۆڭۈل ئادەمگە پىتىنچى ھەمدەم.
بىر ئېغىز ئىچىدىن چىقسا گايىدا
ماختىشى، گايىدا تۆھمەت - يالىسى.
ئالدىدا ھىجايسا، لېكىن خالىدا
گۈيا ئۇ، ئىغۋاڭنىڭ سادىق بالىسى...
مېنىڭمۇ كەينىمدە يۈرەر سۆز - چۆچەك،
كۆرەلمەس شەيتاننىڭ ئاغزىدىن ئۇچقان.
ئۆلەيمۇ؟!
قەلبىمدە گۈزەل گۈل - چېچەك،
خىيالىم مەردلىكنىڭ تېگىنى قۇچقان!...
ھەيلى سەن توقىغىن،
پەرۋايىم پەلەك،
ۋىجدانىم ئاپتىپى قالماس سايىدا.
يۈرىكىم تەڭرىتاغ تويمغا ھەلەك،
پاك، قۇتلۇق مۇھەببەت،
ئېزگۈ غايىدا.
ئىشقىمنى مەن ساڭا قىلسامىلا ئىزھار
ئەل - يۇرتۇم،
يېتەتتى بېشىممۇ كۆككە.
ئەزەلدىن يۇققانمۇ قاپقارا كۆيە،
ئاق بىپقا تىكىلگەن بادام گۈل بۆككە؟!...
چاقنايمەن گويا كى ۋىجداندەك يارقىن،
چاقنايمەن قالسامۇ تۆھمەتلەر ئارا!
ياشايمەن ھەمىشەم ئاپئاق ئىماندەك،
ئىشقىمغا تەگكۈزمەي زەررىچە قارا!؟
ئويلىما!
يۈرىكىم چىقماس قېپىدىن،
پىتىنەكىدىن كەتمەس ھەم بېشىم ئېگىلىپ!
كەتمەس ھەم ۋەسۋەسە سىرلىق يىپىدىن
ۋەھىمە غاريدا ئەقلىم چىگىلىپ!...
خۇشالمەن تەڭرىتاغ —
قۇتلۇق بىر يۇرتنىڭ
بۇلبۇلى بولغۇنۇم بەختىم ھەر ئاندا.
قالسامۇ ئىچىدە دەھشەتلىك ئوتنىڭ
كۆيمەيمەن،
كۆيلىرىم چاقنار جاھاندا.

رومانتىكا

بىلمىدىم، بۇ ھايات يازالغانمىدۇ
بىرىنى بىرىگە دائىم زىت قويۇپ؟!
بولمامدۇ قەدىرى يا كۆزلەرنىڭ يېشى،
تۇرمىسا شادلىقنى كۈن - تۈنى يۇيۇپ؟!
مەيلىدى مەن ئۆتسەم كۈلۈپ ھەمىشەم،
چۈشۈمدە تەبەسسۇم قىلسام كېچىدە.
مەيلىدى ياشىسام تارتماي قىلچە غەم
گويا كى بۇرەكتەك ماينىڭ ئىچىدە.

يوقاتماس قەلبىمدىن زادى قەدرىنى
بۇ شادلىق،
بۇ كۈلكە،
كۆڭۈللۈك هايات!
دەردتىن كىم كىرپىتۇ يەرنىڭ قەھرىگە،
بىل، شادلىق - خوراملىق ئۆمۈرگە قانات!
تۆكۈلگەن سۆيسۆزۈك هالال تەرىمدىن
ئۇنگەن گۈل پۇرىقى يۈرەككە داۋا.
بەخت ئۇ، دوستلىرىم بىلەن بىرلىكتە
شۇ گۈلنىڭ تۆۋىدە ئويىنغان ساما!

كەتكۈزمەس بۇ تاغ

ۋۇجۇدۇم دالىسى كۆيمەكتە يېنىپ،
چىرىلدار تومۇزغا تىنماي كۈن - تۈنى.
ئۇم، دەيدۇ يۈرىكىم،
نەدىسەن چەشمە،
ئاڭلانماس شىرىلداپ ئاققان شوخ، ئۇنى...

مەھەممەتتوختى ئەخمەت

بىچارە بالا

يىغلايدۇ تىلىقىپ بىر بوۋاق بالا،
يىغلايدۇ هەتتاكى مۇڭلىنىپ جاهان.
بوۋاقنىڭ يىغىسى بىر گۈلدۇرماما،
يىغلايدۇ مىڭ كۆزدىن ياش تۆكۈپ ئاسمان.
ئانىنىڭ كۆكسىنى ئىزدەيدۇ بوۋاق،
ئاتىنىڭ مېهرىنى ئىزدەيدۇ بوۋاق.

يىغلايدۇ بوغۇلۇپ گۈناهسىز بالا،
گۈناهلىق ئۇنىڭكى ئاتا - ئانىسى.
گۈناهى: تۆگىمەي قۇرۇق جاڭجاللار،
ئۆگەينىڭ قولىغا قالدى بالىسى.
ئاه، ئېسىت! دەشنەمگە مەھكۇم بىچارە،
ئاه، ئېسىت! باغرى قان، يۈرىكى پارە.

نەدىسەن كۆلكىسى زۇمرەت بۇلاقنىڭ
يېقىملىق كۆيىدەك خۇلقى بۇلبۇلۇم؟!
كۇن ۋە تۇن خىيالىڭ مەن بىلەن بىللە،
تىنچىمىسەن ئامرىقىم،
چېچى سۇمبۇلۇم؟!
بىردەممۇ توختىماي ئۇچاي لاچىندەك،
يارەببى، بەرسەڭچۇ ماڭا جۇپ قانات.
بىلدىمكى، مۇھەببەت ئوتىدا كۆيگەن
يۈرەك سېغىنىشى ئازابلىق هايات!...
ئۇمۇ ئاه، تۇرغاندۇر يۇلۇمغا قاراپ
قاچانمۇ كېلەر، دەپ تەلمۇرۇپ ماڭا.
كۆز تىكىپ تۇرغاندۇر مەن كەتكەن ياقتا،
تېخىمۇ مۇڭ چېچىپ يۇلتۇزلار ئاڭا...
ئۇ يەردە ئىنتىزار ماڭا نىگارىم،
بۇ يەردە كۆيمدۇ يارى كەچكى چاغ.
ۋە لېكىن سېغىنىش ئوتىدا يانغان
يۈرەكنى كەتكۈزمەس مېهماندوست بۇتاغ...

*
تۇرىدۇ مۇڭلىنىپ شۇ سەبى بالا،
نەدىدۇر ئۇنىڭغا شادلىق ۋە ئارام.
ئاه، ئۇنىڭ ۋۇجۇدى، يۈرىكى يارا،
كۆزىدىن ياشلىرى ئاقىدۇ تارام.
باشقىلار يېيىشسە كەمپىت بىلەن قەنت،
بوينىنى قىسىپ ئۇ يۇرگىنى يۇرگەن.

يىراقتىن جۇرئەتسىز قارايدۇ بالا،
تەڭتۇشلەر توپلىشىپ ئويناسا ئويۇن.
زىمىستان ئۇنىڭغا چىمەنزار دالا،
قەلبىدە تۇتەكلەپ ئايلىنار قۇيۇن.

تۇغۇلغان ئۆيىمۇ بولمايدۇ ئەمەك،
باللار تۆپىلەپ ئەتكەندە بوزەك.

كۆڭلىنى زەررىچە ئاچالماس بالا،
باغچىغا ھېچ كىشى ئاپارماس ئۇنى.
يېتىلەپ بازار ھەم ماگىزىن ئارا
كۆلدۇرمەس ئۇنىڭكى مىسكىن دىلىنى.
ئەي، دەردىڭ، يوق نېچۈن ئۇنىڭغا شادلىق،
كۆلمەيدۇ نېمىشقا - نېمىشقا تاتلىق؟

تەلمۈرۈپ ھەسرەتتىن ئۆرتىنەر بالا،
تەڭتۇشلەر چۈرۈقلاپ ماڭدى مەكتەپكە.

كىم ئۇنىڭ بەختىنى ئەيلىگەن قارا،
كىم ئۇنى قوشمىدى بۇ يېڭى سەپكە؟
ئەمالىق ئىلكىدە قالسۇنمۇ دىلى،
نادامەت ئىلكىدە يانسۇنمۇ دىلى؟

بەختىنىڭ تەمىنى تېتىيدۇ بالا،
تاغ بىلەپ ئاتا ھەم ئانا مېھرىنى.
ئۆم - ئىناق، كۆيۈمچان ئاتا ھەم ئانا،
توپىغا تەڭ قىلماس پەرزەنت چېھرىنى.
بالىنى ئويلاڭلار ئاتا - ئانىلار،
ئىللىق بىر ھاياتتا ئۆسسۇن بالىلار.

ئابدۇكېرىم ئوسمان

ئون توققۇز كۆكلەم

ناخشا

توقۇپ قويدى ئون توققۇز كۆكلەم
يۈرىكىمدە ئوتلۇق بىر ناخشا.
بۇزۇلمىدۇ چۈشلىرىم پات - پات،
سىزمۇ شۇنداق بولغانمۇ دادا؟

توقۇپ قويدى ئون توققۇز كۆكلەم
يۈرىكىمدە مۇڭلۇق بىر ناخشا.
ئېيتالمايمەن، يۇتالمايمەن ھەم،
ئۇنى قاچان تىڭشايسىز ئانا؟

يامغۇر لۇق تۇندە...

ئاسمان كىمگە يىغلار ياش تۆكۈپ پىنھان؟
تىنىمىدى ئۆكسىشى تۇن نىسبى ئۇدا.
ئۇيقۇدا كەڭلىكلەر، ئۇيقۇدا ھايات،
ھىجران مۇڭلىرىغا سالار كىم نەزەر؟!
بۇدەم مەنلا ئويغاق مىسكىن ھۇجرىدا...

يار، سەنمۇ چۈش كۆرۈپ ياتتىڭ ئېھتىمال،
چۈشۈڭدە شۇ ئۇزاق دالا سەپىرى.
قۇيغاندۇ ئۇندىمۇ كۆك يېشى - يامغۇر؟
سۆزلىنەر ئېھ، ئۇنىڭ شارقىرىشىدا
قەلبىڭنى سېغىنغان پاك سۆيگۈم سىرى.

تۇندىكى خىيال

كەل، باغرىمغا باش قويغىن دىلبەر،
ئۇنتايىلى دۇنيانى بىر پەس.
سەبىلىككە قايتايلى بىللە،
يانسۇن ئۆلگەن بالىلىق ھەۋەس.

كاجلىقىمنى قىلاي مەن يەنە،
رەگەتكەمدە ئاتاي چولپانىنى.
بالىلىقىم ئارمانلىرىدا
نۇرلاندۇراي خىرە ئاسمانىنى.

شوخلۇقىنى قىلغىن سەنمۇ ھەم،
تەپكۈچۈڭنى بەرەي دىلرەبا.
تەپكىن ئۇنى چولپاننى چەنلەپ،
تەپ، ئەرشكە يەتكۈچە راسا!

چۈشۈرەيلى چولپاننى شۇنداق،
پاك سەبىيلىك قۇدرىتى بىلەن.
ئىسسىمزگە قايتايلى ئاندىن،
ئىسسۇالغىن شۇ چولپاننى سەن.

ئانا دەريا

باللىق ھەۋەسلىرىم تېپچەكلەيدۇ،
شېغىللىق ساھىلىگىدا كېزەر قەلبىم.
دولقۇنۇك سۆيگۈ تۇغار ئاتەش - ئاتەش،
ھېنگىشىپ شۇ دولقۇنغا ئۇزەر قەلبىم.

بولسىدى پامىر كەبى يۈكسەكلىكىم،
ئاڭلاتسام شاۋقۇنىڭنى يىراقلارغا.
زەرەپشان، سېغىندۇرىدۇك كۆپ كېچىلەر،
چۈشۈمدە ھال - مۇڭ تۆكتۈم شۇ‌اقلارغا...

شائىرلىق ئىدىكىنى بەرگەن ئۆزۈڭ،
قەدىمىي كۈيلىرىڭدىن تۇغۇپ تالانت.

ئابدۇرىشىت بارات

تىتىرىگەن سادالار

چىللىسام چىق سەنمۇ ھەر قېتىم

ئەلچى قىلىپ ناخشامنى بۇ كەچ،
دېرىزەڭدىن كىرگۈزدۇم جانان.
تۇيۇشىڭنى ئاڭلىماي تەنھا،
ھۆكۈم سۈردى قەلبىمدە ماڭا،
شۇ سەۋەبتىن يۈرەكتە پىغان.

ئۇمىدكە يېتەكلىگەن مەڭگۈلۈكىڭ،
بۈيۈكتۇر مەڭگۈلۈكتە ئەسلى ھايات!

تىلىكىڭ سوراقلىدى، قوشاق قاتتىم،
قەلبىمنى بېسىپ تۇردى بۇرچۇڭ ھامان.
ياراتتىم ئىدىرىكىمدىن تەنھا دۇنيا:
مۇرادىم قۇياشنى تىلەر ئاسمان.

يىراقمەن شائىرلىقتىن، ئاھ، بەك يىراق،
كۆتكىنىڭ ئەمەس ئىدى مەندىن قوشاق!
كۆتەتتىڭ دولقۇنىڭدەك ئۆلمەس ناخشا،
كۆتەتتىڭ ئىلاھلاردەك شېئىر شۇنداق!

سەن زېمىن شائىرىسەن، ئەبەدىسەن،
«شېئىرا!» دەپ تۆرەلگەنمەن ئېقىنىڭدىن.
ئاھ، بۇدەم باغرىم يېقىپ تاشلىرىڭغا
ئۆكسۈيمەن،
قۇدرەت تىلەپ بىر سېنىڭدىن...

بۇرۇغۇلار!
قامچىلىغىن يۈزلىرىمنى!
بۇرچۇڭدىن ئەبەدىيلىك تېپىۋالاي.
ھوش تاپسۇن ئۇگدەك باسقان سەزگۈلىرىم،
شارقىرا!
ئۇيقامنى تەرك ئېتىۋالاي.

ئىزلىرىڭنى باغاشلاپتۇ تۇن،
شۇنداشلاشنى ئۇچۇرۇپ شامال.
ھېسلىرىمدا غايىۋى تۇيۇش،
كۆزۈم ئەركى تۇنلەرگە قامال،
يوقمۇ ماڭا ئۆزگە بىر ئامال.

بەشىم ئېگىپ ئولتۇردۇم چالدەك،
سېنى كۆتۈپ ھۇجرامغا بېقىپ،
بۇنداق كۆتۈش - سۆيۈشكە بەدەل
چىن ئەقىدەم قالماس ھاڭۋېقىپ،
كەتسەمۇ گەر يۇرىكىم ئېقىپ.

قۇياش چېكەر ئۇپۇقنى ھامان،
ئۇيقۇلارمۇ زېرىكەر سەندىن.
كۆڭلۈم تۆرى ساڭىلا تالىق
جېنىم قېيىنداپ كەتسەمۇ تەندىن،
تۇمانلارنى ئايرىغىن مەندىن.

يۇرىكىمنى بىلگىن گۈزىلىم
ۋەدىلەرنى قىلمايلى يېتىم.
قەدىدىك رۇسلا، دەردىمگە ھاي بەر،
بوپ قالمىسۇن كۆتۈش - ئادىتىم.
چىللىسام چىق سەنمۇ ھەر قېتىم.

مېنىڭ شېئىرىم تىنىقىڭنىڭ سايىسى

جەننەت ھۆسنى جىلۋە قىلار چېھرىڭدە،
تىنىقلىرىڭ مىڭ باھارنىڭ ساباسى.
يېقىملىق كۈي ئاھاڭ ئوينار سۆزۈڭدە،
باغرىڭ دەردىمەن يۇرىكىمنىڭ شىپاسى.

تەبەسسۇمىڭ سۆكۈتلەرنىڭ قاتىلى،
ئانىسىدۇر كۆلكىلىرىڭ كۆلكەمنىڭ.
ئوماق چېھرىڭ ئارمىنىمنىڭ ساھىلى،
ئاپتىپىدۇر ھەر بېقىشىڭ بۇ تەنىنىڭ.

شوخ شامالار سىلىغاندا چېچىتكىنى
كۆندەشلىكىم شادمان دىلنى ئازابلار.
كۆرگۈنۈمدە قارا ئەگىم قېشىڭنى
ئىشقىم يايراپ سۆيۈنمىدۇ بىقارار.

مېنىڭ شېئىرىم تىنىقىڭنىڭ سايىسى،
كۆلكىلىرىڭ مىسرالاردا پارلايدۇ.
شائىرلىقىم ھەدىيىسى ئىشقىڭنىڭ،
كۆڭلۈم قەلبىڭ باغلىرىنى چارلايدۇ.

چۈشلىرىڭنى ئەسلىمە، ئۇنۇت

دولقۇنلارنى سۆرەيمەن چۆلگە
چاڭقىغانلار تەشنالىق ئۇچۇن.
قاراڭغۇنى قوغلايمەن يىراق
ئاي بەرمىمەن ئۆڭكۈرلەر ئۇچۇن.

مەشئۇم چۈشتىن ئويغىتىپ سېنى،
ئۇيقۇلارنى ئازدۇراي بىر پەس.
تەبەسسۇمدە كۆلگۈچە چېھرىڭ
گۈگۈملارنى قىلاي ئەمدى مەست.

ئاھ، دوستلىرىم بەرگىن قولۇڭنى،
چۈشلىرىڭنى ئەسلىمە، ئۇنۇت.
پاتقاق چېچىپ تۇرمىسۇن يولغا
ئاسمىنىڭدا كۈل رەڭلىك بۇلۇت.

خوشلاشقاندا

«خوش» دېدى لەۋلىرىم لىغىلداپ ئاران،
ۋە لېكىن يۇرىكىم كۆتۈردى ئىسيان.
ھېسلىرىم ھىجرانىڭ تېغىدا يىغلار،
ياشلىرىم مەڭزىمدە تارىدى ھەريان.

جۇپ كۆزۈم بەرداشلىق بېرەلمەي ئاخىر
تاشلاندى دېڭىزغا تىپىرلاپ ئوخچۇپ.
تېنىمدە شادلىقىم قىستى بوينىنى،
مەڭزىمدىن كۆلكىلەر كېتىشتى كۆچۇپ.

ئاھلىرىم يۈرەككە سانچىلدى تىغدەك،
پىغانىنىڭ سەيناسى بولدى ۋۇجۇدۇم.
گەۋدەمنى كۆتۈرمەك ھار كەلدى پۈتقا،
تاشلاندى تۈپراققا كۆچلۈك غۇرۇرۇم.

ۋىسالىنىڭ پەردىسى ئەركىلەپ شۇندا،
بۇ تەشنا لېۋىمگە باسقاندا مۆھۈر؛
دېدىكى، كەتسەممۇ يۈرىكىم سەندە،
سادىقمەن مەن ساڭا، جېنىم، بىر ئۆمۈر!

ئوكيانچە بولسا

چۈدىن قونار سۇ ئەگەر
بىر تامچە بولسا،
يولۇاس قورقار سۇ ئەگەر
ئوكيانچە بولسا.

سەلەي قاسىم

شېئىرلار

قەلبىمنى بېرىمەن ساڭا

شائىر ئوغلۇم، سەن تولا ئوماق،
ھېسسىياتىڭ قاينىغان بۇلاق.
تۆكۈلدۇ بىر دەريا قوشاق،
پاك قەلبىڭدە ئىلھامىڭ قاينىاق.
قەلبىمنى بېرىمەن ساڭا،
تەلىپىمنى بېرىمەن ساڭا.

چىق پەلەككە، يەلكەمگە دەسسە،
بولۇپ قالسۇن ئاخىرقى ھەسسەم.
مېنى ئۇنۇت، ئۇنۇتما مەيلى
مەن خاتىرجەم ئەلگە نەپ بەرسەڭ.
قەلبىمنى بېرىمەن ساڭا،
تەلىپىمنى بېرىمەن ساڭا.

شائىر بەك ئاز بىلسەڭ ئالەمدە،
ھېسسىپ بولماس ھەممە ئادەمگە.
ئۈمىدىمنى باغلىدىم باشتا
سەن گۆھىرىم - يۈرەك پارەمگە.
قەلبىمنى بېرىمەن ساڭا،
تەلىپىمنى بېرىمەن ساڭا.

ئاسان دېمە شائىرلىقنى سەن،
ئەل ئىشىغا ھازىرلىقنى سەن.
ئۆگەن ئەلنىڭ يۈرەك - قەلبىنى،
سۈرەتلەشكە ماھىرلىقنى سەن.
قەلبىمنى بېرىمەن ساڭا،
تەلىپىمنى بېرىمەن ساڭا.

ئىچ - ئىچىمدە بىر ئوت بار

يۈرىكىمنى يۇتتۇردۇم،
شوخ سەنەمقىز كۆردۈڭمۇ؟
شۇندىن بېرى بىلمەيمەن
مەن تىرىكمۇ - ئۆلدۈممۇ.
قاچان كەلدىم بۇ يۇرتقا،
ئىچ - ئىچىمدە بىر ئوت بار.

كۆڭلۈم قالدى ئويۇڭدا،
كۆيۈپ قالدىم كۆيۈڭگە.
شۇڭغۇپ كىرسەم بىر يولى
شەھلا چولپان كۆزۈڭگە.
قاچان كەلدىم بۇ يۇرتقا،
ئىچ - ئىچىمدە بىر ئوت بار.

ئاي بېشىڭدا مېھرىبان،
كۈن قېشىڭدا پاسىبان.
دەۋرىڭ گۈزەل ئېيت غەزەل
بەختىڭ كۈلدى شادىمان.
قاچان كەلدىم بۇ يۇرتقا،
ئىچ - ئىچىمدىن بىر ئوت بار.

خەلقىم

سەن دېمەك مەن.
مەن دېمەك سەن.
سەنلا كۈلسەڭ كۈلىمەن.
يىغلىمىغىن،
يىغلىساڭ،
تىرىڭ تۇرۇپ ئۆلىمەن.

ئىشلەت ئۇنسىز قۇلۇڭمەن.
يانچۇقۇڭدا پۇلۇڭمەن.
قىسۇالغىن چېكەڭگە،
يارىشىملىق گۈلۈڭمەن.

ئەزىز خەلقىم مەن سېنىڭ،
ھىممىتىڭنى بىلىمەن.
تۆھپە - ئەجرىڭ، تەرىڭدىن
قىممىتىڭنى بىلىمەن.

ئەزىز خەلقىم سەن ئۆزۈڭ.
مېنىڭ تىرىڭ خۇدايىم.
ئوتقا كىر - دە،
سۇغا كىرا...
مەن كىرىمەن مۇلايىم.
بۇيرى مېنى ھەر ئىشقا،
ساقىت بولسۇن گۇناھىم.

پارچىلار

ئۇ بېشىدىن كەلدىم دۇنيانىڭ،
بۇ بېشىغا كىرىپ كېتىمەن.
يېمەي - ئىچمەي يىغدىم ۋە لېكىن،
ھەممىسىنى بېرىپ كېتىمەن.

* *

ئىچ سېرىڭنى ئېيتما زىنھار،
بىر ئۆزۈڭ بىل، بىر ئۆزۈڭ.
ئۆز ئىچىڭگە پاتمىغاندا،
نەگە سىغسۇن ئۇ... سۆزۈڭ.

* *

كۆرەڭلىگەن سەنمىدىڭ،
«كۆرەلمىگەن» مەن ئىدىم.
كۆرەلىگەن مەن ئىدىم،
تۆرەلمىگەن سەن ئىدىڭ.

* *

ھاجىتىڭ چۈشكەندە مېنى كۆرۈپلا،
يىراقتىن ھىجىيىپ كۈلۈپ كېلىسەن.
ھاجىتىم چۈشمىسۇن،
چۈشسە مۇبادا،
ئۆزۈڭچە تىرىكلا ئۆلۈپ كېلىسەن.

* *

ئاي بېشىدا دوستۇڭمەن،
يېقىن كۆڭۈل خۇشتۇڭمەن.
ئاي ئاخىرى بىلمىدىم،
ئەمەس ئۇرۇغ - پۇشتۇڭمەن.

قاهار جهلل

تەقدىرنى كىشىلەر يارىتىدۇ ①

(پوۋېست)

تۇرمۇش ھەمىشە كۈتكۈلمۈك بولۇۋەرمەيدۇ

ـ گۈلنىسانىڭ خاتىرىسىدىن I

1

ئىككى ئاي ئۆتتى. ئەمدى ئۆيىمىزدە ئۇچ دۇكاندا گىلەم توقۇلۇۋاتاتتى. تۆتىنچىسى ئۇچۇن تەييارلىق قىلىۋاتاتتۇق. بۇ تەرەپلەردە يەر ئاز، ئادەم كۆپ. يېقىنقى بىرنەچچە يىلدىن بېرى دېھقانلارنىڭ ھال كۇنى خېلى ياخشىلىنىپ قالدى. بىراق، قورساق تويغان بىلەنلا تۇرمۇشتا ھېچقانداق غەم قالمىدى دېگىلى بولامدۇ؟ كىيىم كىيىش، ئۆي ـ سەرەمجان يېگىلاش، ئاغرىق داۋالىتىش، توي ـ مەرىكە ئۆتكۈزۈش، ئۆلۈم ئۇزىتىش دېگەنلەردىن مۇتلەق خالىي ھالدا ياشاش مۇمكىن ئەمەس. ئۇلارنىڭ ھەممىسى پۇل تەلەپ قىلىدۇ. لېكىن شۇ پۇل قېنى؟ ئۇنى ھېچكىم ساڭا بىكارغا بەرمەيدۇ. ئاشلىق ئىگىنى ساتساڭ ئاچ قالىسەن، پۇلنى ئىشلەپ تېپىشىڭ كېرەك. بىراق سەھرا دېگەندە پۇل تاپىدىغان ئىشلار ھەمىشە تېپىلىۋېرەمدۇ؟

دۇرۇس، شۇ كۈنلەردە كەنتىمىزدىن ھەرخىل ھۈنەر ـ كەسىپ بىلەن شۇغۇللىنىۋاتقانلارمۇ، ئۇششاق ـ چۈششەك تىجارەت قىلىۋاتقانلارمۇ، شەھەردىكى قۇرۇلۇش ئورۇنلىرىغا بېرىپ يوللانغانلارمۇ، ھەتتا يىراق جاڭگالدىن ئوتۇن ئەپچىقىپ سېتىۋاتقانلارمۇ خېلى تېپىلاتتى. بىراق، ئۇ ئىشلار بىلەن ئاساسەن ئەرلەر شۇغۇللىناتتى. تېخى ياتلىق بولمىغان قىزلار، بالىسى يوق چوكانلار ۋە ئازغىنا يەرگىلا باغلىنىپ قالغان نامرات ئائىلىلەردىكى ئوشۇق ئەمگەك كۈچلىرى قىش كۈنلىرىنى بىكار دې-

① بېشى ئۆتكەنكى سانىدا.

گۈدەك ئۆتكۈزەتتى. خالۇاپلىققا شاگىرت ئالماقچى بولغانلىقىمىز مەلۇم بولۇش بىلەن تەڭلا ئۆيىمىزنى ئادەم باستى. ئەمما بىز مۇنچىۋالا شاگىرتلارنى سىغدۇرالمايتتۇق، بەزىلىرىنى قوبۇل قىلدۇق، بەزىلىرىگە يېپ ئېگىرىپ بېرىشنى ھاۋالە قىلدۇق ۋە بەزىلىرىنى ئۆزرە ئېيتىپ قايتۇردۇق. ناۋادا چاماممۇ يەتسە ئىدى، ئون نەچچە دۇكان قۇرساقمۇ ئادەم كۆچىدىن قىسىلمايدىغاندەك قىلاتتۇق.

بىز شاگىرت قوبۇل قىلىپ ئىككى ئايدىن كېيىن ئۈچ دۇكاندا ئۇچىنچى قەتىملىق گىلەمنى يېرىملاشتۇرغانىدۇق. دۇكانلار بۇرۇنقى ساراي ئۆيىمىزنىڭ تۆت تەرىپىگە تام بويلىتىپ ئورۇنلاشتۇرۇلغانىدى. دادام، ئانام، يەڭگەم ۋە مەن ئۇستىلار سۈپىتىدە ھەرقايسى دۇكانلارغا بۆلۈنۈپ ئىشلەيمىز، ئاكام «ئارقاسىپ» كە مەسئۇل بولۇپ، خام ئەشيا ۋە يېقىلغۇ ھەل قىلىش بىلەن شۇغۇللىناتتى. كېلىشىم بويىچە ئۈچ ئايغىچە شاگىرتلارغا ئىش ھەققى بېرىشكە بولمايتتى. لېكىن گىلەملەر سېتىلغاندىن كېيىن دادام ھەر بىر شاگىرتقا ئۆز لايىقىدا «چاي پۇلى» تارقاتتى.

شاگىرتلارنىڭ ھەممىسى قىزلار ۋە ياش چوكانلار ئىدى، شۇڭا ئۆيىمىزدىن ھەر كۈنى كۈلكە - چاقچاق ئۈزۈلمەيتتى، بەزىدە قىزىق - قىزىق لەتىپىلەرنى ئېيتىشاتتۇق، قاقاقلاپ كۈلۈشەتتۇق، بەزىدە ئاۋازىمىزنى پەس چىقىرىپ ناخشا ئېيتىشاتتۇق. كېيىن ئاكام ئۆيىدىكى ئۇنىۋېرسالنى ئەكىلىپ، مورا بېشىغا ئورۇنلاشتۇردى.

ئاچام قوشنا كەنتكە ياتلىق قىلىنغانىدى. بىر كۈنى ئۇشتۇمتۇت ئۇنىڭ ئاغرىپ قېلىپ يېزا دوختۇرخانىسىدا يېتىپ قالغانلىقى ھەققىدە خەۋەر كەلدى. ئانام بىلەن ئىككىمىز ئۈنى يوقلاپ باردۇق. سوقۇر ئۇچەي يالمۇغى بولغانىكەن، ئوپېراتسىيە قىلىنمىپتۇ. مەن بىر نەچچە كۈن كېسىلىنى كۆتۈش ئۈچۈن يېنىمدا قالدىم، ئۇنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئېلىش قېيىن ئەمەس ئىدى. كېچىسى خۇددى ئۆيدىكىدەك ئارام خۇدا ئۇخلايتتىم، كۈندۈزلىرى تولا ۋاقتىمنى ئۇنىڭ كارىۋىتى يېنىغا قويۇلغان يۆلەنچۈكسىز ئورۇندۇقتا ئولتۇرۇپ ئۆتكۈزەتتىم. خىيالىم پات - پات ئۆيدىكى دۇكان ۋە خۇش چاقچاق ھەمراھلىرىمغا كېتىپ قالاتتى ئەجەب ئىش: بۇرۇن گىلەم توقۇشنى ناھايىتى زېرىكىشلىك ئىش، دەپ قارايتتىم. مانا ئەمدى ئايرىلغىنىمغا ئىككى - ئۈچ كۈن بولماي تۇرۇپلا ئۆيگە قايتىپ كېلىپ قالدى. مەن ئاشۇ ئىشقا، مۇڭداشقاچ، چاقچاقلاشقاچ گىلەم توقۇۋاتقان ھەمراھلىرىمغا كۆنۈپ قالغانىدىم. ئۇ يەردە كۈن بويى مۇكچىيىپ ئولتۇرۇپ گىلەم توقۇسامۇ ھېرىپ - چارچىغىنىمنى سەزمەيتتىم، بۇ يەردە ئاساسەن بىكار ئولتۇرسامۇ بېلىم، بوينۇم تېلىپ ئاغرىۋاتىدۇ. كۆڭلۈمدە بىر خىل زېرىكىشلىك، تىنت - تىنتلىق ھۆكۈم سۈرىدۇ.

ئاخىر كىتاب ئارىيەت ئېلىش ئۈچۈن مەدەنىيەت پونكىتىغا باردىم. پونكىت يېزىلىق ھۆكۈمەت قورۇسىنىڭ نېرىسىدا ئىدى. قايتىپ كېلىۋاتقان چېغىمدا ھۆكۈمەت قورۇسى ئىچىدە، كىمدۇ بىرىنىڭ ئىسمىدىنى ئاتاپ چاقىرغان ئاۋازى ئاڭلاندى. بۇرۇلۇپ قارىسام، ئايۇپ ئاكا بىلەن چىمەنگۈل كېلىۋېتىپتۇ، ئايۇپ ئاكا چىمەنگۈلنى ئارقىدا قالدۇرۇپ مەن تەرەپكە ئىنتىلىپ مېڭىپ كەلدى.

— ياخشىمۇسىز، سىڭلىم؟ — ئوچۇق چىراي بىلەن سالام بەردى ئۇ، — بۇ يەر-گە سىزنى قانداق شامالدار ئۇچۇرۇپ كەلدى؟

سالامغا جاۋاب قايتۇردۇم ۋە دوختۇرخانىدا ئاچامغا قاراۋاتقانلىقىمنى ئېيتتىم.

— مۇنداق دەڭ؟ خەۋەرسىز قاپتىمەن، بولمىسا، يوقلاپ باراتتىم.

ئايۇپ ئاكىنىڭ چىرايىدىن ئالىلىقانداق خۇشاللىق ئالامىتى چىقىپ تۇراتتى. بىزنىڭ بۇ يەردىكى يېڭا باشلىقلىرى تولا چاغلاردا چاچ - ساقاللىرى ئۆسكەن، ياقا-لىرى كىرلەشكەن، ئۇستىبېشىغا توپا قونغان هالدا يۈرۈشەتتى. مۇنداقلار هەتتا ناهىيىدىن كەلگەن كادىرلار، ئوقۇتقۇچىلار ئىچىدىنمۇ تېپىلاتتى. خىزمەتنىڭ ئالدى-راشلىقىدىن شۇنداق بولسا كېرەك، دەپ ئويلاتتىم. بىراق ئايۇپ ئاكا بىلەن قاچانلا ئۇچراش-سام، ئۇنى يۈزلىرى سېپسىلىق، كىيىملىرى پاكىز ۋە رەتلىك هالداكۆرەتتىم‌هەتتا مەكتەپكە بارغان چېغىدا كاستۇم كىيىپ، گالستۇك چىگىۋالغانلىقىمۇ ئېسىمدە. باشقا كادىرلار گويا نېمىدىندۇر نارازى بولغاندەك قاپىقىنى تۆرۈپ يۈرۈشەتتى. كىشىلەرگە سۆز قىلغاندىمۇ چىرايى ئانچە ئېچىلمايتتى. بىراق ئايۇپ ئاكا بولسا، كىشىگە هەمىشە ئوچۇق چىراي بىلەن مۇئامىلە قىلاتتى. مانا هازىرمۇ ئۇنى شۇ هالەتتە كۆردۈم.

چىمەنگۈل ئاچامنى ئوپېراتسىيە قىلغان دوختۇر ئىدى. ئۇ يېنىمىزغا كېلىپ هەن بىلەن باش لىڭشىتىپلا سالاملاشتى - دە، ئاندىن ئايۇپ ئاكىدىن سورىدى:

— سىلەر بۇرۇندىن تونۇشاتتىڭلارمۇ؟

نېمىشقىدۇر ئۇنىڭ تەلەپپۇزىدىن هەيران قالغانلىقىمۇ، نارازى بولغانلىقىمۇ بىر-لىنىپ تۇراتتى.

— شۇنداق، بىز كونا تونۇشلار، — دېدى ئايۇپ ئاكا، ئاندىن هاڭا بۇرۇلۇپ سورىدى، — قانداق، ئىشىڭلار راۋاج تېپىۋاتامدۇ؟

هەن قىسقىلا جاۋاب بەردىم.

— ياخشى، ئىمكان بولسا، يەنە كېڭەيتىڭلار. بىز يېزىمىز دائىرىسىدە قول هۈنەرۋەنچىلىك ئىشلەپچىقىرىشىنى زور كۈچ بىلەن قانات يايدۇرىمىز، هەر خىل كەسپىي ئائىلىلەرنى بارلىققا كەلتۈرىمىز. گىلەمچىلىك جەهەتتە سىلەر ئالدىدا مېڭىۋېرىڭلار، باشقا كەنتلەردىمۇ بىرنەچچە ئائىلە بارلىققا كەلدى.

بىز ئىش باشلىغاندىن بۇيان ئايۇپ ئاكا ئۆيىمىزگە ئۈچ قېتىم يوقلاپ بارغان ۋە مەبلەغ، خام ئەشيا جەهەتتە بەزى قىيىنچىلىقلىرىمىزنى هەل قىلىپ بەرگەنىدى.

— مۇنداق بىر تەكلىپىم بار، — دېدى ئۇ يەنە سۆزىنى داۋاملاشتۇرۇپ، — نا-هىيىلىك گىلەم كارخانىسى بىلەن ئالاقىلىشىپ كۆردۈم. ئۇلار پۈتكەن گىلەملەرنى ئۆتكۈزۈپ ئېلىش شەرتى بىلەن خالۇاپلارغا تەييار ماتېرىيال تارقىتىپ بېرىدىكەن. سىلەر شۇلار بىلەن توختام تۈزسەڭلار ماتېرىيال هەل قىلىش قىيىنچىلىقىدىن قۇ-تۇلاتتىڭلار، ئىش هەققى جەهەتتىمۇ زىيان تارتمايتتىڭلار.

بۇ يۇرتتا ئەمەلدارلارنىڭ هەربىر سۆزى گويا بۇيرۇقتا ئوخشاشلا رول ئويناي-

تى. رەت قىلساڭ زىيان تارتاتتىڭ. شۇڭا كاللاڭدىن ئۆتمەسمۇ، ئاشكارا قارشىلىق بىلدۈرمەي، يا ئۇنى شۇ بويىچە ئىجرا قىلىپ، زىيان تارتىشىڭغا، ياكى ئاغزىڭدا ھەدەپ قويۇپ، ئۆزۈڭ بىلگەنچە ئىشلىشىڭگە توغرا كېلەتتى. بىراق، مەن سىلىق سۆزلەر بىلەن ئۇنىڭ تەكلىپىنى رەت قىلدىم.

— بۇ ھەقتە ئاكاممۇ ئۇقۇشۇپ كۆرۈپتىكەن. بىراق بىرمۇنچە كىشىلەر بىزگە يىپ ئىگىرىپ بەرمىدى، بويىاش بىلەن كىرىم تېپىۋاتىدۇ. كارخانىدىن تەييار ماتېرىيال ئالساق، ئۇ ئادەملەر ئىشسىز قالىدۇ، شۇڭا ھازىرچە بۇرۇنقىدەك ئىشلەۋېرەيلى، دەپ ئويلاشتۇق.

— ياخشى ئويلاپسىلەر، — دېدى ئايۇپ ئاكا سەل خىجىل بولغان تەلەپپۇزدا، — مەن ئىشىنىڭ ئۇنۇمىنىلا كۆزدە تۇتۇپ، باشقا تەرەپلەرنى ھېسابقا ئالماپتىمەن. بولۇپمۇ ھېلىقى كىشىلەر پۈتۈنلەي ئېھسىمگە كەلمەپتۇ، — ئاندىن ئۇ بىرىدىنلا كۈلۈپ كەتتى - دە، — ماۋۇ دۆتلۈكۈمنى قاراڭلار، سىلەرنى مۇشۇ يەردىلا گەپكە تۇتۇپ كېتىپتىمەن. يۈرۈڭلار، ياتىقىمغا كىرىپ پاراڭلىشايلى، چاي - پاي دەملەشكە خېلى بىكىسىم بار، — دېدى.

چىمەنگۈل بۇ تەكلىپكە دەررۇ ماقۇل بولدى.

ھازىر مېنى كېسەل ئاچام دوختۇرخانىدا كۈتۈۋاتىدۇ، ئۇنداق بولمىغاندىمۇ ئايۇپ ئاكىنىڭ بۇ تەكلىپىنى قوبۇل قىلالمايتتىم. شۇڭا مەن رەھمەت ئېيتىپ خوشلاشتىم، بىردەمدىن كېيىن چىمەنگۈلمۇ كەينىمدىن يېتىشىپ كەلدى. ئېھتىمال، ئۆزى يالغۇز ئايۇپ ئاكىنىڭ ياتىقىغا كىرىشىنى خالىمىغان بولسا كېرەك. ئەمما ئۇ نېمىشقىدۇر ماڭا بىر ئىشتىن رەنجىگەندەك كۆرۈنەتتى. مېنى كۆرمىدىمۇ ياكى قەستەن كۆرمەسكە سالدىمۇ، ئىشقىلىپ چىرايى تۇتۇلغان ھالدا يېنىمدىن ئۆتۈپ كەتتى. ھەيران قېلىشىڭ نېمە ھاجىتى: سەھرا يېرى دېگەندە ھۆكۈمەتتىن ئايلىق ئالىدىغانلار دېھقانلارغا ئىلتىپات كۆرسىتىپ كېتەتتىمۇ!؟

2

شۇ كۈنى كەچكە يېقىن ئايۇپ ئاكا بىرمۇنچە سوۋغا - سالام كۆتۈرۈپ، ئاچامنى يوقلاپ كەلدى. ياتاقتىكى ھەممە كېسەللەردىن ئەھۋال سورىدى، ئاندىن دوختۇرخانىنىڭ داۋالاش خىزمىتى، تامىقى توغرىسىدا پىكىر ئالدى. دوختۇرخانىنىڭ شارائىتىنى ئۇنچە ياخشى دەپ كەتكىلى بولمايتتى. بەزى سېستىرالار ھەتتا كېسەللەرگە خېلى سوغۇق مۇئامىلە قىلاتتى. بىراق كېسەللەر بارلىق سوئاللارغا: «بىز بەكمۇ رازى» دەپ جاۋاب بېرىشتى. بەزىلىرى ھەتتا ئۆزلىرىنى ئاغرىق ئازابىدىن قۇتقۇزۇپ قالغانلىقى ئۈچۈن كۆز يېشىمۇ قىلىشتى.

دېھقانلار ئەجەبمۇ ئاق كۆڭۈل ۋە قانائەتچان خەق، ئۇلار بەزى كادىرلارنىڭ ئۆزلىرىگە مەنسىتمەسلىك بىلەن مۇئامىلە قىلىشلىرىغا، ھەتتا تىللاپ، ھاقارەتلەشلىرىگە خېلى ئۇچرىغان، شۇنداق چاغلاردا ئۇلار مۇنداق ئادالەتسىزلىككە نارازى بولسىمۇ، غەزەپلەنسىمۇ، لېكىن: «بىز دېگەن ياڭاق، ئۇلار دېگەن تاش. ياڭاقنىڭ تاشقا

تەڭ بولالىغىنىنى كىم كۆرۈپتىكەن؟!» دېيىشىپ، ئۆزلىرىگە تەسەللى بېرىشىدۇ، غەزىپىنى ئۇنتۇپ، ئاداۋەت ساقلىمايدۇ. شۇنداقلا، ئانچىكىم ياخشىلىق، قول ئىلىشىپ كۆرۈشۈشلەرمۇ ئولارنى گويا بېشى ئاسمانغا تاقاشقاندەك خۇشال قىلۋېتىدۇ. ئۇنىڭغا قارىغاندا، ئېھتىمالى بولغان ئۆلۈمدىن قۇتقۇزۇپ قېلىش، چىدىخۇسىز ئاغرىق ئازابىدىن خالاس قىلىشىنىڭ ئىممىتىنى ئولارنىڭ قايسى دەرىجىدە چۈشىنىدىغانلىقىنى ئىپادىلەپ بېرىشكە مەنمۇ ئاجىزلىق قىلمەن. ئىشقىلىپ، دېھقانلارنىڭ مەنىۋى دۇنياسىدا ئۇمىد قىلىش بىلەن تەشەككۈر بىلدۈرۈش ئەڭ ئاساسىي سالماقنى ئىگىلەيدىغان تۇيغۇمىكەن دەيمەن. ئولار يەرگە ئورۇق چاچقاندا كۆپ ھوسۇل ئېلىشنى ئۈمىد قىلىدۇ، زىرائەت پىشقاندا ھوسۇلى كۆكۈلدىكىدەك چىقمىسىمۇ «بەرگەن نىممىتىگە رەھمەت» دەپ ئاللاغا مىننەتدارلىق بىلدۈرىدۇ. بازارغا ئاپارغان مېلى ناۋادا بەرەر ھايانكەشكە ئۇچراپ قىلىپ زىيان تارتسىمۇ، «بۇگۈن نەرخ - ناۋا شۇنداق بولسا كېرەك» دەپ قانائەتلىنىدۇ. بەراق، ئولارنىڭ مۇنداق ئالىيجانابلىقىنى چىندىن چۈشىنىدىغانلار زادى قانچىلىكتۇ؟ ئاق كۆكۈللۈكنى «ھاماقەتلىك» ھېسابلاپ، ئۇنى دېھقانلارنى بوزەك قىلىشنىڭ ئۇنۇملۇك قورالىغا ئايلاندۇرۇۋالغانلار زادى يەقمۇ؟ ئاقكۆكۈللۈك ئەلۋەتتە ياخشى خىسلەت، بەراق ئۇ چېكىدىن ئېشىپ كەتسە، بۇ مۇرەككەپ دۇنيادا ئادەمنى ھاماقەت قىلىپ قويۇپ، بوزەك قىلىنىشنىڭ زېمىنىگە ئايلاندۇرۇپ قويمايدۇ، دەپ ھۆددە قىلالامسىز؟

مۇشۇلارنى ئويلاپ ئىچىم سىيرىلىپ كەتتى ۋە دوختۇرخانىنىڭ شارائىتى، داۋالاش ئىشلىرى توغرىسىدا ئۆزۈم ھېس قىلغان بەزى ئەھۋاللارنى ئايۇپ ئاكىغا ئىنكاس قىلدىم.

ئايۇپ ئاكا كەلگەندە كۈندۈزى ئىشلىگەن دوختۇرلار ئىشتىن چۈشۈپ كېتىپ، پەقەت نۆۋەتچىلەر قالغانىدى. بەراق قانداق خەۋەر تاپتىكىن، بىر دەمدىن كېيىن دوختۇرخانا باشلىقىدىن تارتىپ، بەرقانچە دوختۇر ۋە سېستىرالار ياتاقتا يوپۇرۇلۇپ كىرىشتى. ئولارنىڭ چىرايىدىن گويا بۇگۈن دوختۇرخانىغا خىزىر قەدەم تەشرىپ قىلغاندەك بىر خىل ھاياجانلىق كەيپىيات چىقىپ تۇراتتى. دوختۇرخانا باشلىقى چىرايىدىن تولۇق خۇشامەتلىك كۈلكىسى ياغدۇرغان ھالدا ھەممىگە ۋەكالىتەن ئايۇپ ئاكىدىن تىنچلىق سورىدى، يانچۇقىدىن تاماكا ئېلىپ ئۇزاتتى.

— ئۇنى ئۇنتۇپ قالدىڭىزمۇ؟ — دېدى ئايۇپ ئاكا تامغا چاپلانغان قەغەزدىكى «ياتاقتا تاماكا چېكىشكە رۇخسەت قىلىنمايدۇ» دېگەن خەتنى شەرەت قىلىپ.

— ھى ... ھى ... ھى ... ئۆزلىرىنى كۆرۈپ خۇشاللىقىمدىن ... — باشلىق نېمىشقىدۇ گېپىنىڭ ئاخىرىنى دېيەلمەي توختاپ قالدى ۋە زورىقىپ ئىككىنچى يۆتەلگەندىن كېيىن يەنە ئورنىدىن تۇرۇپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى، — تا شاڭجاڭ، دوختۇرخانىمىزغا قادەم تەشرىپ قىلىشلىرىدىن ئىنتايىن قاپتۇق. بولمىسا ئالاھىدە تەييارلىق قىلىپ...

— ئۇنداق قىلىشنىڭ نېمە ھاجىتى؟ مەن بۇ يەرگە كېسەل يوقلاپ كەلگەن تۇرۇ-

سام، — ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلۈۋەتتى ئايۇپ ئاكا. ئۇ ئاچامنىڭ كارىۋىتى يېنىدا ئولتۇرغانىدى.

باشلىقنىڭ چىرايىدا بىردىنلا چۆچۈش ئالامىتى ئەكس ئەتتى، ئاندىن ئاچامغا ۋە ئۇنىڭغا تەۋە كەنتىر ئۇستىدىكى قەنت - گىزەك، تاتلىق - تۇرۇملىرگە تېزلا كۆز يۈگۈرتۈپ چىقتى - دە:

— ھە ... بۇ كېسەل ئۆلۈمدىنىڭ تۇغقىنى ئىكەن - دە، بىلمەي قاپتۇق، — دېدى ۋە نېرىقى كارىۋاتتا نېمىشقىدۇر خىيال سۈرۈۋاتقانىدەك جىم ئولتۇرغان چىمەنگۈلگە قاراپ بۇيرۇدى، — چىمەنگۈل، تا شاڭجاڭنىڭ تۇغقىنىنى ھازىرلا ھېلىقى ئىككى كىشىلىك ياتاققا يۆتكەڭ.

ئايۇپ ئاكابۇتەكلىپكە نېمە دېيىشىنى بىلەلمىگەندەك، دەرھال ماڭا قاردى. شۇ تاپتا كۆز ئالدىمدا سادىر بولۇۋاتقان بۇ ئىشلارغا قاراپ، خۇددى قىزىق بىر كىنوفىلىمنى كۆرۈۋاتقاندەك كۈلكەم قىستاپ كەتتى. تېخى ئۇلۇشكۇنلا دوختۇرخانىنىڭ مۇشۇ باشلىقى ئاچام ئاغرىققا چىدىمايلا ئېڭىرىغاندا: «قانداق تاۋى نازۇك خوتۇن بۇ! كىچىككىنە ئاغرىققا چىدىمىسىگىز ياتاقنى بىكارلاك، ئېرىڭىز ھويلىغا كەپە ياساپ بەرسۇن، شۇ يەردە يېتىڭ» دەپ سىلكىگەنىدى، شۇ چاغدا ئىككىمىز خېلى ئېيتىشىپ قالغانىدۇق. مانا ئەمدى ئاشۇ «تاۋى نازۇك خوتۇن» ئاتالمىش «تا شاڭجاڭنىڭ تۇغقىنى»غا ئايلىنىۋىدى، دەرىجىسى ئۆرلەپ، مەخسۇس باشلىقلار ئۇچۇن ئاجرىتىلغان ئالاھىدە ياتاققا يۆتكەلمەكچى بولۇۋاتىدۇ.

مەن ئۆزۈمنىڭ تۇتالماي كۈلۈۋەتتىم - دە:

— ھاجىتى يوق، مۇشۇ ياتاقمۇ بولۇۋېرىدۇ، — دېدىم.

— ھوي، ئۇنداقتا قانداق بولىدۇ؟ — دېدى باشلىق ئەمدى ماڭا قاراپ كۈلۈپ تۇرۇپ، — سىگىلىم، سىلىمۇزە، ئۇلۇشكۇن نېمىشقا گەپنى ئوچۇق دېمەيدىلە. تا شاڭجاڭنىڭ تۇغقىنى ئىكەنلىكلىرىنى بىلگەن بولسام...

— بىز ئاشاڭجاڭ بىلەن تۇغقان ئەمەس، تونۇش، — ئۇنىڭ گېپىنى بۆلۈۋەتتىم مەن، — ئاۋارە بولۇشمىسىلا، ئاچام مۇشۇ ياتاقتىمۇ ئوبدان تۇرۇۋاتىدۇ.

باشلىق «بۇ قانداق گەپ؟» دېگەندەك شاققىدە ئايۇپ ئاكىغا قاردى.

— شۇنداق، بۇ كېسەلنىڭ دادىسى ساۋۇت ئاكا بىلەن ئىككىمىز يېقىن تونۇشلاردىن، — دېدى ئايۇپ ئاكا كۈلۈمسىرىگەن ھالدا، — بۇلار خالىمىغان ئىكەن يۆتكەپ يۇرمەڭلار.

شۇنداق كېيىن كومېدىيە ئاياغلاشقاندەك بولدى.

— مەن يەنە كېلىمەن، ساۋۇت ئاكا كېلىپ قالسا، سالامىنى يەتكۈزۈپ قويۇڭ، ئەگەر ۋاقتىڭىز يەتسە، بىز تەرەپكىمۇ بىرىپ تۇرارسىز، — دېدى ئايۇپ ئاكا مەن بىلەن خوشلىشىۋېتىپ.

شۇ ئىشتىن كېيىن ياتاقتا ئاچام بىلەن ئىككىمىزنىڭ ئابرويىمىز بىردىنلا ئۆسۈپ كەتتى. كېسەللەرمۇ، كېسەل باققۇچىلارمۇ بىزگە ئالاھىدە ھەۋەس بىلەن قارى-

شدىغان بولۇشتى. ئايۇپ ئاكىنى ماختايدىغان سۆزلەر چىراغ ئۆچكىچە داۋاملاشتى. ھەتتا بەزىلەر گەپ ئارىسىدا مەن بىلەن دادامنىمۇ ماختاپ قويۇشتى. توۋا دەيمەن، بىزدە بىرەر باشلىققا يېقىن بولۇشنىڭ ئۆزىمۇ بىر خىل ئامەت ئىكەن - دە!

بىراق، ئەتىسى كۆتۈلمىگەندە باشقىچە مۇئامىلىگە دۇچ كەلدىم. چىمەنگۈل ھەر كۈنى ئەتىگەندە بىر سېستىرانى ئەگەشتۈرۈپ كېسەللەرنى بىر قۇر تەكشۈرۈپ چىقاتتى. ئۇ ئىشىكتىن قاپىقى تۇرۇلگەن ھالدا كىرىپ كەلدى - دە، ئوپچە ئەھۋال سوراشنىمۇ ئۇنتۇپ كېسەل تەكشۈرۈشكە تۇتۇندى.

ئاچامنىڭ يېنىدا ياتقان كېسەل تۇنۇگۈن چۈشتە ياتاققا ئېلىنغانىدى. ئەسلىدە ئۇنىڭ ئۆتىدە تاش بار ئىكەن. تۇنۇگۈن ئىككى قېتىم ئوكۇل ئۇرۇلغاندىن كېيىن كەچ تەرەپتە خېلى ئارام ئېلىپ قالغان بولسىمۇ، تاڭغا يېقىن نالە قىلىپلا چىققانىدى. ئەمما ھازىر چىمەنگۈلنىڭ سوئالىغا:

— يوقسۇ دوختۇر، ئاغرىمىدى، ئوبدان ئۇخلاپتىمەن، — دەپ جاۋاب بەردى.

— ھوي ئاچا، نېمىشقا يالغان سۆزلەيلا، ئىككى - ئۈچ سائەتتىن بېرى ئاغرىقا چىدىماي قاقشاپلا چىقلىغۇ، — مەن ئالدىراپ ئۇنىڭ سۆزىنى تۈزەتتىم.

— سىز جىم تۇرۇڭ، مەن گەپنى كېسەل كىشىدىن سوراۋاتىمەن! — دېدى چىمەنگۈل زەردە بىلەن.

ھەيران بولۇپ تۇرۇپ قالدىم. چىرايىغا قارىسام، قاپقىدىن قار يېغىپ تۇرۇپتۇ. ئۇنىڭغا بۇگۈن نېمە بولدىكىنە؟

مۇنداق قوپال مۇئامىلىدىن كۆڭلۈم قاتتىق رەنجىدى. باشقا چاغلار بولغان بولسا، ئۇنىڭغا لايىقىدا جاۋاب بەرگەن بولاتتىم. بىراق ھازىر ئۆزۈمنى زوراغا بېسىۋالدىم. قانداقلا دېگەن بىلەن ئاچامنىڭ ھايات - ماماتى بىر ھېسابتا ئاشۇ چىمەنگۈلگە باغلىق ئىدى. ئاندىن دېمىسەمۇ، مېنى ئاقساقالدىق قىلىشقا كىم قويۇپتۇ!؟

ياتاق ئىچى جىمجىتلىققا چۆكتى. باشقىلارمۇ ماڭا ئۇۋال بولغانلىقىنى ھېس قىلىشقان بولسا كېرەك، بەزىلىرى گويا مېنىڭ ئوكايسىز ئەھۋالىغا چۈشۈپ قالغانلىقىمنى كۆرۈشتىن ئۆزىنى قاچۇرغاندەك تەتۈر قارىۋېلىشتى. مەن دەرھال كارىدورغا چىقىپ كەتتىم. بىردەمدىن كېيىن ياتاقتىن چىمەنگۈلنىڭ توپال ئاۋازى ئاڭلاندى:

— ماۋۇ كېسەل باققىلى كەلگەنلەرگە ئېيتىپ قويماي، سىلەرنىڭ كېسەلنىڭ يېنىدىن بىر مىنۇتمۇ ئايرىلىشىڭلارغا رۇخسەت قىلىنمايدۇ، بازار چۈشلەپ، لاغايلاپ يۈرگۈچىلەر، تونۇش - بىلىشلىرىنى ئىزدىگۈچىلەر بولسا، ئەڭ ياخشىسى ئۆيىگە قايتىپ كېتىپ، ئورنىغا باشقا ئادەم ئەۋەتسۇن!

ئۇنىڭ بۇ سۆزىمۇ ماڭا قارىتىلغانىدى. توۋا، مەن بۇ چىمەنگۈلگە نېمە قىلغاندىمەن زادى؟ تۇنۇگۈندىن بېرى ئۇنىڭ كۆڭلىگە تەگكۈدەك ھېچبىر ئىش سادىر بولمىغاندىغۇ. ئايۇپ ئاكىغا ئىنكاس قىلغان ئەھۋاللار ئىچىدىمۇ چىمەنگۈلنى ئەيىبلەيدىغان بىرەر سۆزمۇ يوق ئىدى... بىردىنلا تۇنۇگۈن ئايۇپ ئاكا بىلەن ئۇچرىشىپ قالغان چېغىمدا نېمىشقىدۇر چىمەنگۈلنىڭ كەيپىياتىنىڭ باشقىچە بولۇپ قالغانلىقى، كېيىن

بازاردا كۆرمەسكە سېلىپ ئۆتۈپ كەتكەنلىكى ئېسىمگە كەلدى. ئاخشام ئايۇپ ئاكا يا-
تاققا كەلگەندىمۇ ئۇ باشتىن - ئاياغ نېمىدېگەندۇر نارازى بولغاندەك قاپىقىنى تۈرۈپ
ئولتۇرغانىدى. ھە، بىلدىم، راستىنلا شۇ ئىش ئۈچۈنمىدۇ؟ تۇۋا، تۇۋا، ئادەمنىڭ
خىيالىدا يوق ئىشلار ئۈچۈن ...

باشتا ئاللىقانداق خجىللىق، ئاندىن بىر خىل غەزەپلىنىش تۇيغۇسى ۋۇجۇدۇمنى
چىرمىدى. شۇ ئاردىدا چىمەنگۈل ياتاقتىن چىقىپ، ئىشخانىسىغا كىرىپ كەتتى. «ھا-
زىرلا يېنىغا كىرىپ سۆزلىشىپ چىقايمۇ؟» دەپ ئويلىدىم، ئىككى قەدەم ئېلىپ يەنە
توختاپ قالدىم. نېمىنى سۆزلىشىمەن؟ ناۋادا ئايۇپ ئاكىنىڭ ئىسمى ئوتتۇرىغا چىقىپ
قالسا، ئاكىلىغان كىشىلەر ئىككى قىز بىر باشلىقنى تالىشىپ ئۇرۇشۇپ قاپتۇ دېسىچۇ؟
تووا، ئۇ دېگەن كىم؟ مەن دېگەن كىم؟ مۇنداق ئوي خىيالىمغا كىرىپ چىققان بول-
سىمۇ كاشكى!... بەلكىم چىمەنگۈلنىڭ كۆڭلىدە شۇنداق خىيال بولسا، ئۆزىچە يوللۇق-
تۇر ... ۋاي، چېكىنسىگە تاكسۇن!

تېزلا ئارقامغا بۇرۇلدۇم - دە، ياتاققا كىرىپ كەتتىم.

شۇ كۈندىن باشلاپ چىمەنگۈلنىڭ ماكا بولغان مۇئامىلىسى تېخىمۇ يامانلىشىپ
كەتتى. مەيلى ياتاققا كىرگەندە بولسۇن، مەيلى كارىدوردا ياكى ھويلىدا ئۇچرىشىپ
قالغاندا بولسۇن ماكا قارىمايدىغان، ئالدىمدىن بوينىنى خۇددى غازدەك غادايتىپ ئۆ-
تىدىغان بولدى. مەنمۇ پەرۋايىم پەلەك يۇرۇۋەردىم. خىيالىدا: «مەن ئاچاكىنى داۋالا-
ۋاتىمەن، قاچانلا بولمىسۇن يالۋۇرىسەنغۇ!» دەپ ئويلايدىغاندۇ. چۆچۈرىنى خام سانا-
تۇ، ئەيىبى يوق تۇرۇپ، بىروۋغا يالۋۇرۇشتىنمۇ نومۇس ئىش يوقتۇ بۇ ئالەمدە!

پەقەت بىر ئىشلا كۆڭلۈمنى سەل غەش قىلاتتى. چىمەنگۈلنى مەن ئۈچۈن ئا-
چامغا ئاداۋەت قىلارمىكىن دەپ ئەنسىرەيتتىم. بىراق، قانچە دىققەت قىلىپ كۆزەتسەم-
مۇ، ئۇنىڭ ئاچامغا قارىتا مۇئامىلىسىدە بىرەر ئۆزگىرىش سەزمىدىم.

ئاردىدىن ئىككى كۈن ئۆتۈپ كەچلىك تاماق ۋاقتىدا ئاچامغا بازاردىن تاماق
ئەكىلىش ئۈچۈن چىقىپ قايتىپ كەلسەم، كەنتىر ئۈستىدە گىزىتتەكە ئورالغان بىر بو-
لاق نەرسە تۇرۇپتۇ.

— ئا شاڭجاڭ ئەۋەتىپتۇ، — دېدى ئاچام پەس ئاۋازدا.

ئېچىپ قارىسام پىشۇرۇلغان توخۇ گۆشى ئىكەن.

ئاچامغا ئاچچىقىم كەلدى.

— نېمىشقا ئالغانسەن بۇنى، قايتۇرۇۋەتسەك بولمامدۇ؟

ئاچام گەپ قىلىشقا تەمشەلدى - يۇ، لېكىن ئەلپازىنى كۆرۈپ دۈدۈقلىغىنىچە توخ-
تاپ قالدى.

ئايۇپ ئاكىنىڭ بۇ سوۋغىسىنى زادى قوبۇل قىلغۇم يوق ئىدى. ئۇنداقتا، ئۆزى-
گە ئاپىرىپ بېرەيمۇ؟... قاملىشارمۇ؟... ياخشىسى باشقا بىرەيلەندىن قايتۇرۇۋەتكەن بول-
سام ياخشى بولاتتى. ھەي... نېمىشقىمۇ ئەۋەتكەندۇ بۇ بىر نېمىنى؟ قانداق قىلسام
بولار؟...

بىردىنلا خىيالىمغا بىر ئەپچىل پىكىر كەلدى. گېزىتنى يېيىپ گۆشنى پارچىلىدىم، ئاندىن كۆپچىلىككە قاراپ:

— ئايۇپ ئاكا بۇنى ھەممەيلەنگە ئۈەتىپتۇ، قېنى ئېغىز تېگىڭلار! — دېدىم - دە، ھەممىسىنىڭ ئالدىغا ئېلىپ باردىم. رەت قىلىشسىمۇ، ئېلىشقا مەجبۇر قىلدىم. ئەڭ ئاخىرقى بىر پارچىسى ئاچامغا قالدى.

شۇ پەيتتە چىمەنگۈل ياتاقتا كىرىپ كەلدى.

— ئوھوي، توخۇ گۆشى يەۋېتىپسىلەر - دە، — دېدى ئۇ سوغۇق كۈلۈپ، ئاندىن ماڭا بۇرۇلدى، — گۈلنىسا، ئاچىڭنىڭ ئەھۋالى خېلى ياخشىلىنىپ قالدى. ئەمدى ئالايىتەن بىر ئادەمنىڭ قارىشى ھاجەتسىز، سىز ئەتىگەنلىكىكە ئۆيىڭىزگە قايتسىڭىز بولىدۇ.

دېمىسىمۇ ئاچام ھازىر كارىۋاتتىن چۈشۈپ ماڭالايدىغان، ھەتتا مېنىڭ ھەمراھلىقىمدا تالا - تۈزگىمۇ چىقالايدىغان بولغانىدى. بىراق، چىمەنگۈلنىڭ تەلىپىنى دەرھال رەت قىلدىم:

— ئاچام دوختۇرخانىدىن چىققۇچە بىللە تۇرىمەن!

— شۇنداقمۇ؟ بۇ يەرگە ئوبدانلا ئۆگىنىپ قالدىم، دەڭ. دېمىسىمۇ، مەشھۇر كىشىلەر يوقلاپ تۇرسا، يەنە تېخى مانا مۇنداق ئېسىل سوۋغىلارنى ئەۋەتىپ تۇرسا، بۇ يەردىن كىشىنىڭ قانداقمۇ ئايرىلغۇسى كەلسۇن.

بۇ، ئوچۇقتىن - ئوچۇق ھاقارەت ئىدى.

— چىمەنگۈل، مۇنداق زەھەرلىك گەپلىرىڭنى يۇغۇشتۇرۇۋېلىڭ! — دېدىم ئۆزۈمنى تۇتالماي، — ئاچامنى داۋالىغىنىڭ ئۈچۈن سىزگە رەھمەت ئېيتىمەن. ئەمما دەپ قويماي: كۆڭلىڭىز خاتىرجەم بولسۇن، بىزگە ھەرقانداق مەشھۇر كىشىنىڭ يوقلىشىمۇ، ئېسىل سوۋغاتلىرىمۇ لازىم ئەمەس! بايىقىدەك گەپلىرىڭنى ئەنە شۇلارنىڭ ئۆزىگە دەڭ!

چىمەنگۈل مەندەك بىر سەھرا قىزىنىڭ ئۆزىگە مۇنداق گەپ ياندۇرۇشىنى، بولۇپمۇ «مەشھۇر كىشىلەر» توغرىسىدا يۇقىرىقىدەك گەپلەرنى قىلىشنى ئەسلا ئويلاپ باقمىغان بولسا كېرەك، باشتا ماڭا ھەيران بولغان ھالدا چەكچىيىپ قاراپ قالدى، ئاندىن چىرايىنى تاتىرىپ توپا رەڭگىگە كىردى. گەپ قىلىشقا تەمشەلدى - يۇ، بىراق يا تۈزۈكرەك گەپ تاپالمىدىمۇ ياكى باشقىلار ئالدىدا مەن بىلەن ئېيتىشىپ قېلىشنى ئۆز شەنىگە راۋا كۆرمىدىمۇ، ئىشقىلىپ بىر پەس سۆزسىز تۇرۇپ قالدى.

— بۇنى قارىڭ، ئاچىڭنىڭ خېلى باركەن، — دېدى ئۇ ئاخىرى ۋە گويا مېنىڭ يەنە سۆزلەپ قېلىشىمدىن قورقاندەك شارتتىلا بۇرۇلۇپ ياتاقتىن چىقىپ كەتتى.

باشقا گەپ قىلمىدىم، ئەمما دىلىم رەنجىپ، كۆڭلۈم بەكمۇ بىئارام بولدى. ئايۇپ دېگەن شۇ ئادەم نەدىنمۇ پەيدا بولدى زادى؟ چىمەنگۈل «ئېسىل» دەپ ئاتىغۇدەك مۇنۇ سوۋغىسى ئەمەلىيەتتە بىر زەھەر بولدىغۇ!

ئاچىقىمدا ئاچامنىڭ ئالدىدا تۇرغان بىر پارچە گۆشنى ئوپۇل - توپۇل گېزىتكە

ئوردىدىم - دە، دېرىزىنى ئېچىپ سىرتقا تاشلۇۋەتتىم. ئاچامىمۇ، باشقىلارمۇ ماڭا بىر ئېغىز گەپ قىلمىدى. ئاندىن يۇگۇرگەن پېتى سىرتقا چىقىپ كەتتىم ...

كۆڭۈل دېگەن سارائىنى...

1

چىمەنگۈل شوخ، گەپدان قىز ئىدى. رومانلاردا تەسۋىرلەنگەن گۈزەللەرگە تەڭ-لەشتۈرگىلى بولمىسمۇ، خېلى چىرايلىقلار قاتارىدىن ئورۇن ئالالايتتى. دادىسى ئەسلىدە مۇشۇ ناھىيىلىك پارتكومنىڭ مۇئاۋىن شۇجىسى ئىدى، بۇندىن ئىككى يىل بۇرۇن ناھىيىلىك خەلق ۋەكىللەر قۇرۇلتىيى دائىمىي كومىتېتىغا مۇدىر بولدى. چەمەنگۈل ئۆتكەن يىلى مېدىتسىنا ئىنستىتۇتىنى پۈتتۈرۈپ كەلگەندە، ئۆزىمۇ، ئائىلىسىدىكىلەرمۇ ئۇنى ناھىيىلىك دوختۇرخانىدا ئىلىپ قېلىش ئۈچۈن خېلى يول مېڭىپ باقتى. بىراق ئۇلار خېلىلا كېچىكىپ قالغانىكەن. شۇ كۈنلەردە دوختۇرخانا شتاتتىن ئارتۇق ئورۇنلىشىپ قالغان خادىملارنى بىر ياقلىق قىلالماي بېشى قېتىپ تۇرغاچقا، ئۇنى سىغداپ كىرگۈزۈشكە زادى مۇمكىن بولمىدى. قاراتاش ناھىيە بازىرىغا يېقىن ئىدى. چەمەنگۈل ئاخىرى ئىلاجسىز ھالدا مەلۇم ۋاقىت ئىشلەپ تۇرۇش شەرتى بىلەن شۇ يەرنىڭ دوختۇرخانىسىغا بېرىشقا مەجبۇر بولدى.

ئۇ قاراتاشقا كېلىپ تۆت - بەش ئاي ئۆتكەندىن كېيىن مۇھەببەت ئىزھار قىلىپ يېزىلىغان بىر پارچە خەت تاپشۇرۇۋالدى. خەتنىڭ ئىگىسى ئۇنىڭ بىلەن بىرگە ئىشلەيدىغان ئادىل ئىسىملىك دوختۇر يىگىت ئىدى.

قىزغىن ھېسسىيات بىلەن تولغان ئالتە بەتلىك خەتنى قايتا - قايتا ئوقۇپ چىقىقاندىن كېيىن، چىمەنگۈل يېرىم كېچىگىچە ئويلىنىپ چىقتى. ئادىلمۇ كېلىشكەن يىگىت ئىدى. دۇتار ۋە گىتار چالالايتتى، ناخشىسى ئاڭلىغۇچىلارنى خېلى مەپتۇن قىلالايتتى. چىمەنگۈل بىرنەچچە قېتىم ئۇنىڭ تانسىنمۇ، مىللىي ئۇسسۇللارنىمۇ، ھەتتا ھازىر ياشلار ئارىسىدا مودا بولغان «دىسكو» ئۇسسۇلىنىمۇ ئوبدانلا قامىلاشتۇرۇپ ئوينالايدىغانلىقىنى كۆرگەن. مۇشۇنداق بىر يىگىت ساڭا تەكلىپ قويۇۋاتسا، دېققىنىڭنى قوزغىماسلىقى مۇمكىنمۇ! ئۇ ھازىر 23 ياشقا كىرىپتۇ. ئوقۇغۇچىلىق ۋاقتىدىمۇ تەكلىپ قويغۇچىلار چېققان، بەزىلىرى بىلەن ھەتتا مەلۇم ۋاقىت «كۆڭۈل ئىزھار قىلىشىپ» يۈرۈشكەن. بىراق كۆپ ئۆتمەي ئۇلارنىڭ يا ئۇ تەرىپى، يا بۇ تەرىپى ياقماي قېلىپ، ئايرىلىپ كېتىشكەن. مانا ئەمدى يەنە بىرسى چىقىپتۇ. زادى قانداق قىلسا بولار؟... يىگىتقۇ يامان ئەمەس، ھەتتا مۇنداق بىر سەھرا يېرىدە ھەرقانداق قىزلارنىڭ مەيلىنى تارتالىغۇدەك نامزات. يېقىندىن بېرى چىمەنگۈلنىڭ ئۆزىمۇ ئۇنىڭغا خېلى ھەۋەسلىنىپ يۈرگەن. بىراق ئىككى ئىش كۆڭۈلنى سەل ئارىسالدا قىلىپ تۇرىدۇ: ئادىل تېخنىكومنى پۈتتۈرگەن، ئوتتۇرا مەلۇماتلىق، ئاندىن ئاتا - ئانىسى دېھقان. چىمەنگۈلنىڭمۇ تۇرمۇش مەسىلىسىدە كۆڭلىگە پۈككەنلىرى بار: ئۇ ئۆزىدىگە ئۆمۈرلۈك جورا بولغۇچىنىڭ كېلىشكەن، شوخ، مەلۇماتلىق، ئابرويلۇق ئىش

ئورنىغا ئىگە بولغاندىن تاشقىرى، يەنە شەھەرلىك بولۇشىنى، بولۇپمۇ ئاتا - ئانىسى ئىجتىمائىي ئورنى ئۆزىنىڭ ئاتا - ئانىسىنىڭكى بىلەن ئوخشاش ياكى شۇنىڭغا يېقىنراق بولۇشىنى ئارزۇ قىلىدۇ. ئاخىر، تۇرمۇش دېگەندە سەن يالغۇز ئېرىڭ بىلەنلا ئۆتەلمەيسەن - دە. ناھىيىدە بىر پىشقەدەم باشلىقنىڭ ئەتىۋارلىق قىزى تۇرۇپ، قانداقتۇر بىر دېھقان، ياكى ئىشچىغا كېلىن بولۇپ قالساڭ، تونۇش - بىلىشلىرىڭ ئالدىدا قانچىلىك ئابرويۇڭ بولىدۇ؟ ئانىسىمۇ ھەمىشە مۇشۇ گەپنى جېكىلەپ كېلىۋاتىمادۇ. ناھىيە بازىرىدىغۇ ئۇنداق «بەگزادە» يىگىتلەر يوق ئەمەس ئىكەن. بىراق ئۇلارنىڭ بىر يېرىمرى چىمەنگۈلگە يارىمىدى. شۇڭا ئۇ مۇشۇ كەمگىچە خۇددى «دەريادا بېلىق ئۇسسۇز» دېگەندەك يالغۇز بېشى بىلەنلا يۈرۈۋاتىدۇ، قاچانغىچە مۇشۇنداق يۈرەر؟ ۋاقىت دېگەن ھەش - پەش دېگۈچە ئۆتۈپ كېتىدىكەن. يەنە بىرنەچچە باھار، ياز ئاتلىسا ياشلىق دەۋرمۇ ئاخىرلىشىپ قالىدۇ... مەيلىلا، بىر ھېسابتا ئېگىز ئوقۇرغا ئېسىلىپ، بوينى تېلىپ كەتكەندىن، ئالدىدىكى بوغۇزنى غەنىمەت بىلىشمۇ بىرخىل ئاقىلانىلىق ئەمەسمۇ. يىگىتنىڭ ئاساسىي تەرىپى كۆڭلىگە ياققان ئىكەن، ھەسەلدىن قىل ئىزدەپ نېمە قىلىدۇ؟!...

بەزى قىزلارنىڭ ئاجايىپ ئىجەزى بار، ئۇلار بىرەر يىگىت ئۆزىگە تەكلىپ قويۇپ قالسا، ئۇ يىگىت كۆڭلىگە ياققان تەقدىردىمۇ، ھەدىگەندىلا ئېنىق جاۋاب بېرىشتىن ئۆزىنى قاچۇرۇپ يۈرىدۇ. بەزىلىرى ھەتتا كۆڭلىگە ياققان يىگىتلەرنىڭ مەيلىنى ئۆزىگە تارتىش ئۈچۈن ھەرخىل چارىلەرنى ئىشقا سالىدۇ. ئەمما يىگىتنىڭ تەكلىپىنى تاپشۇرۇپ ئالغاندىن كېيىن، ئۇنى تېخىمۇ قىزىتىش ئۈچۈنمىكىنىتاك، جاۋاب بېرىشنى ئارقىغا سۈرىدۇ. چىمەنگۈلمۇ ئەنە شۇنداق قىزلار تىپىغا مەنسۇپ ئىدى. شۇڭا، ئۇمۇ ئادىلنىڭ تەكلىپىگە ئېنىق جاۋاب بېرىشكە ئالدىرىمىدى. پەقەت ئەتىسى ئەتىگەندە ئادىل بىلەن ئۇچراشقاندا ئۇنىڭغا ئوماق بىر تەبەسسۇم ھەدىيە قىلدى، خالاس. ئادىل ئۇنى ھەقىقەتەن چىن كۆڭلىدىن ياخشى كۆرۈپ قالغانىدى. ئۇ، چىمەنگۈل ئىلتىپات قىلغان ئاشۇ بىرنەچچە دەقىقىلىق تەبەسسۇمنى رازىلىقنىڭ بەلگىسى دەپ چۈشىنىپ، ئالەمچە خۇشاللىققا چۆمدى. شۇ كۈندىن باشلاپ ئۇلارنىڭ مۇناسىۋىتى ئاستا - ئاستا قويۇقلاشتى - دە، ئاخىرى «يۈرۈشكەن» بولۇشتى. كۈندۈزلىرى ھەرقايسىسى ئۆز ئىشلىرى بىلەن بولاتتى. شۇنداقتىمۇ ئادىل كەم دېگەندە ئىككى - ئۈچ قېتىم چىمەنگۈلنى ئىزدەپ تېپىشقا، بىر - ئىككى ئېغىز پاراڭ قىلىشقا پۇرسەت چىقىراتتى. كەچقۇرۇنلۇقى بەزىدە كىنو ياكى تېلىۋىزور كۆرەتتى ۋە بەزىدە يا ئۇنىڭ، يا بۇنىڭ ياتقىدا بىللە ئولتۇرۇپ مۇھەببەت ۋە كەلگۈسى ئائىلىسى توغرىسىدا سۆزلىشەتتى.

— بەزى ئۇششاق سۆز ئادەملەرنىڭ سۆز - چۆچەك توقۇپ يۈرمەسلىكى ئۈچۈن ھازىرچە يۈرۈۋاتقىنىمىزنى مەخپىي تۇتايلى، — دېگەنىدى چىمەنگۈل باشتىنلا ئەسكەرتىپ.

بۇ گەپ باشتا ئادىلغا سەل غەلىتە بىلىنگەن بولسىمۇ، يەنىلا ئۇنىڭ پىكرىگە

قوشۇلۇشقا مەجبۇر بولغاندى. شۇڭا باشقا گۈۋاھچىلار بار يەردە ئۇچراشقان چاغلىرىدا ھەر ئىككىلىسى ئادەتتىكى تونۇشلار دائىرىسىدە بولىدىغان چەكلىمىنىڭ سىرتىغا چىقماسلىققا تىرىشاتتى.

ناۋادا ئايۇپ قاراتاشتا پەيدا بولمىغان بولسىدى، ئۇلارنىڭ مۇھەببىتى بەلكىم باراقسان بولۇپ ئۆسۈۋاتقان گۈلدەك پورەكلەپ ئىچىلغان بولاتتى. بىراق ئۇ ئەمدى غۇنچىلاۋاتقان مەزگىلدە دوقالغا دۇچ كەلدى.

ئايۇپ بىلەن چىمەنگۈل تۇنجى قېتىم ئۆستەك قۇرۇلۇشى ئورنىدا رەسمىي ھالدا تونۇشتى. تېگىنى سۈرۈشتۈرگەندە ئايۇپ تېخى قاراتاشقا كەلمەستىلا چىمەنگۈل ئۇنىڭ توغرىسىدا دەسلەپكى ئاخباراتقا ئېرىشكەنىدى.

— سىلەرنىڭ يېزىغا ئايۇپ ئىسىملىك ياش بىر يىگىت باشلىق بولۇپ بارىدىغان بولدى، — دېگەنىدى دادىسى بىر قېتىم چىمەنگۈل ناھىيىدىكى ئۆيىگە بارغاندا، — بىلىمىمۇ، جاسارىتىمۇ بار قالتىس يىگىت ئۇ! قاراتاشنىڭ قىياپىتىنى ئۆزگەرتەلەيدىغانلىقىغا ئىشەنچىمىز كامىل. بىرنەچچە يىلدىن كېيىن ناھىيىگە كېلىپ، بىزنىڭ ئىمزىمىزنى بېسىشى مۇمكىن.

ئۇ چاغدا چىمەنگۈل بۇ گەپلەرگە ئانچە كۆڭۈل بۆلۈپ كەتمىگەن. چۈنكى ئۇنىڭ نەزىرىدە يېزا باشلىقى دېگەنلىك دېھقانلاردىن ئازراقلا يۇقىرى تۇرالايدىغان، زامانىۋى ئىلىم - پەن ۋە مەدەنىيەتتىن خەۋىرى يوق، ساقال - بۇرۇتلىرى ئۆسكەن، كىيىمى - كېچەك، گەپ - سۆزلىرىدىن سەھرا پۇرىقى چىقىپ تۇرىدىغان نادان ئەمەلدار دەپ ھېسابلىناتتى. لېكىن ئايۇپ قاراتاشقا كەلگەندىن كېيىن چىمەنگۈل بۇ ئادەمگە بولغان تونۇشىدا خېلىلا خاتالاشقانلىقىنى چۈشەندى. ئۇ ئايۇپنىڭ كوچىدا، يېزىلىق ھۆكۈمەت قورۇسىدا ئىككى - ئۈچ قېتىم كۆردى. ئۇنىڭ كىيىنىشىمۇ، چىراي - تۇرقىمۇ، ھەتتا ياش قۇرامىمۇ ئىنستىتۇتنىڭ ئاخىرقى يىللىقىدا ئوقۇۋاتقان ستۇدېنتلارنىكىگە ياكى بولمىسا ئوتتۇرا مەكتەپلەردىكى ياش ئوقۇتقۇچىلارنىكىگە ئوخشايتتى.

كىچىك يەر دېگەندە ھەرقانداق يېڭىلىق دەرھال ئەكس سادا قوزغايدۇ. ئايۇپنىڭ قاراتاشقا كېلىشى بىلەن بۇ يەردىمۇ مۇنداق گەپ - سۆزلەر بولۇپ ئۆتتى:

— قالتىس مەلۇماتلىق دەيدۇ بۇ باشلىقنى.

— چوڭچىلىقىمۇ يوقمىش.

— ئۇلۇشكۇن سودا كوپېراتىپ مۇدىرىنىڭ ئۆيىدە ئولتۇرۇش بولۇۋېدى، تانسا دېگەننى قالتىس قاملاشتۇرۇپ ئويندى دەڭلە!

— ئۆزىمۇ كېلىشكەن نېمىكەن جۇمۇ!

— قاسىم تەشكىلاتنىڭ دېيىشىچە، تېخى ئۆيلەنمىگەنمىش.

— قاراتاشلىق گۈزەللەر ئەمدى ئۇنىڭ ئارقىسىدىن راسا سوكۇلدايدىكەن - دە.

بۇ گەپلەر چىمەنگۈلنىڭمۇ قۇلىقىغا كىردى. ئۇنىڭ كۆرگەنلىرىمۇ، ئاڭلىغانلىرىمۇ

23 ياشلىق بىر قىز ئۇچۇن خېلىلا جەلپ قىلىش كۈچىگە ئىگە ئىدى. ئۇنىڭغا دادىسىنىڭ: «قالتىس يىگىت ئۇ!»، «بىزلەرنىڭ ئورنىمىزنى بېسىشى مۇمكىن» دېگەن سۆزلىرى

ری قوشۇلۇپ، چىمەنگۈلنىڭ خىيالىدا ئاجايىپ بىر مەنزىرە ھاسىل قىلغانىدى.
شۇ كۈنلەردە يېزىلىق ھۆكۈمەت دوختۇرخانىغا بىر دوختۇر بىلەن بىر سېستىرا-
نى ئۆستەكە قۇرۇلۇشى ئورنىغا ئەۋەتىش ھەققىدە ئۇقتۇرۇش ئەۋەتكەنىدى. چىمەنگۈل
بۇ خەۋەرنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، ئاللىقانداق بىر ھەۋەسنىڭ تۈرتكىسىدە باشلىقنىڭ
ئالدىغا كىرىپ، بۇ ۋەزىپىگە ئۆزىنى بەلگىلەشنى تەلەپ قىلدى.
— قۇرۇلۇش ئورنى بۇ يەردىن خېلىلا يىراق، شۇ يەردە يېتىپ قوپىدىغان گەپ،
قىينىلىپ قالىسىز، — ئۇنىڭ رايىنى قايتۇرماقچى بولدى باشلىق.
بىراق چىمەنگۈل ئۆز تەلىپىدە چىڭ تۇرۇۋېلىپ، ئاخىر ئۇنى ماقۇلىغا
كەلتۈردى.
قۇرۇلۇش ئورنىدا بەزى كەچقۇرۇنلۇقى كىنو قويۇلاتتى. ئايۇپ بىلەن چىمەنگۈل
كۈندە نەچچە قېتىم ئۇچرىشىپ تۇراتتى. ئۇلار دەسلەپكى كۈنلەردە ئادەتتىكىچە سا-
لاملىشىش بىلەن چەكلەنگەنىدى. كېيىن ئاستا-ئاستا يېقىنلىشىپ، ئۆزئارا پاراڭلى-
شىدىغان، يانمۇيان ئولتۇرۇپ كىنو كۆرىدىغان بولۇشتى.
بىر كەچقۇرۇنلۇقى چىمەنگۈل ئايۇپنىڭ ياتقىغا گېزىتكە ئورالغان خېلى چوڭ
بىر بولاقنى كۆتۈرۈپ كىردى.
— ئاشخانىنىڭ تامىقى ياخشى ئەمەس، يا يېقىن يەردە بازارمۇ يوق، — دېدى
ئۇ بولاقنى ئېچىۋېتىپ، — قارىسام، ئىشقا ئۆزىڭىزنى بەك ئۇرۇپ كېتىدىكەنسىز، ئېغىر
ئەمگەك قىلغاندا ئادەم ياخشى ئوزۇقلانمىسا، ئوڭايلا سالامەتلىكىنى يوقىتىپ قويىدۇ.
چىمەنگۈل ئېلىپ كىرگەن نەرسىلەر پىشۇرۇلغان بىر دانە توخۇ، بىر كىلوەك
قوي گۆشى ۋە ئۆيدە ياسالغان پېچىنە-پىرانىكىلەر ئىدى.
— ھوي، نېمىشقا مۇنداق ئاۋارە بولىسىز؟ — ئايۇپ ھودۇققىنىدىن ھەتتا ئورنىدىن
تۇرۇپ كەتتى، — ياق، بۇ نەرسىلەرنى ئۆزىڭىز...
— نېمە، بىزدەك پۇقرالارنىڭ نەرسىلىرىنى كۆزگە ئىلمامسىز؟ — چىمەنگۈل تەنە
ۋە سەل قېيىداش تەلەپپۇزىدا ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلدى، ئەمما چىرايىدىن كېيىنىنى
سۆيۈندۇرۇۋەتكۈدەك بىر خىل ئوماق تەبەسسۇم جىلۋىلىنىپ تۇراتتى، — قورقماڭ، دوخ-
تۇرخانىنىڭ باشلىقلىقىنى ئېلىپ بېرىڭ دەپ سىزنى خىجىل قىلمايمەن.
«گەپكىمۇ ئەجەب ئۇستا قىزكىنا بۇ!»
— ياق، مېنىڭ دېمەكچى بولغۇنۇم، سىزمۇ كۈن بويى جاپا چېكىۋاتىسىز، بۇ
نەرسىلەرنى...
— ئانام ئەۋەتىپتىكەن. شۇنچىۋالا نەرسىلەرنى بىر ئۆزۈم قانداق يەپ بولالاي-
مەن؟ ئاندىن «تەڭ يېگەن، تەڭگە سىگەر» دېگەن گەپ بارغۇ، بولدى، تەكىللۇپ
قىلمۇەرمەڭا.
ئايۇپ ئىلاجسىز ئۇنىڭ دېگىنىگە كۆندى.
شۇنىڭدىن كېيىنمۇ چىمەنگۈل ھەر ئىككى-ئۈچ كۈندە بىر قېتىم «ئانىسى ئەۋەتە-
كەن» يېمەكلىكلەردىن ئايۇپ بىلەن تەڭ بەھرىمەن بولۇشنى داۋام قىلمۇەردى. ئايۇپ

ئەمدى تۇنجى قېتىمقىدەك ھودۇقۇپ كەتمىسمۇ، ھەر قېتىم:

ــ ھەي، سىزنى قاراڭ، يەنە ئاۋارە بولۇپسىزغۇ، ــ دەپ تەكرارلايتتى خىجىل بولغان ھالدا.

چىمەنگۈلنىڭ نېمە دەيدىغىنىمۇ تەييار ئىدى ۋە ئىككىسى يەنە بىللە ئولتۇرۇپ غىزالىناتتى.

«يېگەن ئېغىز ئۈيۈلار» دېگەن گەپ بار. ئايۇپمۇ چىمەنگۈلنىڭ غەمخورلۇقىغا لايىق جاۋاب قايتۇرۇشنى نەچچە قېتىم ئويلىدى. بىراق ئۇ كۆنىدە دېگۈدەك ئىش مەيدانىدىن ئايرىلالمايتتى. باشقىلارغا بۇيرۇتۇپ بازاردىن ئەكەلدۈرىدى دېسە، ئاللىقانداق ئەپسىزلىك ھېس قىلاتتى.

ــ ئەمدى بۇ نەرسىلەرنى ئەكىرمەكچى! ــ دېدى ئۇ چىمەنگۈل تۇتۇمنىچى قېتىم نەرسە - كېرەك كۆتۈرۈپ كىرگەندە.

ــ نېمىشقا؟ مەندىن بىرەر سەۋەنلىك ئۆتتىمۇ؟ يا باشلىقنىڭ ئاغزىنى مايلىدىم دەپ ئىش قىلماي يېتىۋاپتىمەنمۇ؟ يا بولمىسا، بۇ نەرسىلەردە كېسەل توشۇغۇچى مىكروب بارمىكەن دەپ ئاڭلىدىڭىزمۇ؟

ئايۇپ خىجىل بولغان ھالدا كۈلۈمسىرىدى:

ــ ياقەي، نەدىكى گەپلەرنى قىلىپ يۈرىسىز؟ راستىمنى ئېيتسام، بىرونىڭ نەرسىلىرىنى يەۋېرىشكە ئادەمنىڭ يۈزى چىدىمايدىكەن.

ــ شۇ گەپمىدى؟ بىر يەردە ئىشلەۋاتقىنىمىزغا نەۋاق، يەنىلا سېنىڭ - مېنىڭ دەپ ئايرىپ ئولتۇرىمىزمۇ؟

«ياتاللا، بۇ قىزغا گەپ تېپىپ بەرگىلى بولمىغۇدەك.» ئايۇپ يەنە باشقا گەپ قىلالمىدى.

شارائىتىنىڭ ئادەملەرنىڭ تەقدىرىنى بەلگىلەشتىكى رولىنى ھەرگىز كىچىك چاغلىماسلىق كېرەك. كۈنلەرنىڭ ئۆتۈشى بىلەن ئايۇپنىڭ بۇ قىزغا بولغان تەسىراتى بارغانسېرى ئۇلغىيىپ باردى. «چىمەنگۈلنىڭ ياخشى كۆرگەن يىگىتى بارمىدۇ؟ ــ دەپ ئويلايتتى ئۇ بەزىدە ۋە بىر پەس ئاللىقانداق خىياللارغا غەرق بولغاندىن كېيىن بېشىنى بىر سىلكۈۋېتىپ، ئۆزىنى مەسخىرە قىلاتتى، ــ قارا، سېنىڭ ئەخمەقلىقىنى. بىر قىز ساڭا ئاق كۆڭۈللۈك بىلەن ياخشى مۇئامىلە قىلۋاتسا، ئۆزۈكچە نېمىلەرنى ئويلاپ كەتتىڭ؟ خۇددى گۈرۈچتىن خەۋەر يوق سەۋزە دەم يېگەندەك. مۇشۇنداق بىر قىزنىڭ تېخىچە بېشى باغلانماي قالامدۇ؟...»

ئۆستەڭ قۇرۇلۇشى ئاخىرلىشىپ، ھەممەيلەن قايتىشتى. شۇنىڭدىن كېيىنمۇ چىمەنگۈل ئىككى - ئۈچ كۈندە بىر قېتىم ئايۇپنى يوقلاشنى داۋام قىلىۋەردى. بۇ كۈنلەردە ئۇنىڭ ئىشەنچىسى تولۇپ تاشقانىدى. «نۇرغۇن قىزلار يىگىتلەرنىڭ ئۆزلىرىنى ياخشى كۆرۈشىنى، ئىزدەپ كېلىپ مۇھەببەت ئىزھار قىلىشىنى كۈتۈپ ئولتۇرۇشىدۇ. بۇ، نېمىدېگەن بىنەچارىلىق! ــ دەپ ئۆزىچە مۇلاھىزە يۈرگۈزەتتى ئۇ، ــ سۆيۈلۈشنىلا كۈتۈپ ئولتۇرماي، سۆيىدۇرۇشنىمۇ بىلىش كېرەك. مانا، ئايۇپمۇ ئىنىدەككە كېلىپ دەپلا

قالدىغۇ. ئەتە - ئۆگۈن ئۇنىڭ تەكلىپىگە ئىرىشەلمىسەم ئاناممنىڭ قىزى بولماي كېتەي...»

بىراق تۇرمۇشتا شۇنداق تاسادىپىيلارغىمۇ دۇچ كېلىسەنكى، ئۇ سېنىڭ ئالدىنا ئالا بەلگىلىگەندەك كۆرۈنگەن يولۇڭنى بىردىنلا ئۆزگەرتىۋېتىپ، سېنى باشقا بىر مەنزىلنىڭ ئارقىسىدىن باشلاپ كېتىدۇ. ناۋادا ئايۇپ تاسادىپىي هالدا ئوتتۇرا مەكتەپكە بېرىپ دەرس ئاڭلىمىغان بولسىدى، ئېھتىمال چىمەنگۈلنىڭ ئەۋلىيالىقى رېئاللىققا ئايلانغان بولاتتى.

2

چىمەنگۈل قۇرۇلۇش ئورنىدىن قايتىپ كەلگەندىن كېيىن خۇددى ئىللىق باهار پەسلىدە ئۇشتۇمتۇت جۇدۇن پەيدا بولغاندەك، ئادەملىغا چىرايىنى تۆزۈكرەك ئاچمايدىغان، قەرچە - يانچە تېگىدىغان بولۇۋالدى. ئۆزىغۇ يېگىتنىڭ ياتقىغا مۇتلەق يولىمايتتى، ناۋادا ئادىل ئۇنىڭ ياتقىغا بارغۇدەك بولسا، بەزىدە «مىجەزىم يوق، ئارامىمدا قويۇڭ» دەپ ئىشىك تۆۋىدىنلا ياندۇراتتى. بەزىدە ئامالسىز كەرىپ ئولتۇرۇشقا ماقۇل بولسىمۇ، گويا پۈتۈن دىققىتى بىلەن كىتاب ئوقۇۋاتقان قىياپەتكە كىرىۋالاتتى، ياكى بولمىسا، كىچىككىنە ئىشلارغىمۇ ئاچچىقلىناتتى:

— ئوهۇش، تاماكىنى شۇنداقمۇ كۆپ چېكىدىكەنسىز.

— هەممە گەپلەر دېيىلىپ بولغانغۇ، يەنە نېمە هەققىدە سۆزلىشەتتۇق؟

— پۈتكۈزنى تولا لېكىشتۈرمەڭا.

بىچارە ئادىل چىمەنگۈلنىڭ كەيپىياتىدىكى مۇنداق ئۆشتۇمتۇت يۇز بەرگەن ئۆزگىرىشنىڭ سەۋەبىنى بىلەلمەي هەيران ئىدى. كېيىن هەيرانلىق تەشۋىشكە ئالماشتى. «يا، مەندىن كۆڭلى يېنىپ قالغانمىدۇ؟ ئۇنىڭ ئالدىدا هېچبىر ئەيىب سادىر قىلمىدىمغۇ!؟... ياق، ئارتۇقچە گۈمانخورلۇق قىلماي، نېمىلا دېگەن بىلەن قىز بالا ئەمەسمۇ، باشقىلارنىڭ سۆز - چۆچەك توقۇشىدىن ئەنسىرىسە كېرەك، مەنمۇ ئۇنىڭ كۆزىگە ئانچە - كىرىۋالماي، پۈتۈشۈپ بولدۇقتۇ ئاخىرا...»

شۇنىڭدىن كېيىن ئۇ چىمەنگۈلدىن ئۆزىنى تارتىپ يۈردى. كەچقۇرۇنلىرىمۇ ئەمدى بۇرۇنقىدەك ئۇنىڭ ياتقىغا كۈندە بېرىۋالمىدىغان ئادىتىنى ئۆزگەرتتى. ئۇچ - تۆت كۈندە بىر قېتىم بارغان چاغلىرىدا خۇمارى شۇنچە تۇتۇپ كەتسىمۇ، تاماكا چەكمەسلىككە چىدىدى. بىراق، شۇنىڭدىن كېيىنمۇ چىمەنگۈلنىڭ كەيپىياتىدىكى مۇزلار ئېرىپ كەتمىدى. بىر قېتىم ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا مۇنداق سۆزلەر بولۇپ ئۆتتى:

— چىمەنگۈل، سىزگە نېمە بولدى؟

— نېمە بولغاندەك تۇرىمەن؟

— بۇرۇن ناهايىتى خۇش خۇي، ئوچۇق - يورۇق ئىدىڭىز، يېقىندىن بۇيان...

— هەمىشەم سارىڭدەك كۈلۈپلا يۈرسەم بولاتتىمۇ؟

— ياق، ئەمدى بىر - بىرىمىزنى ياخشى كۆرگەن بولغاندىكىن... مەن سەل ئويلىنىپ قېلىۋاتىمەن.

— نېمە، پۇشايمان قىلمۇاتامسىز؟ — چىمەنگۈل كىتابتىن كۆزىنى ئېلىپ جىددىي ھالدا سورىدى.

— نېمىشقا دەپ يۈرىدىغانسىز چىمەنگۈل؟ — ئادىل ھودۇققان پېتى ئورنىدىن تۇرۇپ، چىمەنگۈلنىڭ يېنىغا باردى - دە، ئۇنىڭ بىلەن «يۈرۈشكەن» دىن بۇيان تۇنجى قېتىم جۇرئەتلىك ئىش قىلىپ، ئۇنىڭ قوللىرىنى تۇتۇۋالدى، — ئىشىنەمسىز، شۇ كۈنى لەردە سىزنىڭ ئىشقى - پىراقىڭىزدا راستىنلا سارىڭ بولاي دەپ قالدىم. ماڭا ئىچىڭىز ئاغرىسۇن، جېنىم.

چىن يۈرەكتىن ئۇرغۇپ چىققان بۇ خىتاب راستىنلا تەسىرىنى ئۆتكۈزدى بولغاي، بۇ قېتىم چىمەنگۈلنىڭ راستىنلا ئۇنىڭغا ئىچى ئاغرىپ قالدى. قوللىرىنى يىگىتنىڭ ئوتتەك قىزىق ئالقانلىرىدا بىر پەس تۇتۇپ تۇردى - دە، ئاندىن ئۇنىڭ چىرايىغا ناز بىلەن بېقىپ:

— بولدى، قولۇمنى قويۇۋېتىڭ، جايىڭىزغا بېرىپ ئولتۇرۇڭ! — دېدى ۋە يىگىت ئۇنىڭ بۈيرۇقىغا ياۋاشلىق بىلەن بويسۇنغاندىن كېيىن سۆزىنى داۋام قىلدى، — ئادىل، ئۇنداق بىھۇدە خىياللاردا بولماڭ. مېنىڭ يىگىتىم سارىڭ ئەمەس، ھەمىشە ئەقىل - ھوشى جايىدا، ساغلام ئادەم بولۇشى كېرەك. مېنىڭ كەيپىياتىمغا كەلسەك، يېقىندىن بۇيان بەزىلەر ئۇستىمىزدىن ئۇششاق سۆز تارقىتىپتۇ. شۇ سۆزلەر بىسىقۇچە سەل ئۆزىمىزنى تارتىپ يۈرسەكمىكىن دەپ ئويلىۋېدىم. بىراق، بۇ گەپنى سىزگە ئوچۇق ئېيتالمايمۇ...

— شۇ پىتىنخورنىڭ كىملىكىنى ماڭا دەپ بېرىڭا، ئانا - مانىسىنى...

— ئەنە، دەل مېنىڭ ئەنسىرىگىنىمدەك ئىش تېرىغىلى قويۇۋاتمىسۇ، ناۋادا سىز سۈرۈشتۈرىمەن دەپ جېدەلەشسىڭىز خەلقى - ئالەمنىڭ ھەممىسى بىلىپ كېتەمدۇ؟! ئۇ چاغدا سىزغۇ يامانلارنىڭ ئەدىبىنى بەرگەن مەردانە يىگىت سۈپىتىدە مەغرۇرلىنىپ يۈرەرسىز، ئەمما مەن قىز بالا، گەپ چىقتىمۇ يۈزۈم تۆكۈلىدۇ. ئۇ چاغدا بۇ يەردە قانداق باش كۆتۈرۈپ يۈرەلەيمەن؟ دەپ بېقىڭا، مېنىڭ ئەنسىرىشىم توغرىمۇ، خاتا؟

مۇنازىرىدە چىمەنگۈلنىڭ ئاساسلىرىنى يوققا چىقارماق ئۈچۈن ئەمەس ئىدى.

— خاتىرجەم بولۇڭ، — چىمەنگۈل كۈلۈمسىرەپ ئۇنىڭ كۆڭلىنى يېسىدى، — سىزلا دېگەن يېرىمدىن چىقسىڭىز، مەن ھەرگىز ئەۋزىمىدىن يېنىۋالمايمەن.

ئادىل بۇ قېتىم ئۇنىڭ ياتىقىدىن يەنە بۇرۇنقىدەكلا خۇشال - خورام ھالدا چىقىپ كەتتى. بۇ چاغدا ئۇنىڭ كۆڭلىدە: «خاتىرجەم بولۇڭ... ئەۋزىمىدىن يېنىۋالمايمەن» دېگەن ئىككى جۈملە سۆز ھۆكۈمران ئىدى. بىچارە ئاشىق «سىزلا دېگەن يېرىمدىن چىقسىڭىز» دېگەن سۆزنىڭ قاچانلا بولمىسۇن بىر كۈنى بىر خىل باھانە سۈپىتىدە ئوتتۇرىغا قويۇلۇشى مۇمكىنلىكىنى خىيالىغىمۇ كەلتۈرمەيتتى.

لىلا گەپ قىلغاندا، چىمەنگۈلنى بۇ كۈنلەردە ئەدى ئادىلدىن پۈتۈنلەي ۋاز كەچكەن، پۈتۈن ئىسى - يادى بىلەن ئايۇپقا بېرىلگەن دېگىلمۇ بولمايتتى. ئىلگىرىمۇ ئۇنىڭ بىرلا ۋاقىتتا ئىككى يىگىتنى قارىماققا ئىلىندۇرۇپ يۈرگەن چاغلىرى بولغان.

شۇنداق مەزگىللەردە ھەر ئىككىلا يىگىتنىڭ بىرمۇنچە تەرەپلىرى ئۇنىڭ كۆزىگە ئىسسىق كۆرۈنەتتى، ھېس تۇيغۇلىرىنى قوزغىتاتتى. شۇنداقلا يەنە قايسىدۇر بىر يەرلىرى كۆڭلىگە ياقماي قالاتتى. كۇن - تۇنلەرنى ئۇلارنى بىر - بىرىگە سېغىنىشتۇرۇش بىلەن ئۆتكۇزەتتى. ئىككىلىنىش ۋە تۇتۇرۇقسىزلىق - تولا چاغلاردا ئادەمنى مەغلۇبىيەتكە ئېلىپ بارىدۇ. چىمەنگۈلمۇ ئەنە شۇنداق ئاقىۋەتتىن خالىي بولالمىغانىدى. بىراق بىر مۇنچە ئادەملەرنىڭ ھاياتىدا، ھېچ بولمىغاندا مەلۇم مەزگىللىك ھاياتىدا، مۇجەززەل كى قاتمالليق ئىدراكى چۈشەنچىلەردىن غالىب كېلىدىغان چاغلىرىمۇ بولىدۇ. بېسىپ ئۆتكەن يوللىدىن ئۆزىگە پايدىلىق ساۋاقلارنى قوبۇل قىلالمايدۇ. چىمەنگۈلمۇ پۈتۈن ئۇمرىنى شۇنداق ئۆتكۇزەمدۇ - يوق؟ بۇنىڭغا ھازىرچە بىر نېمە دېيەلمەيمىز. ئەمما ئۇ دەل شۇ كۇنلەردە تېخى ئاشۇ مۇجەززەلنىڭ ئىسكەنجىسىدىن قۇتۇلالمىغانىدى. ئۇ پات - پات خۇددى بۇرۇن قىلغىنىغا ئوخشاش خىيالىدا ئادىل بىلەن ئايۇپنى سېلىشتۇرۇپ كۆرەتتى. يىگىتلىك سۆيۈتىدە ھەر ئىككىلىسى بىر - بىرىدىن ئانچە قېلىشمايتتى. بىراق ئۇلارنىڭ ھازىرقى تۇتقان ئورنى ۋە كەلگۈسىنى ئويلاپ كۆرگەنىدە تاراز - تەڭ ئايۇپ ئولتۇرغان تەرەپ خېلىلا ئېغىر ئىدى. كىم بىلىدۇ، يەنە ئۇچ - تۆت يىلدىن كېيىن ئايۇپ ناھىيىگە باشلىق بولۇپ قالامدۇ، تېخى. ئۇنىڭدىن كېيىن بەلكىم ۋىلايەتكىمۇ كېتىپ قالار. ناۋادا چىمەنگۈل ئۇنىڭ جورىسى بولۇپ قالسا، ئۇمۇ ناھىيىنىڭ، كېيىن ۋىلايەتنىڭ بىرىنچى خانىمىغا ئايلىنىدۇ. ئادىلچۇ؟ ئۆمۈر بويى يېزا دوختۇرى پېتىچە قېلىۋېرىدۇ. ئۇ چاغدا چىمەنگۈلنىڭ ئورنىمۇ شۇنچىلىكلا... ھەتتا توي - تۆكۈنلەردە بازاردا ئاشخانا ئاچقان سادىر قورساقنىڭ ئايالچىلىك ئىززەتكە ئېرىشەلمەيدۇ.

بىراق، ئۇ كەلگۈسىدە سادىر بولىدىغان ئىشلار. ھازىرقىغا كەلسەك، چىمەنگۈل ئۆزىنى ئادىلنىڭ مەجنۇنانە رەۋىشتە ياخشى كۆرىدىغانلىقىغا ئىشىنىدۇ. ئادىل ئاق كۆڭۈل، سەمىمىي يىگىت. چىمەنگۈل نېمە دېسە، ياق دېمەيدۇ. ناۋادا ئۇنىڭ بىلەن بىر ئائىلىگە كىرىپ قالسا، چىمەنگۈلنىڭ ئائىلىدە خوجايىن بولىدىغانلىقى ئۇرغان گەپ. بىراق ئايۇپچۇ؟ چىمەنگۈلنىڭ يېقىنچىلىقلىرىنى قوبۇل قىلغانىدەك كۆرۈنگىنى بىلەن مۇھەببەت توغرىسىدا تېخىچە ئوچۇق ئېيتمىدى، ھەتتا ئازراق بىشارەتمۇ سەزدۇرگىنى يوق. كىم بىلىدۇ، ئۇنىڭ كۆڭلىدە چىمەنگۈلگە قارىتا ھېچقانداق ئورۇن يوقتۇر. بەلكىم ئاللىقاچان باشقا بىرسى بىلەن تېپىشىپ بولغانمۇ، تېخى؟ شۇ بەختلىك قىز كىمدۇ؟ مەيلى كىم بولسۇن، چىمەنگۈلنىڭ ئۇنىڭ بىلەن ئورۇن تالاشقىنى تالاشقان. ئۆز مەقسىتى يولىدا ھارماي - تالماي تىرىشىدىغان ئادەم نەتىجىگە ئېرىشمەي قالمايدۇ. بىراق، ھازىرچە ئادىل بىلەن ئالدىراپ - تېنەپ ئادا - جۇدا بولمىغىنى تۈزۈك. ناۋادا ئايۇپنى زادى ئىنىدەككە كەلتۈرەلمىسە، قاراتاشتا ئادىلنى بېسىپ چۈشكۈدەك يەنە بىر نامزات تېپىلمايدۇ.

چىمەنگۈل قانداقلا بولمىسۇن ئايۇپنى ئىنىدەككە كەلتۈرەلىشىگە ئىشىنەتتى. چىمەنگۈل دېگەن كىم؟ ناھىيىدىكى ئاساسىي باشلىقلاردىن بىرىنىڭ قىزى. ئايۇپ بولسا ئەمەلدارلىق شوتىسىغا پۈت قويغان ئادەم. ئۇنىڭ ھەر بىر بالداق كۆتۈرۈلۈشى

ده چىمەنگۈلنىڭ دادىسى خالىسا يار-يۆلەك بولىدۇ. خالىمىسا، شوتىنى تارتمۇالالايدۇ. ئايۇپتەك بىر ئادەم بۇ نۇقتىنى چۈشەنمەي قېلىشى مۇمكىنمۇ، ئاخىرا؟...

بىراق قەرىشقاندەك، كېيىنكى كۈنلەردە ئايۇپنىڭ چىمەنگۈلگە بولغان مۇناسىۋىتىدە ئاللىقانداق سۈسلۇق، بىپەرۋالىق پەيدا بولۇۋالدى. چىمەنگۈل ئاۋۇالقىدەكلا ئىككى-ئۈچ كۈندە بىر قېتىم ئۇنى ئىزدەپ باراتتى. بەزىدە ئىشخانىسىدا، بەزىدە ھويلىدا ۋە بەزىدە ياتىقىدا ئۇچرىتاتتى. ئەمما ئايۇپ تولا چاغلاردا ئۇنىڭ بىلەن ئادەتتىكىچە سالاملىشاتتى-دە، ئارقىدىنلا قانداقتۇ مەجلىس ياكى بىرەر ياقتا بارىدىغانلىقىنى بىلدۈرۈپ قېلىپ، خوشلىشىشنىڭ كويىغا چۈشەتتى. يا بولمىسا، گويا چىمەنگۈلنى پۈتۈنلەي خىيالىدىن كۆتۈرۈۋەتكەندەك باشقا بىرىلار بىلەن گەپكە چۈشۈپ كېتەتتى. ئۇنداق بىپەرۋالىق چىمەنگۈلنىڭ غۇرۇرىغا بەكمۇ ئېغىر تېگەتتى. لېكىن تېخى ئۇ ئايۇپنى ھاكا قىزغىن بولمىدىمۇ، دەپ ئەيىبلەلەمتى؟ ئۇ ئىلاجسىز دوختۇرخانىغا قايتىپ كېلەتتى، تېرىكەتتى، بوغۇلاتتى، خورسىناتتى ۋە دەردىنى ئادىلىدىن ئالاتتى.

چىمەنگۈل مۇنداق بۇرۇختۇملۇق ھالەت ئىچىدە يۈرۈۋېرىشكە ئاخىر چىدىمىدى. يوقلاپ تۇرۇشلار، كۆلۈپ بېقىشلار، ناز-خۇلقلار كار قىلمىغانىكەن، ئايۇپ دېگەن بۇ ئادەم مۇھەببەت مەسىلىسىدە يا ئۆتۈپ كەتكەن كالۋا، ياكى ئۇنىڭ مەيلىنى ئاسىيۇردەك قىسىپ تۇرغان ئىككىنچى بىرووۇ بار. ياق، چىمەنگۈل ئۇنىڭ كالۋالىقىغا ئىشەنمەيدۇ، ئىككىنچى ئېھتىماللىقنىڭ ھەققەتكە يېقىنلىقى چوقۇم. چىمەنگۈل ئاشۇ ئاسىيۇر ئىگىسىنىڭ كىملىكىنى بىلمەي قويمايدۇ، ئاندىن ئەھۋالغا قاراپ بىر ئىش قىلىش كېرەك.

چىمەنگۈل بىر كۈنى ئايۇپنى ياتىقىدىن تاپتى.

ــ قارىغاندا، بۈگۈن مەجلىسكىز يوق ئوخشايدۇ، بىر يەرگىمۇ بارمايدىغاندەك تۇرىسىز؟ ــ دېدى ئۇ ئايۇپنىڭ يەڭلىرى تۇرۇلگەن قوللىرىغا ھەمدە داسقا چىلانغان كىرلەرگە قاراپ قويۇپ.

ئايۇپ خىجىل بولغان ھالدا كۈلۈمسىرىدى.

ــ تاپتىكىز، بۈگۈن مانا شۇ كىرلەرنى يۇيۇشتىن باشقا ئىشىم يوق ئىدى.

ــ كىر دېگەننى قىزلار يۇسا پاكىزەك ئاقىرىدۇ، ــ چىمەنگۈل سىرتقى كىيىملىرىنى سېلىپلا، داسنىڭ ئالدىغا كەلدى، ئايۇپ تالىشىپ بېقىۋىدى، مۇمكىن بولمىدى.

ــ ئايۇپ، سىز نېمىشقا دوستلارنىڭ ياخشى كۆڭلىنى ردت قىلىشنىڭلا كويىدا يۈرىسىز؟ ــ دېدى چىمەنگۈل ئۇنىڭ قوللىرىنى ئىتتىرىۋېتىپ.

ئايۇپ بۇ قىزنىڭ ئۆتكۈر سوئاللىرىغا جاۋاب بېرىشنىڭ مۇشكۈللۈكىنى بىلەتتى.

ــ ماقۇل ئەمىسە، مەن چاي دەملەي، ــ دېدى ئۇ قولاشمىغان ھالدا كۈلۈمسىرەپ.

يۇيۇلىدىغان كىيىملەر ئازلا ئىكەن. چىمەنگۈل ھەش-پەش دېگۈچە ئۇلارنى يۇيۇپ، چايقاپ، ياتاقتا توغرىسىغا تارتىلغان سىمغا ئارتىپمۇ بولدى. ئاندىن ئىككىسى بىرگە ئولتۇرۇپ، تاتلىق-تۇرۇملەر بىلەن چاي ئىچىشتى.

— يولداش ئايۇپ، — چىمەنگۇل كىشىنىڭ زوقىنى كەلتۈرگۈدەك كۇلۇپ تۇرۇپ گەپ تەشتى، — مەنسەپ نامىڭىزنى قوشۇپ ئېيتمىسام، رەنجىمەسسىز؟

ئايۇپ ئىختىيارسىز كۇلۇۋەتتى:

— شۇمۇ گەپ بوپتۇ - دە، مېنى دېسىڭىز ئاشۇنداق مەنسەپ ناملىرىنى كىشىنىڭ ئىسمىغا قوشۇپ ئاتاشتىن ئىنتايىن بىزارمەن.

— ئەمىسە، ئۇنداق ئاتاشنى نېمىشقا چەكلىمەيسىز؟ — دېدى چىمەنگۇل خۇپسەنلىك قىلىپ.

— سىز ئاڭلىمىغان بولسىڭىز كېرەك. مەن قاراتاشقا كېلىپ، تۇنجى ئېچىلغان كادىرلار يىغىنىدا كۆپچىلىكنىڭ مېنى ئىسمىم بىلەن ئاتىشىنى تەلەپ قىلغانىدىم. ئەمما كىشىلەر ئۇنىڭغا ئەمەل قىلماي «ئاشاڭجاڭ» دەۋەردى. نەچچە قېتىم چەكلەپ كۆردۈم، ھەتتا تەرىكىپمۇ قالدىم. بىراق يۇرتىمىزدا مۇنداق ئادەت شۇنچىلىك ئۆزلىشىپ كېتىپتۇكى، ئۇنى ئۆزگەرتىش ئوڭاي ئەمەسلىكىنى ھېس قىلىپ، قولۇمنى سىلكىدىم.

— ئاندىن ئۆزۈمگىمۇ خۇش ياقتى، دەڭا! — ۋىلقىلاپ كۇلدى چىمەنگۇل.

— چىمەنگۇل، سىز ھەمىشە ئۇستىلىق بىلەن ئادەمنى قىيىن ئەھۋالغا چۈشۈرۈپ قويىدىغان گەپلەرنى قىلىشقا بەك ئامراق ئىكەنسىز جۇمۇ.

— كىشىلەرنىڭ كۆڭلىدىكىنى پەرەز قىلىشقا خېلى پەمىم بار. مېنىڭچە بىزنىڭ بۇ يۇرتىمىزدىكى ئەمەلدارلار ئىچىدە مەنسىپى بىلەن ئاتاشنى ياقتۇرمايدىغان كىشىلەر بولمىسا كېرەك، دەپ قارايمەن. دادامنى ئالسىڭىز، شۇنداق ئاتاشقا تېخىمۇ ئامراق، تاس قالدۇ بىزنىمۇ «ئاجۇرېن» دەپ چاقىرىشقا مەجبۇر قىلغىلى. بىر قېتىم قەستەنگە «ئاجۇرېن دادا» دېۋەتتىم، «ھۇ شەيتان» دەپلا قويدى، لېكىن قارىسام خۇشاللاندىن ھاجىيىپلا كېتىپتۇ.

ئايۇپ قاقاقلاپ كۇلۇۋەتتى.

— ھەي... گەپ دېگەنگە ئەجەب ئۇستا جۇمۇسىز!

چىمەنگۇلنىڭ بۇ تېمىنى كۆتۈرۈپ چىقىشتىن مەقسىتى ئاساسىي مەسىلىگە كۆچۈشتىن ئىلگىرى سۆھبەت كەيپىياتىنى جانلاندۇرۇش، ئايۇپنىڭ ئۆزىگە بولغان قىزىقىشىنى كۈچەيتىش ئۈچۈن ئىدى. قارىغاندا، ئۇ كۆزلىگەن مەقسىتىگە يەتتى.

— ئاڭلىسام، تېخىچە بويتاق ئىكەنسىز، — دېدى چىمەنگۇل ئايۇپنىڭ چىنىسىگە چاي جىقلاپ قويۇپ، — نېمىشقا ئۆيلۈك - ئوچاقلىق بولۇشقا تۇتۇش قىلمايسىز؟ يا جاھاندىن مۇشۇنداقلا ئۆتۈپ كېتەي دەمسىز؟

ئايۇپ قاچانلا بولمىسۇن بىر كۈنى چىمەنگۇلنىڭ ئۆزىگە مۇشۇنداق سوئال قويۇپ قېلىشى مۇمكىنلىكىنى پەرەز قىلغانىدى.

— چاۋاك بىر قولدىن چىقمايدۇ - دە. مەن بىلەن توي قىلىشقا رايى بار قىز يوق ئوخشايدۇ، قانداق قىلاي؟ — دەپ چاقچاقلا ئايلاندۇرۇپ جاۋاب بەردى ئۇ.

چىمەنگۇلنىڭ كۆتكىنىمۇ دەل مۇشۇنداق جاۋاب ئىدى.

— بۇنىڭدىن قارىغاندا، تېخىچە پۇتۇشكەن قىزىڭىز يوق ئىكەن - دە؟

— يوق.

— كۆڭلىڭىزگە پۈككىنىڭىزمۇ يوقما؟ — چىمەنگۈلنىڭ يۈرىكى ئۇرۇشى تېزلەشتى.

ئايۇپ دەررۇ جاۋاب بەرمىدى. يالغان ئېيتىش كېرەكمۇ؟ ئۇ چاغدا گەپ كوچىلاشقا ماھىر بۇ قىز يەنە قانداق سوئاللارنى قويۇپ قالار؟ بولدىلا، بىرلا سۆز بىلەن گەپنى بولدى قىلىسۇنچۇ.

— بار.

چىمەنگۈلنىڭ يۈرىكى گويا كۆكرەك قەپىزىنى بۆسۈپ چىقىپ كەتكۈدەك ئەلپازدا سەكرەپ كەتتى.

— ئۇ بەختلىك قىزنىڭ كىملىكىنى بىلىشكە بولارمۇ؟ — دېدى ئۇ خۇمارلاشقان كۆزلىرىنى ئايۇپقا مەستانىلارچە تىكىپ.

ئايۇپ مۇنداق سوئالنى ئەسلا كۈتمىگەنىدى. ئۇ چىمەنگۈلنىڭ ئۆزىگە بولغان يېقىندارچىلىقىدىن بۇرۇنلا ئاللىقانداق بىر مەنە - ئىستەكنى پايقاشقا ئۇلگۈرگەن ۋە شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ ئۆزىنى قاچۇرۇپ يۈرگەن. مانا ھازىرمۇ ئۇنىڭ چىرايىدىن، كۆزلىرىدىن ۋە تەلەپپۇزىدىن بىر خىل كۈچلۈك ئىنتىلىشنىڭ ئىپادىسىنى سېزىپ تۇرۇپتۇ. بىراق ئۇ، قىزلارنىڭ ئۆزى ياخشى كۆرگەن يىگىتلىرىگە بىرىدىغان مۇنداق سوئال قويۇشىنى تەسەۋۋۇرىغا سىغدۇرالمايتتى. نېمىدەپ جاۋاب بېرىشى كېرەك؟ «يوق ئىدى، يالغان دەپ قويغان» دەي دېسە، يىگىتلىك غۇرۇرى تۆكۈلىدۇ. ئەمىسە، نەچچە ئايدىن بېرى خىيالىنى بەند قىلىپ كېلىۋاتقان گۈلنىسانىڭ ئىسمىنى دەپ بېرىشى كېرەكمۇ؟ ياق، ياق! مۇتلەق مۇمكىن ئەمەس! ئايۇپ مەجنۇنغا ئايلانغىنى بىلەن ئۇ-نىڭ لەيلىسى تېخى ھېچنېمىدىن خەۋەرسىز تۇرسا.

— چىمەنگۈل، مېنى كەچۈرۈڭ، — دېدى ئۇ ئاخىرى قىزنىڭ ئۆزىنى يەپ كەتكۈدەك بولۇپ كەتكەن كۆزلىرىدىن ئۆزىنى قاچۇرۇش ئۈچۈن ئورنىدىن تۇرۇپ، — بۇ مەسىلە سىزگە تامامەن مۇناسىۋەتسىز بولغان باشقا بىرىۋغا تەئەللۇق ئىش بولغاچقا، بۇ سوئالىڭىزغا جاۋاب بېرەلمەيمەن.

چىمەنگۈل گويا ئۇشتۇمتۇت سۇغا چۈشۈپ كەتكەن كىشىدەك ئەندىكىپ كەتتى. ئۆزىگە يۈرىكى ئۇرۇشتىن توختاپ قالغاندەك بىلىنىدى. بىر پەس خىيالىغا ھېچقانداق پىكىر كەلمىدى. كېيىن ئاستا - ئاستا ئۆزىنى تۇتۇۋېلىپ، ئىچىدە: «دېمەك... دېمەك ئۇنىڭ سۆيگەن ياري بار ئىكەن - دە...» دېدى - دە، خۇددى يىلان چېقىۋالغاندەك ئورنىدىن سەكرەپ تۇرۇپ، ياتاقتىن قۇيۇندەك تېز چىقىپ كەتتى. ئايۇپ گەپ-مۇ قىلماي، ئۇنىڭ ئالدىنمۇ توسماي، ئۇلۇق - كىچىك تىنغان پېتى تۇرۇپ قالدى. كۆڭۈل دېگەن راستىنلا سازاك نېمىدە!

چىمەنگۈل ئىككى - ئۈچ ھەپتىگىچە ئايۇپقا قارىسىنى كۆرسەتمەي يۈردى. ھەر-لىقى جاۋاب ئۇنىڭ كۆڭلىگە بەكمۇ ئېغىر تەگكەنىدى. ئۇ مۇشۇ ئارىلىقتا ئايۇپتىن پۈتۈنلەي كۆڭلىنى ئۈزۈپ، ئادىلىنىڭ پېشىگە مەھكەم ئېسىلىش كېرەكمۇ؟ ياكى...

دېگەن مەسىلە ئۇستىدە خېلى ئويلاندى. «شۇ قىزنىڭ كىملىكىنى بىلىشىم كېرەك، — دەپ ئوي - خىيالىلىرىدىن يەكۈن چىقاردى ئۇ ئاخىرى، — ئايۇپنىڭ گېپىدىن قارىغاندا ئۇلار تېخى رەسمىي يۈرۈشمەپتۇ. بۇ يوچۇقتىن چوقۇم پايدىلىنىمەن. ناۋادا ئۇ قىزمۇ ئايۇپنى ياخشى كۆرسىچۇ؟ ئۇ چاغدا... ئۇ چاغدا ئىككىسىنىڭ بىرىنى يالتايتىپ، ئايۇپنى تارتىۋېلىشقا تىرىشمەن!...»

شۇ ئويلاردىن كېيىن ئۇ سەل يېنىكلەپ قالغاندەك بولدى. ئايۇپ بىلەن ئەمدى بۇرۇنقىدەك ئانچە قويۇق بولمىسمۇ، ھەپتە - ئون كۈندە بىر قېتىم ئۇچرىشىپ قالاتتى. ھەر ئىككىلىسى سىلىق - سىپايە سالاملىشاتتى، ئانچە - مۇنچە پاراڭمۇ سېلىشاتتى. ئەمما ھېلىقى ماۋزۇدىكى گەپنى ھېچقايسىسى قايتا تەشمىدى.

شۇنداق كۈنلەرنىڭ بىرىدە چىمەنگۈل ئۇشتۇمتۇت ھالدا ئايۇپنىڭ گۈلنىسا ئىسىملىك سەھرالىق قىزغا ئالاھىدە ئىلتىپات بىلەن مۇئامىلە قىلىدىغانلىقىنى سېزىپ قالدى. ئۇلار يېزىلىق ھۆكۈمەت ئالدىدا ئۇچرىشىپ قالغان ھېلىقى چاغدا ئايۇپنىڭ كۆزلىرى بۆلەكچە ئۇچقۇنلاپ، چىرايى خۇددى ئوچۇق كۈندىكى سەھەر پەيتىدەك ئېچىلىپ كەتكەنىدى. چىمەنگۈلنىڭ خىيالىغا «مۇشۇمىدۇ؟» دېگەن ئوي لەپىدە كىرىپ كەلدى. چۈنكى گۈلنىسانىڭ ئۆزىمۇ خۇددى گۈل ياپرىقى ئۇستىگە قونغان شەبنەمدەك گۈزەل قىز ئىدى. نەتىجىدە ئۇنىڭ قەلبىدە گۈلنىساغا نىسبەتەن تۇنجى قېتىم بىر خىل ئاداۋەت تۇيغۇسى ئويغاندى. قېرىشقانىدەك شۇ كۈنى كەچتە ئايۇپ دوختۇرخانىغا گۈلنىسانىڭ ئاچىسىنى يوقلاپ باردى. «ئۇلار يا تۇغقان بولمىسا، بىرەر پەۋقۇلئاددە مۇناسىۋەتتى بولمىغان تەقدىردە ئايۇپ ئۇنىڭغا مۇنچىلىك قىلىپ كېتەرمىدى؟...» دەپ ئويلىدى ئۇ ۋە ئەتىسى يۈقىرىدا كىتابخانىلىرىمىزغا مەلۇم بولغاندەك گۈلنىساغا نەشتىرىنى سانچىۋالدى.

ئايۇپنىڭ پىشۇرۇلغان توخۇ گۆشى‌ئەۋەتىشى‌چىمەنگۈلنىڭ گۇمانىنى ئاخىرقى ھېسابتا ئىسپاتلىغاندەك بولغانىدى. بىراق گۈلنىسانىڭ: «خاتىرجەم بولۇڭ، بىزگە ھەرقانداق مەشھۇر كىشىنىڭ يوقلىشىمۇ، ئېسىل سوۋغاتلىرىمۇ لازىم ئەمەس» دېگەن سۆزلىرى ئۇنى يەنە ئىككىلەندۈرۈپ قويدى. «قارىغاندا، بۇ سەھرالىق تېخى ئۆزىچە ئايۇپنى ياراتمىسا كېرەك. بولمىسا مۇنداق ئۆتكۈر سۆزلەرنى قىلمىغان بولاتتى. دېمىسىمۇ، سەھرالىق دېگەن مۇھەببەت، ئىستىقبال دېگەننى چۈشىنەمتى. ئۆزىگە ئوخشاش نادان، ئەمما رونىاق تېپىپ بېيىغان بىر دېھقان يىگىتكە كۆڭلىنى بەرگەندۇ تاينىلىق...»

ئەمما ئۇ ئايۇپنى چۈشىنەلمەي ھەم ھەيران بولاتتى، ھەم ئاچچىقلىناتتى. ئۆزى بىلەن ئۇ سەھرالىق قىزنىڭ ئوتتۇرىسىدا قانچىلىك پەرق بار - ھە؟ گۈلنىسا دېگەن بىر قارا سەھرالىق، ئۇنىڭ چىرايى بولغان بىلەن كىيىنىشلىرىدىنمۇ، يۈرۈش-تۇرۇشلىرىدىنمۇ مەدەنىيەتنىڭ، زامانىۋىلىقنىڭ بىرەر بەلگىسىنىمۇ تاپقىلى بولمايدۇ. ئۇنىڭ ئۇستىگە تېخى خالۋاپ ئىكەن. چىراي دېگەنگە نان چىلاپ يېگىلى بولامتى؟ شۇنداق تۇرۇقلۇق، ئايۇپ دېگەن بۇ ئادەمنىڭ ئالتۇننىڭ قەدرىنى بىلمەي، مىسقا تەلپۈنگىنى نېمىسى؟...

ئېخ، گۈزەل باهار

ـــ گۈلنىسانىڭ خاتىرىسىدىن I

I

باهار كېلىپ ۋادىلار يېشىللىققا پۈركەنىدى، باغلار گۈل - چېچەكلەر بىلەن بېزەندى. يەرلىرىمىزنىڭ ھەممىسىگە كۈزگى بۈغداي تېرىۋالغانىدۇق. ھويلىمىزنىڭ ئالدىدىكى تال بىلەن، كىچىك باغچىمىزدىكى ئەنجۈر، ئانار ۋە قىزىلگۈللەرنى ئېچىش، باراڭغا ئېلىش ئىشلىرىنى دادام، ئاكام ۋە ئاچامنىڭ ئېرى ئىككى كۈندىلا ئىشلەپ تۈگەتتى. باشقىلىرىمىز گىلەم توقۇشنى داۋاملاشتۇرۇۋەردۇق.

شۇ كۈنلەردە بەزىدە ئۆزۈمگىمۇ ھەيران قالاتتىم. بۇرۇن گىلەم توقۇشنى جان بېقىشنىڭ بىر خىل ۋاسىتىسى، ئىلاجسىزلىقتىن قىلىدىغان ئىش دەپ تونۇغان ئىكەنمەن. مۇشۇ تۆت - بەش ئايدىن بۇيان بۇ ھۈنەرگە قارىتا كۆڭلۈمدە ئۆزگىچە بىر ھەۋەس - ئىشتىياق پەيدا بولدى. ھەر قېتىم يېڭى ئىش باشلىغاندا، پەقەت دۇكانغا ئۇزۇنىسىغا تارتىلغان ئاپئاق ئۆرۈشلارنىلا كۆرىسەن، ئاندىن خۇددى قۇشقاچ چاڭگا تىزغاندەك بىر - بىرلەپ تەۋەت چىگىسەن، ئۇستىدىن ئاقاق تارتىپ، پەنجە ئۇرۇپ چىكىدايسەن، ئارقىدىن تەۋىتلەرنى قىرقىپ تەكشىلەيسەن. قارىماققا بۇ ئىش ھەر كۈنى بىر خىللا تەكرارلىنىدىغان زېرىكەرلىك مەشغۇلاتتەك تۇيۇلىدۇ. بىراق كۈنلەر ئۆتكەنسېرى كۆز ئالدىڭدا ھەر خىل ردك، ھەر خىل شەكىلدە جۇلالىنىپ تۇرغان چىرايلىق گۈللەر نامايان بولىدۇ، گويا باغدىكى گۈلزارلىق ئۆينىڭ تېمىغا كۆچەكەندەك قەلبىڭ سۆيۈنۈپ كېتىدۇ!

ئۆزۈم توقۇۋاتقان گىلەملەرگە پات - پات زوقلىنىپ قاراپ كېتىمەن. خالۋاپ دەپ ئاتالغان مۇشۇ ئاددىي ئادەملەرنىڭ ئەقلى ۋە قوللىرىنىڭ چېۋەرلىكىنى قاراڭ: گۈللەرنىڭ رەڭگىمۇ، شەكلىمۇ، جايلىشىشلىرىمۇ ھەرخىل. ئالدىڭدا سېلىشتۇرۇپ تۇرغۇدەك بىرەر ئۆرنەكمۇ يوق. مۇزدىكانتلار چېغىدا دەرىزىنىڭ ھەر يېرىدە بىلەن ئالدىدىكى نوتىلاردىن كۆزلىرىنى ئۇزمەيدىكەن. لېكىن خالۋاپلارچۇ؟ ئۇلار پەقەت ئىككىلا نەرسىگە ـــ خىيالىدىكى تەسەۋۋۇر ۋە بارماقلىرىدىكى رېتىمغىلا تايىنىدۇ. ناخشا ئېيتقاندىمۇ، سوئاللارغا جاۋاب بەرگەندىمۇ ئازمايدۇ. كۈنلەرنىڭ ئۆتۈشى بىلەن كۆرگەن كىشىنىڭ دىلىنى سۆيۈندۈرگۈدەك مانا مۇشۇنداق گۈزەللىك نامايان بولىدۇ...

ئايۇپ ئاكا ئېيتىپ بەرگەن ھېلىقى رىۋايەتتىكى گۈلەم قىزىمۇ، بايىمە ئاتلىق كەسىپدىشىمنىڭ لوندۇنغا بېرىپ دۇنيانى زىلزىلىگە كەلتۈرگەنلىكىنىمۇ پات - پات ئەسلەيتتىم. ئاندىن ئۆزۈمدىمۇ ئاللىقانداق بىر خىل تۇرتكىنىڭ پەيدا بولۇۋاتقانلىقىنى سېزەتتىم. مەن پەقەت ئاشۇلارنىڭ ئىشىنى ئاددىي ھالدا تەكرارلىغۇچىلا بولۇشۇم كېرەكمۇ؟ بىرەر يېڭىلىق يارىتىش قولۇمدىن كەلمەسمۇ؟...

ئويلايتتىم، ئەمما نېمە قىلىشنى لازىملىقىنى بىلەلمەي تىت - تىت بولاتتىم.

بىز ئاساسەن «كەلكۇن»، «ئەددىيال»، «چاچما»، «ئانار گۈلى» قاتارلىق نۇسخىلارنىلا توقاتتۇق. بىر كۈنى دادام بىلەن پاراڭلىشۋاتىپ، بەزى نۇسخىلارنىڭ كېيىن پەيدا بولغانلىقىنى بىلدىم.

— «ئەددىيال» نىڭ ئۆزىلا بىرنەچچە نۇسخىغا بۆلۈنۈپ كەتتى، — دېدى دادام گېپىنىڭ ئاخىرىدا، — بىز پەقەت «مودەن ئەددىيال» نۇسخىسىنىلا توقۇۋاتىمىز.

— ئاشۇ نۇسخىلارنىڭ قانداق پەيدا بولغانلىقىنى دەپ بېرەلەمسىز؟

— قانداق پەيدا بولاتتى؟ ئەلۋەتتە سەن بىلەن بىزگە ئوخشاش خالىۋاپلار ئويلاپ تاپقان - دە، — دادام بىر پەس نېمىندۇ ئويلىغاندەك جىمىپ قېلىپ، كېيىن يەنە قوشۇپ قويدى، — ھەراسىت، ئون نەچچە يىل بۇرۇن رەسىم سىزىدىغان بىر مۇئەللىم قوشنىۋىستەكلىك خالىۋاپلارغا بىرخىل ئەددىيال نۇسخىسىنى سىزىپ بېرىپتىكەن، شۇنىدىن بۇيان ئۇ يەرلىكلەر ئاشۇ نۇسخىنىلا توقۇيدىغان بولۇشتى.

دادامنىڭ بۇ سۆزلىرى ماڭا ئىلھام بېغىشلىدى. يېڭى نۇسخىلارنى ئىجاد قىلىش- نېمىدېگەن ياخشى گەپ بۇ! ئەجەب بۇ ھەقتە ئويلىماپتىمەن - ھە!

شۇ كۈندىن باشلاپ ئويلاشقا، تەسەۋۋۇر قىلىشقا باشلىدىم. لېكىن قانچە باش قاتۇرۇپمۇ كونىلارغا پۈتۈنلەي ئوخشىمايدىغان يېڭى بىر نۇسخا يارىتىشقا دەمالالمىقا كۆزۈم يەتمىدى. لېكىن بۇنىڭ بىلەن ئۈمىد ئۈزۈشكە بولامدۇ؟ شۇڭا ھازىرچە يەنىلا كونا نۇسخىلارغا بەزى كىچىك ئۆزگەرتىشلەرنى كىرگۈزۈش قارارىغا كەلدىم. باشقىلارنىڭكىگە ئوخشاپ قالماسلىقى ئۈچۈن ھازىر توقۇلۇۋاتقان بارچە نۇسخىلارنى كۆرۈپ چىقىشىم لازىم ئىدى. شۇ ۋەجدىن بىر كۈنى شەھەرگە بېرىپ گىلەم بازىرىنى ئايلاندىم. ھەيھات، گىلەملەرنىڭ خىللىرى نېمىدېگەن تولا! «ئەددىيال» نىغۇ قويۇپ تۇرايلى، قەدىمقى نۇسخا دەپ ئاتالغان «كەلكۇن» نىلا ئالساق، ئۇنىڭ ئاساسىي گەۋدىسى ئوخشاش بولغىنى بىلەن گۈل ۋە شەكىللەرنىڭ رەڭگىدە، جايلىشىشلىرىدا، كانارىسىدا ھەرخىل پەرقلەر بار ئىكەن. مەن تەسەۋۋۇر قىلغان بىرنەچچە خىل ئۆزگەرتىشنى باشقىلار ئاللىقاچان ئورۇنداپ بوپتۇ!

باشتا لەسسىدە بولۇپ قالدىم. بىراق بالىلىق ۋاقتىمدىن باشلاپ بىر خىل تەرسا مىجەزدىم بار ئىدى. بىرەر نەرسىگە كۆڭۈل قويدۇمۇ، ئۇنى باشقا ئېلىپ چىقمىغۇچە تىنىم تاپمايتتىم. شۇڭا باشقىلار بەزىدە: «بەكمۇ جاھىلسەن» دەپ ئەيىبلىشەتتى. ھازىرمۇ يەنە شۇ مىجەزدىم ۋۇجۇدۇمنى قىزىتتى. گىلەم بازىرىدىن قايتىپ چىقىۋېتىپ، كۆڭلۈمدە «ئۇششاق - چۈششەك ئۆزگەرتىشلەرنى كىرگۈزۈش ئەمەس، يەنىلا يېڭى، ئۆزگىچە بىر نۇسخا ئىجاد قىلىمەن!» دېدىم ئۆز - ئۆزۈمگە ۋەدە بېرىپ:

— ۋۇي، گۈلنىساغۇ بۇ!

بۇرۇلۇپ قارىدىم. ھەيدىن تۆت - بەش قەدەم نېرىدا ئايۇپ ئاكا كۆلۈمسىرەپ قاراپ تۇرۇپتۇ. دوختۇرخانىدىن قايتىپ كېلىۋاتقىنىمدا بۇ ئادەم ئائىلىمىزگە ئۇچ - تۆت قېتىم يوقلاپ بارغانىدى. ئەسلا ھېلىقى چاغدا چىمەنگۈل بىلەن ئېيتى-

شىپ قالغاندىن بېرى ئايۇپ ئاكا بىلەن كۆرۈشۈش، پاراڭلىشىشتىن ئۆزۈمنى قاچۇرۇپ يۈرگەنىدىم. ئۇ ئۆيىمىزگە كەلگەن چاغلاردىمۇ بەرھەر ئىشنى باھانە قىلىپ، ئۆيدىن چىقىپ كېتەتتىم. بىراق خېلى ۋاقىتلارغىچە نېمىشقىدۇر شۇ قېتىمقى ماجىرانى ئېسىمدىن چىقىرىۋېتەلمىدىم. ئۇ ھەقتە ئويلىساملا ئارقىدىن تەبىئىي ھالدا ئايۇپ ئاكا توغرىسىدىكى ئويلار بېكەمگە كىرىۋالاتتى. ئائىلىمىزدىمۇ، مەھەللىمىزدىمۇ پات - پات ئۇنىڭ توغرىسىدا پاراڭ بولۇپ قالاتتى. ھەممەيلەن ئۇنى ماختىشاتتى. مەن ئۇ خىلدىكى پاراڭلارغا ئارىلاشمىسامۇ، خىيالىمدا ئۇلارنىڭ سۆزلىرىنى تەستىقلايتتىم. كېيىن بارا - بارا بەزىدە ئۆزۈمۇ سەزمىگەن ھالدا نېمىشقىدۇر ئۇنى كۆرگۈم، مۇڭداشقۇم كېلىدىغان بولۇپ قالدى. مۇنداق چاغلاردا ئىختىيارسىز ھالدا قولۇم ئىشتىن توختاپ قالاتتى. ئەمما ئارقىدىنلا چىمەنگۈلنىڭ ئاداۋەتلىك ۋە مەسخىرىلىك چىرايى كۆز ئالدىمغا كېلەتتى - دە، خۇددى چۈن يۇتۇۋالغاندەك سەسكىنىپ، ئۇلارنىڭ ھەر ئىككىلىسىنى خىيالىمدىن نېرى قىلىشقا تىرىشاتتىم.

— ياخشىمۇسىز، ئەجەب خىيالغا غەرق بولۇپ كېتىپسىزغۇ؟

باشتا سەل ھودۇقۇپ قالدىم. ئەمما تېزلا ئۆزۈمنى تۇتۇۋېلىپ، ئايۇپ ئاكىنىڭ سالامىغا جاۋاب قايتۇردۇم.

بىللە ياندىشىپ ماڭدۇق.

— بەرھەر ئىش توغرىسىدا ئويلاۋاتقانمىدىڭىز؟ — جاۋابسىز قالغان سوئالىنى يەنە تەكرارلىدى ئۇ، — مەخپىي بولمىسا، ئېيتىپ بېرىشكە بولامدۇ؟

نېمىشقىدۇر كۆڭلۈمدە بىر خىل خۇشاللىق ۋە خىجىللىق تۇيغۇسى پەيدا بولغاندەك بولدى. ئاندىن ئىختىيارسىز ھالدا ئۇنىڭغا كۆڭلۈمدىكى ئويلىرىمنى سۆزلەپ بەردىم.

— بەك ياخشى ئويلاپسىز! — ھاياجان بىلەن سۆزلەپ كەتتى ئايۇپ ئاكا، — ئادەم ھەرگىز قانائەتچان بولماسلىقى كېرەك، بولمىسا بىر ئىزدا توختاپ قالىدۇ. ھەممە ئادەم بۇرۇنقىنى تەكرارلاۋەرسە، تۇرمۇش قانداق ئىلگىرى باسىدۇ؟ مەن سىزنىڭ مۇنداق ئىجادچانلىق روھىڭىزنى قىزغىن قوللايمەن. قاراڭ، مۇنداق قىلايلى: مەدەنىيەت يۇرتىدا مېنىڭ رەسسام ئاغىنەم بار. ھازىرلا شۇنىڭكىگە بارايلى. سىز ئويلىرىڭىزنى ئۇنىڭغا سۆزلەپ بېرىڭ. ئۇ يېڭى گىلەمنىڭ نۇسخىسىنى سىزىپ بەرسۇن، بولامدۇ؟

ئۇنىڭ بۇ تەكلىپى كۆڭلۈمنى سۆيۈندۈرۈۋەتتى. بىراق سەل ئويلانغاندىن كېيىن ھازىرچە ئۇنى رەت قىلدىم:

— ئايۇپ ئاكا، شۇنداق نىيەتكە كەلگىنىم بىلەن كاللام تېخى قۇپقۇرۇق، يېڭى نۇسخا ھەققىدە ھېچنەرسە ئويلانمىدىم، ھازىرچە رەسسامنى ئىزدىمەيلى.

— ئۇ دېگەن كەسىپ ئەھلى، سىز مۇنداق - مۇنداق ئىش ئىدى، دەپلا بەرسىڭىز، ئۇ ئۆزىنىڭ تەسەۋۋۇر كۈچى بىلەن سىزىپ چىقالايتتى.

تەييار نۇسخا — بۇمۇ ئەۋەتته جەلپ قىلىش كۈچىگە ئىگە گەپ. بىراق ئۇ بەردە-

بىر باشقىلار ئىجاد قىلغان مۇزىكىنى چېلىشقا ئوخشاشلا ئىشقۇ. مېنىڭ ئويلىغىنىم باشقىچە.

ــ ئايۇپ ئاكا، كۆزدە بىزنىڭ ئۆيگە تۇنجى كەلگەن چېغىمىزدا ھېلىقى گۈلەم قىز ھەققىدىكى رىۋايەتنى ئېيتىپ بەرگىنىمىز ئېسىڭىزدىمۇ؟ مەن ھېچ بولمىغاندا نۇسخىنىڭ ئاساسىي ئالاھىدىلىكلىرىنى ئۆزۈم ئويلاپ تېپىشنى خالايمەن.

ئايۇپ ئاكا خىيالغا چۆمگەندەك بىر پەس جىم بولۇپ كەتتى.

ــ گۈلنىسا، سىزنى بۇرۇن خېلىلا كەم چۈشەنگىنىم ئۈچۈن شۇ تاپتا خىجىل بولۇۋاتىمەن، ــ دېدى ئۇ ئاخىرى جىملىقنى بۇزۇپ، ــ سىز ھاياتىنىڭ قەدىر - قىممىتىنى مېنىڭ ئويلىغىنىمدىنمۇ چوڭقۇر چۈشىنىدىكەنسىز. ھەي... شۇ تاپتا نېمە دېسەم بولار؟ ــ ئۇ يەنە بىر ئاز جىم مېڭىپ، كېيىن قوشۇپ قويدى، ــ ماقۇل، سىز ئاۋۋال تەسەۋۋۇر قىلىپ، بولدى دېگەن چېغىڭىزدا ماڭا خەۋەر بېرىڭ، ئاندىن كېيىن بىز رەسسامنى ئىزدەيلى، بولامدۇ؟

مەن باش لىڭشىتىپ ماقۇللۇق بىلدۈردۈم.

شۇ كۈنى ئاپتونوم رايونلۇق ناخشا - ئۇسسۇل ئۆمىكىدىن كەلگەن سەنئەتچىلەر كۈندۈزى ئويۇن قويماقچى ئىكەن، ئايۇپ ئاكا بىللە ئويۇن كۆرۈشنى تەكلىپ قىلدى. راستىنى ئېيتسام، بۇ تەكلىپ مېنى خېلىلا قىزىقتۇردى. بىراق نېمىشقىدۇر ئۆزىرە ئېيتىپ خوشلاشتىم.

شۇ كۈندىن باشلاپ خىيال - تەسەۋۋۇر مېڭەمنى چۈلغاپلا ئالدى. ئۇنداق ئويلاپمۇ بۇنداق ئويلاپمۇ كۆردۈم. ئەمما كۆڭلۈمگە ئاساسەن تولۇقلانغان مۇستەقىل بىر نۇسخىنىڭ سۈرىتى تېخىچە ئايان بولالمىدى. ئويلىغانلىرىمنىڭ قايسىدۇر بىر يەرلىرى باشقا نۇسخىلارنىڭ تەكرارى بولۇپ قالاتتى، قايسىدۇر بىر يەرلىرى باشقىلىرىغا ماسلاشمايۋ قالاتتى. ياكى بولمىسا ئانچە كۆركەم ئەمەستەك تۇيۇلاتتى. دەرس تەكرارلاشنى بۇرۇنلا بوياشتۇرۇپ قويغانىدىم. ئەمدى كىتاب كۆرۈشكە ئازراقمۇ ۋاقىت چىقىرالمايدىغان بولدۇم.

ئۆيىمىزنىڭ ئالدىدا ئۆرۈك، ئالما، ئەنجۈر، ئانار، شاپتۇل، نەشپۈت قاتارلىق مېۋىلىك دەرەخلەر بىلەن تولغان كىچىككىنە باغچىمىز بار ئىدى، شۇ كۈنلەردە ئۇلارنىڭ ھەممىسى ھۆپپىدە ئېچىلدى. قىزىل، سېرىق، ھال ۋە ئاق رەڭلىك گۈللەر بىلەن بېزەلگەن بۇ باغچا ئادەمنى ئۆزىگە بەكمۇ جەلپ قىلاتتى. بىر كۈنى ئەتىگەندە باغچىغا كىردىم. بۇ چاغدا قۇياش نەيزە بويى ئۆرلىگەن بولۇپ، چېچەكلەر نۇرغا چۆمۈلگەنىدى. تېخى قۇرۇپ بولۇشقا ئۈلگۈرمىگەن شەبنەملەر خۇددى ياقۇت دانىچىلىرىدەك يالتىراپ تۇراتتى. شاخلارغا قونغان قۇشقاچلار، تومۇچۇقلار چاڭسىلداپ سايرىشاتتى. باھار پەسلىنىڭ بۇ ئەتىگەنلىك مەنزىرىسى قەلبىمنى پۈتۈنلەي مەپتۇن قىلۋالدى. خېلىغىچە چېچەكلەرگە قارىغان پېتى تۇرۇپ قالدىم، ئاندىن بىردىنلا كۆڭلۈمگە بىر پىكىر كەلدى: يېڭى نۇسخىنىڭ ئەندىزىسى مانا كۆز ئالدىمدىلا تۇرۇپتىغۇ! باھاردا رەڭمۇرەڭ گۈللەر بىلەن، ياز ۋە كۈز پەسىللىرىدە شېرىن مېۋىلەر

بىلەن توامدىغان مۇشۇ باغنىڭ ھۆسنىنى گىلەمگە چۈشۈرسەم بولمامدىكەن؟ ئۇنىڭدا گۈزەللەرمۇ، مېۋىلەرمۇ ۋە قۇشلارمۇ ئىپادىلەنسۇن. ئۇ چاغدا تەبىئەت گۈزەللىكىنىڭ بىرقەدەر پۈتۈنلەشكەن كارتىنىسى ئەكس ئېتىدىغۇ. بۇ نۇسخىغا «باغ» دەپ ئات قويسىمۇ، «ھايات» دەپ ئات قويسىمۇ بولۇۋېرىدۇ.

كۆڭلۈم بىردىنلا يورۇپ كەتتى. ئالدىراش ئۆيگە كىردىم ـ دە، ئۇستەلگە يوغان بىر پارچە قەغەز ئېلىپ، رەسىم سىزىشقا ئىشلىتىدىغان ھەرخىل رەڭلىك بوياقلارنى تەڭ قىلدىم. ئاندىن ئويلىغانلىرىم بويىچە شەكىللەرنى قەغەزگە چۈشۈرۈشكە تۇتۇندۇم. رەسسامىلىقتىن تۇزۇك خەۋىرىم يوق ئىدى. شۇنىڭغا قارىماي يېڭى نۇسخىنىڭ ئومۇمىي كۆرۈنۈشىنى ـ رەسسامىلارنىڭ تىلى بىلەن ئېيتقاندا «كومپوزىتسىيە»نى جايلاشتۇردۇم. بەزى يەرلىرىنى خەت بىلەن ئىزاھلىدىم. ھەتتا دەرەخ شاخلىرىغا قۇشلارنى، گۈل ياپراقلىرىغا تىترەپ تۇرغان شەبنەم دانچىلىرىنى قوندۇرۇشنىمۇ ئۇنتۇمىدىم.

بىراق «نۇسخا» پۈتكەندىن كېيىن سىزغانلىرىم ئۆزۈمگە باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ مەشق رەسىملىرىگە ئوخشاش تولىمۇ كۆرۈمسىز بىر نەرسە بولۇپ كۆرۈندى. شۇنداقتىمۇ قەلبىمدىكى شادلىقىم قىلچە سۇسايمىدى. رەسىمنى يۆگىدىم ـ دە، ۋېلىسىپىتىمغا مىنىپ يېزىلىق ھۆكۈمەت تەرەپكە قاراپ چاپتىم.

بازارغا كىرىشىمگە قېرىشقاندەك چىمەنگۈل بىلەن ئۇچرىشىپ قالدىم. ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشكۈمۇ، سۆزلەشكۈمۇ يوق ئىدى. شۇڭا توختىمايلا ئۆتۈپ كەتمەكچى بولۇۋېدىم، بىراق چىمەنگۈل:

ـ ھوي گۈلنىسا، سالاملىشايمۇ دېمەيسىزغۇ؟ ـ دەپ قالدى.

ئىلاجسىز ۋېلىسىپىتتىن چۈشتۈم.

ـ ياخشىمۇسىز؟ ـ دېدى چىمەنگۈل ئانچە قولاشمىغان ھالدا كۈلۈمسىرەپ، ـ بەك ئالدىراش ئوخشايسىز. ئاشاڭجاڭنىڭ يېنىغا ماڭغان ئوخشىمامسىز؟

ئەسلىدە بۇ يەرگە نېمە مەقسەت بىلەن كەلگەنلىكىمنى ئېيتماقچى ئەمەس ئىدىم. بىراق، ئۇ ئۆزى مۇشۇ گەپنى كوچىلىغاچقا، يوشۇرغۇم كەلمىدى. قانداق ئويلىسا ئويلاۋەرمەمدۇ؟ نېمىدىن قورقاتتىم.

ـ ھەئە، ئايۇپ ئاكىنى ئىزدەپ كېتىۋاتىمەن، ـ دېدىم.

— بىكار ئاۋارە بوپسىز، — دېدى ئۇ يەنە كۈلۈپ تۇرۇپ، ئەمما ئۇنىڭ بۇ كۈلكىسى ماڭا نېمىشقىدۇر بىر خىل مەسخىرىدەك تۇيۇلدى، — يولداش ئايۇپ ناھىيىگە مەجلىسكە كېتىپتۇ. ئاڭلىسام، ئۇ يەردىن باشقا جايلارغا ئېكسكۇرسىيىگە بارغۇدەك. پات ئارىدا كۆرۈشەلمىگۈدەكسىز.

چىمەنگۈل رەسمىي ئىپادىلىنىپ تۇرىدىغان سوغۇق كۈلكە بىلەن چىرايىمغا قارىدى. يەنە ئاشۇ دوختۇرخانىدا ماجىرالاشقان ۋاقىتنىمىزدىكىدەك غۇرۇرسىدە ئاچچىقىم كەلدى - دە، كۆڭلۈمدە نېمىشقىدۇ بىر سانجۇۋېلىش ئىستىكى قوزغالدى.

— ئۇنىڭ بىلەن ناھىيىدە كۆرۈشمەكچى بولغان، ئۆزى تېلېفون ئارقىلىق خەۋەر قىلغان، — دېدىم مەن بىر خىل چوڭچىلىق چىقىپ تۇرىدىغان تەلەپپۇزدا.

چىمەنگۈل دەماللىققا باشقا سۆز تاپالمىغاندەك تۇرۇپ قالدى. ئاندىن چىرايى تاتىرىپ، بايىقى مەسخىرە ئورنىنى ئەندى بىر خىل ئاداۋەتخورلۇق ئىپادىسى ئىگىلىدى.

— خوش ئەمىسە، — مەن ئۇنىڭغا مەغرۇرلۇق بىلەن قاراپ قويۇپ شارتتىلا بۇرۇلدۇم - دە، ۋېلىسىپىتىمغا مىنگىنىمچە مېڭىپ كەتتىم. يېزىلىق ھۆكۈمەت قورۇسىنىڭ يېنىغا بېرىشىمغا دەرۋازىدىن چىقىپ كېلىۋاتقان ئايۇپ ئاكا بىلەن ئۇچراشتىم.

2

«سۆيۈملۈك گۈلنىسا، مەن ئۇزاق ئويلاردىن كېيىن سىزگە مۇشۇ خەتنى يېزىپ، مەقسىتىمنى توغرىدىن توغرا ئوتتۇرىغا قويۇش قارارىغا كەلدىم، سىزنى تۇنجى قېتىم ئۇچىكەن يىلى باھار پەسلىنىڭ تازا ۋاينىغا يەتكەن مەزگىللىدە — سىلەرنىڭ سىنىپىڭلارغا دەرس ئاڭلىغىلى كىرگەن چېغىمدا كۆردۈم. ئېسىڭىزدە بارمۇ، شۇ چاغدا سىز بارلىق سوئاللارغا تولۇق ۋە قانائەتلىنەرلىك ھالدا جاۋاب بەرگەن ئىدىڭىز. كېيىن ئىككىمىز ئىشخانىدا سۆھبەتلەشتۇق. بۇرۇن كىشىلەردىن: «بىر كۆرۈپ ئاشىق بولۇپتۇ» دېگەن سۆزنى ئاڭلىسام ھەرگىز ئىشەنمەيتتىم، كۈلگۈم كېلەتتى. بىراق يوشۇرماي ئېيتىسەنكى، شۇ قېتىم سىز بىلەن تونۇشقاندىن كېيىن، مەن دەل ئەنە شۇنداق دەردكە مۇپتىلا بولدۇم. مېنى مۇنداق كويغا سالغان نەرسە سىزنىڭ گۈزەل رۇخسارىڭىزمۇ، ئەقىل - پاراسىتىڭىزمۇ ياكى يۈكسەك ئەخلاقىڭىزمۇ (ئوقۇتقۇچىلىرىڭىز سىزنىڭ ئىنتايىن ئەخلاقلىق قىز ئىكەنلىكىڭىزنى ئېيتىپ بەرگەنىدى)، قايسى بىرى ئىكەنلىكىنى ئېنىق ئېيتىپ بېرەلمەيمەن، بەلكىم ھەممىسىدۇر! شۇ قېتىمقى كۆرۈشۈشتىن كېيىن سىز بارلىق ئوي - خىيالىمدىمنى، ئارزۇ - ئۇمىدلىرىمنى پۈتۈنلەي ئۆزىڭىز ئەسىر قىلۋالدىڭىز. كېچىلىرى ئۇيقۇدىن، كۈندۈزلىرى ئارامىمدىن مەھرۇم بولدۇم، شۇ كەمگىچە يۇرىكىمنى ئۆرتەپ تۇرغان ئىشق دەردىنى قانداق چىدام ۋە سەۋر - تاقەت بىلەن بېسىپ كەلگەنلىكىمنى ئويلىسام، ئۆزۈمۇ ھەيران قالىمەن. ئاشىق بولغان يىگىتلەر كۆڭلىدىكى ھېس - تۇيغۇلىرىنى مەشۇقىغا (ئەگەر سىزنى مەشۇقۇم دەپ ئاتاشقا رۇخسەت قىلسىڭىز) قاچان بولمىسۇن بىر كۈنى ئاشكارا قىلىشى كېرەكقۇ. مېنى دېمىسىڭىز، شۇ كۈنىلا سىزگە يۇرىكىمنى يېرىپ كۆرسىتىشكە تەييار ئىدىم. لېكىن بىر جەددىي مەسىلە — سىزنىڭ ئالىي مەكتەپكە بېرىپ داۋاملىق بىلىم

ئاشۇرۇشقا بولغان ئىرادىڭىز مېنىڭ يولۇمنى توستى. ئاڭلىسام، ئاتا - ئانىڭىزمۇ سىز-
نىڭ شۇ ئارزۇيىڭىزنى قوللايدىكەن. بىر كىتابتىن: «مۇھەببەت — ياخشى كۆرگەن
كىشىڭنىڭ خۇشاللىقىغا قوشۇلۇپ خۇشال بولۇش، قايغۇسىغا قوشۇلۇپ قايغۇرۇش دە-
مەكتۇر» دېگەن سۆزنى ئوقۇغانىدىم. ئۇ چاغدا سىزنى خۇشال قىلدىغان ئىش — داۋاملا-
شق ئوقۇش ئىدى. شۇڭا گەرچە ئالىي مەكتەپكە كىرىپ قالسىڭىز ئارزۇ - ئارمانلىرىمنىڭ
ئەمەلگە ئېشىشىغا كۆزۈم يەتمىسمۇ، سىزدىن ئايرىلىپ قېلىش ماڭا ھېسابسىز قايغۇ-
ھەسرەت ئېلىپ كەلسىمۇ، سىزنىڭ خۇشاللىقىڭىزغا ئورتاق بولاي دېگەن نىيەتتە سىز-
گە قەلبىمنى ئاشكارىلاشتىن ئۆزۈمنى تۇتۇۋالدىم. بىراق كىشىلەر: «ئوتنىڭ سىرتىدا
كۆيگەندىن ئىچىدە كۆيگەن مىڭ ھەسسە ئەلا» دېيىشىدەكەنغۇ. بۇ ئېھتىمال، ئىچىدە
كۆيگەندە، كۆيۈپلا تۈگىشىپ، ئاغرىق ئازابىدىن بىراقلا خالاس بولىدىغانلىقىغا، ئەگەر
سىچە، سىرتىدا كۆيگەندە، يا قېچىپ قۇتۇلالمايدىغان، يا كۆيۈپلا تۈگەشمەيدىغان،
ھەمىشە كۆيۈپ، ئازابلىنىپلا يۈرىدىغان ھالەتكە گىرىپتار بولىدىغانلىقىغا قارىتا
ئېيتىلغان بولسا كېرەك. شۇ كۈنلەردە مەنمۇ دەل ئەنە شۇ ئىككىنچى ھالەتكە مۇپ-
تىلا بولغانىدىم. كۆپ ئۆتمەي خىزمەت بىلەن بىراق سەپەرگە چىقىشىمغا توغرا
كەلدى. قايتىپ كەلسەم، سىز ئۇچۇن شۇم خەۋەر ئاڭلىدىم. بۇ ھەقتىكى گەپلەرنى
قوزغاپ كۆڭلىڭىزنى پاراكەندە قىلغىنىم ئۈچۈن ئەپۇ قىلىشىڭىزنى سورايمەن. ئەمما،
ئىشىنەمسىز، گەرچە ئۇ خەۋەر شەخسەن مېنىڭ ئىشقى - تۇيغۇلىرىمنىڭ ۋىسالىغا ئېرى-
شىش ئۈچۈن داغدام يول ئېچىپ بەرگەندەك تۇيۇلغان بولسىمۇ، لېكىن سىزنىڭ ئار-
زۇيىڭىزنىڭ زەربىگە ئۇچرىغانلىقى ئۈچۈن سىزگە ئوخشاشلا ئازابلاندىم. بىراق، ئالدىڭىز-
دا كۈندىلەك تۇرۇۋاتقان تۇسالغۇنى ئېلىپ تاشلاش قولۇمدىن كەلمىدى. سىز ئاقىۋەت
يەنىلا قارا تاشتا قالدىڭىز. ئەمدى مېنىڭ سىزگە بولغان كۆڭلۈمنى ئاشكارىلاشقا تو-
سالغۇ قالمىغاندەك بولغانىدى. بىراق سىز بىلەن كۆرۈشكىنىمىزدە سىز يەنىلا ئالىي
مەكتەپتە ئوقۇش ئىمتىھىدىن ۋاز كەچمەيدىغانلىقىڭىزنى، كېلەر يىلى يەنە ئىمتىھان
بېرىدىغانلىقىڭىزنى ئېيتتىڭىز. راستىمنى ئېيتسام، شۇ چاغدا لەسسىدە بولۇپ قالغانى-
دىم. ئاندىن مېنىڭ چۈشىنىشىمچە، مۇھەببەتتە ۋىسالغا ئېرىشىش دېمەك - ئىككى يۈرەك-
نىڭ ئىختىيارىي رەۋىشتە بىر - بىرىگە تەلپۈنۈشىنىڭ نەتىجىسى دېمەكتۇر. مەن
سىزگە مەجنۇن كەبى كۆيۈپ تۇرغۇنۇم بىلەن سىزنىڭ مېنىڭ لەيلىم بولۇش -
بولماسلىقىڭىزنى بىلمەيتتىم. شۇڭا يەنىلا ھىجران ئازابى ئىچىدە بىرنەچچە ئاي
ئۆتۈپ كەتتى. ھازىر سىز تۇرەۋىش يولىڭىزدا يېڭى بىر ئىستىقبال مەنزىرىسى تاپ-
تىڭىز. پۈتۈن ۋۇجۇدىڭىز بىلەن شۇ يولدا ئالغا ئىنتىلىۋاتىسىز، ھەمىشە شۇ يولدا
ماڭامسىز؟ ياكى ياز پەسلىدە ئىستىقبال يولىڭىزنى ئۆزگەرتىش ئۈچۈن يەنە بىر
قېتىم ئۇرۇنۇپ كۆرەمسىز؟ بۇ ماڭا ھازىرچە تولۇق مەلۇم ئەمەس. سۆيۈملۈكۈم گۈل-
نىسا، تاقىتىم بەرداشلىق بېرەلمىدى. ئۆتكەن يىلقى باھاردا يۈرىكىمدە مۇھەببەت
غۇنچىسى بىخلانغانىدى. لېكىن بىر يىل ئىچىدە، ئىلاجسىز ھالدا ئۆزۈم ئۈنىڭ پورەك-
لەپ ئېچىلىشىغا يول قويماي ئالقانلىرىم بىلەن مەھكەم سىقىمداپ كەلگەنىدىم. بۇ

يىلقى باھاردا ئۇ مېنىڭ زورلىشىمىدىن غالىب كەلدى. گۈلنىسا، باھار نېمىدېگەن ئىللىق - ھە! ئۇ، قار - مۇزلارنىمۇ، ھەرقانداق قېلىن توڭلارنىمۇ ئېرىتىۋېتەلەيدۇ. شۇنداق ئىكەن ئۆتكەن يىلقى باھاردا بىخلانغان غۇنچىنىڭ يەنە شۇ پېتى تۇرۇۋېرىشى مۇمكىنمۇ؟ ئۇھ!... ئاخىرى شۇ غۇنچىنى سىزگە ئۈزاتتىم. ئۇنى پورەكلەپ ئې-چىلدۇرارسىزمۇ؟ ياكى مىجېپ تاشلارسىزمۇ؟ مەن ئالدىنقى ھالەتنىڭ ئىشقا ئېشىشىنى تولىمۇ - تولىمۇ ئارزۇ قىلىمەن.»

بۇ خەتنى بۇندىن ھەپتە ئىلگىرى ئايۇپ ئاكىنىڭ ئۆز قولىدىن تاپشۇرۇپ ئالغانىدىم. شۇ كۈنى ئىككىمىز ناھىيىگە — ئۇنىڭ رەسسام ئاغىنىسىنىكىگە باردۇق. رەسسام مەن سىزغان ھېلىقى «باغ» ناملىق «كومپوزىتسىيە» نى ناھايىتى زوقلىنىپ كۆرۈپ چىقتى.

— ھازىرچە خام - خوتىدەك كۆرۈنگەن بۇ «كومپوزىتسىيە» نىڭ ئارقىسىدا مول بەدىئىي گۈزەللىك يوشۇرۇنۇپ تۇرۇپتۇ، — دېدى رەسسام ھەۋەس بىلەن، — ئاشۇ مەخپىي گۈزەللىكلەرنى نامايان قىلىش ئۈچۈن سىزگە قولۇمدىن كېلىشىچە يارەملىشىمەن.

بىز ئۇنىڭ ئۆيىدىن قايتىپ چىققاندىن كېيىن ئازراق بازار ئايلاندۇق-تە، ئاندىن قاراتاشقا قايتتۇق.

— ئۆيىڭىزگە بارغاندىن كېيىن بۇنى ئوقۇپ كۆرسىڭىز،— دېدى ئايۇپ ئاكا خوشلىشىدىغان چېغىمىزدا بىر دانە كونۋېرتنى ماڭا ئۇزىتىۋېتىپ.

مەن ئۇنىڭ چىرايى ۋە تەلەپپۇزىدىكى ھاياجانلىق كەيپىياتتىن ئاللىقانداق بىر مەنىنى سەزگەندەك بولدۇم - دە، خەتنىڭ مەزمۇنىنى سوراپ ئولتۇرمايلا يانچۇقۇمغا سالدىم. ئۆيگە كەلگەن چېغىمدا قاراڭغۇ چۈشكەنىدى، تامىقىمنى ئالدىراپ - تېنەپ يەپ بولۇپ، ھوجرامغا كىردىم - دە، خەتنى ئارقا - ئارقىدىن ئىككى قېتىم ئوقۇپ چىقتىم. ئاندىن ئۇنى قولۇمدا تۇتقان پېتى ئورنۇمدىن تۇرۇپ، دېرىزە يېنىغا باردىم، پورتۇچكىنى ئاچتىم. ئۆيگە باھار ئاخشىمىنىڭ گۈل - چېچەك ھىدىغا تويۇنغان ئىللىق ھاۋاسى ئۇچۇپ كىردى. ئاسمان ئىنتايىن سۈزۈك ئىدى. بىمىساب يۇلتۇزلار گويا مېنىڭ شۇ تاپتىكى ھېس - تۇيغۇلىرىمغا ھەمدەم بولغاندەك كۆلۈپ قارىشاتتى.

بىزگە كۆپىنچە باھار مەۋسۇمى ئۇشتۇمتۇت يېتىپ كەلگەندەك تۇيۇلىدۇ. قىشتىن بېرى ئاپئاق قارغا پۈركىنىپ مەڭگۈلۈك ئۇيقۇغا كەتكەندەك كۆرۈنگەن تەبىئەتنىڭ ئۆز باغرىدا يېڭى بىر باھار تۆرەلمىسىنى يېتىشتۇرۇۋاتقانلىقىغا ئەقلىمىز يەتمەي قالدۇ.

مەنمۇ شۇ تاپتا دەل ئەنە شۇنداق تۇيغۇغا غەرق بولغانىدىم. دۇرۇس، خېلىدىن بېرى ئايۇپ ئاكىنىڭ مېنى ياخشى كۆرىدىغانلىقىنى بالاغەتكە يەتكەن قىزلارغا خاس تۇيغۇلۇق بىلەن سېزىپ يۈرگەنمەن. ئۆزۈمدىنمۇ ئۇنىڭغا قارىتا بىر خىل ھېسسىياتنىڭ ھەدەپ كۈچىيىۋاتقانلىقىنى بىلەتتىم. بىراق، ئايۇپ ئاكا كۈنلەردىن بىر كۈنى مۇشۇنداق مۇھەببەت ئىزھار قىلغۇدەك بولسا، ئۆزۈمنى ھازىرقىدەك شۇنچىلىك

كۆچلۈك هاياجانغا چۈشۈپ قالارمەن دەپ زادى ئويلىمىغانىدىم. شۇ تاپتا يۈرەك ئۇرۇشۇم ئۆزۈمگىمۇ ئاڭلىناتتى. تومۇرلىرىمدا قان ئورنىغا خۇددى بىر خىل ئوتلۇق ئېقىم كېزىۋاتقاندەك تۇيۇلاتتى... شۇ ھالەتتە بىر پەس تۇرغاندىن كېيىن قولۇمدىكى خەتنى ئاستا كۆكرىكىمگە باستىم - دە، گويا شۇ تاپتا ئايۇپ ئاكا ئايدىك كېچە نۇرىغا چۆمۈلگەن مۇشۇ دېرىزە تۈۋىدە تەقەززالىق بىلەن جاۋاب كۈتۈپ تۇرغاندەك پىچىرلىدىم:

— مەنمۇ سىزنى ياخشى كۆرىمەن، چىن كۆڭلۈمدىن ياخشى كۆرىمەن!...

مەن شۇ ئاخشىمىلا جاۋاب خەتنى يازدىم. بىراق ئۇنى ئىگىسىگە قانداق يەتكۈزۈشنى بىلمەي ئىككىلىنىپ بىرنەچچە كۈننى ئۆتكۈزۈۋەتتىم. پوچتىدىن ئەۋەتسەم ئۆز قولىغا تېگەرمۇ؟ ناۋادا باشقىلار كۆرۈپ قالسا، سۆز - چۆچەك پەيدا بولماسمۇ؟ يا ئۆزۈم ئاپىرىپ بەرسەممىكىن؟ لېكىن خەتنى ئۇنىڭ قولىغا قانداق بېرەرمەن؟... ئەستاغپۇرۇللا، زادى قانداق قىلسام بولار؟...

ئادەم بىرەر جىددىي مەسىلىگە دۇچ كەلگەن چېغىدا ئۇنى پۈختا ئويلىنىپ، ئاڭلىق ھالدا بىر تەرەپ قىلمەن، دەپ ئويلىسىمۇ، لېكىن يەنىلا ھەر خىل ۋەسۋەسىلەردىن خالىي بولالمايدىكەن. شۇ يەتتە كۈن ۋاقىتنى مەنمۇ دەل ئەنە شۇنداق بىسەرەمجانلىق كەيپىيات ئىچىدە ئۆتكۈزۈۋەتتىم. بىچارە ئايۇپ ئاكا شۇ تاپتا قانچىلىك تەقەززالىق بىلەن جاۋاب كۈتۈۋاتقاندۇ؟ بۇنى ئويلىسام، ئۇنىڭغا بەكمۇ ئىچىم ئاغرىدىۇ، بىراق...

بۈگۈن چۈشكە يېقىن مەرەمنىسا ئىسمىلىك قىز ئۇشتۇمتۇت گەپ باشلاپ قالدى:

— ھەي ئاداشلار ھېلىقى ساۋاقدىشىمىز ئوسمان پاكار بارغۇ، يېقىندا كارامەت بىر ئىش قىپتۇ، دەڭلا، سۆزلەپ بەرسەم ئاڭلامسىلەر؟

خالۋاپ قىزلار دەررۇ ئىپادە بىلدۈرۈشتى:

— ئاڭلايمىز!

— ئەمىسە، قولۇڭلار ئىشتىن توختاپ قالمىسۇن، ھە!— ھېكايىسىنى باشلىدى مەرەمنىسا.— تۇنۈگۈن ئاقتېرەك كەنتىگە — ئاچامنىڭ ئۆيىگە بارغانلىقىمنى بىلسىلەر-غۇ. ئۇ يەردە ئاشۇ ئوسمان پاكار توغرىسىدا قىزىق بىر ھېكايىنى ئاڭلىدىم. ئۇلارنىڭ مەھەللىسىدىكى ئەترەت باشلىقى بىلەن كەنت سېكرېتارى ئاكا - ئۇكا بولۇپ، بۇرۇندىن خېلىمۇ ئىناق ئىكەن. سوقتى قىلىش ئارقىلىق تازا بېيىۋالغانىكەن. دېھقانلارنىڭ پىكرى كۆپ بولسىمۇ، ئاغزىدىن چىقىرىشالمايدىكەن. بىزنىڭ ئوسمان ئۇلارغا ئائىت ئەھۋاللارنى يوشۇرۇن ئىگىلەپ، پۈرسەت كۈتۈپ يۈرۈپتۇ.

— مەكتەپتە چېغىدىمۇ ناھەقچىلىقلارغا تاقەت قىلالمايدىغان پاكارتى ئۇ، — دەپ لوقما سالدى بىرەيلەن.

— گېپىمنى بۆلمەي تۇرغىنا ئاداش، نەگە كېلىۋىدىم؟ ھە، يېقىندا ئەترەت باشلىقى ئۇنى ئۆستەڭ قۇرۇلۇشىغا ھاشارغا ھەيدەپ كەپتۇ. «بىر شەرتىم بار، شۇنىڭ-

غا كۆنسىڭىز باردىمەن» دەپتۇ ئوسمان.

ــ ئۇنى قارا، بۇرۇنمۇ جىگەرلىك ئىدىڭ ئۇ.

ــ ھە، شۇنداق. ئەترەت باشلىقى: «قېنى، دەپ باقە، قانداق شەرتىڭ بار؟» دەپ سوراپتۇ. «كوللېكتىپنىڭ مال - مۈلكى تارقىتىلغاندا ئىشلەپچىقىرىش سايمانلىرىنى ساتقان پۇلدىن 10 مىڭ يۈەن يىغىلغانىكەن،ــ دەپتۇ ئوسمان ئەترەت باشلىقىغا مىختەك تىكىلىپ تۇرۇپ،ــ ھازىر ئۇنىڭدىن ئۈچ مىڭ يۈەننىڭلا ئورنى باردىكەن، قالغان يەتتە مىڭ يۈەن نەگە كەتتى؟ يەنە ئەترەت ئىشخانىسى يېنىدىكى 30 تۇپ يوغان تېرەك كوللېكتىپقا قالدۇرۇلغانىكەن. ھازىر ئۇلاردىن بىرسىلا قاپتۇ، قالغىنى نېمىگە ئىشلىتىلدى؟ مۇشۇ ئىككى سوئالغا ئېنىق جاۋاب بەرسىڭىز ھاشارغا باردىمەن، بولمىسا بارمايمەن».

ــ تازا جان يېرىدىن تۇتۇپتىغۇ ئۇ.

ئەترەت باشلىقى جاۋاب بېرىشتىن باش تارتىپ، ئاچچىقلانغان پېتى كېتىپ قاپتۇ.

ــ شۇدە، ئۇ ئوگايلا «مەن يەپ كەتتىم» دەمتى.

ــ بىراق ئارقىدىنلا ئوسماننىڭ ھويلىسىدا سېكرېتار پەيدا بولۇپتۇ. «ساڭا كادىرلارنى سوراق قىلىش ھوقۇقىنى كىم بەرگەن؟» دەپ ئىشىكتىن كىرەكىرمەي ۋارقىراپتۇ ئۇ. ئوسمانمۇ بوش كەلمەي: «دۆلىتىمىزنىڭ ئاساسىي قانۇنى بەرگەن» دەپتۇ ۋە يەنە تېخى نېمە دەپتۇ دېمەمسىلەر؟ «سېكرېتار، بۇ گەپنى ئېچىپ ياخشى قىلدىڭىز، تېخى سىزدىن سورايدىغان سوئالىمۇ بار. كوللېكتىپنىڭ پۇلىدىن مائاش ئالمىسىز، يەنە تەمىنات يېرى ئۇچۇن دەپ ئەك ياخشى يەردىن بەلگىلىمىدىن ئارتۇق ئىگىلىدىڭىز. لېكىن ئۇ يەرنىڭ پۇتۇن دېھقانچىلىق ئىشلىرىنى دېھقانلارغا قىلدۇرىسىز. ئېيتىپ بېقىڭا، بۇ ئىشىڭىز توغرىمۇ، خاتامۇ؟»...

ــ ئۇنىڭ يۈرىكىنىڭ چوڭلۇقىنى قاراڭلار.

ــ ھە، شۇنداق. سېكرېتار ئۆزىنى شۇ كەنتنىڭ پادىشاھىدەك ھېسابلايدىكەن. شۇڭا ئوسماندەك «سېرىق تۆك شۇمتەك»نىڭ ئۆزىگە مۇنداق سوئال قويۇشىنى قاتتىق ئېغىر ئاپتۇ - دە، دەرغەزەپ بولۇپ: «ئاغزىڭنى يۇم، ھارامزادە!» دېگىنىچە ئوسمانغا بىر شاپىلاق سېپتۇ. ئوسماننىڭ ئاغزى قانايتۇ.

ــ تازا زومىگەر نېمىكەنغۇ ئۇ؟

ــ ھە، ئاددىي ئوسمان نېمە قىپتۇ؟

ــ «گەدىنىمىدە قەرز قالمىسۇن، ھازىرلا ياندۇراي» دەپتۇ ئوسمان ۋە سېكرېتارغا بىر مۇشت ياندۇرۇپتۇ.

ــ ئوغۇل بالا!

ــ تازا توغرا قىپتۇ!

ــ سېكرېتار مۇنداق بولۇشىنى ئويلاپ باقمىغانكەن. يەنە ئۇرۇشۇۋېرەي دېسە، «سېرىق تۆك شۇمتەك» مۇ بوش كېلىدىغانىدەك ئەمەس. شۇڭا: «خەپ توختاپتۇر،

كۆزۈڭگە كۆرسەتمەسەم!» دەپ ھەيۋە قىلغىنچە ئارقىسىغا قايتىپ، بىردەمدىن كېيىن بىرنەچچە سالەكامرىنى باشلاپ كەپتۇ... ددل شۇ چاغدا ئايۇپ شائجاڭ بىلەن ئاقتېرەكنىڭ كەنت باشلىقى شۇ مەھەللىگە كېلىۋاتقانىكەن. ھەر ئىككى تەرەپ ئوسمانىنىڭ ھويلىسى يېنىدا ئۇچرىشىپ قاپتۇ. سېكرىتار ئوسمانىنىڭ ئۇستىدىن تازا دادلاپتۇ. شائجاڭ ئۇنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ بولۇپ، ئاندىن ئوسمان بىلەنمۇ سۆزلىشىپتۇ. ئاخىرى نېمە بولۇپتۇ دېمەمسىلەر؟ گەپنى قىسقارتاي: ئەتىسى ئەتىگەندە ئوسمان خۇشال - خۇرام ھالدا ئۆستەڭ قۇرۇلۇشىغا مېڭىپتۇ. دەل شۇ چاغدا يېزىلىق ھۆكۈمەتنىڭ قاسىم تەشكىلات بىلەن بۇغالتىر غۇلام ئاكا ئاقتېرەككە يېتىپ كەپتۇ. بىر ھەپتىدىن كېيىن سېكرىتار بىلەن ئەتىرەت باشلىقى مەنسەپتىن قالدۇرۇلۇپ، خەيانەت قىلغان پۇللىرى كوللېكتىپقا قايتۇرۇلۇپتۇ. يەنە تېخى ھازىر مەسىلىسىنى قانۇن ئورۇنلىرى تەكشۈرۈۋاتقانمىش.

— ھەي، بىزنىڭ ئوسمان پاكار راستىنلا ياماڭ نېمىكە جۇمۇ!

— ئوسمانمۇ يامانكەن. ئەڭ مۇھىمى، يېزا باشلىقىمىز ئادىل كىشى ئىكەن. ئەگەر ئۇمۇ سېكرىتارغا يان باسقان بولسا، ئوسمانغا خېلى ئىش كېلەتتى، دەڭلار.

شۇنىڭدىن كېيىن باشقا قىز - چوكانلارمۇ ئايۇپ ئاكىنىڭ ئېسىل خىسلەتلىرى ۋە ئىش - ھەرىكەتلىرى ھەققىدە كۆرگەن، ئاڭلىغانلىرىنى سۆزلەشكە چۈشۈپ كەتتى. مېنىڭمۇ سۆھبەتكە قېتىلغۇم بار ئىدى، لېكىن نېمىشقىدۇر زۇۋان سۇرمىدىم.

توساتتىن ماشىنا ئاۋازى ئاڭلاندى. ئۇھ، ئايۇپ ئاكام كەلگەنمىدۇ؟ ئاۋۇ كۆنى ئۇ: «رەسىم پۈتكەندە ئۆزۈم ئاپىرىپ بېرىمەن» دېگەنىدى.

يۈرىكىم قاتتىق ئۇرۇپ كەتتى. ئۇنىڭ بىلەن قانداق كۆرۈشەرمەن؟ خەتنى ئۆز قولىغا بېرەيمۇ - بەرمەيمۇ؟ قانداق بېرەرمەن؟

ۋىسال بوسۇغىسىدا

1

ئايۇپ ئىنتايىن خۇشال ئىدى. ئۇ ئارزۇسىغا يېتەي دەپلا قالغانىدى. توي قىلىش ھەققىدە گۈلنىسانىڭ رازىلىقىغا ئېرىشتى. ئەتە ئۇلار نىكاھ قەغىزى ئالىدۇ.

تاسادىپىلارنى ھەرگىز بوش چاغلاشقا بولمايدىكەن. ئۇ ئىلگىرى: «ھېنىڭ بەخت گۈلۈم قارا تاشتەكى يىراق بىر مەھەللىدە ئېچىلار» دېگەننى خىيالىغىمۇ كەلتۈرۈپ باقمىغانىدى. ئەگەر تاسادىپىي ھالدا قاراتاش ئوتتۇرا مەكتىپىگە دەرس ئاڭلىغىلى بېرىپ قالمىغان بولسا، ئېھتىمال گۈلنىسا ئىسىملىك بىر قىزنىڭ بۇ دۇنيادا مەۋجۇت ئىكەنلىكى ئۇنىڭغا بىر خىل مەخپىيەت بولۇپ قېلىۋەرگەن بولاتتى. شۇ چاغدا ئۇ قىزنى بىر كۆردى-يۇ - ئاشىق بىقارار بولدى. يىراق شۇ كۈنلەردە ئىشىق دەردى يۈرىكىنى كۆيدۈرۈپ تۇرسىمۇ، ئۇنىڭ ۋىسالىغا ئېرىشىشكە كۆزى يەتمەيتتى. كېيىن يەنە بەزى تاسادىپىلار ۋە باشقا ئىشلار يۈز بەردى. ئاندىن مانا

هازىرقىدەك نەتىجە كېلىپ چىقتى.

ئايۇپ بۇگۈن دەريانىڭ تۆۋەن ئېقىمىغا جايلاشقان دېھقانچىلىق مەيدانىغا بېرىپ، ئۇ يەرنىڭ بوز يەر ئۆزلەشتۈرۈش ئەھۋالىنى كۆزدىن كەچۈردى. ئۇ يەردىن قايتىۋاتقاندا ساۋۇت ئاكىنىڭ ئائىلىسىدە يېرىم سائەتتەك توختاپ، ئەتە نىكاھ قەغەزى ئېلىش توغرىسىدا گۈلنىسا بىلەن پۈتۈشتى. ئوڭغۇل - دوڭغۇل يوللاردا بىر كۈنلۈك سەپەر قىلىپ، تازا تاسقالغان بولسىمۇ، شۇ تاپتا ئۇ قىلچە ھارغىنلىق ھېس قىلمايتتى. ۋىسالغا ئېرىشىش شادلىقى بەخش ئەتكەن بىر خىل ھۈزۈرلىنىش تۈيغۇسى ئۇنىڭ ۋۇجۇدىغا پۈتمەس - تۈگىمەس كۈچ ئاتا قىلغاندەك ئىدى.

ھاۋا ئىسسىق ۋە دىمىق ئىدى. ئايۇپ كەچلىك تامىقىنى يەپ بولۇپ، كۈندىكى ئادىتى بويىچە ئازراق كىتاب كۆردى - دە، ئاندىن تېلېۋىزورنى ئاچتى. ھەر ئىككىلا قانالدا ئايىغى چىقمىشقا كۆز يەتمەيدىغان، تولىمۇ ئەزمە كۆپ قىسىملىك تېلېۋىزىيە تىياتىرى قويۇلۇۋاتاتتى. ئايۇپ ئۇنى ئازراق كۆردى - دە، ئاندىن ئۆچۈرۈۋېتىپ، ياتمىقىدىن چىقتى. قورۇنىڭ ئارقىسىدا كۆلىمى 15 - 20 مو كەلگۈدەك مېۋىلىك باغ بارئىدى. ئايۇپ بىر بېسىپ، ئىككى بېسىپ شۇ يەرگە كىردى - دە، تال بارىگى ئاستىغا قويۇلغان ئورۇندۇققا ئولتۇردى. بۇ يەرنىڭ ھاۋاسى خېلىلا سالقىن ئىدى. يېقىنقى يىللاردىن بۇيان تېز كۆپەيمىشكە باشلىغان چېكەتكىلەرنىڭ چىرىلداشلىرىنى دېمىگەندە ئەتراپ جىمجىت ئىدى. ئايۇپ تاماكا ئوراپ تۇتاشتۇردى.

شادلىقىمۇ، قايغۇمۇ ئۆتىمۈشنى ئەسكە چۈشۈرىدۇ. شۇتاپ تا ئايۇپنىڭ خىيالىغا ئىختىيارسىز ھالدا گۈلنىساغا بولغان مۇھەببەتكە ئائىت مۇڭداق بىر ۋەقە كەلدى:

ئۆتكەن يىلى ئاۋغۇست ئېيىنىڭ ئاخىرقى كۈنلىرىنىڭ بىرىدە ئۇ ناھىيىگە يىغىنغا بارىدى. يىغىندىن كېيىن قوشنا ناھىيىدىكى ئائىلىسىگە بېرىپ، تاتا - ئانىسىنى يوقلىدى. شۇ كۈنى قەدىناس ئاغىنىسى ئەيسامۇ مەھەللىگە كەلگەنىكەن. ئىككى دوست بىر - بىرىنىڭ مۇرىسىگە بىرىدىن شاپىلاقلىشىپ كۆرۈشتى. ئاندىن ھېلىقى ئۆستەڭ بويىغا بېرىپ، ئاز - ئازدىن ئىستېمال قىلغاچ سۆھبەتكە چۈشتى.

— قانداق، ھېلىقى تومۇچۇقۇڭغا گەپ ئېچىپ باقتىڭمۇ، — كۈلۈپ تۇرۇپ سورىدى ئەيسا.

— گۈلنىسانى دەمسەن؟ — ئىغىر خورسىنىدى ئايۇپ، — ھەي... ئۇ قىزنىڭ ھازىر كۆڭلى تولىمۇ پاراكەندە.

— نېمىشقا؟

— ئىمتىھاندا ئۇۋالچىلىققا ئۇچراپتۇ.

ئەيسا بوتۇلكىنى ئاغزىغا ئاپىرىپلا بىر يۇتۇم ئىچتى - دە، ھەجىنىپ تۇرۇپ سورىدى:

— نېمە، بەك تۆۋەن نومۇر ئاپتىمۇ؟

— كىمدۇر بىرى ئۇنى ئىمتىھاندا كۆچۈرگەن دەپ مەلۇمات بەرگەنىكەن، شۇڭا

نومۇرى تارتىلغان ئوخشايدۇ.

— كۆچۈرسە، كۆچۈرگەندۇ. ئۇمۇ بىر خام سۈت ئەمگەن بەندە.

— ياق، قاراتاشتا بۇ گەپكە ھېچكىم ئىشەنمەيدىكەن. ھەتتا مەنمۇ ئىشەنمەيمەن، — ئايۇپ ھاراقتىن بىر ئوتلۇۋېلىپ، يەنە ئۇلۇغ - كىچىك تىندى، — ھەي بۇ قىزغا بەكمۇ ئىچىم ئاغرىۋاتىدۇ.

— مەلۇمات بەرگۈچىنىڭمۇ بىرەر ئاساسىي باردۇ؟

— كىم بىلىدۇ؟ ھازىرچە ئۇ ئادەمنىڭ كىملىكى مەلۇم ئەمەس.

ئارىنى بىر پەس جىمجىتلىق ئىگىلىدى. ئىككى دوست تاماكا ئوراپ چېكىشتى - دە، گويا ھەر ئىككىلىسى ئۆز خىياللىرى بىلەن بەند بولغاندەك سۈكۈتكە چۆكۈپ قېلىشتى. ھاراق يەنە ئىككى قېتىمدىن ئايلاندى.

كىشىلەر شەيتاننى تەرىپلەشكەن چېغىدا ھەممىسە ئۇنىڭ ئېزىتقۇلۇقىنى تىلغا ئېلىشىدۇ. ئۇ ئىنسانىنىڭ كۆڭلىگە بىرەر ۋەسۋەسە سالدىمۇ، ئۇنىڭ نەتىجىسىنى چىقارمىغۇچە ئەسلا تىنىم تاپقۇزماسمىش. ئىنسان بالىسى شەيتان ۋەسۋەسىسىگە بېرىلمەيمەن، دەپ قانچە قېتىملاپ قەسەم ئىچسىمۇ ھامان ئۇنىڭ ئەسىرى بولۇپ قېلىشتىن خالىي بولالماسمىش. شۇ ۋەجدىن بىر ئوبدان يارىتىلغان بۇ دۇنيا خىلمۇخىل ئەنسىزلىكلەر، بەختسىزلىكلەر، جېدەل - غەۋغا، قايغۇ - ھەسرەتلەردىن خالى بولالماسمىش...

ئەيسامۇ «ئۇ ئىشنى پۈتۈنلەي ئۆز خاھىشىم بويىچە، جان - جىگەر دوستۇمنى دەپ قىلدىم ۋە ئۇ توغرىدا ھېچكىمگە ھەتتا ئايۇپنىڭ ئۆزىگىمۇ ئېيتمايمەن» دەپ ئۆز - ئۆزىگە قاتتىق ۋەدە بەرگەنىدى. بىراق ئەسلىدە ئۇنى دەي - دەيگە سالغان ئاساسىي نەرسە، ئاشۇنداق شەيتان ۋەسۋەسىسى بولسا كېرەك، مانا ئۇنى يەنىلا قەسىمگە خىلاپلىق قىلىشقا ئۇندىگىلى تۇردى.

— ھەيرانمەن، بۇ ئىشقا نېمانچە قايغۇرۇپ كېتىسەن؟ تومۇچۇقۇڭ ئۇچۇپ كەتمەي قاراتاشتا قالغىنى ئۇچۇن خۇشال بولۇشۇڭ كېرەك ئىدىغۇ!؟

— مۇھەببىتىمنى ئويلىسام، ئەلۋەتتە خۇشال بولۇشۇم كېرەك. بىراق، بۇ ئەگەر قەستەن قىلىنغان ئىش بولسا، بىر كىشىگە قىلىنغان سۈيىقەستقۇ ئاخىر. ئۇنىڭغا ئېچىنماسلىق مۇمكىنمۇ؟

ئەيسا سەل ئويلىنىۋالغاندىن كېيىن ئايۇپقا سىناق نەزىرىدە قاراپ دېدى:

— بىر ئادەم قەستەن شۇنداق قىلدىمۇ دەيلى. ناۋادا شۇ ئىشنى قىلغان ئادەمنى بىلگۈدەك بواسالىق قانداق قىلاتتىڭ؟

— بۇنىڭغا گەپ كېتەمدۇ؟ ئۇ ئادەم ئەلۋەتتە قانۇنىي جاۋابكارلىققا تارتىلىشى كېرەكقۇ.

— ناۋادا ئۇ كىشى سېنىڭ ئەڭ يېقىن دوستۇڭ بولسىچۇ؟

— نېمە دېدىڭ؟ — ئايۇپ ئەيسانىڭ مەخدەك قادالدى، — سەن... سەن... ھە راست. مەن ئېكسكۇرسىيىگە مېڭىش ئالدىدا يازغان خېتىنىڭدە ئىمتىھان كومىتېسىنى بولۇپ بېكىتكەنلىكىڭنى يازغان ئىكەنسەن. باينىقى گېپىڭدىن قارىغاندا... ئاداش، بۇ ئىش

نى سەن قىلغانمىدىڭ - يا؟

— بولدى، مۇنۇ ھاراقنى ئىچىۋەتكىنە. ياق، ئاۋۇال ئىچىۋەت، ئاندىن سۆزلەپ بېرىمەن. ھە، بولدى. يوشۇرۇپ نېمە قىلاي، مېنىڭ قانداق ئادەملىكىم ساڭا بۇرۇن دىنلا ئايان. بىراق مۇشۇ ئىشقا كەلگەندە پەقەت سېنى — جان جىگەر ئاغىنەمنى دەپ ئۆز خاھىشىمغا قارشى ئىش قىلدىم. توختا، ئۆزۈڭنى بېسىۋال، سۆزۈمنى بۆل مەي تۇر... سەن بىلەن ھېلىقى چاغدا پاراڭلاشقاندىن كېيىن ساڭا قاتتىق ئىچىم ئاغرىدى ئەلۋەتتە، سېنىڭ ئورنىڭدا مەن بولغان بولسام، ئۇنداق ئاھ - ۋاھ چېكىپ يۇرمەي، باشقىچە يول تۇتۇپ مەقسىتىمگە يەتكەن بولاتتىم. بىراق سەن ئۇنداق قىلالمايدىغانلىقىڭنى ئېيتتىڭ، ياكى ئۇ قىزدىن مېھرىڭنى ئۈزەلمەيدىكەنسەن. ئادەم نېمە ئۈچۈن دوست - ئاغىنە تۇتىدۇ؟ ئەگەر مۇھىم چاغدا ئەسقاتمىغان دوستىنى نېمە قىلىدۇ؟ مەن ساڭا جان دەپ يارەدىلىشىڭنى ئويلىغان بولساممۇ، خىيلىغىچە نېمە قىلىشىمنى بىلەلمەي يۈردۈم. شۇ كۈنلەردە مائارىپ ئىدارىسى مېنى ئىمتىھان نازارەتچىلىرىنىڭ بىرى قىلىپ بەلگىلىدى ۋە يەنە كېلىپ دەل گۈلنىسا ئىمتىھان بېرىدىغان سىنىپقا بۆلۈنۈپتىمەن. بىر قېتىم قاراتاشقا بارغان چېغىمدا ئۇ قىزنى ماگىزىندا ئۇچراتقانلىقىمنى ئېسىڭدىمۇ؟ ئىمتىھان مەزگىلىدە سىنىپقا كىرىپلا ئۇنى تونۇدۇم. قارىسام، ئۇ قىز باش كۆتۈرمەي جاۋاب يېزىۋاتىدۇ. ئىش مۇشۇ بويىچە ماڭسا، ئۇنىڭ قاراتاشتىن ئۈچۈپ كېتىشىگە كۆزۈم يەتتى، ئاندىن سېنىڭ ھەسرەتلىك چىرايىڭنى كۆز ئالدىمغا كەلتۈردۈم، ساڭا تېخىمۇ ئىچىم ئاغرىدى. لېكىن شۇ چاغدىمۇ زادى نېمە قىلىشىمنى بىلەلمەيتتىم. بىردىنلا خىيالىمغا: «ئىمتىھاندا كۆچۈرگەنلىكى ھەققىدە ئىسپات يېزىپ قەغەزلىرىنىڭ ئاردىسىغا سېلىپ قوي، بۇ ئەگ ياخشى چارە» دېگەن بىر شۇم پىكىر كەلدى. توختا، گېپىمنى بۆلمەي تۇر... ئۇنداق قىلىشنىڭ بىر خىل رەزىللىك ئىكەنلىكىنى، شۇنداقلا بەكمۇ خەتەرلىك ئىش ئىكەنلىكىنى، ناۋادا پاش بولۇپ قالسام، قانۇنىي جاۋابكارلىققا تارتىلىدىغانلىقىمنى ئۆزۈممۇ بىلەتتىم. بىراق ساڭا بولغان دوستلۇقۇم، دوستۇم ئۈچۈن جان پىدا قىلىش ئىستىكى ھەممىدىن ئۈستۈن كەلدى. شۇنداق قىلىپ گۈلنىسانىڭ بارلىق جاۋابلىرىغا «ئىمتىھان جەريانىدا كۆچۈرۈشكە ئۇرۇنىدى» دېگەن «ئىسپات» خەتلىرىنى قوشۇپ قويدۇم، ئەمما ئىمزا قويمىدىم...

— ھەي سەن بەكمۇ رەزىل ئىش قىلىپسەن، ئەبلەخ ئىكەنسەن! — ئايۇپ ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى ۋە ئەيسانىڭ تەتۈر قاراپ سۆگەتكە يۆلەنگىنىچە تۇرۇپ قالدى.

ئەيسامۇ ئورنىدىن تۇردى.

— شۇنداق، نېمە دېسەڭ دېگىن. بىراق ئېسىڭدىمۇ، بىز تېخى بالىلىق ۋاقتىمىزدىلا بىر - بىرىمىز ئۈچۈن جېنىمىزنىمۇ ئايىمايمىز، دەپ ۋەدىلەشكەن ئەمەسمىدۇق، ئاداش، بەزىدە ئادەمنىڭ ھېس - تۇيغۇلىرى ئۇنىڭ ئەقلىي تەپەككۇرىنى بېسىپ كېتىدىكەن. مەنمۇ ئاشۇ ئىشنى قىلۋاتقان چېغىمدا ئۇنىڭ خاراكتېرى ۋە ئاقىۋىتى توغرىسىدا ئۇنچىۋالا جىددىي ئويلانمىغان ئىكەنمەن. بىراق ئىمتىھانلار تۈگىگەندىن كېيىن

مېنى ۋىجدانىي جەھەتتىن ئازابلانمىدى، ئاقۇبتىدىن ئەندىشە قىلمىدى دەمسەن؟ راستىمنى ئېيتسام، مۇشۇ بەردەر ئايدىن بېرى ئۇستۇمنى خۇددى ئېغىر بىر تاغ بېسىپ تۇرغاندەك ئازابلىنىپ يۈردۈم. ئەسلىدە بۇ ھەقتە ساڭىمۇ تىنمايمەن دېگەنىدىم. لېكىن بۇرۇقتۇلۇق تېنىم تاپقۇزمىدى. مانا ھازىر كۆڭلۈم بوشىغاندەك بولدى، ئەمدى نېمە دېسەڭمۇ، قانداق قىلىمەن دېسەڭمۇ كۆتۈرۈشكە تەييارمەن.

ئايۇپ گويا بۇ سۆزلەرنى ئاڭلىمىغاندەك سادا قايتۇرمىدى. گويا ئۇ شۇ تاپتا تىرىك ئادەم ئەمەس، بەلكى سۆگەتكە يۆلەپ قويۇلغان ھەيكەلدەك كۆرۈنەتتى. ياق، ئۇ يەنىلا جانلىق ئادەم ئىدى، خىيالىدا گادىراچ ئويلار تىنماي كېزەتتى.

ھېلىمۇ كەچ ئەمەس. ناۋادا بۇ ئىش ئەتىلا، ياق، شۇ تاپنىك ئۆزىدىلا تېگىشلىك ئورۇنلارغا مەلۇم قىلىنسا، گۇناھسانىك ئۇستىدىكى تۆھمەت ئېلىپ تاشلىنىپ، ئۇ ئۆز جاۋابىغا لايىق نومۇرغا ئېرىشىدۇ، ئاندىن بىرەر ئالىي مەكتەپكە قوبۇل قىلىنالايدۇ. دۇرۇس، شۇنداق قىلىش كېرەك! بىراق... بىراق، ئۇ چاغدا ئەيسانىك ئاقىۋىتى نېمە بولىدۇ؟ ئۇ، بۇ ئىشنى ئۆزى ئۈچۈن ئەمەس، پەقەت ئايۇپنى دەپلا قىلغان تۇرسا. ناۋادا ئۇ جازالانسا، ھەتتا قانۇنىي جاۋابكارلىققا تارتىلسا، نېمىلەرنى ئويلاپ قالار؟ ماڭا «ساتقىنلىق قىلدى» دېمەسمۇ؟ ئاندىن تېخى بۇ ئىش بىر غەۋغاغا ئايلىنىپ ئايۇپنىك ئىسمىمۇ خەلقى-ئالەم ئالدىدا ئاشكارا بولىمايدۇ دېگىلى بولامدۇ؟ ياق، ئايۇپ ئۇنداق قىلالمايدۇ!... ئەمەسە، گۇناھسا ئۇۋالچىلىققا ئۇچرىغان پېتى قىلۋېرىشى كېرەكمۇ؟... ئەستا، زادى نېمە قىلىش كېرەك؟ بىر ياقتا قارىسا جان-جىگەر ئاغىنىسى، يەنە بىرياقتا قارىسا، ئۇۋالچىلىققا ئۇچرىغان، جاندىن ئەزىز ياخشى كۆرىدىغان بىر قىز. ئۇياقتا تارتسا ھارۋا ئۆرۈلىدۇ، بۇياقتا تارتسا، ئوق سۇنىدۇ...

ئايۇپنىك بېشىنىك ئىچىمۇ، تېشىمۇ قاتتىق. ھەرقانچە ئويلاپمۇ بىر قارارغا كېلەلمىدى. بايىقى ھالىتىدە يەنە بىر پەس تۇردى-دە، ئاندىن سۆگەتتىن ئاجراپ، ئەيسانىڭ قارىمۇ قارشىدا ئۆي تەرەپكە يۈرۈپ كەتتى. ئەيسانىمۇ ئۇنى توختىتىۋېلىشقا ئۇرۇنمىدى.

ئايۇپ ئەتىسى چۈشكىچە ئۆيدىن چىقمىدى. چۈشتىن كېيىن قارانىڭا مېڭىپ كەتتى. قارانىڭا كەلگەندىن كېيىن يەنە پۈتۈن بىر كېچىنى خىيال سۈرۈپ ئۆتكۈزدى. «ياق، پاش قىلمايمەن، — دېدى ئۇ ئاخىرقى قارارغا كېلىپ، — دوستۇمنى جازاغا ئۇچراتسام بولمايدۇ. گۇناھسا ئالىي مەكتەپتە ئوقۇش ئىمتىھانىدىن زادى يانمىسا، كېلەر يىلى ئىمتىھان بېرىشىمۇ بولمىغۇ. بىر يىلنىك كېچىكىشى ھېچقانچە گەپ ئەمەس. ئەمما، بۇ ئىش ئاشكارىلىنىپ قالسا، ئەيسانىك ئىستىقبالى پۈتۈنلەي تۈگىشىدۇ»...

تال بارىكى ئاستىدا ئولتۇرغان ئايۇپ شۇ ئىشلارنى ئويلاپ ئۇلۇغ-كىچىك تىنىدى-يۇ، ئارقىدىنلا يەنە ئۆزىچە كۆلۈپ قويدى. مانا شۇ ئىشلارنىك بولۇپ ئۆتكىنىگە سەل كەم بىر يىل بولۇپ قالدى. ئايۇپ ئاخىرى مەقسىتىگە يەتتى. ئەتە ئۇلار نىكاھ قەغىزى ئالسا، قانۇنىي جەھەتتە ئەر-خوتۇنغا ئايلىنىدۇ. ئۇلار بىر ئائىلىدە ياشاشقا

باشلايدۇ. گۈلنسا «خالۋاپلىق كەسپىمنى تاشلمايمەن» دېدى، مەيلى قىلمۇرسۇن. ئايۇپ تېخى ئۇنىڭ مۇشۇ كەسپىتە ئاجايىپ شۆھرەت قازىنالمىشىغا تولۇق ئىشىنمىدۇ. ئەيسانغا رەھمەت ئېيتىشى كېرەك، ئاۋادا ئۇ ھېلىقى «رەزىل ئىش» نى قىلمىغان بولسا، ئېھتىمال بۇ كۈنلەردە گۈلنىسا قايسى بىر شەھەردىكى، قايسى بىر ئالىي مەكتەپتە ئوقۇپ يۈرگەن بولاتتى. كىم بىلىدۇ، ئاللىقانداق بىر بەختسىيار يىگىت بىلەن ۋەدىلىشىشكىمۇ ئۈلگۈرگەن بولاتتىمۇ، تېخى.

ئايۇپ يېنىك تىن ئېلىپ، تاماكىسىنى مىجىپ ئۆچۈردى - دە، ئورنىدىن تۇردى.

2

يېقىنقى كۈنلەردىن بۇيان چىمەنگۈلنىڭ يەنە ئايىغى چېقىپ قالدى. ئۇ ئىككى-ئۈچ كۈندە بىر قېتىم يېزىلىق ھۆكۈمەت قورۇسىدا پەيدا بولۇپ قالاتتى. ئىشخانىلاردا كادىرلار بىلەن چاقچاقلىشاتتى، قوڭغۇراقتەك زىل ئاۋازدا قاقاقلاپ كۈلەتتى.

ئەر خەق دېگەن قىزىق بىر تائىپە: نەچچە بالىلىق بولغان، ھەتتا چاچ-ساقاللىرىغا ئاق كىرگەن تۇرۇقلۇقمۇ گۈزەل ۋە شوخ قىزلارنى كۆرسە، ئۇلارغا زوقلىنىپ قاراشتىن ئۆزىنى تۇتالمايدۇ. ناۋادا ئۇنداق قىزلار ئۇلار بىلەن ھەمسۆھبەت بولسا، كۈلۈپ چاقچاقلاشسا، ھەتتا ئۇچرىشىپ قالغان چاغلىردا بىرەر تەبەسسۇم ئىلتىپات قىلسىمۇ، خۇشاللىقتىن كۆڭلى يايراپ كېتىشىدۇ. «ھەي... ئەجەب لەۋەن بالىدە، بىر قوشۇق سۇ بىلەن قوشۇپ يۇتۇۋەتكۈدەكلا، ئادەم بىر كېچىدە ياشلىق مەزگىلىگە قايتىپ قالسا-دە...» دېيىشىدۇ ئۇلار. شۇنداق قىلىپ سولاشقان كۆڭۈللىرىگە ئازراق سۇ يۇگۈرگەندەك راھەتلىنىشىدۇ. قاراتاشىنىڭ كادىرلىرىمۇ ئەنە شۇنداق ئەرلەردىن ئىدى. ئۇلار چىمەنگۈلنى كۆرگەن چاغلىردا قىلۋاتقان ئىشلىرىنى توختىتىپ، چىرايلىرى خۇددى ياغ سالغان سۈيقاشتەك پارقىراپ سالاملىشىپ كېتەتتى. ئورۇندۇقلارنى يەڭگىلرىنى، شەپكىلىرى بىلەن سۈرتۈپ ئولتۇرۇشقا تەكلىپ قىلىشاتتى. ئىچى چاي دېگى بىلەن قارىداپ كەتكەن كۆرۈشكىلارغا قايناق سۇ قۇيۇپ سۇنۇشاتتى. قىزنىڭ ئانچىكىم سۆزلىرى ئۇچۇنمۇ قاقاقلاپ كۈلىشەتتى. ئۇنى ئۆزىدە بار بولغان ۋە يوق بولغان سۈپەتلەر بىلەن ماختىشاتتى.

پەقەت ئايۇپلا چىمەنگۈلگە بىر خىل سىپايە، ھەتتا بىپەرۋا دېگۈدەك مۇئامىلە قىلىشىنى داۋاملاشتۇرۇپ كېلىۋەردى. بۇ ھالدىن چىمەنگۈلنىڭ تولىمۇ ئىچى پۇشاتتى. «نېمىدېگەن تالىپ مىجەز كىشى بۇ؟ — دەپ تەكرار ئويلىناتتى ئۇ، — ئوتتۇرا ياشلىقلار، ھەتتا قېرىلار چېغىدا ياش قىزلارنى كۆرسە، زوقلانماي تۇرالمايدۇ. لېكىن بۇ ئادەم خۇددى ھەيكەلگە ئوخشاش سوغۇق. راست ياخشى كۆرگەن قىزى بار ئىكەن، ئىسمىنى دېمىگەن بولسىمۇ، مېنىڭچە، ئاشۇ گۈلنىسا دېگەن سەھرالىق بولسا كېرەك، مېنىڭ ئۇنىڭدىن نەرسەم كەم؟ ئەكسىچە، ئۇ ھەرگىز ماڭا تەڭلىشەلمەيدۇ. شۇنداق تۇرۇقلۇق ئايۇپنىڭ ئۇنى مەندىن ئارتۇق كۆرۈپ يۈرگىنى قىزىق. راستىمن شۇنىڭ بىلەن تېڭى قىلىپ كېتەرمۇ؟...» چىمەنگۈلنىڭ خىيالى مۇشۇ يەرگە كەلگەندە ھەممىسى مېڭە سىدىن كىرگەن ئاغرىق تاپىنىدىن چىقاتتى. چۈنكى ئۇ بۇكۈنلەردە ئايۇپنى

راستىنلا قاتتىق ياخشى كۆرۈپ قالغانىدى. «ياق، ــ دەيتتى ئۇ بىرئازدىن كېيىن ئۆزىنى سەل بېسۋېلىپ، ــ مۇھەببەت مەسىلىسىدە ياخشى كۆرگەن كىشىگىنى ئوڭايلىقچە بىراۋغا ئۆتۈنۈپ بېرىشكە بولمايدۇ. ئايۇپ دېگەن بۇ ئادەم مۇھەببەت مەسىلىسىدە دىتسىزراق بولسا كېرەك. ئۆزۈم تېخىمۇ تەشەببۇسكار بولۇپ كۆزىنى ئاچاي.» شۇنىڭدىن كېيىن چىمەنگۈل يېرىم كېچىگىچە ئولتۇرۇپ ئايۇپقا بولغان مۇھەببىتىنى ئىزھار قىلىپ ئۇچ بەتلىك خەت يازدى. خەتتە ئاشىق ـ مەشۇقلارغا خاس قىزغىن ھېسسىيات، قىزلارغا خاس نازاكەت ۋە دوستلارغا خاس ساداقەت تۇيغۇلىرى ئىپادىلەنگەنىدى.

ئەتىسى چىمەنگۈل يېزىلىق ھۆكۈمەتكە كەلگەندە، ئايۇپ ئىشخانىسىدا يوق بولۇپ چىقتى. «يەنە بىرەر يەرگە كەتكەنمىدۇ؟» دەپ سەل ئۇمىدسىزلەندى ئۇ. باشقىلاردىن سوراپ كۆرگۈسى كەلدى ـ يۇ، بىراق نېمىشقىدۇر بۇگۈن ئۆزىنىڭ بۇيەرگە كەلگەنلىكىنى خۇپىيانە تۇتقىسى كېلىپ، باشقا ئىشخانىلارغا كىرمىدى. ئاندىن ئايۇپنىڭ ياتقى تەرەپكە قاراپ ماڭدى. ياتاقنىڭ ئىشىكى قىسىا ئوچۇق ئىدى. بۇنى كۆرۈپ چىمەنگۈلنىڭ ھاياجىنى تېخىمۇ كۈچەيدى ـ دە، يۈرەك ئۇرۇشى ئادەتتىن تاشقىرى تېزلىشىپ كەتتى. ئۇ ئۆزىنى سەل بېسۋېلىش ئۈچۈن ئىشىك تۈۋىدە بىرنەچچە دەقىقە جىم تۇرۇپ قالدى. ئاندىن ئىشىكنى ئاستا چەكتى، ھېچقانداق سادا ئاڭلانمىدى، يەنە چەكتى، جاۋاب بولمىدى. «ياتقىدىمۇ يوق ئوخشايدۇ. بىرھېسابتا بۇمۇ ياخشى بولدى، خىجىللىقتىن قۇتۇلىدىغان بولدۇم. خەتنى ئۈستەل ئۈستىگە قويىمەن ـ دە، چىقىپ كېتىمەن». ئۇ ئىشىكنى تېزلا ئېچىپ، ياتاقتا كىرىدى، دېگەندەك ياتاقتا ھېچكىم يوق ئىدى. ئۇ يانچۇقىدىن كونۋېرتنى ئېلىپ، ئۈستەل ئۈستىگە قويۇپلا، ئىشىكنى قاراپ بىر قەدەم ئالدى ـ يۇ، توختاپ قالدى. «ئەگەر ئۇنىڭدىن بۇرۇن باشقا بىر كىشى ياتاقتا كىرىپ خەتنى ئوقۇپ قالغۇدەك بولسا، چاتاق بولمامدۇ؟». چىمەنگۈل كەينىگە يېنىپ كونۋېرتنى يەنە قولىغا ئالدى. «ئۈستەلنىڭ تارتمىسىغا سېلىپ قويايمىكىن؟» بىراق، تارتمىلارنىڭ ھەممىسى قۇلۇپلانغانىدى. ئۇنىڭ كۆزى كىتاب ئىشكاپىغا چۈشتى ـ دە، ئەپچىل چارە تېپىلغانلىقىغا خۇشال بولۇپ، ئۆزىچە كۈلۈپ قويدى. «خەتنى كىتابنىڭ ئىچىگە قىستۇرۇپ، ئۈستەل ئۈستىگە قويۇپ قويماي. ياق، ئەگ ياخشىسى ياستۇقنىڭ يېنىغا قويۇپ قويماي. ياتاقتا كىرگەن ھامان گويا ئاخشام ئوقۇپ يېتىپ ئۇنتۇپ قالغاندەك دەرھال قولىغا ئېلىشى مۇمكىن». چىمەنگۈل ئىشكاپنىڭ ئوچ دۇچ كەلگەن قېلىن بىر كىتابنى سۈغۇرۇپ ئالدى ـ دە، قېتىنى ئاچتى. ھەدىگەندىلا ئېچىلغان يەردە يەنە بىر كونۋېرتقا كۆزى چۈشتى.

مۇھەببەت مەسىلىسىدە ۋەسۋەسىگە چۈشۈپ قالغان قىزلار بەكمۇ گۇمانخور كېلىدۇ. «بۇ نېمە خەتتۇ؟ يا ھېلىقى...» ئۇ دەررۇ كونۋېرتنى قولىغا ئالدى. ئۈستى تەرىپىگە ئايۇپنىڭ ئادرېسى ۋە ئىسمى ئېنىق يېزىلغانىدى. بىراق ئاستى تەرىپى نېمىشقىدۇر يېرتىلىپ كېتىپتۇ. ئەۋەتكۈچىنىڭ كىملىكى مەلۇم بولمىدى. بۇ ھال چىمەنگۈلنىڭ قىزىقىشىنى تېخىمۇ ئاشۇردى ـ دە، خەتنى سۈغۇرۇۋېلىپ ئوقۇشقا

باشلندی. شۇ تاپتا ئۇنك يۇرىكى خۇددى ئۇچۇرما بولۇش ئالدىدا تۇرغان كەپتەر باچكىسدەك تىپىرلايتتى.

خەت ئادەتتىكى سالام يوللاش ۋە تىنچلىق سوراش بىلەن باشلانغانىدى. ئاددىن ئايۇپنىك ئاتا-ئانىسىنىك سالامەتلىك ئەھۋالى خەۋەر قىلىنغانىدى. چىمەنگۇلنىك كەيپىياتى سەل بېسىقىغا چۈشتى. «ئائىلىسىدىكىلەردىن كەلگەن ئادەتتىكى خەت ئوخشايدۇ. ھەممىنى ئوقۇشنىك ھاجىتى بارمۇ؟» دەپ ئويلىدى ئۇ ۋە دەرھال ئاخىرقى بەتنىك تۆۋەن تەرىپىگە كۆز تاشلىدى. خەت يازغۇچى ئەيسا ئىسىملىك بىر كىشى ئىكەن. چىمەنگۇل ئەمدى خەتنىك باشقا جايلىرىنى ئوقۇمايلا قاتلاپ كونۋېرتقا سالماقچى بولدى-يۇ، بىراق، ئۇشتۇمتۇت «گۇلنىسا» دېگەن ئىسىمغا كۆزى چۈشۈپ قېلىپ، يەنە ئوقۇشقا تۇتۇندى.

«... ئايۇپ، خېتىمدا ھېلىقى گۇلنىسا ئىسىملىك قىزغا تېخىچە مۇھەببىتىمنى ئىزھار قىلماي يۈرۈۋاتقىنىمنى يېزىپسەن. ئاداش، سەن نېمىدېگەن جۇرئەتسىز...»

شۇ پەيت ئىشىك غىچىلداپ ئېچىلدى-دە، چىمەنگۇل خۇددى زاكۇ مال ئۈستىدە تۇتۇلغان ئوغرىدەك چۆچۈپ كەتتى. بىراق ئۆيگە كىرگەن كىشى ئايۇپ ئەمەس ئىكەن.

— دوختۇر ئۆزلىرى... — دېدى يېزىلىق ھۆكۈمەتنىك قارا خىزمەتچىسى ھېلىم ئاخۇن چىمەنگۇلنىك بىسەرەمجان ھالىتىگە ھەيران بولغان ھالدا قاراپ، ئۇنىك قولىدا ئاغزى ئېتىلمىگەن، ئىچى لىققىدە نەرسە-كېرەك بىلەن تولغان قارا سومكا تۇراتتى.

— ئا شاڭجاڭنى ئىزدەپ كېلىۋېدىم، — دېدى چىمەنگۇل ئۆزىنى تەستە تۇتۇۋېلىپ، — ئىشخانىسىدىمۇ يوق، زۆرۈر ئىشىم باردى.

ھېلىم ئاخۇن سومكىنى كەنتىر ئۈستىگە قويغاچ دېدى:

— ئا شاڭجاڭ نىكاھ قەغىزى ئېلىۋاتىدۇ. سەل تەخىر قىلىپ...

— نىكاھ قەغىزى؟ كىمنىك نىكاھ قەغىزى ئۇ؟

ھېلىم ئاخۇن گويا بىر نەرسىنى پەملىگەندەك، ئۇنىڭغا ئاللىقانداق سىرلىق كۆلۈپ قويدى:

— كىمنىك بولاتتى ئۆزىنىك-دە. شاڭجاڭمىز قوشىۋىلاق كەنتلىك گۇلنىسا دېگەن قىز بىلەن توي قىلىدىغان بولدى. دېگەن بىلەن تومۇچۇقتەك ئۇز قىز ئىكەن ئۇ. ئىككىسى خۇددى ئالتۇن ئۈزۈكىكە ياقۇت كۆز دېگەندەك بىر-بىرىگە تازا ياراشىدىكەن دېسىلە. ئولتۇرۇپ تۇرسىلا، مەن شاڭجاڭنى ھازىرلا چاقىراي.

ھېلىم ئاخۇن گېپىنى تۇگىتىپلا ياتاقتىن چىقىپ كەتتى. چىمەنگۇل خۇددى ھەيكەلدەك قېتىپ قالغانىدى. بىردەمدىن كېيىن گويا جان كىرگەندەك بىر سىلكىنىدى-يۇ، قولىدىكى خەت يەرگە لەيلەپ چۈشۈپ كەتتى. ئارقىدىنلا ياش تامچىلىرى قەغەز ئۈستىگە تامچىلىدى...

ئايۇپ بىلەن گۇلنىسا ياتاقنىك يېنىغا كېلىشىگە ئارقىدىن كاتىپنىك ئاۋازى ئاڭلاندى:

ــ ئاشاڭجاڭ، ھاكىمدىن تېلېفون كەپتۇ.

ئايۇپ قىزغا: «قاراڭ، ما پېشكەللىكنى» دېگەندەك ئەيىبكارلارچە كۈلۈپ قارىدى. شۇ تاپتا ئۇنىڭ گۈلنىسادىن بىر دەقىقىمۇ ئايرىلغۇسى يوق ئىدى.

ــ سىز ياتاقتا كىرگەچ تۇرسىڭىز، مەن ھازىرلا كېلىمەن.

گۈلنىسا ئۇنىڭغا ئوماقلىق بىلەن كۈلۈپ قويۇپ بېشىنى لىڭشىتتى. ئۇ ياتاقتا كىرگەندە تۇنجى قېتىم كۆرگىنى يەردە چېچىلىپ ياتقان ئۇچ ۋاراق قەغەز بولدى.

ئۇ ئېڭىشىپ قەغەزلەرنى يەرددىن ئالدى. بەت بويىچە رەتلەپ ۋېتىپ، بىرددىنلا ئۆز ئىسمىنى كۆرۈپ قالدى - دە، ئاللىقانداق قىزىقىش ئىلكىدە ئوقۇشقا باشلىدى: «... ئۇ تومۇچۇقتەك چىرايلىق قىزنى ئۆتكەن يىلىغۇ پېقىر ئاغىنىڭ نەلەرگىدۇ ئۇچۇپ كېتىشىتىن توختىتىپ قالدى. بىراق ئۇنى داۋاملىق قاراتاشتا قېلىۋېرىدۇ، دەپ ئويلامسەن؟ مەن بۇ يىلمۇ ئىمتىھان نازارەتچىسى بولالمايمەن - يوق، بۇنى كىم بىلىدۇ؟ شۇ داق بولغاندىمۇ، ئەمدى ھېلىقىدەك «ئىسپات خېتى» لى قوشۇپ قويۇشقا ئەمدى ھەرگىز جۈرئەت قىلالمايمەن ...» خەت شۇ يەرگە كەلگەندە گۈلنىسانىڭ يۈرىكى خۇددى بېگىز سانجىغاندەك ئاغرىپ كەتتى - دە، كۆز ئالدى قاراڭغۇلىشىپ، پۈت - قولى مىدىرلىماسلىقتەك بولۇپ قالدى.

خاتىمە

ھېلىقى ئۆستەڭ بويىدا ئىككى ئاغىنە يەنە بىر قېتىم جەم بولدى، ئەتراپ يەنىلا كەچكى شەپەق نۇرىغا چۆمۈلگەنىدى. ئۆستەڭدە تولۇپ ئېقىۋاتقان سۇ «شىر-شىر» قىلىپ ئاۋاز چىقىراتتى. نەلەردىندۇر سۇ تۇتۇۋاتقان يىگىتلەرنىڭ ناخشا ئاۋازى ئاڭلىناتتى.

ــ گۈلنىسا سۆزۈمنى بىر قېتىممۇ بۆلمەي جىم ئولتۇرۇپ ئاڭلىدى. كېيىنمۇ

هېچنەرسە دېمىدى. بەراق كۆز ياشلىرى ئىكىكى مەڭزىنى بويلاپ توختىماي ئېقىۋاتاتتى، ئۇ ماڭا بىر مىنۇتتەك قاتتىق تىكىلىپ قاراپ تۇردى - دە، يانچۇقىدىن بايىلا ئالغان نىكاھ قەغىزىنى چىقىرىپ، پارچە - پارچە قىلىپ يىرتىپ تاشلىدى. ئاندىن ياتاقتىن چىقىپ كەتتى. مەن خودىدى ئورۇندۇقىغا مىخلاپ قويۇلغاندەك ئورنۇمدىن قىمىرلىيالمىدىم.

ئايۇپ خېلى ئۇزۇنغا سوزۇلغان ھېكايىسىنى تۈگىتىپ، گويا ھېرىپ قالغاندەك بېشىنى پەسكە ساڭگىلاتتى. كۆز ياشلىرى يېشىل كۆكاتلار ئۈستىگە ئۇزلۇكسىز تامچىلايتتى. ئەيسا خودىدى سۆگەتكە يۆلىنىپ ئۇخلاپ قالغان ئادەمدەك لام - جىم دېمىدى. ئۇ، نېمىمۇ دېيەلەيتتى؟

ھېكايىمىز تۈگىدى. ئايۇپ گۈلنىسانىڭ ئەپۇ قىلىشىغا ئېرىشەلەمدۇ؟ ياكى ئۇنى چەبدەس قىز چىمەنگۈل تارتىپ كېتەمدۇ؟ بۇ ئىشلار ھازىرچە بىزگە مەلۇم ئەمەس. پەقەت ئاخىرىدا تۆۋەندىكىلەرنىلا قوشۇپ قويىمىز:

بەزىلەر: «ھەرقانداق كىشىنىڭ تەقدىر - قىسمىتى تەڭرى تەرىپىدىن ئاللىقاچان بەلگىلىنىپ قويۇلغان» دېيىشىدۇ. بىكار گەپ. تەقدىر دېگەن نەرسە كىشىلەرنىڭ ئۆز قولىدا، كىشىلەر تۇرلۇك - تۈمەن قىلمىش - ئەتمىشلىرى ئارقىلىق ئۆزلىرىنىڭمۇ ۋە باشقىلارنىڭمۇ تەقدىر - قىسمىتىگە ئۇل سالىدۇ. بىناكار، تام قويۇرۇۋاتقان چېغىڭدا ھەرگىز بىخەستەلىك قىلما. مايماق قويۇلغان بىر دانە خىشنىڭمۇ ھەشىمەتلىك بىنانىڭ ئۇشتۇمتۇت ئۆرۈلۈپ كېتىشىدە ئاساسىي ئامىل بولۇپ قالىدىغانلىقىنى ئېسىڭدىن چىقىرمىسۇن!

مەسئۇل تەھرىرى: سارەم ئىبراھىم

(بېشى 145 - بەتتە)

دېدى چولپانخان كەينىمدىن ئەگىشىپ كېلىپ، — ياخشى نىيەتلىرىنى چۈشىنىمەن. مېنى ئاشۇ ئەرنىڭ زۇلۇم - سىتەملىرىگە سۈكۈت قىلىپ تۇرىدىغان جانسىز كۆتەك ئىكەن دەپ ئويلىمىسىلا. مەنمۇ بىر تىرىك ئىنسان. ھەممىنى چۈشىنىمەن. ئۇ ئەردىن ئۈچ بالام بار. باللىرىغا ئاتا - ئانىسى بولمىسا بولمايدىكەن، شۇڭا سەۋر - تاقەت قىلىپ يۈرۈۋاتىمەن. مەن ئۈچۈن ئۈچ بالامنىڭ ئۆز ئاتىسىغا ئېرىشتۈرۈشنىڭ ئۆزى بەخت. مېنى كېچىرسىلە ئابلاجان، سىلىنىڭ ھۆكۈمەتلىرىگە گەپ، ياخشى كۆڭۈللىرىگە يەنە بىر قېتىم رەھمەت!

مەن نېمە دېيىشنى، نېمە قىلىشنى بىلمەي تېڭىرقاپ تۇرۇپ قالدىم. بىردىنلا «خەتنىڭ يېرىگە ئىشلەپ، قالدىم لېۋىمنى چىشلەپ» دېگەن تەمسىل ئېسىمگە كەلدى.

چولپانخاننىڭ لەۋلىرىدە بىلىنەر - بىلىنمەس كۈلكە جىلۋىلەندى. ئۇ ماڭا مىننەتدارلىق بىلدۈرگەندەك بىر نەزەر بىلەن قاراپ قويۇپ بالىلىرىنىڭ قېشىغا كەتتى.

مەسئۇل تەھرىرى: رۇزىمەھەممەت جاۋدە

تۇراپ دايىم

مەسەللەر

قەرغاۋۇل

چاتقاللىقتا مۈكەر قەرغاۋۇل
سەزسە بەرەر شەپىنى ھامان.
دالدا تېپىپ تىقار بېشىنى،
قۇيرۇقىنى ياپالماس ھامان.

قەرغاۋۇلدەك كىشىلەرمۇ كۆپ،
قوغدار ئاران ئۆزىنى پەقەت.
قېرىندىشى زار-زار قاقشاپ قالسىمۇ،
كۆزىن يۇمار، ياغدۇرماس شەپقەت.

قاغا

ئىچى، تېشىم ئاق-مېنىڭ.
دەيدۇ قاغا قاقىلداپ.
مازاق قىلىپ كۈلىدۇ،
ئاق قۇشقاچلار ۋىچىرلاپ.

قامغاق

قامغاق جار سېلىپ جاكالدا:
«ئايىغىم چاققان شۇنچىلىك»
دەپ يۈگۈرەيدۇ.
«سېنى ئېلىپ ماڭغان شامال»
دەپ يانتاقلار كۈلىدۇ.
ئاكىلىماسقا سېلىپ ئۇنى،
قامغاق قېچىپ ئۇلگۈرىدۇ.

ماختىغۇچىلار

«ياخشى قۇش سېغىزخان دېگەن،
كىممۇ بار باشقىلارنىڭ غېمىنى يېگەن»
دەيدۇ چۈشىنىلەر بىرلىشىپ.
«راست ئېيتىسىمۇ،
سېغىزخان خالىس خىزمەتكار»
دەيدۇ قۇرتلار كېڭىلىپ.

پەردازخور يىلان

تۇسىنى ئۆزگەرتىپ تۇرغاچقا يىلان،
كۆرۈنۈشى سۇرلۇك، رەڭدار ئىكەن.
قىلغان ئاشۇ پەردىزى بىلەن ئۇ
تەبىئىتىنى بەكمۇ يوشۇرىدىكەن.

ھەشقىپىچەك

كۈز شامىلدا ھەشقىپىچەك،
تىترەپ تۇرۇپ دەپتۇدەك:
— قول سۇنغانغا قول بېرىپ
كېتىپتىمەن شۇنچە كەڭلىپ.

ئايـرىمىغاچ ياخشى بىلەن ياماننى،
قالدىم بۇگۈنكىدەك سارغىيىپ.

خورازلار

تاڭ سەھەردە،
خورازلار تالىشىپ داڭ،
تاجىسىنى قىلىشىدۇ قان.
چۈشتە،
ئۇلار تالاشتى مەكياندە،
كەچتە،
تالىشىپ قونداق بەردىشتى جان.

تۇرغۇن ئوبۇلقاسىم

سېۋەتتىكى خىسلەت

ئۇرۇك پىشقاندا سېۋەت
خىزمەت قىلىپ ئېگىلىپ تۇردى.
غازاڭ تۆككەندە ئۇرۇك
كۆرمەسكە سېلىپ گىدىيىپ تۇردى.

يىگىنە

يىگىنە ئۆز ئىزىدىن ئىمىش بىخەۋەر،
يىپنى «تۇزماڭماس»دەپ قاقشار شۇقەدەر.

چايان ئېيتقىدۇ

بۇ ھۇنەر قالدى بەك كۆڭلۈمگە يېقىپ،
مەقسەتكە يېتىشمەك تۇيدۇرماي چېقىپ.

ھەجۋىي شېئىرلار

قېيىن ئاتام ھەققىدە ھېكايە

كەلدى شاد قېيىن ئاتام مېھمان بولۇپ،
داستىخان سالدىم ئاڭا ئوغلان بولۇپ.
قىيسىيىپتۇ تۆرەدە خۇددى خان كەبى،
ئايلىمۇ قاپتۇ بىر سۇلتان بولۇپ.
سۇ توشۇش، ئوتۇن يېرىشتا مەن ھەلەك،
قالدىما پەگادىمەن ئۇلتاڭ بولۇپ.
قاش - قاپاقتىن ياغدۇرۇپ مۇز قېيىن ئاتام
سۆزلىدى شۇدەم ماڭا گەپدان بولۇپ:
«بۇ قىزىم ئىشتىن بىكار بولماي ئەجەب
قاپتۇ ئۆيدە رەڭگىمۇ سامان بولۇپ.
قالمىسۇن دەرگاھىڭدا بىر كۈنى
بىر كېسەلگە يولۇقۇپ خاپىغان بولۇپ.
كەلسۇن ئۆيدە نەچچە كۈن ئېلىپ ئارام
ئاش نېنى تەييار، ئۆزى مېھمان بولۇپ.»

شۇ ھامان كەتتى قىزىنى يېتىلەپ
مەنمۇ قالدىم ئۆيدە بەك ھەيران بولۇپ.
ھەپتە ئۆتتى، ئاخىر كەلدى خوتۇن
كۆڭلى ناخۇش كۆزلىرى گىريان بولۇپ.
ئارقىدىن ئىز قوغلىشىپ قېيىن ئاتام
كەلدى ئۆيگە كۆزلىرى پەستان بولۇپ.
ئايالىمغا سۆزلىدى: «ئوبدان قىزىم،
تۇرمىغىن بۇ ئۆيدە قەلبىڭ قان بولۇپ.
تۇر، كېتەيلى، ئال بىساتىڭنى تولۇق،
بىر ئۆمۈر ئولتۇرمىغىن پايخان بولۇپ...»
ئايالىم يەرگە قاراپ ئولتۇردى جىم
كۆزلىرىدىن ئاقتى ياش، فونتان بولۇپ.
تۇرۇۋالدى «قوپ» دېگەنگە ئۇنسىماي،
چېھرىمۇ ئۆزگەردى پەرىشان بولۇپ.
تەگدى بىر تەستەك يۇزىگە شۇ ھامان
چاقنىدى ئوت كۆزىدىن گۈلخان بولۇپ.

ئۆي ئىچىدىن بار بىساتنى يىغدى ئۇ،
ئانىسىنىڭ تەستىكى پەرمان بولۇپ.
مول هوسۇلدىن تولدى لىق نەچچە تاغار،
ئىككىسىگە ئۆيئىچى خامان بولۇپ.
چىقتى هەم قېيىن ئانام ئۆي ئالدىغا،
توستى ئىككى هارۋىنى چاقمان بولۇپ.
ئۆيدىكى ماللار بېسىلدى هارۋىغا،
مەنمۇ يارەمدە گويا قوربان بولۇپ...
چىقتى شۇدەم هارۋىغا ئانا-بالا،
كەتتى دەرهال يولىغا راۋان بولۇپ.
ئۇزىتىپ قالدىم ئۇلارنى يولدىلا،
ئوغرىلانماي قالغىنىم ئايان بولۇپ...
بۇ تېخى ئاخىرقى ئىشتىن ئاردىيە،
سۆزلىسەم قالغاي ئېشىپ داستان بولۇپ!
سوردىساڭ، دوستۇم، ئەگەر توي توغرىلىق
ئىككى ئايمۇ توشمىدى ئىمكان بولۇپ.
تونۇشۇپ ئۆتمەي تېخى بىر هەپتىمۇ،
بولدى توي، دوستلار ماڭا غەمخان بولۇپ.
ئۆتتى تېز بىرقانچە كۈن، شەرىدىن ۋاقىت،
ئىشقىمىز خۇددى دېگىز - ئوكيان بولۇپ.
بىر كۈنى كەتتى «جۇمەلەپ» ئۆيىگە
كەچكىچە كۈتتۇم رويال چالغان بولۇپ.
كەچمۇ بولدى كەلمىدى ئۆيگە خوتۇن،
مەنمۇ ماڭدىم چوڭ ئۆيى نىشان بولۇپ.
ئۆيىگە بارسام «يامانلاپتۇ» ئۆزى،
قاپتۇ بىردىن پەيلىمۇ يامان بولۇپ.
سۆزلىدىم قېيىن ئانامغا، قىزىغا،
سۆزلىدىم قالار دېدىم دەرمان بولۇپ.
قويمىدى قوشۇپ ماڭا قېيىن ئانام
ئۆيىدە قالدى خوتۇن تاڭغان بولۇپ.
ئەتىسى بارسام ئىسسىل سوۋغات بىلەن،
قارشى ئالدى ئىككىسى شادىمان بولۇپ.
يېتىلەپ قايتتىم خوتۇننى ئاخشىمى
كەلدى دەردىمگە گويا لوقمان بولۇپ.
ئۆگۈنى كەتتى يوقاپ ئاۋۇالقىدەك،
قالدى قىلغان ۋەدىسى يالغان بولۇپ.

ئىككى كۈندە بىر يامانلاپ تۇردى ئۇ،
مەنمۇ ماڭدىم كەينىدىن سەرسان بولۇپ.
ئايلىقىممۇ يەتمىدى سوۋغات ئۇچۇن،
ماڭا يەر قاتتىق، يىراق ئاسمان بولۇپ.
ئايالىمغا سۆزلىدىم كۆيۈپ پىشىپ،
كەتكىنى كەتكەنىكەن نادان بولۇپ.
يەتمىدى قىلچە ئەقىدەم قەدىرىگە،
باقمىغاچقا قەلبىدە ۋىجدان بولۇپ.
بايقىسام تادانىكەن قىز هەم ئانا
قىز تېگىپتۇ پۇلغىلا ئارمان بولۇپ.
مەندە ئەمدى قالمىدى پۇل هەم بىسات،
تىنچ ياشارمەن دىل خۇشال، ئامان بولۇپ!
خەيرىيەت، تۇرمۇش ماڭا بەردى ساۋاق
تاۋلىنارمەن شۇ ساۋاق مىزان بولۇپ.

تەخسىكەش

بارمۇ - يوقمۇ سەندە ۋىجدان، تەخسىكەش؟
گاھ ئەزىزسەن، گاھى سەرسان، تەخسىكەش.
چاپسەن دائىم بالا نەپسىڭ ئۇچۇن،
نەپ يۇلارسەن بولسا ئىمكان، تەخسىكەش.
خەقنى ماختاپ يۈز - كۆزىچە قىپ خىجىل،
بىر ئالارسەن ئۆينى گەپدان، تەخسىكەش.
گەپلىرىڭگە ئەهلى مېهمان قىلسا هۆ،
شاد كۈلەرسەن بىخىرامان، تەخسىكەش.
ئۆزگىرەرسەن سېھىرگەردەك نەچچە خىل،
خۇيلىرىڭ گويا كى شەيتان، تەخسىكەش.
ئەي بىچارە، سۇندى تەخسەڭ نەچچە رەت،
قىلمىدىڭ زىنهار پۇشايمان، تەخسىكەش.
ئۆتتى ئۆمرىڭ شۇ تەرىقە، ۋاي ئىسىت،
ئاخىرى قالدىڭ يۇتۇپ قان، تەخسىكەش.
تاپمىدىڭ مەنسەپ ۋە يا ئوبدان پاناھ،
تاپقىنىڭ شۇ بولدى ئۇنۋان: «تەخسىكەش».
سۈت بىلەن كىرگەنمىدى بۇ خۇي ساڭا؟
سەن ئۇچۇن مەن بەكمۇ هەيران، تەخسىكەش.

بۇ ساندىكى شېئىرلارنىڭ مەسئۇل تەهرىرى: تۇرسۇنئاي ھۈسەيىن.

ئەزىز ساۋۇت

ئىزھار قىلىنمىغان سۆيگۈ

(ھېكايە)

كۆز كۆنلىرى يېزا ئاجايىپ گۈزەل تۇسكە كىرىپ كېتىدۇ. كۈپ-كۆك ئاسمانىنىڭ ئۈيەر - بۇيېرىدە كۆمۈش رەڭ بۇلۇتلار لەيلىشىپ يۈرىشىدۇ. ئاسمانىدا توپ - توپ بولۇپ ئۇچۇپ كېتىۋاتقان غاز، ئۆردەكلەرنىڭ غاقىلدىغان ئاۋازلىرى، شوخ قۇشقاچلارنىڭ يوپۇرماقلىرى سارغىيىشقا باشلىغان دەل - دەرەخلەرنىڭ شاخلىرىغاتوپ-توپ بۇلۇپ قونۇشۇۋېلىپ تىنىمسىز ۋىچىرلاپ سايراشلىرى، ئېرىق - ئۆستەڭ سۈلىرىنىڭ بىر خىل رېتىمدا شىرقىراپ ئاققان ئاۋازلىرى خۇددى مۇڭلۇق مۇزىكا ساداسىدەك كىشى قەلبىدە يېقىملىق تەسىرات پەيدا قىلىدۇ.

مۇددىسىز مېنى ئاشخانىسىمىزغا تۇخۇم ۋە زىغىر مېيى سېتىۋېلىش ئۈچۈن «تالباغ» يېزىسىغا بېرىشقا بۇيرۇغانىدى، مەن خۇشاللىقتىن تېرەمگە سىغماي قالدىم. ماي، تۇخۇم دېگەندەك نەرسىلەرنى قەيەردىنلا سېتىۋالسا بولۇۋېرىدۇ. لېكىن مېنىڭ «تالباغ» يېزىسىغا بېرىشقا شۇنچىۋالا قىزىقىشىمنىڭ ئالاھىدە سەۋەبى بار. مەن بۇنىڭدىن تۆت يىل ئىلگىرى خىزمەت مۇناسىۋىتى بىلەن ئاشۇ يېزىدا بىر ئاي تۇرغان، كېيىن ئۇ يەرگە بېرىشقا پۇرسەت بولمىغانىدى. مېنىڭ قەلبىمدە ئاشۇ يېزىغا مۇناسىۋەتلىك ئۆچمەس ئەستىلىكلەر ساقلانغان. ئېنىقراق ئېيتقاندا ئاشۇ «تالباغ» يېزىسىدا ياشايدىغان بىر ساھىبجامالنىڭ دىدارىنى كۆرۈش ۋە ئۇنىڭ كېيىنكى تەقدىرىنى بىلىپ بېقىش ئىستىكى مېنى بەكمۇ قىزىقتۇرىدۇ.

بۇ قېتىمقى سەپىرىم چىرايلىق كۆز پەسلىگە توغرا كېلىدى. ئەپسۇسكى، بۇ قېتىمقى «تالباغ» يېزىسىنىڭ كۆز مەۋسۇمى كۆزۈمگە ھېچقانچە چىرايلىق كۆرۈنمىدى، ۋۇجۇدۇمغا ئاۋۇالقىدەك ھۇزۇر بېرەلمىدى. تۆت يىل بۇرۇنقى تونۇش كۆرۈنۈشلەرنىڭ ئىزناسى قالمىغان، ئىلگىرىكى يوللار ئۆزگىرىپ كەتكەن، ئۆيلەرنىڭ ھەممىسى يېڭىلىنىپ، دېھقانلار

بىر مەھەللىگە يىغىلغانىدى. مۇھىمى مەن قىزىقىدىغان ۋە كۆرۈپ باقماقچى بولغان ھېلىقى قىز ئۇ يەردىن كېتىپ قاپتۇ. باشقىلاردىن سوراشنى ئەپسىز كۆردۈم. شۇڭا كۆڭلۈم غەش بولۇپ، ئىشىمنى تەزلا پۈتتۈردۇم - دە، قايتماقچى بولۇپ ئاپتوبۇس بېكىتىگە كەلدىم. شۇنچە بالدۇر كەلدىم دەپ ئويلىغان بولسامۇ ئالدىدا ئورۇن قالماپتۇ، ئاخىرىدىراق بىر ئورۇننى تېپىپ ئولتۇردۇم. ئاپتوبۇس قوزغالدى. ئاپتوبۇسنىڭ كۆڭۈلسىز گۈركىرەشلىرىگە قۇلاق سېلىپ، كۆزۈمنى يۇمۇپ ئولتۇرغىنىمدا بىر ئەركىشىنىڭ:

ــ بالا، دېگەننى ئاپتوبۇسقا چىقىشتىن ئىلگىرى توسۇپ، ئىچ - قارنىنى ئېرىقدۇالىدىغان گەپ - تە! خوتۇن كىشى دېگەننىڭمۇ! ... ــ دېگەن قوپال ئاۋازى ئاڭلاندى.

قىزىققان ھالدا بېشىمنى كۆتۈردۈم - دە، سۆزلىگۈچىگە تىكىلدىم. ئۇ، مەن ئولتۇرغان ئورۇندۇقتىن ئىككى رەت ئالدىدا، ئاپتوبۇس ئىچىدىكى تار يولىنىڭ گىرۋىكىدە ئولتۇرغان كەلكۈن چىرايى قارا، ئورۇق بىر يىگىتكەن. ئۇ يۆگەك ئىچىدە قىمىرلاپ يىغلاشقا باشلىغان بوۋاقنى بېشىغا گۈللۈك ياغلىق تاڭغان ياش چوكانغا زەردە بىلەن ئۇزاتتى.

ــ ئالە ماۋۇ بالىنى!

ــ ئاپتوبۇسقا چىقىشتىن بۇرۇن توسقانىدىم. كىچىك بالا ئەمەسمۇ؟

ئايال بالىنى قولىغا ئېلىپ باغرىغا باستى. ئىككى - ئۈچ ياشلارغا كىرگەن بىر ئوغۇل بالا ئۇنىڭ يوتىسىغا چاپلاشقىنىچە، قىستىلىپ ئۆرە تۇراتتى. ھېلى قى ئەر قولىنى بوشاتقاندىن كېيىن غەزىپىنى باسماقچى بولغانىدەك يېنىدىن موخۇركا ئېلىپ ئوراپ چېكىشكە باشلىدى. ئايال ئونچىقماي، كۆڭلىكىنى قايىردى - دە، بۇۋىقىنى ئېمىتىشكە باشلىدى. ئايال نىڭ ئاۋازى ماڭا تونۇشتەك ئاڭلانغانلىقىتىن، ئۇنىڭ چىرايىنى كۆرۈپ بېقىش خاھىشى كۆڭلۈمنى ۋەسۋەسىگە سېلىشقا باشلىدى.

بىرەمدىن كېيىن ئايال قىستىلىپ كەتتى بولغاي، ئۇيان - بۇيان قىمىرلاپ، ئارقىسىغا ئۆرۈلدى. مەن ئۇنىڭدىن كۆزۈمنى ئۇزمەي قاراپ ئولتۇرغانىدىم. ئىككىنچى كۆزىمىز ئۇچراشتى. مەن ھەيران بولغان ھالدا قېتىپلا قالدىم.

«چولپان!»

ئۇ راستىنلا چولپان ئىدى. مېنى «تالباغ» يېزىسىغا چىقىشقا قىزىقتۇرغان ۋە بىر كۆرۈشكە تەقەززا قىلغان ئەستىلىكىنىڭ پاكىتى رەق شۇ ئىدى.

شۇ تاپتا ئۇنىڭغا گەپ قىلىش بەكمۇ ئەپسىز، ئۇنىڭسىزمۇ ھاياجاندىن تىلسىم قېتىپ قالغان. ئۇنىڭ ئۇستىگە، ئۇنىڭغا تونۇشلۇق بېرىش بىزەر ماجىراغا سەۋەب بولۇشى چوقۇم ئىدى. يۈرىكىمنى ئېغىر ھەسرەت قاپلىۋالدى.

بىزگە ئۇزاق تىكىلىشىپ قارىشىپ ئورۇشقا مۇمكىن بولمىدى. ئېرى گۇمانسىرىغانىدەك ئۇنىڭغا قاراشقا باشلىغانىدى. چولپاننىڭ ئورۇقلاپ ئاقىرىپ كەتكەن يۈزلىرىگە «ۋىللىدە» قىز ملىق يامرىدى. ئولتۇرۇشۇپ كەتكەن كۆزلىرىدە كۆلۈمسىرەش پەيدا بولدى. ئاندىن ئىنتىتىك ئالدىغا قارىۋالدى.

ئۇ، ئۇز ۋاقتىدا ھەقىقەتەن گۈزەل،

خۇش‌خۇي، ساددا قىز ئىدى. ھەي، قىسمەت، ئېيتقىنا! ئاشۇنداق بىر گۈزەل قىز، چىرايىدىن قار يېغىپ تۇرىدىغان، مۇھەببەت - ۋاپانىك نېمىلىكىگە ئانچە ئەمەن قىلىپ كەتمەيدىغان مۇشۇنداق رەھىمسىز ئەرنىك خىلىمىدى؟

* *

بۇنىڭدىن تۆت يىل ئىلگىرى مەن تېخى ئۆيلەنمىگەن، ئىشقى - مۇھەببەت ئاۋارىچىلىقىدىن خالىي بوز يىگىت ئىدىم. ئوتتۇرا مەكتەپنى تاماملىغاندىن كېيىن شەھەرلىك يېمەك - ئىچمەك شىركىتى قارىمىقىدىكى «باھار چېچەكى» ئاشخانىسىغا خىزمەتكە ئورۇنلاشتىم. ئىشقا چۈشۈپ ئۈزۈن ئۆتمەيلا، شەھەرلىك پارتكوم تەشكىللىگەن «خىزمەت گۈرۈپپىسى» نىڭ ئەزاسى بولۇپ «تالباغ» يېزىسىغا باردىم.

بۇ يېزا ئاقسۇ دەرياسىنىڭ بويىغا جايلاشقان بولۇپ، باغۇ - بوستانلىق، يەر - لىرى مۇنبەت، ئۆيلىرى كۆجۈم بىر مارـ كانىدى. خىزمەت گۈرۈپپىسىدىكىلەر تاماقلىرىمىزنى يەپ بولۇپلا ھەممىمىز ئۆزىمىز مەسئۇل بولغان كەنتلەرگە يۈـ رۈپ كېتەتتۇق. ئىشكىتىن چىقساقلا، سەـ ماب ئېرىتمىسىدەك لۆمۈلدەپ ئېقىۋاتقان دەريا كۆزىمىزگە تاشلىناتتى. دەريا ساـ ھىلى ياپيېشىل قومۇشلۇق ۋە يىكەنلىك بىلەن قاپلانغان. كەنت مۇشۇ دەريانىڭ كۇنچىقىش تەرىپىگە جايلاشقان بولۇپ، يوللىرى راۋان، بۇككىدە سۆگەت تاللىرى بىلەن قاپلانغان. مەن باھارنىڭ مەيىن شامىلىدا چېچەكلىرى تۆكۈلۈشكە باشلىـ غان باغلاردىن كېلىۋاتقان كاكىكۇكلارنىڭ يېقىملىق ئاۋازىدىن مەست بولۇپ، بىرـ دەمدىلا كەنت ئىچىگە كىلىپ قالدىم.

ئىشنى «سىيىت ئاخۇن» ئىسىملىك، ئېـ چىش خاراكتېرلىك كەسپىي ئائىلىدىن باشلىشىم كېرەك ئىدى. ئۇ كىشى دەريـا ساھىلىدىن ئاچقان شاللىق يېرىگە پۇتۇن ئائىلىسىدىكىلەر بىلەن بىللە مايسا تىـ كىۋاتقانىكەن. مېنىمك، ئىـكى دەسلەپتە شەممىنىڭ پۇشقىقىنى تېقىمغىچە تۇرۇـ ۋېلىپ مايسا تىكىۋاتقان بىر قىزغا كۆـ زۈم چۈشتى. ئۇنىڭ ئاپئاق پاقالچاقلىـ رىغا لاي يېپىشقانىدى. قىز بېشىنى كۆـ تۈرۈپ لاپپىدە قارىۋىدى، تېنىم ئىختىـ يارسىز جۇغۇلداپ، يۈرىكىمدە غەلىتە بىر سەزگۈ پەيدا بولدى. قېتىم تۇرۇپلا قالدىم. قىز بەكمۇ گۈزەل ئىدى. ئۇنىڭ قامىتى زىلۋا، يۈزى ئاق - سۈزۈك ۋە نۇرـ لۇق ئىدى. لەۋلىرى گىلاستەك قىزىـل بولۇپ، كۆزلىرىدە سىرلىق تەبەسسۇم ئويناپ تۇراتتى. مەن دەرھال ئېسىمنى يىغىپ، قىزدىن كۆزۈمنى يۆتكىدىم - دە، ئەلمىك ياشلار چاممىسىدىكى چاڭگا ساقالـ لىق كىشىگە سالام بەردىم. تىنچلىق - ئامانلىق سوراشتۇق. كېلىش مۇددىئايىمنى بىلدۈردۇم. سۆھبىتىمىز نەتىجىلىك بولـ دى. ئەمما سۆھبەت جەريانىدا قىزنىڭ قىياپىتى خىيالىمدىن نېرى كەتمەيتتى. سۆھبەتتىشىمغا سەزدۈرمەيلا قىزغا پات - پات قاراپ قويياتتىم. شۇنداق قىلىپ بىر كۈنلۈك خىزمەتنى تۈگەتتىم. قايىتىش ۋاقتىمدا قىزغا يەنە بىر قېتىم قارىدىم، ئەمما ئۇ بىپەرۋا ھالدا ئۆز ئىشىنى قىلىۋاتاتتى. ماڭا قاراپمۇ قويمىدى. «يا - پىر، بۇ قىز بەكمۇ ھاكاۋۇرمۇ ئىمە» دەپ ئويلىدىم ئىچىمدە.

شۇ كەمگىچە مەن ئىشقى - مۇھەبـ بەتتىن خالىي بولۇپ، قىزلارغا ئىلتىپات

سەزلا مۇئامىلە قىلىپ يۈرگەنىدىم. ئەمـ
ەلىكتە ھېلىقى قەزىنىڭ ھۆسن - لەتا-
پىتى قەلبىمنىڭ قورغىنىنى بىرلا ھۇجۇم
بىلەن گۈمران قىلىپ تاشلاپ، «ئىشق»
تىمن ئىبارەت «غالىبىيەت» بايرىقىنى
قادىدى. شۇنىڭدىن باشلاپ خىيالىچان
بولۇپ قالدىم. تاماق يېگۈم كەلمەيتتى.
تاماكىنى ئۇزمەي چېكىدىغان بولدۇم.
تاپشۇرۇلغان خىزمەتلەر قۇلىقىمغا كىرمەي،
باشلىقتىن قايتا سورايدىغان «ئۇنۇتقاق
لىق كېسىلى» گە گىرىپتار بولۇپ قالدىم.
شۇنىڭدىن كېيىن سىيىت ئاكامنىڭ ئا-
ئىلىسىگە كۆپرەك بارىدىغان، كۆپرەك
سۆھبەتلىشىدىغان بولدۇم.

يېزىلىقلار تولىمۇ سەزگۈر كېلىدۇ.
ئۇلار ھەر دائىم يۇرۇش - تۇرۇشۇڭغا، قە-
دىمىڭگە كۆز تىكىپ، گەپ - سۆزۈڭگە قو-
لاق سېلىپ تۇرىدۇ. بىرەر ئۆزگىچىلىكنى
سېزىپ قالسا دەررۇ ئالەمگە يېيىپ، سۆز-
چۆچەك قىلىدۇ. شۇڭا ئۆزۈمنى، ھېلىقى
قىزنى ۋە ئۇنىڭ ئائىلىسىنى ئايلاپ، سۆز
ھەرىكەتتە بەكمۇ ئېھتىيات قىلدىم.
ئەمما «ئېھتىيات» بىلەن بىراقتا توسۇق
سالماق مۇشكۈل ئىش. سىيىت ئاكامنىڭ
ئائىلىسىگە بېرىش ئۇچۇنمۇ ھەر خىل
سەۋەبلەر تېپىلىپ تۇردى.

«ئۇخلىسام تەكىمىنىڭ بېشىدا،
ئاش يېسەم قاچامنىڭ قېشىدا» دېگەن-
دەك، ئۇ قىز كۆز ئالدىمدىن بىر مىنۇت
نېرى بولمايدىغان بولۇپ قالدى. ئۇلار-
نىڭ ئائىلىسىگە بارغىنىمدا قىزغا ئاشە-
قانە كۆز تاشلايتتىم. لېكىن ئۇ ماڭا
كۆز قىرىنىمۇ سالمايتتى. بۇ ھال مېنىمڭ
ئىشتىياقىمنى يەنىمۇ ئاشۇراتتى. قىزنىڭ
ئىسمى چولپان ئىدى. ئۇراستىنلا تاڭدىكى
چولپاندەك پاك، نۇرلۇق ۋە سىرلىق ئىدى.
ئۇنىڭ بىلەن يالغۇز ئۇچرىشىپ سىردە-
شىش پۇرسىتى تاپالمىغانلىقىن كېيىن،
خىيالىلار دۇنياسىغا بەند بولىدىغان بو-
لۇپ كەتتىم. خىيالىمدا، ئۇنىڭ بىلەن
دەريا بويىدىكى ئەڭ خىلۋەت يەرلەردە،
قومۇشلۇق ئارىسىدا، چاتقاللارنىڭ تۆۋىدە
ئۇچرىشاتتىم. بەزىدە كەنت چېتىدىكى
توغراقلىق قۇم دۆۋىلىرى ئارىسىدا يۈر-
گەن بولاتتۇق.

مانا خىزمەتمۇ ئاخىرلىشىپ قالدى.
مەن قىزغا بىرەر ئىغىزمۇ گەپ قىلالماي
كېتىپ قېلىشتىن ئەنسىرەيتتىم. قايتىش
تىمن بىر - ئىككى كۈن ئىلگىرى، چولپان
بىلەن يالغۇز كۆرۈشۈش پۇرسىتى كېلىپ
قالدى. مەن كۆڭۈل ئازابلىرىمغا تەسەل-
لى تاپماقچى بولۇپ، كەچ كىرىپ كېۋن
قايرىلغاندا ۋېلىسىپىتىمنى مىنىپ دەريا
بويىغا چۈشتۈم.

مانا، ئالدىمدا لۆمۈلدەپ ئېقىپ كې-
تىۋاتقان ئاقسۇ دەرياسى، قۇياشنىڭ ئال-
تۇن رەڭلىك نۇرلىرى دەريا يۈزىنى ئا-
جايىپ جەزىبىلىك بىر تۈسكە كىرگۈز-
گەن، قارلىغاچلار دەريا يۈزىدە پەس ئۇ-
چۇپ ئۆتۈشمەكتە. دېمەك يامغۇرنىڭ شە-
پىسى بار دېگەن سۆز. راست دېگەنـدەك
شىمالدا ھەيۋەتلىك قەد كۆتۈرۈپ تۇرغان
كۈمۈش چوققىلىق تېيانشان تاغلىرىنىڭ
ئۈستىدە توپ - توپ كۈمۈش رەڭلىك بۇ-
لۇتلار پەيدا بولدى - دە، جەنۇبقا قاراپ
ئېرىنچەكلىك بىلەن سۈرۈلۈشكە باشلـ
دى. قاراڭغۇلاشقان باغلار قوينىدىن كاك-
كۇكلارنىڭ مۇڭلۇق، يېقىملىق ئاۋازى
كەلمەكتە.

ۋېلىسىپىتنى يېتىلەپ دەريا بويى-

ددكى چىغىرىيول بىلەن بىر ھازاغىچە ئايلىنىپ يۈردۇم. بۇ يەردىن ھېچ كەتكۈم كەلمەيتتى، بۇلۇتلارمۇ ئاندا - مۇندا چېپىلدىتىپ «ياش» تۆككىنىچە «چوك چاتاق چىقارماي» ئۆتۈپ كېتىشتى. قۇمۇشلۇقنى ئايلىنىپ سازلىق تەرەپكە بۇرۇلاي دەپ تۇرۇشۇمغا، چولپان بىر ئېشەك ھارۇسىغا لىق قۇمۇش بىسىپ كېلىپ قالدى. ئۇ مەھەللە تەرەپكە كېتىۋاتقانىكەن. يۈرىكىم ئويناپ كەتتى. بۇ شۇنداق بىر توغرا كېلىپ قېلىشمۇ ياكى تەقدىرنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشىمۇ، ئىشقىلىپ، ئۇ يالغۇز، ئەتراپىددىمۇ تىكىلىپ تۇرىدىغان كۆزلەر يوق. بۇ مېنىڭ كۆڭۈل سىرلىرىمنى دەۋېلىشقا تازىمۇ ياخشى پۇرسەت ئىدى. قانداقلا بولمىسۇن بۇ پۇرسەتنى قولدىن بەرمەسلىككە بەل باغلىدىم. قىز ماڭا يېقىنلاشقاندا، مەنمۇ ۋېلىسىپىتىمىنى يولنىڭ ئوتتۇرىسىدا توختىتىپ قاراپ تۇردۇم. چېچەن قىز مېنىڭ مۇددىئايىمنى پەملىگەن بولسا كېرەك، ھارۇسىنى توختىتىپ، ماڭا ئەدەب بىلەن ئېگىلىپ سالام قىلدى. قېنى، ئۇنىڭغا ئاتاپ تەييارلىغان گەپلەر؟ تىلىم بىر پەس قېتىپ قالغاندەك بولدى - دە، ئۆنتىمىز تۇرۇپ قالدىم، ئاخىرىدا مۇنداق تۇرۇۋېرىشنىڭ قولايسىز ئىكەنلىكىنى ئېسىمگە ئېلىپ، ئىغىز ئاچتىم.

— چولپان قىز، بىردەم تەخىر قىلىپ تۇرسىلا، سىلىگە دەيدىغان بىر ئاز گېپىم بارىدى، — شۇ گەپلەرنى دەۋېتىپ چېكەمدىن تەر تامچىلىرى ئاققاندەك بولدى. ئۇ دېمەكچى بولغان گەپلىرىنىڭ پەرەز قىلغاندەك «ۋاللىدە» قىزارىدى. ئاندىن ئىللىق كۈلۈمسىرىگەن ھالدا «نېمە گەپ ئىدى؟» دېگەندەك قارىدى.

بۇنىڭغا نېمە دېگۈلۈك: بىرسى گۈزەللىك ئالدىدا ئۆز ئەركىنى يوقىتىپ، ئۆزىنى ئۇنىڭ ئەسىرى سۈپىتىدە چاغلاپ، يوپۇرماقتەك تىترەپ قول باغلاپ تۇرىدۇ. بىرى بولسا «ئەسىرى» نىڭ بۇنداق ئىزابلىق روھىي ھالەتلىرىدىن خەۋەرسىزدەك، ھېچنەرسىگە پىسەنت قىلماي، ھۆكۈمرانلارچە خاتىرجەملىكى بىلەن سەۋرتاقىتىنى نامايىش قىلىدۇ.

گەپنى قەيەردىن ۋە قانداق باشلاشنى بىلمەي بىر ھازا گەدىنىمنى تاتىلاپ تۇرۇپ كەتتىم. قىز بۇ جىمجىتلىقتىن ئەندىشە قىلغاندەك، پات - پات ئەتراپىغا قارىغىلى تۇردى. شۇئان ۋۇجۇدۇمدا بىر جۇرئەت پەيدا بولدى - دە، ئۇنىڭغا قارىدىم.

— چولپان، سىلى مەكتەپتە ئوقۇغانمۇ؟

— ھەئە، ئوقۇغان، — دېدى ئۇ چىرايلىق كۆزلىرىنى ھەيرانلىق بىلەن ماڭا تىكىپ تۇرۇپ، — ئۆتكەن يىل تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈردۇم. يۇقىرى مەكتەپلەرگە ئىمتىھان بېرەي دېگەنىدىم. ئەمما، ئەمما ... — قىز نېمىشقىدۇر دۇدۇقلاپ تۇرۇپ قالدى. چىرايىنى مەيۇسلۇك ئىپادىلىرى قاپلىدى. كۆزدە ياش لىغىرلىغاندەك بىلىندى.

— نېمىشقا؟ — دەپ سورىدىم ئېھىچىنغان ھالدا، ئەمدى ئاردىدىكى تارتىنىش - قورۇنۇشلارمۇ تۈگەشكە باشلىغانىدى، — نېمىشقا بارالمىدىلا؟ ئاغرىپ قالدىلىمۇ ياكى ئىمتىھاندىن ئۆتەلمىدىلىمۇ؟

چولپان چوڭقۇر ۋە قايغۇلۇق ئۇھ تارتقان ھالدا دېدى:

— مەن مەكتەپتە ياخشى ئوقۇغان، ئىمتىھاندىنمۇ چوقۇم ئۆتۈپ كېتەلەيتتىم، لېكىن ئۆيدىكىلەر ... — ئۇ، ئازابلانغاندەك چىرايىنى پۈرۈشتۈردى. كۆڭلىدە: «ئاخىرىنى ئېيتايمۇ - ئېيتمايمۇ» دەپ، ئىككىلىنىۋاتقانلىقى ئېنىق ئىدى. ئاخىردا دەۋەتتى.

— كەنت سېكرېتارىنىڭ ئوغلى تاغامغا كىشى قويۇپ مېنى سوراتقۇزغانكەن. تاغام يۈز كېلەلمەي ماقۇل بوپتۇ. شۇنىڭدىن باشلاپ بېشىم ئاغلاندى. مانا، مەكتەپتىن ئايرىلىپ ئۆيدە تۇرۇۋاتىمەن.

يۈرىكىم ئاغقاندەك بولدى. بىچارە قىز، ئائىلىڭ ئاسارەتتىكى ئىسكەنجىسىگە بەرداشلىق بېرەلمەي، ئاخىرى تەقدىرگە باش ئېگىپتۇ - دە.

— چولپان، — دېدىم ئەلەملىك ئاھ ئۇرۇپ، قىزنىڭ تەقدىرىنى ئۆزگەرتىشكە تىرىشىپ كۆرمەكچى بولۇپ، — سىلە راستىنلا ساددىدىلىنىمۇشقايىبزا باشلىقلىرىغا، ئاھىيە رەھبەرلىرىگە بۇ ئىشلارنى ئېنىكاس قىلىپ، ئۆزلىرىگە ھېمات تەلەپ قىلمايدىلا؟ ھېلىمۇ كېچىكمەيلا، بۇ ئىشقا مەن ئارىلىشاي، خىزمىتىڭ گۇرۇپپىسى ئارىلاشسۇن، ئوقۇشنى داۋاملاشتۇرۇشىنىڭ چارىسىنى تاپايلى.

— ياق، ياق! ئۇنداق قىلسام بولمايدۇ! — قىز ھولۇققان ھالدا ئالدىراپ رەت قىلدى، — ئەمدى ۋاقتى ئۆتتى. بۇ ئىشقا تاغام ئۆزى رازى بولغان تۇرسا، ئۇنىڭ گېپىنى قانداقمۇ يېرالايمەن؟ قولدا تەرەپ بۇ يېزىدىكى ئابرويلۇق ئادەملەر. مەنغۇ ئارزۇيۇم ئەمەلگە ئاشسا خۇشال بولۇپ ئوقۇشتا كېتەرمەن. ئەمما شۇ ئاق كۆڭۈل، ياۋاش تاغام ئۈلار بىلەن قالىدۇ ئەمەسمۇ؟ مەن ھەممىنى ئويلاپ باقتىم. ئاخىرى، تەقدىرگە تەن بېرىشكە قارار قىلدىم.

ئەمدى بۇ قىزغا يۇرتىمنى ئۆرتەپ كېتىۋاتقان ئىشق - پىراقىمنى ئىزھار قىلىشقا يولمۇ قالمىغانىدى. ئۇنىڭ ھەممە ئارزۇ - ئارمانلىرىنى مۇشۇ ئىشقا قۇربان قىلىشقا بەل باغلىغانلىقى يىلىنىپلا تۇراتتى. نېمە دېيەلەيمەن؟ ئەسلىدە سۆھبەت ئاخىرلىشىشى كېرەك ئىدى. ئارىمىزدا قىلىشقا تېگىشلىك گەپ - سۆزلەر قالمىسىمۇ، مەن يەنە سۆھبەتنى سوزدۇم.

— تاغام دېگەنلىرى كىم بولىدۇ؟ نېمىشقا دادىلىرى ھەققىدە گەپ قىلمايلا؟

— نەچچە كۈنلەردىن بېرى سىلە كۆرۈشۈپ، سۆزلىشىپ يۈرگەن سېيتاخۇن دېگەن كىشى تاغام بولىدۇ. ئۆز ئاتا - ئانام ئىككى ياش چېغىمدىلا ئۆلۈپ كېتىپ، مېنى ئاشۇ تاغام بېقىپ چوڭ قىلغان. ئۇ بەكمۇ مېھرىبان، كۆيۈمچان ئادەم. ئۆز ئىختىيارىچە بولغىنىدا مېنى ئوقۇتقۇنسى بار ئىدى. لېكىن ئىلاج قىلالمىدى.

قىز بىردىنلا دەريانىڭ ئېگىز قېشى ئۆستىگە نەزەر سالدى - دە، ھودۇقۇپ كەتتى. قاش ئۆستىدە سېيتاخۇنكام بىزگە قاراپ تۇراتتى.

چولپان مەن بىلەن خوشلىشىپ ئېشەككە قامچا ئۇردى - دە، ھېلىقى ئەگرى - بۈگرى يول بىلەن تۆپىلەككە كۆتۈرۈلدى. كەچكى شەپەق نۇرى بارغانسېرى ئۆچۈپ كېتىۋاتاتتى. مەن چولپانىنىڭ قارىسى كۆزدىن غايىپ بولغانغا قەدەر ئۇنىڭ ئارقىسىدىن قاراپ تۇردۇم. مېنىڭ ئۇ قىزغا بولغان مۇھەببىتىم راستىنلا «گاچا مۇھەببەت» بولۇپ قالدى. قىزغا كۆڭۈلۈمنى

ئىزھار قىلالمىدىم. بۇ خۇددى دەريا بو-يىغا بەرىپ سۇ ئىچەلمەي كەلگەندەك ئىش بولدى.

* *

ۋاقىت دېگەن خۇددى ئاتقان ئوقتەك تېز ئۆتىدىكەن. چولپاننى ئاپىتوبۇستا ئۇچراتقىنىمغىمۇ ئالىقاچان ئۇچ يىل بولۇپ قالدى.

تەبىئەت ئالتۇن يوپۇققا پۈركەنگەن كۈز كۈنلىرىنىڭ بىرىدە، مەن ئاشخانىمىزغا ئاشلىق، ماي سېتىۋېلىش ئۈچۈن بازارغا چىقتىم. بۇ چاغدا مەن ئاشخانىنىڭ مۇدىرى ئىدىم. كىچىك يۈك ماشىنىمىزنى بازارنىڭ بىر چېتىدە توختىتىپ قويۇپ، رەستە ئايلاندۇق. كۆكتات، توخۇ-تۇخۇم دېگەندەك نەرسىلەرنى ئېلىپ بولۇغاندىن كېيىن ئاشلىق، ماي رەستىسىگە بۇرۇلدۇق. كۈز پەسلىدە نەرخى - ناۋا ئەلۋەتتە ئەرزان بولىدۇ. مۇشۇنداق پۇرسەتتىن پايدىلانساق ئاشخانىنىڭ كىرىمىنى ئاشۇرغىلى بولاتتى. شۇ كۈنى بازارغا ئاشلىق بەك كۆپ كىرگەنىكەن. ئاشلىق ساتقۇچىلار ئۆز مېلىنى ماختىشىپ ۋارقىرايتتى. ھەتتا بىر - بىرى بىلەن خېرىدار تالىشىپ قىزىرىشىپمۇ قېلىشاتتى. بەزىلىرى رۇدۇپايدەك چاپانىنىڭ پېشىگە ئېسىلۋېلىپ، ئاشلىقىنى سېتىۋېلىشقا قىزىقتۇراتتى. ئۇلار، گۈرۈچلەرنىڭ كۆپلۈكىدىن قايسىسىنىڭ ياخشى، قايسىسىنىڭ ناچارلىقىنى پەرق ئېتىشىمۇ قىيىن ئىدى. تار رەستىدە ئايلىنىپ يۈرۈپ، گۈرۈچ ساتقۇچىلار ئالدىغا كېلىپ توختىدىم. گۈرۈچلەرنى كۆرۈۋېتىپ، ئۇزۇنغا سوزۇلغان رەستىنىڭ ئەڭ چېتىدە، خېرىدارلارنىڭ ئەزىددىن يىراق يەردە شۇمشىيىپ ئولتۇرغان بىر «موماي» غا كۆزۈم چۈشتى. ئۇ ئاغزى ئوچۇق ئۇچ - تۆت تاغارنىڭ ئارىسىدا بىر بوۋاقنى باغرىغا باسقىنىچە خېرىدار كۈتۈپ ئولتۇراتتى. ئۇ بېشىغا كونا يىرتىق ياغلىق تېڭىۋالغان بولۇپ، چاچلىرى پاخپايغان، كىيىملىرى كىر ۋە كونا ئىدى. ئۇنىڭ قېشىدا جۇلجۇل كىيىملەرگە ئورالغان ئالتە - يەتتە ياشلاردىكى بىر ئوغۇل، بەش ياش ئۆپچۆرىسىدىكى بىر قىزمۇ ئويناپ يۈرەتتى. ئېھتىمال بۇلارمۇ ئاشۇ «موماي» نىڭ بالىلىرى بولسا كېرەك.

«موماي» باشقىلاردەك ئۆز ئاشلىقىنى ماختاپ ۋارقىرىمايتتى. كىشىلەرنىڭ پېشىگىمۇ ئېسىلمايتتى. ئۇ پەقەت سۆكۈت ئىچىدە خېرىدار كۈتۈپ ئولتۇراتتى. تاسادىپەن ئۇ تەرەپكە ئۆتۈپ قالغان خېرىدارلارنى كۆرگەندە «موماي» نىڭ كۆزىدە ئۈمىد ئۇچقۇنى پەيدا بولاتتى - دە، مەيۈس كۈلۈمسىرەپ:

— كەلسىلە، گۈرۈچ ئالسىلا، ئەرزان بېرىمەن، — دەيتتى.

«موماي» نىڭ ھېلىقى بالىلارنى جىممىلەپ ۋارقىرىغان ئاۋازى ماڭا تونۇشتەك بىلىندى. ئايلىنىپ ئۆتۈپ ئۇنىڭ ئالدىغا باردىم. ئۇ مېنى خېرىدار دەپ ئويلاپ كۆزلىرىنى ئۈمىد بىلەن ماڭا تىكتى. شۇئان ئۇنىڭ ئورۇق ۋە بىمەھەل قورۇق كىرگەن تاتىراڭغۇ چىرايى قىزىرىپ كەتتى. ھەيرانلىقتىن كۆزلىرى بىر ئاز كېرىلدى. ئۇنى ئونۇپ مەنمۇ شۇ ھالەتكە چۈشتۈم. بۇ «موماي» ئاشۇ چولپان ئىدى. ئۇنىڭ بۇ قەدەر ئۆزگىرىپ، مۇددەتتىن بۇرۇن قېرىپ كېتىشى يۈرىكىمدە قاتتىق ئېچىنىش، ھەسرەت، خەيرىخاھلىق تۇيغۇ-

سى قوزغاتتى. ئۇنىڭ جۈدەڭگۈ، قارايغان چىرايىنى ئېغىر تۇرمۇش غېمى باسقان، مۆلدۈرلەپ تۇرغان كۆزلىرىدە چەكسىز قايغۇ - ئەلەم ئىپادىلىنىپ تۇرۇپتۇ. پاخ-پايغان چاچلىرى خېلىلا شالاڭشىغان ...

مەن ئۇنىڭدىن تىنىچلىق - ئامانلىق سورىدىم. ئۇ ماڭا جاۋاب سالام يانداۋۇر-غاندىن كېيىن بىردىنلا كۆزىگە ياش ئې-لىپ ئېسەدەپ يىغلاپ كەتتى.

— چولپانخان، بولدى يىغلىمىسلا! — دېدىم ئۇنىڭغا تەسەللى بېرىپ، — ئەرلىرى نېمىشقا كەلمەيدى؟ بەك جاپا تارتىپ قاپلا!

— هازىر ئېرىم يوق! — دېدى ئۇ كىرلەشكەن كۆڭلەكنىڭ ئېتىكى بىلەن كۆز - يېشىنى ئېرتىپ تۇرۇپ، — ئاجرە-شىپ كەتكىنىمىزگە بىر يىل بولدى. بىز ئاجرىشىپ كەتكەندىن كېيىن مەن تاغام-نىڭ ئۆيىگە قايتىپ كەتكەن. تاغامۇ، هاممىمىز كەينى - كەينىدىن قازا قى-لىپ كەتتى. ئىشقىلىپ، تىرىشىپ - تىرمە-شىپ مۇشۇ بالىلارنى بېقىۋاتىمەن. بۇ گۈرۈچىلەرنى ساتقىلى ئېكىرگەنىدىم، بازاردا ئاشلىق بەك كۆپكەن، خېرىدارلار قاراپمۇ قويمىدى.

— ئەرلىرى بالىلار ئۈچۈن نەپىقە بېرىپ تۇرىدىغاندۇ؟

چولپان «يالت» قىلىپ ماڭا قاراپ قويدى - دە:

— ئۇنىڭ هازىر نەپىقە بەرگۈدەك هالى يوق. بىز ئاجرىشىپ كەتكەندىن كېيىن ئۇ تراكتورنى يۈك - تاقى بىلەن دەريانىڭ ئاغدۇرۇۋېتىپتىكەن، دادىسى ئۇنى ئۆيدىن ھەيدەپ چىقىرىپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن ئېچكۈلۈككە، چىكىملىككە بېرىلىپ كەتتى.

— ئۇ هازىر قەيەردە؟

— كىشىلەردىن «شەھەردە هاراق ئې-چىپ، لاغايلاپ يۈرىدۇ» دەپ ئاڭلىدىم. ئىش قىلىپ ئالتە ئايچە بولدى، قارىسىنىمۇ كۆرسەتمىدى.

ئۇنىڭ يېنىدا ئويناپ يۈرگەن هې-لىقى ئوغۇل بىلەن قىز قىزىقسىنىغان هالدا يېنىمغا كەلدى - دە، مەسۇمە كۆز-لىرىنى ماڭا تىكىپ ئىللىققىنا ھىجايدى. بالىلارغا قاراپ تېخىمۇ ئېچىم سىيرىلدى. ئالقانلىرىم بىلەن بالىلارنىڭ بېشىنى سى-لىدىم، كۆڭلۈمدە بىردىنلا: «ئۆز ۋاقتىدا تارتقان ئىشقى - پىراقلىرىمنى ئاشكارا ئېيتىۋېتەي، شۇكەمگىچە يۈرىكىمدە سىر بولۇپ كېلىۋاتقان تۇغقىچلەر يېشىلىپ كەتسۇن. ۋاقتى ئۆتۈپ كەتكەن بولسىمۇ، چولپان ئۇنى بىلىپ قالسۇن» دېگەن ۋەسۋەسە باش كۆتۈردى. قانچە رەت ئېيتىشقا تەمشىلىپ يەنە توختاپ قالدىم. «ئۇنىڭ هالى شۇ تەرىقىدە تۇرغاندا ئۇنداق گەپلەر خۇشياقامدۇ؟ بولدىلا، يې-پىقلىق قازان يېپىقلىق پېتى قالسۇن» دەپ ئويلاپ يالتايدىم. پەقەت ئۇنىڭغا ئېقتىسادىي جەھەتتە بىر ئاز ياردەم قىلىش قارارىغا كەلدىم. شۇنىڭدىن كې-يىن: «ئۇنىڭ گۈرۈچلىرىنىڭ هەممىسىنى يۇقىرى باھادا سېتىپ ئالاي، ئاشخانىغا تۆۋەن باھا بويىچە ھېسابلاپ ئۆتكۈزۈپ، ئې-شىپ كەتكەن پۇلنى يانچۇقۇمدىن قو-شاي» دەپ ئويلىدىم. بۇ پىكرىمنى بىلە-لە كەلگەن زاپىخوزغا ئېيتتىم هەم ئايال-نىڭ ئەھۋالىنى، تونۇشلىقىمىزنى چۈ-شەندۈردۈم. ئۇمۇ توغرا تاپتى. ئاندىن بۇ ئىشنى چولپانخانغىمۇ ئېيتتىم.

ـ ئازراق بولسمۇ ياردەم قىلغۇم كەلدى، تۇزۇڭلارنى تېگەن ئەمەسمۇ. بالىلازنىڭ كىيىمى - كېچەكلىرىگە ياراپ قالار، ـ دېدىم گېپىمنىڭ ئاخىرىدا.

چولپانخاننىڭ كۆزلىرىدە مىننەتدارلىق، شادلىق نۇرى يالتىرىدى.

ـ ئۇنداق قىلمىسلىمۇ بولاتتى، ياخشى نىيەتلىرىگە رەھمەت!

گۈرۈچلەرنى جىڭلىدۇق. ئالتە يۈز جىڭدىن سەل ئارتۇق چىقتى. بازاردا بىرىنچى دەرىجىلىك گۈرۈچنىڭ باھاسى يەتمىش پۇڭدىن سودا بولۇۋاتاتتى. مەن بىر جىڭغا بىر كويدىن ھېسابلاپ ئالتە يۈز كويىنى ئۇنىڭ قولىغا تۇتقازدىم. چولپانخاننىڭ پۇل ئېلىۋاتقان قولى تىتىرەپ، كۆزلىرىدىن شادلىق يېشى تامچىلىدى. ئۇنىڭ شادلىقىدىن ياش تۆكۈۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ، ئاشۇ ئايالغا ياردەم قىلالىغىنىمغا ئېچىنىدىن سۆيۈنىدۇم.

چولپانخان بىلەن خوشلىشىپ بەش - ئالتە قەدەملا مېڭىۋىدىم، قۇلىقىمغا بىر ئەركىشىنىڭ مەستلەرچە تەلەپپۇز بىلەن:

ـ ھە، چولپانخان، گۈرۈچ ساتقىنىڭنى كۆردۇم. خېلى جىق پۇلغا ئىگە بولدۇڭ. ھازىر ھالىم خاراپ، قەرزدار بولۇپ قالدىم. پۇلنى ماڭا بەرسەڭ، ھە... ھى... ھى... ـ دېگەن ئاۋازى ئاڭلاندى.

گەجگەمدىن مۇز سالغاندەك شۇركىنىپ كەتتىم. ئۇنىڭ كىملىكىنى بىلىش ئۈچۈن غەزەپ بىلەن ئارقامغا بۇرۇلدۇم. ئېگىز كەلگەنلىكى يېرىڭ ساقال قاپلىغان، چىرايى جۇدەپ، قاپداپ كەتكەن، ئورا كۆز بىر ئەركىشى چولپانخاننىڭ ئالدىدا تىلىنى چاپناپ گەپ قىلۋاتاتتى. ئۇنىڭ كىيىملىرى يىرتىق، كۆلدە ئېغىنىغاندەك مەينەت ئىدى. مەن سىنچىلاپ قاراپ، ئۇنىڭ ھېلىقى بىر يىلى ئاپتوبۇستا كۆرگەن قوپال ئەر ئىكەنلىكىنى تونۇدۇم. ئۇ پەرۋاسىز ھالدا چولپانىدىن پۇل تەلەپ قىلىشنى داۋاملاشتۇرماقتا ئىدى. چولپان زەردە بىلەن:

ـ نەدىكى پۇلكەن ئۇ؟! مېنى ئۇچ بالا بىلەن قوشۇپ جاپا - مۇشەققەتنىڭ ئوربىسىغا ئىتتىرىدۇەتتىڭ! ئۆزۈڭ داپ داراڭلىغان، ئېشەك ھاڭرىغان يەردە يۈرىدۇڭ، يەنە مەندىن پۇل تەلەپ قىلىشقا ئۇيالمامسەن؟ ـ دېدى.

ئەر ئىزا تارتقاندەك، پاتىكىنى قاشلاپ بىر پەس ئۇنچىقماي تۇرۇپ قالدى، ئۇندىن يېقىدسىز ھىجايغان ھالدا يالۋۇرۇشقا باشلىدى:

ـ خوتۇن، ئۇنداق قىلماڭلار. بالىلارغا ياردەم قىلغۇم بار. ئەمما ئامالسىز قالدىم. ئۆمۈر بويى بۇنداق يۇرۇۋۇرمەسمەن، قولۇمغىمۇ پۇل كىرەر، شۇ چاغدا...

ـ مەن، سېنىڭ خوتۇنۇڭ ئەمەس! نېرى تۇر!

چولپانخان ئۇنى ئىتتىرىدۇەتتى. ئۇ سەنتۈرۈلۈپ كەتتى. شۇنداق بولسىمۇ ھىجىيىپ پۇل دەپ تۇرىۋالدى. بالىلار يىغلاماسىراپ، بىردەم ئانىسىغا، بىردەم دادىسىغا ئۆمچىيىپ قارىشاتتى. چولپانخان ئاخىر قۇتۇلالمايدىغانلىقىغا كۆزى يېتىپ پۇلدىن بىر قىسمىنى ئايرىپ ئۇنىڭغا سۇندى.

ـ مانا، ئەمدى كەت!

ـ ھېچ بولمىسا تۆت يۈزنى بېرىپ تۇرغىن، ـ دېدى ئەر پۇلنى ساناپ چىقىپ، ـ قەرزىمنى تۆلۈۋالاي.

ـ ئەمدى بولدى قىل. ساڭا ھەمـ

ممنى بەردۇەتسەم باللارنى قانداق باقمەن؟

ئەر چولپانخانانىڭ قولىدىكى پۇلنى تارتۇالماقچى بولۇپ ئىسلىدى. ئەتراپىدىكى شۇنچىلا خالايىق بۇ ماجىرانى ئاجراتماي تاماشا كۆرۈپ تۇرۇشاتتى. ئەمدى سەۋرى قىلىپ تۇرالماي ئاربىغا چۇشتۇم.

— ھوي مۇتىھەم! باللارغا يارىدەم قىلىشنىڭ ئورنىغا ئۇلارنىڭ رىسقىغا چاڭ سېلىۋاتمسەنغۇ؟ قانداق ئۇيالمايدىغان نېمىسەن؟

— ھوي، سەن نېمىدەپ ئارىلىشىپ يۈرىسەن؟ بۇ ئىككىمزنىڭ ئىشى! باشقا غەرىزىڭمۇ بارمۇ - يە؟

كۆزۈمگە قان تولدى. ئۇنىڭ قولىنى چولپانىنىڭ قولىدىن سىلكىپ ئاجراتتىم - دە، دولسىدىن ئىتتىرىۋەتتىم.

— بارە نېرى! ئۇياتسىز...

— ئۇرە ... ئەمدى ئۇرە!...

ئۇ، ياقامغا ئېسىلىپ يىرتمۇەتتى. جىسمىمدا ئۆزۈمنى تۇتقۇدەك كۈچ قالمىغانىدى. ئۇنى پۈرلاپ باستىم - دە، بىرقانچىنى ئۇرۇۋەتتىم. ئۇ بۇرنىدىن ئاققان قانىنى كىيىملىرىمگە سۈركەپ، ماڭا چىڭ ئېسىلۋالدى. ئۆزۈمنى تۇتالماي ئۇنىڭ بېقىنىغا يەنە بىر قانچىنى ئۇردۇم.

شۇئان كەينىمدىن بىر ئايالنىڭ غەزەپلىك ئاۋازى ئاڭلاندى.

— بولدى ئەمدى! ئۇرمىسىلا! ئۇ مېيىپ بولۇپ قالسا جىنىنى قانداق باقىدۇ؟

ئوق تەگكەن كىيىمكتەك سەنتۇرۇلۇپ كەتتىم. چىرايى غەزەپتىن تاتارغان، كۆزلىرى نەپرەت بىلەن چاقناپ كەتكەن چولپانخان ماڭا قاراپ تۇراتتى.

«ھە، ئۇلارنىڭ نىكاھى ئۆزۈلگەن بولسىمۇ، ئەر - خوتۇنلۇق رىشتىسى ئۆزۈلمىگەنكەن - دە؟ مەنمۇ چولپانخانانىڭ قىيىنچىلىقتا قالغىنىغا چىدالماي قىلۋاتمەنغۇ بۇ ئىشنى.» مەن لەت بولۇپ، قېتىپ تۇرۇپلا قالدىم. ئاڭغىچە، چولپانخان ھېلىقى ئەرنى سىلكىشلەپ تۇرغۇزدى - دە، غولىدىن ئىتتەردى.

— ئۇنداق رەسۋالاشماي كەت ئەمدى! ئەر ماڭا تازا بىر ئالىيىپ قارىغاندىن كېيىن «خەپ توختاپتۇر!» دېگىنىچە غۇدىراپ كېتىپ قالدى. ئەمدى چولپانخانىڭ چىرايىدىكى غەزەپ خىجالەت بىلەن ئالماشتى. ئۇ ئالدىمغا كېلىپ، يېلىنغان ھالدا ھېلىقى گۈرۈچكە بەرگەن پۇللارنى ماڭا سۇنۇپ تۇرۇپ:

— بۇ ئىشنى كۆڭۈللىرىگە ئالمىسىلا، مېنى كەچۈرسىلە! گۈرۈچنى بىر ئامال قىلىپ ساتارمەن. پۇللىرىنى قايتۇرۇپ بېرەي، كۆڭۈللىرىگە رەھىمەت! — دېدى. مەن ناھايىتى ئوڭايسىز ئەھۋالغا چۈشۈپ قالدىم.

— ئۇنداق قىلمىسىلا چولپانخان، — دېدىم ھودۇقۇپ، — مەن خالىس ئىش قىلماتتىمەن، دەپ ئويلاپتىكەنمەن. ھەقىقەتەن دوت ئىكەنمەن. سىلى مېنى كەچۈرسىلە، ئەمما پۇلنى قايتۇرىمەن، دېمىسىلە. بولدى، ئالسىلا!

چولپانخان چىرايىمغا بىر قاراپلا، پۇلنى يېنىغا سالدى. مەن ئارقامغا ئۆرۈلۈپ، ماشىنا تەرەپكە ماڭدىم.

— ئابلاجان، مېنى كۈتۈپ قىلسىلا! —

(ئاخىرى 132 - بەتتە)

ئەركىنجان ئەمەت

قايتا ئوچرىشقاندا

(ھېكايە)

شەنبە بولغاچقىمىكىن كوچىلاردا ئادەم مىغلدايتتى. ئاسفالىتلىق يول بىلەن پىيادىلەر، يولى ئازلىقىدىكى گۈل لۇكتە قاريغايلار، گۈللەر، يولغا ئېگىلىپ تۇرغان مەجنۇن تاللار كۆركەم مەنزىرە ھاسىل قىلغان. بىر تەرەپتە چىملىرى تېخى تولۇق ئۆسۈپ كېتەلمىگەن پۈتبول مەيدانى يېيىلىپ ياتىدۇ. بۇ نېمىدېگەن تونۇش جايلار - ھە! دىلشات ئەمەدى ئۆزىنى ھېچقاچان بۇ يەردىن ئايرىلىپ باقمىغاندەك ھېس قىلىشقا باشلىدى. بىراق بۇ تونۇش مەنزىرىلەر ئۇنىڭغا ھېچقانداق كۆڭۈل ئازادىلىكى ئېلىپ كېلەلمىدى. ھەممە نەرسە ئازابلىق ھەم ئاچچىق بىر خىيال بىلەن سىڭىشىپ كەتكەنىدى. ئەنە، ئاۋۇ قەدىمىي، خارابە كوچىدىن ئازراق مېڭىپ قايرىلسا، ئۇ ئاۋات بىر بازارغا چىقىدۇ. ئۆزى ئۇزاقتىن بۇيان تەلپۈنۈپ كەلگەن، بارماقچى بولغان يېشىرىنگە بارىدۇ. تۇيۇقسىز دىلشاتنىڭ ۋۇجۇدىنى چۈشىنىپ بولماي دىغان ئەنسىزلىك چۈلغۇۋالدى. «نېمە دەپ بارارمەن؟ قاراپمۇ قويارمۇ؟» ئۇ يەنە، ئۇنى كۆرگەندىن كېيىن، — ئۆزىنىڭ قەلبىدىكى شۇ يوقىتىپ قويغان كىشىسىنىڭ ئوبرازى خۇنۇكلىشىپ كېتىشىدىن ئەندىشە قىلاتتى. مەيلى، ئىشقا چۈشۈشكە خېلى ۋاقىت بار ئىكەنغۇ. ئۇ ئۆزگىرىش چان كۆز ئەينىكىنى سۈرتكەچ ئەتراپقا پەرۋاسىز نەزەر سالدى. تۇيۇقسىز ئۇنىڭ يۈرىكى «قارت» قىلىپ بەدىنگە تىترەك ئولاشتى. دىلشاتنىڭ يېنىدىن تولۇق كەلگەن، مەكتەپكە ئازراق داغ چۈشكەن بىر چوكان ئاستا قەدەملەر بىلەن ئۆتۈپ كەتتى. «قانداق قىلسام بولار؟ يېنىغا بارايمۇ؟ يا ئۇنىڭ يۈرىكى تۇيارمۇ؟»

چوكان ھېچ نەرسىدىن خەۋەرسىز بىمپەرۋا ھالەتتە دوقمۇشقا كەلدى ۋە غورا سېتىپ ئولتۇرغان بىر بوۋاينىڭ ئالدىدا توختاپ چىرايلىق سومكىسىغا غورا ئالدى. ئۇ ھەممىنى ئۇنۇتقان ھالدا بولارغا دىققەت قىلىپ تۇراتتى. تۇيۇقسىز

كاللىسىدىن بىر خىيال غەل - پال ئۆتۈپ ئۇنى پۈتۈنلەي روھسىز بىر ھالغا چۈشۈرۈپ قويىدى. كۆز چاناقلىرى، بۇرۇن ئۆشۈكلىرى ئېچىشىشقا باشلىندى. چىداپ تۇرالماي باشقا تەرەپكە قارىۋالىدى. ئۇ يېنىپ قارىغان چاغدا چوكان يىراقلاپ كېتىپ باراتتى. شۇنچە شاۋقۇن - سۈرەن ئىچىدىمۇ ئۇنىڭ قەدەم تىۋىشلىرى دىلى شاتقا ناھايىتى ئېنىق ئاڭلانغاندەك تۇيۇلدى.

ئەمدى ئۇ تەت - تەت بولۇشقا باشلىدى. كاللىسىنى كۆكۈلسىز كەچمىشلەر چۈلغىۋالدى، ئۆزىنىڭ جۈرئەتسىزلىكىگە ئۆكۈندى، ئۇنىڭغا ئەمدى بارلىق ئۈمىدلەر ئارزۇلىرى يوققا چىققاندەك بىلىندى.

مۇرىسىگە تەگكەن شاپىلاق ئۇنى چۆچۈتۈۋەتتى. ئارقىسىغا قاراپسا بىر كونا دوستى ھەجىيىپ تۇراتتى. ئۇ:

- كۆكۈلۈڭنى ئالدىغان قىزلار چىنقىماي، يەنە شۇ جۈۋانىنىڭ ئارقىسىدىن ماراپ يۈرەمسەن يىگىت! - دەپ چاقچاق قىلدى.

دىلشات بۇ سۆزدىن ئۆزىنىڭ بايا-تىنقى پەرىشان ھالىنى ئەسكە ئالدى. بىراق ئىبتىراز بىلدۈرمىدى. دوستى «مېھمان قىلمەن» دەپ، ئۇنى ئۇنىمىغانغا قويماي سۆرەپ ماڭدى. ئۇ دوستىدىن پاتراق قۇتۇلۇشنى ئويلايتتى، لېكىن ئامالسىز ئىدى. ئۇلار يېقىن ئەتراپتىكى كۆرۈمسىز بىر بوتكىغا كىردى. يۈزىنى پۈتۈنلەي قورۇق بېسىپ كەتكەن بوۋاي ھاراق سېتىپ ئولتۇراتتى. كۆزى پۈرۈم - پۈرۈم قورۇقلار ئارىسىدا خۇنۇك پارقىراپ تۇراتتى. دىلشاتقا بوۋايىنىڭ كۆزىنى قايسى بىر قورۇق سىرتقىغا يۆتكەپ قويسىمۇ چاماىدىغاندەك بىلىنىپ كەتتى. دوستى ئىككى ئىستاكانغا يۈز گرامىلىق ھاراق قۇيدۇردى ۋە شۇنىڭغىمۇ بىرتالاي قەدەھ سۆزى قىلدى. ئاخىردا «دوستلۇق ئۈچۈن» دەپ كۆتۈرۈۋەتتى. دىلشاتنىڭ ئۇنداق تەنتەنىلىك سۆزلەر بىلەن ئانچە خۇشى يوق ئىدى. شۇنداق قىلىپ شۇنچە ئىسسىقتا يۈز گرام ھاراق ۋە تاشتەك قاتتىق دادۇر بىلەن مېھمان بولدى. خوشلاشقاندىن كېيىن ئۇ ھاراقنىڭ تۈرى راقمۇ تەسىر قىلمىغانلىقىنى ھېس قىلدى. بولمىسا ئۆزىنىڭ مەسكىن ھالىتىنى ۋاقىتلىق بولسىمۇ ئۇزگەرتكەن بولاتتى. ئۇ مەقسەتسىز ماڭىزىن ئارىلىغاچ ئۇ يەرگە بېرىش - بارماسلىق ھەققىدە ئويلاندى. ئاخىر بېرىشنى قارار قىلدى. ئۇنىڭ كەيپىياتى يەنە بۇزۇلۇشقا باشلىدى. ئەزدىق، ئادەمدىنكى تۈيغۇ دېگەن قانداق نەرسىدۇ؟

ھاۋا قىزىپ كەتتى. ئۇنىڭ بېشى ئاغرىپ تەرلەشكە باشلىدى. ئۇنىڭغا قۇياش پەقەت ئۇنىلا قىزدۇرۇۋاتقاندەك تۇيۇلماقتا ئىدى. دىلشات ئاسفالىت يولىدىن ئۆتۈپ پەسرەك كەتكەن كوچىنى بويلاپ ماڭدى. بۇ يول ئۇنىڭغا بەكمۇ قىسقا بىلىنىپ كەتتى. دوقمۇشتىن چايلىغاندا، ئاۋات قەدىمىي بازاردىكى ۋاراڭ - چوروك ئاۋازلار ئاڭلىنىشقا باشلىدى. يەنە شۇ خىيال - «نېمىشقا كەلدىم! نېمە زۆرۈرىيىتى بار، ئاخىر بىزنىڭ نېمىمە مۇناسىۋىتىمىز بولۇشى كېرەك؟» دېگەن خىيال چۈلغىۋالدى. يەنە ئىككىلىنىشكە باشلىدى. ئۇ دەقىقەت قىلىۋىدى، ئۆزى كونا لېكسىن ۋېۋىسكىنى يېڭى بىر ماگىزىنىغا كۆزى چۈشتى. باقالالارنىڭ ئاغرى-

ھا كەلگەنىنى ۋارقىرىشى، قەلەندەرلەرنىڭ زېرەكلىكىنى ناخشىلىرى، كاۋاپدانىنىڭ ئەتراپىنى بىر ئالغان ئاچچىق تۇتۇنى، كۆزنىڭ ئىسسىقى، تەنەمداي ئېقىۋاتقان تەرنىڭ كۆزىنى ئېچىشتۇرۇشى ئۇنى بەزار قىلدى. بۇلاردىن ئىچى پۇشۇپ ماگزىنىغا قەدەم باستى. ماگزىن كىچىك، كونا پوستۇندا بولۇپ پەشتاختىلىق ئىكەن، تېزدىلغان ماللارنىڭ خىللىرىغا قاراپ ئۇ-نى ھەرگىزمۇ ھۆكۈمەتنىڭ دۇكىنى دەپ-مىشكە بولمايتتى. قارىغاندا ھۆددىگە ئېلىنغان بولسا كېرەك. ئۇنىڭ يۇرىكى سېلىپ كەتتى. ئۇ سەزتتىكىدىنمۇ بەك-رەك بىئارام بولۇپ كىرگىنىگە پۇشايمان قىلىشقا باشلىدى. دىلشات ئەمدى خىيالى-دىكى ئوبرازنىڭ بارغانچە سۇسلىشىپ كې-تىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلدى. بايىقى سېھىرى، چىرايلىق چوكان پەشتاختىنىڭ ئۇ تەرىپىدە قارسىلدىتىپ غورا يېگەچ ئۇنىڭغۇ بىلەن ھەپىلىشۋاتاتتى. دىلشات ئىختىيارسىز كەلگەن شۇلگىيىنى تەستە يۇتۇۋەتتى. ئېھتىمال بۇمۇ بىر سىنىمدۇر. ئارىدىن ھېچقانچە ۋاقىت ئۆتمىگەن بولسىمۇ ئۇنىڭغا ۋاقىتنىڭ ئۇتۇشى تولىمۇ تەستەك بىلىنىپ كەتتى. ئۇ كىچىككىنە بىر باشنىڭ پەشتاختا ئۇستىدىن ئۆزىگە دىققەت قىلۋاتقانلىقىنى بايقىدى. ئەتتەڭ، تونۇۋالمىسا بولاتتى!

— دىلشات ئاكا، — دېگەن جاراڭلىق ئاۋاز بىلەن تەڭ ئالتە ياشلاردىكى بۇدرە چاچلىق بىر قىز يۇگۇرۇپ چىقىپ ئۇنىڭ ئۇتىدىن قۇچاقلىۋالدى. بايىقى چوكان ئاستا قايرىلىپ ئۇنىڭغا قارىدى. ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن نە ھەيران قېلىش، تاسادىپىيلىق ھېس قىلىش، نە ئۆتمۈش ئەسلىمىلىرىنىڭ قالدۇقى ئۇچقۇنداپ قويمىدى. ئۇ پەقەت ئېھتىياتچىلىك بىلەن ئاستا ئورنىدىن تۇردى، ئاغزىدىكى غۇرىنى چاينىۋەتكەن توختاپ، ئۇنىڭ ئىسمىنى ئاتىغان بىلەن ئاتمىغانلىقىنى ئارىلىقىدا بىر خىل ئاۋاز چىقىرىپ لەۋلىرىنى مىدىرلەتىپ قويدى، بۇ چاغدا قاپقارا كۆزلۈك چىرايلىق قىزچاق ئۇنىڭغا قاراپ كۈلۈمسىرەپ تۇراتتى. دىلشات ئېڭىشىپ ئۇنىڭ بېشىنى سىلاپ پېشانىسىگە سۆيۈپ قويدى. ئۇ بولسا دىلشاتنىڭ كۆز ئەينىكىنى ئېلىپ تاقىۋالدى. ئاندىن چۈكۈلدىغىنىچە ئۇنىڭدىن نەگە بېرىپ كەلگەنلىكىنى سورىدى. ئۇنىڭ سوئاللىرى تۈگەر ئەمەس ئىدى. يەنە شۇنداق سۆزلەۋەرسە ئۇ چىدىيالماي قالغانمۇ بولاتتى. قىزچاق بىر-دىنلا:

— دادا، قارا ئاكام كەپتۇ! — دەپ ئۇنىڭ قولىدىن ئاجىرىلىپ، بىر كىشىگە ئېسىلدى.

دىلشات ئەندىكىپ ئىتتىنىڭ بېشىنى كۆتۈرگەن ئىدى، بېشى قېيىپ كۆزىگە قاراڭغۇلۇق تېقىلدى. ياخشى ئۇ سەنتۈ-رۈلۈپ كەتمىدى. ئاز ئۆتمەي ئالدىدا ھېلىقى كىشىنىڭ ئۆزىگە ھوممىيىپ تۇر-غانلىقىنى كۆردى. ئىشىك ئالدىدا بىر موتسىكلىت تۇرۇپتۇ. تۆۋا ئۇ ھېچقان-داق ئاۋاز ئاڭلىمىغان تۇرسا؟ ئۇ كىشى سالام سائەتسىزلا ئۇنىڭغا قوپال تەگدى:

— قىزىم بىر ئەرنىڭ نېنىنى يە-ۋاتمىدۇ. نېمە قىلسەن بۇ يەردىن ئەگىپ كېتەلمەي - ھە؟! يا بولمىسا ساڭا قەرز-دارمىدى؟ قەرزى بولسا مانا مەن تۆلەي-مەن، — دەپ مەيدىسىنى قاقتى. قەرز — ھە، قەرز. ئۇ قىزى بوغۇلغان قەرزلىرى-

نى تۆلىيەلەرمۇ؟ دىلشاتنىڭ بەددىنى «غۇژۇددە» بولۇپ بوشمشپ كەتتى. ئۇ ئاستا پەشتاختا تەرەپكە قارىدى. چوكان قوۋزىدا تۇرۇپ قالغان غورا بىلەن ئاغزىنى تومباياتىپ ھاڭۋېقىپ تۇرۇپتۇ. ئۇ ئېھتىمال «قىچامىسامۇ سېغىنىپ قالغاندەك نېمىشقا كەلدىكىن» دەپ ئويلاۋاتقاندۇر.

ئۇنىڭ كۆزى كىچىك قىزچاققا چۈشۈش بىلەن ئۇنى ئېچىنىش تۇيغۇسى چۈلغۇالدى ۋە «سىلى بۇ كىچىك بالىلارنى ئويلىسىلا، ئۇنىڭمۇ بەختسىز بولۇپ قالمىسۇن» دېمەكچى بولدى. لېكىن دەرھال مەنسىزلىك ھېس قىلدى. چۈنكى ئۇ ئۆزى ياخشى كۆرگەن قىزنىڭ ھازىر بەختلىك ياكى ئەمەسلىكىنى بىلمەيتتى، ئەمدى ئۇنىڭ سىڭلىسىنىڭ بەختلىك بولۇش - بولماسلىقى بىلەن ئۆزىنىڭ نېمە مۇناسىۋىتى بار؟ ئۇ ناھايىتىمۇ ئوسال بىر ھالەتتە دۆكاندىن چىقتى. ئارقىسىغا قاراپمۇ قويمىدى. ھېلىقى كىشىنىڭ تىل-ھاقارەتلىرى خېلى يەرگىچە ئاڭلىنىپ تۇراتتى.

ئۇ تېخى ئون نەچچە قەدەم ماڭماي، كىچىك قىزچاق كەينىدىن قوغلاپ كېلىپ ئۇنىڭغا كۆز ئەينىكىنى بەردى ۋە ھەيرانلىق بىلەن قاراپ:

— دىلشات ئاكا، يەنە قاچان كېلىسەن؟ — دېدى.

دىلشات ئۇنىڭ بېشىنى سىلاپ قويدى - دە گەپ قىلماستىن يۈرۈپ كەتتى. قىزدىق، ئاشۇ ئەبەدىيلىك ۋەدىلەر، يېقىملىق سېغىنىشلار جۇدالىقنىڭ ئاچچىق ئازابلىرى ... ھەممىسى ئۆتكۈنچى تۇيغۇنىڭ مەھسۇلى — بىردەملىك ۋەسۋەسە ئىكەنغۇ! شەكسىزكى، ھەممىسى مەنسىز تۇيغۇ، ئۆز - ئۆزىنى ئالداش، بوزەك قىلىش؛ بىز ئاخىر ئۆلۈپ كېتىمىز، چىرىيمىز، پۈتۈنلەي ئۇنتۇلىمىز. ئەلۋەتتە ئۇمۇ شۇنداق. ئۇنىڭ ئاشۇ يېقىملىق، مېھرىبان قوللىرىمۇ قۇرۇپ ئىسكىلىتقا ئايلىنىدۇ، چىرىيدۇ. راست ئۇنىڭ روھىچۇ؟ بىراق ئۇ قانداقتۇر روھ تۇغرىلىق ئويلاشنى خالىمايتتى. روھى بولامدۇ - بولمامدۇ بەرىبىردەك، خۇددى ئۆزى بىلەن قىلچە ئالاقىسى يوقتەك ھېس قىلاتتى. ئەمدى ئۇ ئويلاشنى خالىمىدى. ھەممىنى ئۇنۇتتى. ئۇنىڭ تازا بىر ھاراق ئىچكۈسى كەلدى.

دىلشات ئاخىرقى قېتىم ئارقىسىغا قارىدى. ئەمدى كىچىك قىزمۇ كۆرۈنمەيتتى، ئۇ ئۆزىدىن يىراقلاپ قېلىۋاتقان كوچىدىكى تىقمۇ - تىقماڭچىلىق، مەينەتچىلىك، — پاتقاقچىلىققا ۋە بايىقى دۆكاننىڭ ئەبجەق ئىشىكىگە زىربېكىش ۋە ئېچىنىش بىلەن قاراپ قويدى.

مەسئۇل تەھرىرى: ئارسلان

ياسىن ئىمىن

نەسرلەر

شامال

مەن شامالالارنى ياخشى كۆرىمەن. ھەرخىل شامالنى ــ قارا قىشنىڭ ئىزغىرىن ئاچچىق شامىلىنىمۇ، باھارنىڭ ئىللىق، سالقىن شامىلى، تومۇزنىڭ قۇرغاق، ئىسسىق شامىلىنىمۇ ياخشى كۆرىمەن. ئەنە شۇ شامالالار بىلەن مۇڭدىشىمەن. ئۇ شامال مەن ئۆسكەن ئاشۇ باغلىق مەھەللىدىن كەلگەن، ھېچ بولمىسا شۇ يەرلەردىن ئۆتۈپ، دادامنىڭ مۇڭ باسقان غېرىب قەبرىسىنى سىپاپ بۇياقتا كەلگەن.

ھە، مانا، ئىپارەڭ ھىدىنى پۇراۋاتىمەن. بۇ ئانامنىڭ ئوغۇز سۈتىنىڭ ھىدى ئەمەسمۇ؟ ئەنە، ئانامنىڭ سىماسىنى كۆرگەندەك بولدۇم. ئورۇقلاپ پۈكۈلگەن گەۋدە، ئىنچىكە بارماقلار...

دادامنىڭ ئويچان كۆزلىرى ماڭا قاراۋاتقاندەك قىلدۇ.

ئوھوي، بۇ سەبىنىڭ تىنىقىدەك ئۇرۇلدىغۇ! ھە، بۇ ئۆزۈمنىڭ ھىدىكەن. مېنىڭ ئاشۇ باغۇ - بوستانلىق مەھەللەمدە بالىلىقىم، بالىلىق خىيالىلىرىم، ۋاڭ - چۈك قىقاسلىرىم قالغان. سەبىي نەپەسلىرىم شۇ يەرلەرگە سىڭىپ كەتكەن. ئۇيەرلەردە مېنىڭ ئىزلىرىم قالغان. ئەي شامال، سەن ئەنە شۇلارنى ئۆزۈڭ بىرگە ئىلىپ كەپسەن.

شامال، سەن تۇنجە، ئايدىڭدا، كۈندۈزدە، قاچان بولمىسۇن يېزامدىن دادامنىڭ، ئانامنىڭ ھىدلىرىنى ۋە يەنە مېنىڭ شۇ يەرلەرگە سىڭىپ كەتكەن بالىلىقىمدىن سالام ئىلىپ كېلىڭ، كېلىڭ، مەن ئېھتىمال مەستخۇش ئۇيقۇنىڭ شېرىن چۈشلىرىنى كۆرۈۋاتقان بولغىيتىم.

قېنى كەل، كەلگىن، تېزراق كەلگىن...

دوستۇمغا

قارا قىش، قار ئۇچقۇندىساقتا، ئاچچىق شىۋىرغان يۈزگە سانجىپ ئۆتمەكتە.

مەن شۇ مىنۇتلاردا ئۆزۈمدە غايەت بەر ھاراڭتىنى سەزمەكتىمەن. قېنىم قايناقتا. ئېھتىمال سەنمۇ «قىزدىق» نىڭ قەدرىگە يېتىۋاتقانسەن.

ياز. چىگقى چۆش، قۇياش كۆيدۈرمەكتە.
ئېڭرىما، ئۆزۈڭنى ئېلىپ قاچما. مەن ئۆزۈمدە مانا شۇ ھىسسىياتلاردا بىر خىل ئىللىقلىقنى سېزىۋاتىمەن. گەرچە، تەرلەپ تۇرساممۇ، بۇنىڭ ئۆزى راھەت، راھەت!...
بىز ئادەملەر تەبىئەت دۇنياسىدا ياشايمىز، يەنە تەبىئەت بىزنىڭ قولىمىزدا، ئۇنى بىز ئۆزگەرتىشكە قادىر، دەيمىز. شۇنىڭدا سەن ئايازدا يازنى، يازدا ئايازنى سېغىنىپمۇ يۈرمەي، تەبىئەت ئۆز يولىدا ماڭىدۇ. سەن ئۇنىڭ يولىنى بۇزۇۋېتەلمەيسەن. ھېچ كىممۇ پەسىللەرنىڭ ھەممىسىنى باھارغا جۈغلاپ توختىتىپ قالالمايدۇ.
چىشىم كىرىشىۋاتىدۇ، كۆز قارىچۇقۇم چوڭىيىپ قالدىمىكىن؟ ئەمما ھېچ تىترەپ گېنىم يوق. ئېھتىمال ئۆمۈر يولۇمنىڭ قايسىدۇر بىر دوقمۇشىغا كەلگەندىمەن. لېكىن، يەنىلا ئۆزۈمدە بىر خىل غەيرەت ـ جاسارەت سېزىۋاتىمەن. كۆلكىدەك بىر نەرسە قىستاۋاتىدۇ، يىغلاش بولسا ئەرگە نومۇس.

مانا مەن، مانا جېنىم، مانا يۈرىكىم

بۇۋاي مامات ئالدىدىكى نەۋرىسى ئۈچۈن يۈكۈنۈپ ئولتۇرۇپ: «شۇ دۇنيانىڭ قۇۋۇلۇق ـ شۇملۇقلىرىنى، دىلىنى يايرىتىدىغان شوخلۇقلىرىنى كۆرگەن، تېتىغان ۋە شۇ دۇنياغا ھېراس قىلىپ ۋارىسلىرىنى قويۇپ كېتىۋاتقان، ۋارىسلىرىغا بولسا بېسىۋاتقان يولنىڭ داۋامىنى قالدۇرۇپ كېتىۋاتقان مەندەك بىر ئاجىزنىڭ جېنىنى ئالساڭ، شۇ نەۋرەم قالسا» دەپ ئىلتىجا قىلىدۇ. ئاۋادا ئەزرائىل: «قېنى، كەل!» دېسىچۇ؟ بوۋاينىڭ كۆزلىرى چوڭ ـ چوڭ ئېچىلىدۇ، قانلىرى ھاياتىي ئىشقىدا دولقۇنلايدۇ. يۈرىكى يەنە بىر ئۇممىد بىلەن يانىدۇ ...
جان دېگەن شۇ.
ئاھ، تاتلىق جاننىڭ ئىگىلىرى، چىرىگەن مۇرىدىنىڭ سايىلىرى. ۋاي، مەنمۇ شۇنداق سايىلارنىڭ ئارىسىدا قېلىۋاتىمەن. جېنىمدىن ئەنسىرىدىم. چۈنكى جېنىم بولسا سايىلارنىڭ ئارىسىدا قالسا، ئۇنى تۈتۈپ تۇرۇۋاتقان يۈرىكىممۇ بۇلغىنىدۇ. جېنىمنى قۇتقۇزاي. مېنىڭ سۆيگەن يارىممۇ شۇ سايىلارنىڭ ئارىسىدا قالدىمىكىن؟ سايىلار ئارىسىدىن ئۇنى ئىزدەپ تاپاي.
يارىم، جېنىمنى ساڭا ئاتىغان ئىدىم. سەن ئۇچۇن يۈرىكىمنى ئالما ئوخشاش تۇتماقچىدىم. يۈرەك سىرلىرىمنى ساڭا ناخشا قىلىپ ئېيتماقچىدىم.
يارىم، قېنى سەن؟ مانا مەن، مانا جېنىم، مانا يۈرىكىم.

ئاخىرقى قېتىم

گۈللەر ئېچىلغان. باھار شامىلى گۈللەرنىڭ خۇش ھىدلىرىنى دىماغقا ئۇرۇپ، ياش يۈرەكلەردە سۆيگۈ ئىستىكىنى قوزغاپ تۇرغان، شۇ يۈرەكلەر بىر ئىشقى بىلەن

يېنىپ تۇرغان باھارنىڭ بىر كەچكى گۈگۈمىدا سېنى سۆيگەنىدىم. ئەپسۇس بۇ چۈشۈم ئىدى.

يىللار ئۆتتى. بىر كۈنلەردە ئاپەت خەنجىرى باغرىڭنى تىلدى. پاك يۈرىكىڭنى خۇن قىلدى. سەن ۋاپاسىزلىقنىڭ چۆلىدە چاڭقاپ ھوشسىزلاندىڭ. مەن بىر سۈرگۈن سۈپىتىدە مادارسىز ئىياغلىرىم بىلەن بېسىپ شۇ يولدىن ئۆتۈپ قالدىم - دە، سېنى شۇ ھالدا يولۇقتۇرۇپ قۇچۇقۇمغا ئالدىم. قانسىز، تاتىرىپ كەتكەن پېشانەڭدىن بىرنى پەقەت بىرنى سۆيدۈم ۋە شۇ ھالدا سېنى كۆتۈرۈپ بېرىپ ئۇمىد بۇلىقىنىڭ لېۋىدىكى بىر تۈپ يانتاقنىڭ تۈۋىدە يالغۇز تاشلاپ كەتتىم. بۇ ئۆگۈم ئىدى.

ئارىدىن قانچە يىللارنىڭ ئۆتكەنلىكىنى بىلمەيمەن. مانا، ئەمدى بولسا ئەسكى تاشلاندۇقلار ئارىسىدىن گويا توخۇ دان ئىزدىگەندەك تاتىلاپ، ئاختۇرۇپ يۈرۈپ بىر پارچىراق ئالتۇننى چېلىقتۇردۇم. شۇ ھال ئۆزۈمنى ئاسار ئەتىقىلەر مۇزېيىمدا تۇرغاندەك ھېس قىلدىم. ئەينى ۋاقىتتىكى سېنى يەنە بىر سۆيگەندەك قىلدىم، ياق سۆيدۈم. بۇ ئاخىرقى قېتىم سۆيۈشۈم بولۇپ، كۆز ياشلىرىم، مەن باغرىمغا بېسىپ تۇرغان سېنىڭ سۈرىتىڭنى يۇيۇاتتى.

ئەگەر

سەن بىزنىڭ يىراق سەھرادىكى غېرىب كۈلبىمىزگە تۇنجى رەت كەلگىنىڭدە مەن، ئانام پىياز سېلىپ ياقتان زاغرا نانىنى، سىرى چۈشۈپ كەتكەن كونا پەتنۇسقا سېلىپ، كىچىك، كونا شىرەنىڭ ئۈستىگە — سېنىڭ ئالدىڭغا تولىمۇ قورۇنۇپ تۇرۇپ قويغانىدىم. ئانام ھېچىر تاۋاق بىلەن سۇ كەلتۈرگەنىدى.

ھېلىمۇ ئېسىمدە. سەن زاغرا نانىدىن ئوشتۇپ ئاغزىڭغا سالدىڭ - دە، گويا ئېغىر كېسەلنىڭ ئازابىنى تارتىۋاتقان ئادەمدەك مىڭىىر تەستە چاينىاپ يۇتتۇڭ. چىرايلىرىڭ بولسا بىر قىسما بولۇپ تۇرۇلدى. مەن ئەسلى ھېلىقى سىرى چۈشۈپ كەتكەن پەتنۇسقا زاغرا نان ئەمەس، بەلكى ئۆزۈمنىڭ ئىشەنچىسىنى ئېلىپ كىرگەن ئىدىم ...

كۆرۈپ تۇردۇم. سەن يۇتقان نان، كېكىردىكىڭدىن ئۆتكىنىدە، ئۇمىد - ئىشەنچەمنىڭمۇ خۇددى شۇ زاغرا نانىدەك قىسمەتتە تولىمۇ ئېتىبارسىز قارىلىدىغانلىقىنى بىلدىم.

ھېچىر تاۋاقتىكى سوغۇق سۇدىن بىر يۇتتۇڭ - دە، ئېچىلىپ، كەتتىڭ. مەن يايراپ كەتتىم. سوغۇق سۇنى سەن ئىچتىڭ، ئەمما مەن ئۆزۈمدىكى تەشنالىقنى خېلى باسقاندەك تۇيغۇدا ساڭا بىر قارىدىم.

ئەگەر، ئەمدى كەلسەڭ، ئالدىڭغا نېمە ئېلىپ چىقسامكى؟... ئېھتىمال، مەن غازاكلىرى تۆكۈلۈپ كەتكەن دەرەختەك يۈرىكىمنى «مانا كۆر» دەپ ساڭا تۇتۇپ قالارمەن. ئەگەر سەن شۇندا ۋاپانىڭ مەلھەملىرىنى سۈرسەڭ، شۇ قۇرۇق قاقشال دەرەخ، ئۇمىد بىخلىرىنى چىقىرىپ، قايتا كۆكلەپ قالسا ئەجەب ئەمەس.

مەسئۇل تەھرىرى: كامىل تۇرسۇن

مەشھۇر يازغۇچىلارنىڭ ئىشى ئىزلىرىدىن

يەن يۈكشىك

غەلىبە قىلغۇچى سوراقتا تارتىنامدۇ؟

— «ھاياتلىق ۋە تەقدىر» گە تارىخنىڭ بەرگەن قايتا باھاسى توغرىسىدا

ئۇدا 20 نەچچە يىل چەكلەنگەن ئەسەر — «ھاياتلىق ۋە تەقدىر» يېقىندا سوۋېت ئىتتىپاقىدا ئاشكارا نەشر قىلىندى. يازغۇچىنىڭ بەختسىز تەقدىرى ۋە ئۇنىڭ ئەسىرىدە ئىپادىلىگەن تارىخ پەلسەپىسى نۇقتىسىنەزەرى ھەممە باش قەھرىمانلارنىڭ ئېغىر پاجىئەلىرى كەڭ سوۋېت كىتابخانلىرىنىڭ غايەت زور قىزىقىشى ۋە غۇلغۇلىسىنى قوزغىدى. موسكۋالىق بىر ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىسى بۇ ئەسەرنى ئۆزى يېقىنقى يىللاردىن بۇيان ئوقۇغان «ئەڭ ئېسىل ئەسەرلەرنىڭ بىرى» دەپ ھېسابلىغان. ئاتاقلىق تەقرىزچى بوچاروۋ بۇ ئەسەر «تولستوي (ئۇرۇش ۋە تىنچلىق) تا داۋاملاشتۇرغان رۇس ئېپوسى ئەنئەنىسىگە يېقىندىن يانداشقان» دېگەن.

كىشىلەر، گەرچە يازغۇچى گروسمان بىمەزگىل ئۆلۈپ كەتكەن بولسىمۇ، ئەمما بۇ ئەسەرنىڭ ئاخىرى يورۇقلۇققا چىققانلىقىدىن خۇشال بولۇشقان.

ۋەھالەنكى، يازغۇچىنىڭ بۇنداق ئامەتنىگە، ئادەمنى چۆچۈتكۈدەك تراگېدىيىلەر يوشۇرۇنغان.

يەھۇدى قان سىستېمىسىدىن كېلىپ چىققان گروسمان 1905 - يىلى ئۇكرائىنا-نىڭ بېرلىچېۋ دېگەن يېرىدە دۇنياغا كەلگەن. 1929 - يىلى موسكۋا ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ فىزىكا - ماتېماتىكا فاكۇلتېتىنى پۈتتۈرگەن. ئۇ، سوۋېت خەلقىنىڭ ۋەتەن ئۇرۇشىدا كۆرسەتكەن ئاجايىپ قەھرىمانلىقلىرى تەسۋىرلەنگەن «خەلق يوقالمايدۇ» (1942 - يىل) ناملىق پوۋېستىنى يازغان، ئەمما ئەدەبىيات - سەنئەت ساھەسىدىكىلەرنىڭ ئۆسەكلىرىگە قالغان. 1943 - يىلى ئۇنىڭغا ئۇلاپلا ستالىنگرادنى قوغداش ئۇرۇشى ئەكس ئەتتۈرۈلگەن ئىككى قىسىملىق رومانىنى يېزىشقا كىرىشكەن. 1952 - يىلى ئۇنىڭ بىرىنچى قىسمى «ئادالەت ئۈچۈن» ئېلان قىلىنمىشى بىلەن ئەدەبىيات ساھەسىدىكىلەر ۋە كەڭ كىتابخانلارنىڭ ياخشى باھاسىغا ئېرىشكەن.

ئۇكرائىنا شائىرى باژان بۇ ئەسەرنى مول ۋە چوڭقۇر ھاياتقا تويۇنغان، سەمىمى

مىي يېزىلغان ئەسەر، دەپ ئاتىغان. ئەمما ئاردىدىن ئۆزۈن ئۆتمەي، بۇ رومان تەقرىز-چىلەرنىڭ قاتتىق تەنقىدىگە ئۇچرىغان.

تەقرىزچى بوينىنوۋ 1953 - يىلى 2 - ئايدا «ھەقىقەت گېزىتى» دە ماقالە ئېلان قىلىپ، ئاپتور ئاددىي كىشىلەرنىڭ ئۆچمەس تۆھپىلەر قوشالايدىغانلىقىنى ئىسپاتلاشقا ئۇرۇنغان، دەپ ئەيىبلىگەن.

1956 - يىلدىن ئېتىبارەن گروسمانىنىڭ ئەسەرلىرى مەتبۇئات يۈزىدە قايتا كۆرۈلمىگەن. بۇ يازغۇچىنىڭ ناممۇ شۇندىن باشلاپ ئەدەبىيات مۇنبىرىدىن ئۆچكەن. بەخت - تەلەي ئۇنىڭدىن يۈز ئۆرىگەن مۇشۇنداق ئاجايىپ مۇشكۈل شارائىت ئاستىدىمۇ ئۇ قىلچە ئىككىلەنمەستىن رومانىنىڭ ئىككىنچى قىسمى «ھاياتلىق ۋە تەقدىر» نى يېزىشنى داۋاملاشتۇرغان.

ۋەتەن ئۇرۇشى داۋامىدا «قىزىل يۇلتۇز گېزىتى» دە ھەربىي مۇخبىر بولۇپ ئىشلىگەن تۆت يىلدا ئۆز بېشىدىن كەچۈرگەن سەرگۈزەشتىلىرى ۋە ئانىسى، ئۇرۇق - تۇغقانلىرىنىڭ ئېچىنىشلىق قىسمەتلىرى ئۇنىڭ ئىجادىيىتىنى مول ماتېرىيال-لار بىلەن تەمىن ئەتكەن. سوۋېت كوممۇنىستىك پارتىيەسىنىڭ 20 - قۇرۇلتىيىنىڭ ئېچىلىشى ئۇنىڭ تارىخ پەلسەپىسى نۇقتىئىنەزەرىدە زور ئۆزگىرىش پەيدا قىلغان. بۇنىڭ بىلەن ئۇ يېڭىدىن شەكىللەنگەن تارىخ پەلسەپىسى نۇقتىئىنەزەرىنى ئىمپادىلەش نىيىتىگە كەلگەن.

1961 - يىلى پۈتۈن يۇرەك قېنىنى سەرپ قىلىپ مىڭ بىر جاپادا پۈتتۈرگەن 600 مىڭ خەتلىك رومانىنىڭ ئورىگىنالىنى «تۇغ» ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمىگە ئاپىرىپ بەرگەن. ئەپسۇسكى، بۇ رومانىنىڭ تەقدىرى بىرىنچى قىسمىنىڭ تەقدىرىدىنمۇ پاجىئە-لىك بولغان. تەھرىرلەر ئەسەردىكى كۆچلۈك سىياسىي نۇقتىئىنەزەرلەرنىڭ ئۆزلىرىگە چېتىلىپ قېلىشىدىن ۋايىم يەپ، ئەسەر ئورىگىنالىنى دۆلەت ئامانلىق ساقلاش كومى-تېتىغا تاپشۇرۇپ بەرگەن. شۇنىڭ بىلەن گروسمانىنىڭ ئۆيلىرى ئاختۇرۇلۇپ ئەسەرگە مۇناسىۋەتلىك بولغان ماشىنكا، لېنتا قاتارلىقلارنىڭ ھەممىسى مۇسادىرە قىلىنغان. ئەينى ۋاقىتلاردا ئىدېئولوگىيە ساھەسىنى كونترول قىلىپ تۇرۇۋاتقان سوۋېت كومۇ-نىستىك پارتىيەسى سىياسىي بيۇروسىنىڭ ئەزاسى سۈسلوۋ «ھاياتلىق ۋە تەقدىر» يەنە 200 يىلدىن كېيىن ئېلان قىلىنسا بولار، دېگەن.

ئاپتور 1964 - يىلى راك كېسىلى بىلەن موسكۋادا ۋاپات بولغان، ئۇ قالدۇرۇپ كەتكەن بۇ ئەسەر يەنىلا تەقدىر ئاستىدا تۇرۇۋەرگەن. لېكىن ئويلىمىغان يەردىن، ئەسەر ئورىگىنالى كىچىك تېپىتكى سۈرەت لېنتىسىغا تارتىلىپ چەت ئەلگە چىقىرىۋې-تىلگەن. شۇنىڭ بىلەن شېۋېتسىيە لۇزاننا نەشرىياتى بۇ ئەسەرنى نەشر قىلغان. كېيىن كۆپ خىل تىللارغا تەرجىمە قىلىنىپ، غەرب ئەللىرىنى زىلزىلىگە كەلتۈرۈ-ۋەتكەن. ئامېرىكىلىق تەرجىمان روبېرت چاندلېر ئۆزى تەرجىمە قىلغان ئىنگلىزچە تەرجىمىسىنىڭ كىرىش سۆزىدە: «بۇ ئەسەر مۇشۇ ئەسىرنىڭ ھەقىقىي «ئۇرۇش ۋە تىنچلىق» ى» دەپ قەيت قىلغان. غەربىي گېرمانىيەدىكى «سۆزۈك ئەينەك» ھەپتىلىك

ژۇرنىلىنىڭ تەھرىرى ۋاڭىنى بېكىل 1984 - يىل 3 - دېكابىر نەشىر قىلىنغان «سۆزۈك ئەينەك» تە ماقالە ئېلان قىلىپ بۇ «كەشتىنى قاتتىق كۆچلۈك ھاياجانغا سالىدۇ» غان ئەسەر ستالىننغا قارشى بولغان «ھۆرلۈك دانامات پارتلاتقۇچ دوربىسى»، گروسمانىنىڭ «ھېچنەرسىدىن قورقمايدىغان بۆندىك قەھرىمانلىق روھىغا ئاپىرىدن» دەپ يازغان. ئامېرىكا تەقرىزچىسى رىنارد ھېنرى 1986 - يىل 9 - مارتتىكى «نيۇ يورك ۋاقتى گېزىتى»نىڭ كىتابلار تەقرىزى سەھىپىسىدە ماقالە ئېلان قىلىپ «ھاياتلىق ۋە تەقدىر» نىڭ مۇۋاپىق پەقىمىتى گروسمانىنىڭ «تاريخ، ئەخلاق ۋە سىياسىي ھەققىدىكى زور تېمىلار ئۈستىدە يۈكسەك ئەستايىدىللىق بىلەن كەشتىنى قايىل قىلارلىق دەرىجىدە پىكىر يۈرگۈزگەن» لىكى شۈنداقلا گروسمانىنىڭ «پۈتۈنلەي ئۆزىگە خاس شەكىل» دە «گېتلېرنىڭ ھاكىمىيەت ئۇسۇلى بىلەن ستالىننىڭ ھاكىمىيەت ئۇسۇلىغا قىلغانلىقىدا، دەپ كۆرسەتكەن.

1988 - يىل «ھاياتلىق ۋە تەقدىر» يازغۇچىنىڭ ئۆز ئاتا ۋەتىنىدە ئاخىرى يورۇق دۇنياغا كۆز ئاچتى. بۇ رومانىنى «ئۆكتەبىر» ژۇرنىلى 1988 - يىللىق تۆت سانىدا ئۇلاپ ئېلان قىلدى. كەشىلەر گروسمانىنىڭ بۇ نادىر ئەسىرىنى بەس - بەس بىلەن سېتىۋېلىپ ئوقۇشتى ھەم ئارقا - ئارقىدىن ژۇرنالغا خەت يېزىپ ئەسەرگە باھاسىزلا ئېيتىشتى. بوچاروۋ بۇ رومان ئۈچۈن نەچچە ئون مىڭ خەتلىك خاتىمە يېزىپ، ئەسەرنىڭ دادىل ۋە ئاجايىپ چوڭقۇر تاريخ پەلسەپىسى ئۇقتۇمىنەزەرى ھەم يۈكسەك بەدىئىي مۇۋەپپەقىيىتىنى مۇئەييەنلەشتۈردى.

رومان «ھاياتلىق ۋە تەقدىر» نىڭ قۇرۇلمىسى زور، يىپ ئۇچى كۆپ، پېرسوناژلىرىمۇ ناھايىتى كۆپ ئاپتور كۆپ. قىرلىق تەسۋىرلەش ئۇسۇلىنى قوللىنىپ، ستالىنگرادنى قوغداش ئۇچۇن ئېلىپ بېرىلغان 90 كۈن داۋام قىلغان جاپالىق قانلىق ئۇرۇش، يۈز سائەتلىك قاقشاتقۇچ قايتۇرما ھۇجۇم ۋە گىتلېر پائۇلىيۇس ئارمىيىسىنىڭ غالجىرانە ھۇجۇمى، ئۇلارنىڭ كېيىنچە مۇداپىئە ھالىتىگە چۈشۈپ قېلىپ پۈتكۈل سەپ بويىچە تارمار قىلىنغانلىقىدىن ئىبارەت تارىخىي كارتىنىلارنى ئەينەن سىزىپ بەرگەن. يازغۇچى شۇنىڭ بىلەن بىللە يەنە بۇ ئۇرۇشنى رومانىنىڭ مەركىزىي لىنىيىسى قىلىپ، بۇ لىنىيىنى چۆرىدىگەن ھالدا ئالدىنقى سەپتىن ئارقا سەپكىچە، موسكۋادىن، بېرلىنغىچە گېتلېرنىڭ جازا لاگېرىدىن ستالىننىڭ ئەمگەك بىلەن ئۆزگەرتىش لاگېرىغىچە...ناھايىتى كەڭ بولغان تۇرمۇش كارتىنىسى ۋە ئادەم بىلەن جەمئىيەتنىڭ تەقدىرىنى رادىئوئاكتىپلىق شەكىلدە كۆپ نۇقتا، كۆپ تەرەپلىمە ئېچىپ بەرگەن.

ئاپتور نۇرغۇنلىغان پېرسوناژلارنىڭ ئۇرۇش ھارپىسى ۋە ئۇرۇش جەريانىدىكى پاجىئەلىك تەقدىرى، ئۇلارنىڭ دىئالوگ، مۇھاكىمە، ئەسلىمە ۋە ئەملىي پائالىيەتلىرى ئارقىلىق سەرگۈزەشتىلىرى ئارقىلىق كەشىلەرنىڭ ئورۇنسىز گۇمانلىرى، چېقىمچىلىقلىرىغا، خالىغانچە قامايدىغان، غالجىرلارچە سوراقلارغا تارتىشقا، لۇبيانكا ۋە گۇراگ تاقىم ئازاللىرىدىكى ۋەھىمىلەرگە، يېزا ئىگىلىكىنى كوللېكتىپلاشتۇرۇش، چوڭ تازىلاش، بىگۇناھ كەشىلەرگە زىيانكەشلىك قىلىش، باستۇرۇشلارغا ھەتتا ستالىندىن

ئىبارەت «شەخسكە چوقۇنۇش» قا بولغان نارازىلىقىنى ئىپادىلىگەن.

گروسمان بىر تەرەپتىن، گېستاپىرنىڭ ھاكىمىيەتلەقىلىقى بىلەن ستالىننىڭ ھاكىمىيەتلەقىلىقى ئوخشاشلا قەبىھ، دەپ قارايدۇ. ئۇ، فاشىستلار ئۆكرائىنادىكى بىلوروس مىللىتىنىڭ نەسلىنى قۇرۇتۇپ تاشلاش چوڭ قىرغىنچىلىقى ئىلىپ بارغانلىقىنى، گىتلېرنىڭ ئەسىرگە چۈشكەن بىر پويىز يەھۇدىلارنى ئۆلۈم لاگىرىدا زەھەرلىك گاز بىلەن تۇنجۇقتۇرۇپ ئۆلتۈرگەنلىكىنى تەسۋىرلەيدۇ. «مىڭلىغان، تۇمەنلىگەن كىشىلەر ئۇزۇنمىسغا قاتار تىزىلىشىپ ئۆزلىرىنىڭ ئۆلۈمىنى كۈتۈشمدۇ، شۇنداقتىمۇ ئانىلار بالىلىرى ئۈچۈن ئالدىنئالا سۇ ۋە ئوزۇقلۇق تەييارلىۋېلىشىدۇ». ئۇ يەنە ستالىننىڭ باي دېھقانلارنى ئايرىم بىر سىنىپ ھېسابلاپ ئۇلارنى يوقاتقانلىقى، تروتسكىي، بۇخارىنلارنى قولغا ئېلىپ ئۆلۈمگە ھۆكۈم قىلغانلىقىلىرىنىمۇ يازىدۇ. «ئۆزلىرىنىڭ ھامان بىر كۈنى قولغا ئېلىنىدىغانلىقىنى تۇيغان مىڭلىغان، تۇمەنلىگەن گۇناھسىز كىشىلەر ئالدىنئالا كۆدە ـ كۆرپە، كىيىم ـ كېچەكلىرىنى يىغىشتۇرۇپ سۆيۈملۈك كىشىلىرى بىلەن خەيرلىشىپ، ئىلگىرى ئۆزلىرى قۇرغان ۋە ئۆزلىرى قوغدىغان جازا لاگېرىغا كىرىپ كېلىشىدۇ».

بۇلار نېمىلەرنى چۈشەندۈرىدۇ؟ ئۇ شۇنداق دەيدۇ: «بۇنداق شەرتسىز بويسۇنۇش، كىشىلەرگە تەسىر قىلغان يېڭى تېررورلۇقنىڭ قۇدرىتىنى چۈشەندۈرىدۇ. ھاكىمىيەتلەقىلىق ھۆكۈم سۈرۈۋاتقان بۇ جەمئىيەتتە ئۆچمىغا چىققان زوراۋانلىق پۈتكۈل قۇرۇقلۇقتىكى كىشىلەرنىڭ روھىنى زەئىپلەشتۈرۈۋەتتى».

ئەمما يەنە بىر تەرەپتىن، ئىككى خىل ھاكىمىيەتلەقىلىقنى بىر تاياقتا ھەيدىگىلى بولمايدۇ، دەپ ھېسابلايدۇ.

ئۇ ستالىنگرادنى قوغداش ئۇرۇشى تاجاۋۇزچىلىققا قارشى ھەقانىي ئۇرۇش، فاشىستلارنىڭ زورلۇق كۈچىگە، قۇل قىلىشىغا قارشى ئېلىپ بېرىلغان ئۇرۇش، دەپ تەسۋىرلەيدۇ.

ستالىنگرادنى قوغدىغۇچىلار ــ گېنېرالدىن تارتىپ تاكى ئاددىي ئەسكەرلەرگە قەدەر ھەممىسىنىڭ كۆرسەتكەن غايەت زور ۋەتەنپەرۋەرلىك قىزغىنلىقى ۋە قەھرىمانلىق روھى، ۋەتەننى قوغداش، ئادالەتنى ياقلاش ۋە ھۆرلۈك ئۈچۈن قىلچە تەۋرەنمەي كۆرەش قىلىش ئىرادىسى ئۇرۇشتىن كېيىن يازىلىدىغان ھۆر ھاياتنى، قۇدرەتلىك، ھاكىمىيەتلەقىلىق بولمىغان، خەلققە ئاھايىتى كەڭ ھۆرلۈك، دېموكراتىيە ئېلىپ كېلىدىغان سۈپەت ۋەتىنىنى ئارزۇ قىلىشقانلىقىدىندۇر.

ستالىنگرادنى قوغداش ئۇرۇشى ئاخىرى غەلبە بىلەن ئاياغلىشىدۇ. ئەسىرگە چۈشكەن گېرمانىيە ئەسكەرلىرى قەھرىتان سوغۇقتا روھى چۈشكەن ھالدا ھارغىن قەدەمدە شەرققە ماڭىدۇ، سۈپەت ئارمىيىسى بولسا ئۇنىڭ ئەكسىچە كۆتۈرەڭگۈ روھ بىلەن غەربكە قاراپ يول ئالىدۇ. سۈپەت خەلقى غايەت زور بەدەل تۆلەش ھېسابىغا غەلبە قىلدى. لېكىن، غەلبە ئۇلارنى نېمىگە ئېرىشتۈرەلىدى؟ شۇبھىسىزكى، ئۇلارنىڭ قەلبىدە غەلبە شادلىقى بىلەن سۈيۈملۈك كىشىلىرىنىڭ مەڭگۈلۈك يوقىلىشى كەلتۈرگەن

گەن جۇدالىق قايغۇسى بار. بىراق، ئاپتورنىڭ كۆچەپ تەكىتلىگىنى نۇرغۇنلىغان پىر-سوناژلار تەقدىرىنىڭ ئۆزگىرىشى بولغان. باتۇر ۋە ئۇرۇش قىلىشقا ماھىر يولاغان ستالىنگرادلىق قوغداش ئۇرۇشىدا خىزمەت كۆرسەتكەن تانكا قىسىملىرىنىڭ كومپۇس كوماندىرى سىياسىي كومىسسارنىڭ قارىلىشى تۆۋەندىكىدەك ئىپادىلىنىدۇ. ئېغىر يارىلانغان باتالىئون كومىسسارى كىرىموۋ ئۇرۇشنىڭ دەسلەپىدە گېرمانىيە ئارمىيىسىنىڭ قاتمۇقات مۇھاسىرىسىدىن بۆسۈپ چىققانلىقىغا ئۇچۇن باشقىلار گۇمانى كۆز بىلەن قارايدۇ. ئاخىرى ئۇ قولغا ئېلىنىدۇ.

يادرو فىزىكىسى ئالىمى ستىرام يادرو فىزىكىسى نەزەرىيىسى ساھەسىدە زور نەتىجىلەرگە ئېرىشكەن بولسىمۇ، لېكىن ئۇنىڭ نەزەرىيىسى ماركسىزم، لېنىنىزمغا «ۋىات ئەقىدە» دەپ قارىلىپ، كىشىلەرنىڭ كەم سۇندۇرۇشى ۋە تەنقىدىگە ئۇچرايدۇ. بىراق، ستالىن تېلېفون بېرىپ كۆزنى يۇمۇپ - ئاچقۇچە بولغان ئارىلىقتا ئۇنىڭ رەھبەرلىرى ۋە خىزمەتداشلىرى ئۇنىڭغا خۇشامەت، تەخسكەشلىك قىلىشقا باشلايدۇ...

گروسمان گۇمانخورلۇق بىلەن چېقىمچىلىق، قولغا ئېلىش بىلەن سوراق قىلىشلارنى سۈرەتلەپ، ستالىندىن ئىبارەت «شەخسكە چوقۇنۇش» ۋە لۇبيانكانىڭ ۋەھىمىلىكىنى كىشىلەرنىڭ كۆز ئالدىغا قايتىدىن نامايان قىلىدۇ.

لېكىن، ئەينى چاغلاردىكى ھەربىي ئىشلار باش قوماندانى ستالىن قانداق ئويلاردا بولغان؟

ئاپتورنىڭ تەسۋىرلىشىچە، مارشال ۋاسىلېۋسكىي ئۇنىڭغا ستالىنگراد ئۇرۇشىنىڭ غەلبە خەۋىرىنى يەتكۈزگەندە، ئۇ گويا ئۇخلاپ قالغاندەك كۆزى يۇمۇلغان ھالدا ياتىدۇ. ئۇرۇشنىڭ دەسلەپكى مەزگىللىرىدە بولسا ئۇنىڭدا مۇنداق ئاجايىپ قورقۇنچلۇق تۇيغۇ پەيدا بولىدۇ: ئۇرۇش مەيدانىدا غەلبە قىلىدىغىنى ئۇنىڭ بۇگۈنكى دۇشمىنى ئەمەس ئىدى، تارىخنىڭ سوراققا تارتىدىغىنى غەلبە قىلغۇچى بىلەنلا چەكلەنمەيدىغانلىقى ئۇنىڭغا ئايان ئىدى. ئۇ بۇ غەلبىنىڭ دۇشمەن ئۇستىدىن قىلىنغان غەلبە بولۇپلا قالماي، بەلكى ئۆتمۇش ئۇستىدىن قىلىنغان غەلبە ئىكەنلىكىنى ھەرقانداق ئادەمدىن ئېنىق بىلىدۇ. ھالبۇكى، غالىبلار سوراققا تارتىلمايدۇ.

گروسماننىڭ قارىشىچە، سوۋېت جەمئىيىتى ۋە ئادەملىرى تەقدىرىنىڭ تراگېدىيىسىمۇ دەل شۇنىڭدا. ستالىنگراد غەلىبىسى — ستالىن ئۇچۇن ئۆتمۇشتىكى خاتالىقى ۋە ئۇتۇرۇپ قويغانلىقى، ئۆزىنىڭ ھاكىممۇتلەقلىقى ھەم «شەخسكە چوقۇنۇش» نى ئاقلىشى ئۇچۇن دەسمايە بولۇپ بەرگەن.

گروسمان ۋەتەن ئۇرۇشىنىڭ ھەقىقانىيلىقىنى مۇئەييەنلەشتۈرىدۇ. شۇنداقلا سوۋېت مەملىكىتىنىڭ سوتسىيالىستىك خاراكتېرىدىنمۇ گۇمانلانمايدۇ. لېكىن، ئۇنى ئازابلىغىنى شۇكى، بۇيۇك مەقسەت-نىشانلار ئۇچۇن شەپقەتسىز ۋاستىلەرنى ئىشلىتىشكە بولامدۇ؟ ئەجىبا غالىبىيەتچى راستىنلا سوراققا تارتىلمامدۇ؟ ئاپتور بۇنىڭغا توغرىدىن - توغرا جاۋاب بەر-

مىگەن. ئەمما ماھىيەتتە بولسا ئەسەردىكى كۆپلىگەن پېرسونازلارنىڭ ھاياتى ۋە تەقدىرى ئارقىلىق، سوۋېت ئىتتىپاقى تارىخىدا ئېغىر خاتالىقلارنى ئۆتكۈزگەن نۇرغۇن لىغان تارىخىي شەخسلەرنى قاتتىق ئەخلاق تەنقىدى ئاستىغا ئالغان. يازغۇچى ئۆزىنىڭ تارىخقا بەرگەن باھاسى ۋە پىكىرلىرىنى ھەر خىل پېرسوناژلارنىڭ ئېغىزىغا ئەكىرىپ، ئۇلارنىڭ ئەسلىمىلىرى ۋە مۇلاھىزىلىرى ئارقىلىق تارىخ ھەققىدە قايتا ئويلىنىش ئېلىپ جېرىپ، بۇ مۇھىم سىياسىي مەسىلىگە جاۋاب بەرگەن.

ئەسەرنىڭ يېشىمىدە، نام - شەرىپى ئېنىق بولمىغان بىر جۇپ ئەر - خوتۇن قولتۇقلاشقىنىچە ئورمانزارلىققا يېتىپ كېلىدۇ. گروسمان مۇنداق تەسۋىرلەيدۇ: «سۇرۇن گۈگۈم قوينىدىكى قېلىن قار ئاستىدا، ئۇلگەن ھايات ياتىماقتا، بەقۇۋۋەت ۋە قۇۋۋەتسىز، باتۇر ۋە تۇخۇ يۇرەك، بەختلىك ۋە بەختسىز كىشىلەر ياتماقتا. بىراق، ئورمانلىقتىكى جاندىن ئۆتكۈدەك سوغۇق قۇياشنىڭ ھارارەتلىك نۇرلىرىدىنمۇ بەكرەك ئىللىق تۇيۇلدى. ئۇلار بۇ تىمتاس ئورمانلىقتا ئۇلگەنلەرگە بولغان يىغا - زارىنى ۋە ھاياتقا بولغان كۈچلۈك شادلىقنى ئاڭلىدى...»

بۇ كەلگۈسى ھايات ۋە تەقدىرگە، ئەركىنلىك ۋە بەختكە تەلپۈنۈش، ئىنتىلىش خاتىمىسى.

ھايات گويا ئېقىن سۈدەك تېزلىك بىلەن ئۆتۈپ كېتىدۇ. قانچىلىغان بۈيۈك ۋە ئادەتتىكى، بەختلىك ۋە بەختسىز شەخسلەر ئالەمدىن ئۆتتى، لېكىن كىشىلەرنىڭ ئەركىنلىك ئارزۇسى ۋە ئەركىنلىكنى، بەختنى قولغا كەلتۈرۈشتىكى ئاجايىپ يىمىرىلمەس روھى ھەرگىز يوقالمايدۇ.

كىشىلەر رومانىنى تولۇق ئوقۇپ بولغىنىدا، مەيلى ئادەمنىڭ ئېچىنىشلىق تەقدىرى ھەققىدىكى تەسۇرلەر بولسۇن، مەيلى ئالىيجانابلىق بىلەن قاباھەتلىك، ھاياتلىق بىلەن ماماتلىق، ئەركىنلىق بىلەن زورلۇق كۈچ قاتارلىق پەلسەپىۋى مەسىلىلەرى ئۇستىدىكى ئىزدىنىش بولسۇن، مەيلى ستالىنگرادنىڭ قوغدىغۇچىلارغا ئوقۇلغان مەدھىيە بولسۇن ۋە ياكى ھاكىمۇتلەقلىقنى پاش قىلىش بولسۇن ھەممىسىدىلا ئېنىق ئاخىرقى خۇلاسە بىردەك، يەنى «ھاياتلىق ــ ئەركىنلىك دېمەكتۇر».

باچاروۋنىڭ تونۇشچە، بۇ گروسماننىڭ ئىنسانىيەت ھاياتىدىكى مۇھىم خۇسۇسىيىتى ھېسابلانغان ئەركىنلىكنىڭ ماھىيىتىنى چوڭقۇر ئۆزلەشتۈرگەنلىكىدىن ئىبارەت.

(«ئەدەبىيات ــ سەنئەت گېزىتى» نىڭ 1988 - يىل 9 - دېكابىر سانىدىن)

ئەركىن نۇر تەرجىمىسى.

هۆرمەتلىك كىتابخان!

بىز تۆۋەندە 1988 - يىل 1 - ئايىددىكى ئۇقتۇرۇشىمىزغا ئاساسەن، «تارىم مۇكاپاتى» غا قوبۇل قىلىنغان ئەسەرلەرنىڭ تەرجىمانلىكىنى ئېلان قىلدۇق. بۇ جەدۋەلنى شۇ ئۇقتۇرۇشنىڭ روھى بويىچە ئەستايىدىل تولدۇرۇپ، 8 - ئاينىڭ 20 - كۈنىدىن بۇرۇن بىزگە ئەۋەتىپ بەرگەيسىز.

هۆرمەت بىلەن: «تارىم» ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمى

«تارىم مۇكاپاتى» غا قوبۇل قىلىنغان ئەسەرلەر

№	ئەسەر نامى	ژانىرى	قايسى ساندا	ئاپتورى	پاكالاتقا بولامدۇ؟	قانچىنچى بولسا مۇۋاپىق؟
1	خەير - خىش، توققۇز كۇداڭ ماكان	ھېكايە	88· 4 - سان	ئەخمەت تۇردى		
2	زېمىن ئۇچۇن	〃	〃 〃 6 - سان	ئالىمجان ئىسمايىل		
3	كوچىدا قالغان بالا	〃	〃 〃 〃	ھوشۇر ئەخمەت		
4	شېئىرلار	شېئىر	〃 〃 〃	ناۋلىمكەم روزى		
5	بۇ چۆش ئەمەس	ھېكايە	88· 7 - سان	مەمتىمىن ھوشۇر		
6	«مەن — كېرەم باي»	〃	88· 8 - سان	قەيۇم تۇردى		
7	قۇم باسقان دېڭىز	پوۋېست	88· 8 -، 9 -، 10 - سان	توختى ئايۇپ		
8	شېئىرلار	شېئىر	88· 8 - سان	تۇرسۇنئاي ھۇسەيىن		
9	شېئىرلار	〃	〃 〃	مەمتىمىن باۋى		
10	ھەر ئادەم ئۆزىنگە پادىشاھ	ھېكايە	88· 9 - سان	غەيرەت ئاسىم		
11	كىندىك قېنىم تۆكۈلگەن ماكان	شېئىر	〃 〃 〃	ئارسلان		
12	ئىنسان ھەققىدىكى لىرىكىلار	〃	〃 〃	ئابدۇشۇكۇر مەمتىمىن		
13	شېئىرلار	〃	〃 〃	ھاجى ئەخمەت		
14	سارالىق	ھېكايە	88· 10 - سان	مەمتىمىن ھوشۇر		
15	باھار كۆيلىرى	شېئىر	〃 〃 〃	ئابدۇرېھىم مۇھەممەت		
16	ئېكران سىرتىدىكى سۆرەتلەر	〃	〃 〃 〃	قۇربان ئەمەت		
17	ئوغلۇمغۇ بۇ چۆشۈمغۇ	〃	〃 〃 〃	نۇرمۇھەممەت جېلىل		
18	ئۇچ شېئىر	〃	〃 〃 〃	ئابدۇسەمەت خېلىل		
19	تۈركىيە ئىماملىرى	〃	88· 11 - سان	تۆمۈر داۋامەت		
20	شېئىرلار	〃	〃 〃	ئۆمەر مۇھەممەتئىمىن		
21	سەھرا نەزمىلىرى	〃	〃 〃	تۇرسۇنئاي ھۇسەيىن		
22	شېئىرلار	〃	88· 12 - سان	ئوسمانجان ساۋۇت		
23	ۋاقىت ئۇنتۇلدۇرالامدۇ	ھېكايە	89· 1 - سان	قاھار جېلىل		
24	غەزەللەر	شېئىر	〃 〃	مامۇت زايىت		
25	سەھرالىقلار	پوۋېست	〃 〃 1 -، 2 - سان	ئالىمجان ئىسمائىل		
26	قىزىق ئىشلار	ھېكايە	89· 2 - سان	ئەخمەت تۇردى		
27	بۇركۈت قېرىمايدۇ	ئوچېرك	〃 〃	ماخمۇت نېھەممەت		
28	كېچىكتە	ھېكايە	〃 〃	ئابدۇرېھىم ئابلىمىت		
29	تۆيغۇلار گۈزىلى، ھايات بىر دۇنيا	شېئىر	89· 2 - سان	ئابدۇكېرىم مەخسۇت		

30	هايات يولى	〃	〃 〃	ياسىن زىلال		
31	مۇھەببەت لىرىكىلىرى	〃	〃 〃	مۇھەممەتجان سادىق		
32	سەنى ئەزدەپ ...	〃	〃 〃	مۇشۇر ئىبراھىم		
33	ئۇ دۇنيادىن كەلگەن باغاق	〃	〃 〃	ئابلىكىم خۇدىر		
34	قەتىلىرىم چاچما خوش ئىپار	〃	〃 〃	دىلخات سايىت		
35	قۇرئلاپ كەتكەن كۆل	پوۋېست	089 3 - 4 - سان	ئەھمەد ئۆمەر		
36	بىر گۈزەل ناخشىغا تولدى ئانا يەر	شېئىر	089 3 - سان	ئادىلجان تۇنىياز		
37	سۆيمى چېچەكلىرى	〃	〃 〃	تۇرسۇنجان ھاشىم		
38	بۇگۈن توغرۇلۇق ناخشىلار	〃	〃 〃	ممرزاھمد كېرىمى		
39	ئانا	〃	〃 〃	ئابابەكرى تۇيغۇن		
40	ئانامغا تەسەللى	〃	〃 〃	باۋۇدۇن نىياز		
41	ھايات رەڭدار گىلەمدەك چاقنار	〃	〃 〃	ئابدۇخىلىل ئابدۇخۇدر		
42	پىچىرلايدۇ يۇرىكىم	〃	089 4 - سان	ئۆمەر مۇھەممەتئىمىن		
43	ئۆمۇر يازمىلىرى	〃	〃 〃	ئابدۇللا ئۇلايمان		
44	ئۇگىمەس توسۇقلار	ئوچېرك	089 5 - سان	ز. تاھىر، ئە. قادىر		
45	رەڭگارەڭ شېئىرلار	شېئىر	089 6 - سان	ئارسلان		
46	شېئىرلار	〃	〃 〃	ئابلەت ئابدۇللا		
47	تۆت قۇلاق	ھېكايە	〃 〃	مۇھەممەت باغراش		
48	كولەيمۇ يا يەغلايمۇ	〃	〃 〃	ئەبەيدۇللا ئىبراھىم		
49	شېئىرلار	شېئىر	〃 〃	باتۇر روزى		
50	شېئىرلار	〃 〃	〃 〃	ئابباجان ھەيت		
51	تەقدىرلى كىشىلەر يارىتىدۇ	پوۋېست	089 6 - 7 - سان	قاھار جىلىل		
52	ئاخىرقى ئۆتۈنۈش	〃 〃	089 6 - سان	مەنتىمىن شىپە		
53	ئۇقتۇرۇش قەغىزى	ھېكايە	〃 〃	ھىممەت مەقسۇت		
54	ئۇممەتنىن تۇغۇلغان سەۋدالىق	نەسىر	〃 〃	ياسىن ئەمەت		
55	يۇتكەن ئۆپۈقلار	〃 〃	〃 〃	ئەسمەت ئابدۇقادىر		
56	شېئىرلار	شېئىر	〃 〃	روزى سايىت		
57	مۇڭگۇز	ھېكايە	089 7 - سان	توختى ئايۇپ		
58	كىمگە ئېيتاي بۇ دەردىمنى	ھېكايە	089 7 - سان	ئالىمجان ئىسمايىل		
59	گۈزەل قىرغاق	〃	〃 〃	ماخمۇت مۇھەممەت		
60	رېستۇراندا ئۇچىلىغان يەغمۇر	〃	〃 〃	ئەخمەت ھاشىم		
61	لىرىكىلار	شېئىر	〃 〃	مەھەممەت روزى		
62	سۆيىمەن دېھقان ئاكا قوللىرىڭغا	〃	〃 〃	تۇردى داۋۇت		
63	شېئىرلار	〃	〃 〃	ھەسەن تىلمۇالدى		
64	جاڭگال چەشمىلىرى	〃	〃 〃	مۇھەممەت ئىمىن		
65	ئون توققۇز كۆكلەم	〃	〃 〃	ئابدۇكېرىم ئوسمان		
66	تىترىگەن سادالار	〃	〃 〃	ئابدۇرىشىت بارات		
67	مەسەللەر	مەسەل	〃 〃	تۇراپ دايىم		
68	ھەجۋىي شېئىرلار	شېئىر	〃 〃	تۇرغۇن ئوبۇلقاسىم		
69	ئىزھار قىلىنمىغان سۆيگۈ	ھېكايە	〃 〃	ئىزىز ساۋۇت		
70	قايتا ئۇچراشقاندا	〃	〃 〃	ئەركىنجان ئەمەت		
71	لەسىرلەر	نەسىر	〃 〃	ياسىن ئىمىن		

گۈللەر

سۈرەتنى ئەنۋەر ئابدىللىم تارتقان

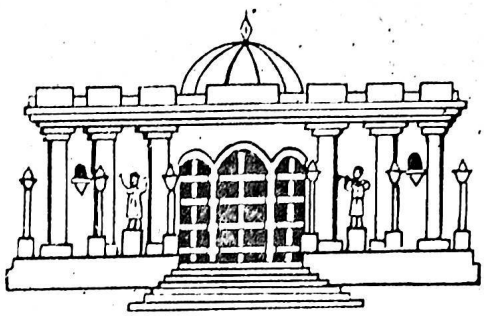

《塔里木》 文学月刊 （维吾尔文） TARIM A MONTHLY LITERATURE JOURNAL IN UIGHUR LANGUAGE

تارىم

编　　辑：《塔里木》编辑部
出　　版：新疆人民出版社
印　　刷：新疆新华印刷厂
发　　行：乌鲁木齐市邮局
订阅、零售：各地邮局所

1989 - يىل 7- سان (341 - سان) . 39 - يىل نەشرى .
تۇرگۇچى «تارىم» ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمى .
ئۇرۇمچى دېموكراتىيە يولى 32 - قورۇ . تېلېفون نومۇرى : 78784 .
شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى نەشر قىلدى . شىنجاڭ شىنخۇا باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى .
ئۇرۇمچى پوچتا ئىدارىسىدىن تارقىتىلدۇ . ھەمىلكەت بويىچە ھەممە
جايلاردىكى پوچتا ئىدارىلىرى مۇشتېرى قوبۇل قىلىدۇ .

国内统一刊号：CN65－1010／I
本刊代号：58－66 定　价：1.40元

ھەمىلكەت بويىچە بىرلىككە كەلگەن ژۇرنال نومۇرى : CN 65 - 1010 / I .
ژۇرنال ۋاكالەت نومۇرى : 66 - 58 . باسما تاۋاق : 10 . باھاسى : 1.40 يۈەن .